5- MESCIDLER VE NAMAZ KILINAN YERLER BAHSI.

Bu Hadis'den Çikarilan Hükümler:
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:
1- Peygamber (Sallaltakü Aleyhi ve Sellem) 'in Mescidinin Insasi Babi
Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:
2- Kiblenin Kudüs'den, Kabe'ye Çevrilmesi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
3- Kabirlerin Üzerine Mescid Yapmakdan, Mescidlerde Resim Bulundurmakdan ve Kabirleri Mescid Ittihaz Etmekden Nehy Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler;
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
4- Mescid Yapmanin Fazileti ve Buna Tesvik Babi
5- Rükü'da Elleri Dizler Üzerine Koymanin Mendubiyeti ve Avuçlari Birbiri Üzerine Kapamanin Nesh Edilmesi Babi
6- Namazda Ökçeler Üzerine Çömelmenin Cevazi Babi
7- Namazda Konusmanin Haram Kilinmasi ve Evvelce Mübah Olan Konusmanin Neshi Babi
Hadis-i Serifden Zikredilenlerden Ma'da Su Hükümler Çikarilmisdir:
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadis'den Çikarilan Hükümler:
8- Namaz Esnasinda Seytan'a Lanet Etmenin ve Ondan Allah'a Siginmanin Cevazi Ile Namaz Içinde Amel-i Kalil'in Caiz Olmasi Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler:
9- Namazda Çocuk Tasimanin Cevazi Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler:
10- Namazda Bir Iki Adim Yürümenin Cevazi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
11- Namazda Elleri Bögrüne Dayamanin Kerahati Babi
12- Namazdayken Ufak Taslari Atmanin ve Topragi Düzeltmenin Keraheti Babi
Hadis-i Serif'den Su Hükümler Çikarilmisdir:
13- Namazda ve Namaz Disinda Mescide Tükürmekden Nehy Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
14- Ayak Kablariyla Namaz Kilmanin Cevazi Babi
15- Çizgili Elbise Içinde Namaz Kilmanin Keraheti Babi
Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:
16- Halen Yemek Istedigi Yiyecek Hazirlanmisken Birde Büyük ve Küçük Abdesti Sikistirirken Namaz Kilmanin Keraheti Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
17- Sarimsak, Sogan, Pirasa veya Bunlara Benzer Birsey Yiyenin (Mescide Gelmekden) Nehy Edilmesi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
Haids-i Serifden Çikarilan Hükümler:
18- Mescidde Kayip Aramakdan Nehy ve Kayip Arayanin Sesini Duyunca Söylenilecek Söz Babi,
Bu Hadislerden Su Hükümler Çikarilmistir:
19- Namazda Yanilma ve Bundan Dolayi Secde Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

Bu Hadislerden Su Hükümler Çikarilmistir :
20- Secde-i Tilavet Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler :
Bu Hadisden Su Hükümler Çikarilimisdir
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:
21- Namazda Nasil Oturulacagi, Ellerin Uyluklar Üzerine Nasil Konacagi Babi
22- Namazdan Çikmak Için Namazin Sonunda SelanmVerme ve Bunun Keyfiyeti Babi
23- Namazdan Sonra Zikir Babi
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:
24- Kabir Azabindan Allah'a Siginmanin Müstehab Olusu Babi
Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler :
25- Namazda Iken Kendisinden Allah'a Siginilacak Seyler Babi
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler :
26- Namazdan Sonra Zikrin Müstehab Olusu ve Sifatini Beyan Babi
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
27- Ihram Tekbiri Ile Kiraat Arasinda Okunacak Dua Babi
Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler.
Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:
28- Namaza Vakar ve Sükünetle Gelmenin Müstehab Olusu ve Kosarak Gelmekten Nehiy Babi
Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
29- Cemaattibn Namaza Ne Zaman Kalkacaklari (Ni Beyan) Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
30- Namazin Bir Rek'atina Yetisen Kimsenin O Namaza Yetismis Sayilacagi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
31- Bes Vakit Namazin Vakitleri Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :
32- Siddetli Sicakta Cemaata Gidecek Olan Bir Kimseye Yolda Sicak Dokunacaksa Ögleyi Serinlige Birakmanin Müstehab Olusu Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
33- Sicak Siddetli Olmadigi Zamna Ögle Namazini Vaktin Evvelinde Kilmanin Müstehab Olusu Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
34- Ikindiyi Vaktin Evvelinde Kilmanin Müstehab Olusu Babi
35- Ikindi Namazini Geciktirme Hususundaki Siddetli Ceza Babi
36- «Orta Namaz Ikindi Namazidir» Diyenlerin Delili Babi
Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:
37- Sabah ve Ikindi Namazlarinin Fazileti ve Bunlari Cemaatla Kilmaya Devam Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
38- Aksam Namazi Vaktinin Evveli Günes Kavustukdan Sonra Girdigi Beyan Babi
Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:
39- Yatsinin Vakti ve Yatsi Namazini Geciktirme Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler:

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
40- Sabah Namazini Vaktinin Evvelinde, —ki Bu Alaca Karanliktir— Erken Kilmanin Müstehab Olusu ve Sabah Namazinda Kiraatin Mikdarini Beyan Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Hadisden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
41- Namazi Muhtar Olan Vaktinden Geri Birakmanin Keraheti ve Imam Namazi Te'hir Ettigi Zaman Cemaatin Ne Yapacagi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
42- Cemaatla Namaz Kilmanin Fazileti ve Cemaata Devam Etmeyenler Hakkindaki Tesdidin Beyani Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
43- Ezani Isiten Kimseye Mescide Gitmenin Vacip Olusu Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
44- Cemaatla Namaz Kilmanin Sünen-i Hüdadan Olmasi Babi
45- Müezzin Ezani Okudugu Vakit Mescidden Çikmanin Nehyi Babi
47- Bir Özürden Dolayi Cemaata Gitmemek Için Ruhsat Babi
46- Yatsi Île Sabah Namazlarini Cemaatla Kilmanin Fazileti Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :
48 - Nafile Namazda Cemaat Olmanin, Hasir, Seccade Kumas ve Diger Temiz Sey'ler Üzerinde Namaz Kilmanin Cevazi Babi
Bu Hadisden Asagidaki Hükümler Çikarilmistir
Bu Hadisden Çikarilan Hükünmler:
49- Namazi Cemaatla Kilmanin ve Namaz Beklemenin Fazileti Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler
50- Mescidlere Dogru Cok Adim Atmanin Fazileti Babi
51- Namaza Gitmekle Günahlarin Yokedilmesi ve Derecelerin Yükseltilmesi Babi
52- Sabah Namazindan Sonra Namazgahinda Oturmanin ve Mescidlerin Faziletleri Babi
53- Imamete En Layik Olan Kimse Babi
Hadisden Çikarilan Hükümler:
54- Müslümanlarin Basina Bir Musibet Geldigi Zaman Bütün Namazlarda Kunut Yapmanin Müstehab Olusu Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :
55- Geçmis Namazlarin Kazasi ve Alelacele Kazanin Müstehab Olusu Babi
Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler :
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Hadis-i Serifden Asagidaki Hükümler Çikarilmistir:
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler :

5- MESCIDLER VE NAMAZ KILINAN YERLER BAHSI.

1- (52O) Bana Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvâhid rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'mes rivayet etti. H.

Dedi ki:. Bize Ebû Bekir b. Ebî Sey be ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye,

A'mes'den, o da Ibrahim Et-Teymf-den, o da babasindan, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr söyle demis: Ben:
— Yâ Besûlüllah! Yer yüzünde ilk kurulan mescid hangisidir? dedim. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)
— «Mescid-i Hara m'd ir.» buyurdular.
— Sonra hangisidir? dedim.
— «Mescid-i Aksâ'dtr.» buyurdular.
— Bunlarin arasinda ne. kadar zaman vardir? dedim.
— «Kirk senedir. Sonra nerede namaz vakti gelirse namazini orada kil. Orasida bir mescId'dir.» buyurdular.
Ebû KfimU'in hadîs'inde;
«Sonra sana namaz vakti nerede gelirse namazi hemen kil, çunku orasi da bir mescid'dir.» ibaresi vardir.

2- (...) Bana Alî b. Hucr Es-Sa'di rivayet etti. (Dedi ki): Bize Al! b. Mtishir haber verdi. (Dedi kî): Bize A'mes, Ibrahim b. Yeztd Et-Tey-ml'den rivayet etti. Demis ki: Ben mescid avlusunun kenarinda babamdan Kur'ân okuyordum. Ben secde âyetini okursam, o secde ederdi. Kendisine: «Babacigim, yolda secde mi ediyorsun?» dedim. Babam:
«Ben Ebû Zerr'i söyle derken isittim, dedi: BesûlüÜah (Salîalîahü Aleyhi veSelîem) e yer yüzüne kumlan ilk mescidin hangi mescid oldugunu sordum.
— «Mescid-i Hora m'dir» buyurdu.
— Sonra hangisidir? dedim.
— «Mescid-i Aksa'd ir» buyurdu.
— Aralarinda ne kadar zaman vardir? dedim.
— «Kirk yildir. Sonra (Sunu bil kî) yeryüzü senin için mescid'dir. Binâenaleyh sana namaz vakti nerede gelirse hemen (orada) namazi kil.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhari «Kitâbu'l-Enbiyâ»'da; Nesâî «Enbiyâ» ve «Tefsir» bahislerinde; fbni Mâce dahi «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Aksa: Pek uzak, en uzak mânâsina gelir. Kudüs'deM mescide bu ismin verilmesi bâzilarina göre Kabe'ye pek uzak oldugu içindir. Bâzilari ondan daha gerilere dogru baska bir ibâdet yeri bulunmadigi için; bir takimlari da pisliklerden temiz ve mukaddes oldugu için bu isim verildigini söylemislerdir.
Görülüyor ki Hz. Ebû Zerr evvelâ yer yüzünde kurulan ilk mescid'in hangi mescid oldugunu, sonra ikinci mescid'i sormus, üçüncü olarak da iki mescid'in bina edilmeleri arasinda ne kadar zaman geçtigini anlamak istemisdir. Resûlüllah (Salktlkthü Aleyhi ve Sellem) onun suallerine sira ile cevap vermis; ilk mescid'in Kabe, ikincinin Mescid-i Aksa oldugunu, aralarinda kirk yillik bir zaman bulundugunu bildir-misdir.
Ibnü'l-Cevzî, Kabe'yi Ibrahim (Aleyhisselâm)'in, Mescid-i Aksâ'yi ise Süleyman (Aleyhisselâm)in bina ettigini, aralarindan bin seneden fazla bir zaman bulundugunu söyliyerek mes'elenin müskil olduguna isaret etmisdir. Bu müskili Kurtubî söyle ce-vaplandirmisdir: «Gerek bu hususdaki âyet gerekse bu hadîs îbrâ-him ile Süleyman (Aleyhisselâm) 'in mezkûr mescidleri yeni yaptiklarina degil, baskalari tarafindan yapilan eski binalarini yenilediklerine delâlet ederler. Kabe'yi ilk bina edenin Adem (Aleyhisselâm) oldugu da rivayet edilmisdir. Bu takdirde Âdem (Aleyhisselâm) 'dan kirk sene sonra ogullarindan birisi Mescid-i Aksâ'yi bina etmis olabilir.
Aynî 'nin beyanina göre Kabe'yi ilk defa melekler bina etmis; sonra tbrâhî m (Aleyhisselâm) daha sonra sira ile Amâlika, CürhUm ve Kureys onu yenilemislerdir. Kureys'in bina etmesi Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Setlem)'in gençligine tesadüf etmistir. Daha sonra Abdullah tbni Zübeyr ve Haccac bina etmislerdir.
Ibni Kesir Beyt-i Makdis'i ilk mescid yapan zat'in 1srâi1 (Aleyhisselâm) oldugunu, Hz. Süleyman'a ise onu tamir emir buyuruldugunu söylemisdir. Bu husûsda daha baska rivayetler de vardir. Hz. Ebû Zerr'in suâli iki mescid'den hangisinin târih itibari ile evvel yapildigina yahut hangisinin daha faziletli olduguna dâirdir.

Bu Hadis'den Çikarilan Hükümler:

1- Namaz her yerde kilinabilir. Bundan yalniz seriatin istisna efr tigi kabristan, mezbele, deve iregi ve salhana gibi yerler müstesnadir.
2- Kaadi îyâz'in beyânina göre muallimle talebe secde âyetini okurlarsa ulemâdan bâzilari ilk okuyuslari için secde etmeleri lâzim geldigini; bir takimlari ise hiç secde îcab etmedigini söylemislerdir.
3- Yolda secde etmek caizdir. Ancak secde edilen yerin temiz olmasi sarttir.
Südde: Mescidin etrafi, fakat mescidden sayilmayan yer demekdir. Bu kelime Nesâî'nin rivayetinde (Sikke) yâni yol seklinde rivayet edilmisdir ki mânâ itibâri ile Müs1im'in buradaki rivayetine yakindir.

3- (521) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi id): Bize Hüseyin, Seyyar'dan, o da Yezid El-Fakîr'den, o da Câbir b. Abdillâh El-Ensâri'den naklen haber verdi. Câbir söyle demis; Resûlüllâh (SaiMlahü Aleyhi ve Sellem): — «Benden önce hiç bir kimseye verilmeyen bej sey bana verildi.
1) «(Eskiden) Her Peygamber hassaten kendi kavmine gönderiliyordu. Ben ise kizil ve siyah bütün insanlara gönderildim.
2) Bana ganimetler helâl kilindi. Hâlbuki benden önce hiç bir kimseye helâl edilmemislerdi.
3) Benim Için yer tertemiz ve mescid kilindi. Binâenaleyh her kime namaz vakti gelirse bulundugu yerde namazini kilar.
4) Bir aylik yol kadar yerden (Düsmanimin kalbine) korku salinmakla mansûr oldum.
5) Bir de bana sefaat verildi.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseym rivayet etti. (Dedi ki): Bize Seyyar haber verdi. (Dedi ki): Bize Yezidi [1] El-Fakir rivayet etti: Yezîd: Bize Câbir b. Abdillâh haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmus... diyerek yu-Jcarki hadîs'in mislini rivayet etmis.
Bu hadîsi Buhârî «Teyemmüm» ve «Namaz» bahislerinde; Nesâî «Taharet» bahsinde lahrîc etmisdir. Amr b, Suayb'in rivâyetinde bu beyanâtin Tebûk gazasinda verildigi bildirilmektedir. Bu gaza Peygamber (Sailaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'in son gazâsidir.
Dâvûdî diyor ki: «Hadîs-i serif'de sayilan bes sey Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellemyden Önce hiç bir Peygamberde toplu olarak bu-lunmamisdir. Yalniz Nuh (Aleyhisseiâm) bütün insanlara gönderilmis-dir. Geri kalan dört seyden hiç biri ondan önce geçen Peygamberlerden birine verilmemisdir...»
Nuh (Aleyhisseiâm) 'in bütün insanlara gönderilmesi meselesine söyle cevap verilmisdir: «Hz. Nuh, Peygamber olarak bütün insanlara gönderilmemisdir. Onun bütün insanlara gönderilmesi tûfân sebebi ile insanlar helak olarak mahdut mikdarda insan kalmasi dolayisi iledir. Bizim Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise peygamber olarak gönderilirken risâleti bütün insücinne tâ'mîm ve tesmil edilmisdir.»
Ibnü'l-Cevzî 'nin beyânina göre eskiden bir kavme Peygamber gönderilirken baskalarina da ayri ayri peygamberler gönderilir, bu suretle bir zamanda birçok Peygamberler gelirmis. Bizim Peygamberimiz ise tek basina gönderilmis, onun zamaninda kendinden baska hiçbir Peygamber gönderilmemisdir.
Peygamber (Sailaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'in hususiyetlerinden biri de düsmanla aralarinda bir aylik yol nisbetinde mesafe varken düsmanin ondan ve ordusundan korkmasidir. Aradaki mesafenin bir aylik yol ile tahdîd edilmesi bundan daha uzakta olanlar korkmazlardi mânâsina gelmez. O gün için Medine ile islâm düsmanlari a> asinda bir aylik yoldan daha uzak-da olanlar bulunmadigi için bir aylik mesafe son had olarak zikredil-misdir. Yoksa ne kadar uzakta olursa olsun Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile islâm ordusunun karsisina çikacak düsmanin kalbine korku siner. Gerçi meshur bir kumandanin karsisinda harb etmekden korkan insanlar bulunabilir. Fakat o mücerret bir korkudur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in düsmani ise onun mutlak surette muzaffer olacagindan korkar.
Yeryüzünün mescîd kilinmasindan murâd: secde yerleri yahut malûm mescidlerdir. Kaadi Iy âz, geçmis

Peygamberlere ancak kilise ve havra gibi husûsî yerlerde; bâzi ulemâ da temiz oldugunu yüzde yüz bildikleri yerlerde namaza durmak mubah kilindigini bu ümmete ise serîatm beyân ettigi bâzi yerler müstesna olmak üzere bütün yer yüzünde namaz kilmaya izin verildigini- söylemislerdir. Gerçi isâ (Aleyhisseiâm) yeryüzünde çok sefer eder ve namaz vakti geldiginde bulundugu yerde namazini kilardi, fakat ona heryerden teyemmüm caiz degildi. Her yerde namaz kilmak ve teyemmüm etmek yalniz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem)'e mahsusdur.

Ganimet: Muzaffer olan Islâm ordusunun kâfirlerden aldigi mallardir. Buna magnem de denilir. Hattâbî'nin beyânina göre ganimet hususunda eski ümmetler iki kisma ayrilmislardi. Bir kismina ganîmet almaya hiç izin verilmemisdi. Digerlerine bu husûsda izin verilmis fakat aldiklari ganimetleri yemek helâl kilinmamisti. Bir ates gelir onlarin aldiklari ganimetleri yakardi. Bâzilari: «Ganîmet meselesinden murâd onu istedigi gibi tasarruf hususunda Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) e imtiyaz verilmesidir.» demislerse de birinci tevcih (yâni eski milletlere ganîmet'den istifâde helal kilinmamisdir. demek) daha dogrudur.

Sefaat: bir kimsenin iyilik yapmasini istemek baskasina zarar ver-mekden vazgeçmesini niyaz eylemekdir. Bâzilari sefaatin, duâ mânâsina geldigini söylerler ve: «Sefaat hükümdar huzurunda sefî'in baskasi için bir hacet talebi hususundaki konusmasidir.» derler.

Ibni Dakik.il îd (625-702): «En yakin ihtimâle göre bu ha-disdeki sefaatin lami ahd içindir. Bundan murâd mahserin dehsetinden insanlara rahatlik verip nefes aldiracak olan sefâat-i uzmâ'dir, ki vukuu hususunda hiçbir hilaf yokdur.» diyor. Bâzilari; «Buradaki sefâat'dan murâd Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve SeIîem) 'in reddedilmeyen husûsî se-fâati'dir.» demis, bir takinilan bunun kalplerinde zerre kadar îmân bulunanlari cehennemden çikarmak için yapilacak sefaat, baskalari cennet-de derece verilmesi hususundaki sefaat, daha baskalari cennete hesap sorulmadan girme hususundaki sefaat oldugunu söylemislerdir. Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selkm)'in sefaat nevilerini îmân bahsinde gör-müsdük.

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Ibni Battâl'a göre bu hadîs hüccetin müsahede ile oldugu gibi haberle de sabit olduguna delildir.

2- ResûIÜllah(5û/fcr/fafcü Aleyhi ve Sellem)'e husûsî sefaat hakki veril-misdir. Bundan murâd her kim hakkinda sefaat etmek isterse reddedil-meyerek bu hakkin kendisine verilmesidir. Sefaatin bu nevi sâir Peygam-berlerden hiç birine verilmemisdir.

3- Evinde, yerinde olan bir kimse su bulamaz ve namaz vaktinin geçeceginden korkarsa teyemmüm ederek namazini kilabilir. Teyemmüm için toprak sart degildir. Çünkü toprak bulunmayan bir yerde de namaz vakti gelebilir. O zaman- kum, kireç v.s. gibi mevcûd seyler üzerine teyemmüm etmez caiz olur. Nevevî diyor ki: «Imam-i Malik ile Ebû Hanife yeryüzünün bütün cüzleri ile teyemmüm caiz olacagina bu hadîsle istidlal etmislerdir. Hadîs'in bir rivayetinde (Topragi da bize temizleyici kilindi) den i Imis di r ki, teyemmümün toprak-dan baska hiçbir seyle caiz olmiyacagini söyleyen Imam-i Safiî, Ahmed b. Hanbel ve baskalari bununla istidlal etmisler; mutlak rivayeti bu mukayyed rivayete hamletmislerdir.»

Ebû Ömer b. Abdil Berr: «Ulemâ tozlu toprakla teyemmümün caiz olduguna ittifak etmislerdir. Imam-i Mâ lik'e göre toprak, kum, ot, agaç, kar, pismis tugla veya kiremit gibi seylerle teyemmüm caizdir. Sevrî ile Evzâî: Yeryüzünde bulunan hersey ile hattâ agaç, kar ve buzla teyemmüm caiz oldugunu söylemislerdir,» diyor. Tafsilât için fikih kitaplarina müracaat edilmelidir.

4- Ganimetler Peygamberimiz Muhammet! Mustafa (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) ile ümmetine mubah kilinmislardir.

4- (522) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Fudayl, Ebû Mâlik Kl-Escaî'den, o da Rib'î'den, o da Hu-zeyfe'den naklen rivayet etti. Huzeyfe söyle demis: Resûliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Biz (sâir) insanlar üzerine üç sey ile ustun kilindik:
1) Saflarimiz meleklerin saflari gibi yapildi.
2) Yeryüzünün her tarafi bizim için mescid;
3) Su bulamadigimiz zaman toprakda bize temizleyici bir vâsila kilindi.» buyurdu ve bir haslet daha söyledi.

(...) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. El-Alâ' rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Ibni Ebî Zaide, Sa'd b. Târik'den naklen haber verdi. (Demis ki): Bana Kib'î b. Hirâs, Huzeyfe'den rivayet etti. Huzeyfe: «Kesûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Setlem) söyle buyurdu...» diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet etmis.
Ulemâ'mn beyânina göre ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu ha-dîs'de müslümanlarin sâir milletler üzerine üç seyle üstün kilindigini söylemis, fakat bunlardan yalniz ikisini beyân etmisdir. Beyân edilen iki seyden biri müslümanlann namazda melekler gibi saff olmasi, digeri de yeryüzünün her tarafinin müslümanlar için mescid hükmünde olmasidir. Bundan sonra zikrettigi topraginin temizleyiciligi meselesi ikinci hasletde dâhildir. Üçüncü haslet burada beyân edilmemisdir. Nitekim: «Ve bir haslet daha söyledi.» denilerek buna isaret edilmistir. Üçüncü hasleti Nesâî zikretmisdir. Onun hakkinda ResûlüIIah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Birde Bakara sûresinin su son âyetleri arsin altindaki defineden bana mahsûs olmak üzere verildi. Bunlar benden önce hiçbir kimseye verilmedigi gibi benden sonra dahî hiçbir kimseye verilmiyeceklerdir.» buyurmuslardir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bakara sûresinin son âyetleriy-le ümmetinden kaldirilan çileli cezalara takat getiremiyecekleri seylerin unutma ve hatâ gibi seylerden mes'ul tutulmayacaklarina isaret buyur-mustur.

5- (523) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Alî b. Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail —ki Ibni Câ'fer'dir— A'lâ'-dan, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Ben diger Peygamberler üzerine alti seyle tafdîl olundum :
1) Bana Cevâmiü'l-Kelim verildi.
2) (Düsmanlarimin kalplerine) korku sindirilmekle mansûr kilindim.
3) Bana ganimetler helâl kilindi.
4) Yeryüzü bana temizlik vâsitasi ve secdegâh kilindi.
5) Ben bütün insanlara Peygamber gönderildim.
6) Benimle Peygamberler sona erdirildi.» buyurdular.

6- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yûnus, tbni Sihâb'dan, o da Said b. El-Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) :
«Ben Cevâmiü'l-Kelim ile gönderildim. (Düsmanlarima) korku (verilmek) ile mansur oldum. Bir defa ben uyurken bana yer hazînelerinin anahtarlari getirilerek Önüme konuldu.» buyurdular.
Ebû Hüreyre: «ResGUüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dünyâdan gitti (simdi) o hazîneleri siz çikariyorsunuz.» demis.

(...) Bize Hâcib b. Velid [2] rivayet etti. (Dedi M): Bize Muham-med b. Harb, Zübeydî'den, o da Zührî'den naklen rivayet etti. (Demis ki): Bana Saîd b. El-Müseyyeb ile Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân haber verdiler ki Ebû Hüreyre:
«Ben Resülünah(SallalkihüAieyhiveSetlem)'i söyle buyururken îsIt-tim...» diyerek Yûnus hadîs'inde oldugu gibi

rivayette bulunmus.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrazzak rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Ztih-rî'den, o da Ibnü'I-Müseyyeb ile Ebû Seleme'den, onlar da Ebû Hürey-re'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu ha-dîs'in mislini haber verdi.

7- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb, Amr b. El-Hâris'den, o da Ebû Hürey re'nin azatlisi Ebû Yûnus'dan naklen haber verdi. Ona da Ebu Hüreyre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmis ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben düsmanim üzerine korku verilmekle mansûr kilindim. Bana Cevâmiü'l-Kelîm'de verildi. Bir defa ben uyurken yer hazinelerinin anahtarlari bana getirilerek ellerime konuldu.» buyurmuslar.

8- (...) Bize Muhammed b. Kâfi' rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ma m er, Hemroâm b. Münebbih'-den rivayet etti. Hemmâm:
— Ebû Hüreyre'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ten bize rivayet ettikleri sunlardir, diyerek bir takim hadisler zikretmis; ez cümle: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben Korku ile mansûr oldum; Bana Cevâmiü'l-Kelim'de verildi.» buyurmuslardir; demis.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü't-Ta'bîr» ve «Kitâbu'l-Cihâd» da tahrîc etmisdir.
Cevâmiü'l-Kelim: Cem'iyetli kelimeler demektir. Bundan murâd: Az sözle çok mânâ ifâde etmekdir. Ibni Tîn'e göre Cevâmiü'1-Kelim'den murâd Kur*ân-i Kerîm'dir. Fakat bazi hadîsler de öyledir. Kur'-ân-i Kerim'de öyle âyetler ve ahâdîs-i Nevevîyye içersinde öyle hadîsler vardir ki, metni bir satiri doldurmadigi hâlde serh ve îzâhi hakkinda kitaplar yazilabilir. Böyle az sözle çok mânâ ifâde etmek insanlar içinde yalniz Peygamber (SallalIahü Aleyhi ve Sellem) 'e müyesser olmus bir hususiyettir.
Yer hazînelerinin anahtarlarindan murâd Ibnî Tîn'e göre müslümanlarin ganimet olarak aldiklari düsman kiratlarinin hazîneleridir. Ibni Battal (?- 444) dahî buna kânî olmus ve: «ResûlUllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla yerdeki madenleri kasdetmis olabilir demistir. Süphesiz ki Arablar diger milletlere nazaran fakirdiler. Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözü ile ileride kisrâlarin, kayserlerin hazîneleri müslümanlarin eline geçecegini tebsir buyurmus, netice o-nun haber verdigi gibi çikmisdir. Binâenaleyh mezkûr cümle Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mucizelerinden biridir. Ulemâ bu hadîs-i serifi, Cevamiü'l-Kelîm hadîslerden, onlarin ihtiva ettigi ince mânâlari çikarmaya tesvik sayarlar. Hadîs'in sonunda Hz. Ebû Hüreyre: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dünyâdan gitti. Simdi o hazîneleri siz çikariyorsunuz.» diyerek Peygamberi Zisân (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin o hazînelerden elde edebildigini ashabina paylastirdigini, kendisine hiçbir sey almadigini ve ashabin hâlâ onun vâ*d buyurdugu sekilde o hazîneleri elde etmekde olduklarini anlatmak istemis-dir.
Görülüyor ki babimiz hadîslerinin bâzilarinda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana bes sey verildi.» buyurmus; bâzilarinda bunun üç sey oldugunu, bir rivayet de bilâkis alti seyle bütün peygamberlere tafdîl buyu-ruldugunu beyân etmisdir. Bu husûsda daha birçok rivayetler vardir. Bunlarin mecmuundan anlasiliyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e mahsûs olan hasletler bes degil on'dan bile fazladir. Hattâ Ebû Sad-i Nisâbûrî «Serefül-Mustafâ» adli eserinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs olan hasletleri toplayarak altmisa kadar çikarmisdir. Ilk nazarda bu bâbdaki muhtelif rivayetler arasinda tearuz var gibi görünür. Çünkü bâzilarinda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve (Aleyhisselâtü Vesselam)*^ mahsûs hasletler bes, bâzilarinda alti, bir takimlarinda dört, digerlerinde üç olarak zikredilmis-dir. Bununla beraber hakikatte rivayetler arasinda hiçbir ziddiyet yoktur. Bu hususda Kurtubî sunlari söylemektedir: Bunun tearuz oldugu zannedilmesin, tearuz fikri ancak sayilarin inhisara delâlet ettigi teveh-hümünden dogar. Halbuki mesele Öyle degildir. Çünkü bir kimse bende bes altin var dese, bu söz o kimsede baska para olmadigina delâlet etmez. O adam baska bir defa: Bende yirmi altin var, daha baska bir defa: Bende otuz altm

var! diyebilir. Zîrâ otuz altini bulunan bir kimse için yirmi altini, yahut on altini var demek dogrudur. Burada hiçbir taâruz ve tenakuz yokdur. Caizdir ki Allah Teâlâ Hazretleri Resulü Zîsân'ma üç haslet tahsis buyurdugunu; sonra bes, daha sonra alti haslet ihsan ettigini haber vermis olsun!»
Hâsili bir seyi adedle tahsis ve tahdîd o adedden mâdâsini nefî sayilmaz.

1- Peygamber (Sallaltakü Aleyhi ve Sellem) 'in Mescidinin Insasi Babi

9- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Seybân b. Ferruh ikisi birden Abdül Vâris'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Abdül-Vâris b. Saîd, Ebu't-Teyyâh Ed-Dubaî'den naklen haber verdi. (Demis ki): Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelerek Medine'nin yukarisinda Benî Amr b. Avf demlen bir kabileye misafir olmus. Onlarin arasinda ondört gece kalmis. Sonra (dayilari olan) Benî Neccâr kabilesi ileri gelenlerine haber göndermis. Onlar da kilmalarini kusanarak gelmisler. Enes demis kî:
— Devesinin üzerinde Resûlüllah (Saiîaîlahü Aleyhi ve Sellem)*i terkisinde Ebû Bekir'i ve etrafinda Beni Neccâr ileri gelenlerini hâlâ görür gibiyim. Nihayet yükünü Ebû Eyyûb'un avlusuna indirdi. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selletn) nerede namaz vakti gelirse oracikta namazini kilardi. Koyun agillarinda dahî namaz kildigi olurdu. Sonra mescidin yapilmasini emr buyurdu. Benî Neccâr ileri gelenlerine haber gönderdi. Derhâl geldiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
— «Ey Benî Neccâr! Su bahçenizin kiymetini bana söyleyin!» buyurdu. Onlar:
— Vallahi olmaz! Biz onun kiymetini ancak Allah'dan isteriz.» dediler. Enes demis ki bu bahçede su söyliyeceklerim bulunuyordu: Içinde bir hurmalik ile, müsriklere âid kabirler ve bir harabezâr vardi. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) emir buyurarak hurmalar kesildi. Müsriklerin kabirleri baska yere naklolundu. Harabezâr da tesviye edildi. Sonra hurmalari Kible tarafa (Direkler hâlinde) dizdiler. Ve kapinm iki tarafini tasdan ördüler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte ashâb nesIdeler söyliyerek tas tasiyor ve:
«AlIahim ahîret hayirindan baska hiç bir hayir yokdur. Imdi sen Ensâr ile Muhacirlere yardim evle!..» diyorlardi.

10- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz EI-Anberî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Babam rivayet etti.(Dedi ki): Bize Sube rivayet etti. (Dedi ki): Bana Ebu't-Teyyâh, Enes'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescid yapilmazdan önce koyun agillarinda namaz ki-larmis.

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid (yâni tbnil-Hâris) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Su'be, Ebu't-Tey-yâh'dan rivayet etti. Ebu't-Teyyâh:
«Enes'i Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) söyle yapardi diyerek yukarki hadîsin mislini söylerken isitdim» demis.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» «Hacc» «Büyü ve «Hicret» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce dahî «Namaz» bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serîf Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"in Medine'deki
mescidlerinden bahsetmektedir. Yine bu hadîsde isaret edildigine göre Fahr-i Kâinat (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret ederken «Aliye» denilen yerde yâni «Küba» da on dört gün kalmis orada ensânn ileri gelenlerinden Benî Amr b. Avf kabilesine misafir olmusdu. Iste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk mescidini buraya kurmusdur. Küba, Medine'ye iki veya üç mil mesafede bir köydür. Muhammed b. Mûsâ El-Harzemî 'nin beyânina göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in oraya gelisi milâdî (623) târihine tesadüf eder.
Bâzilari Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem)'in Küba'da yirmidört gün kaldigini, bir takimlari da onsekiz gün olurdugunu söylerlerse de ekseri rivayetler burada oldugu gibi ondört gün kaldigini bildirmektedir. Bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dayilari olan Benî Neccâr kabilesinin ileri gelenlerine haber göndermis, onlar da kilinçlanni kusanarak hemen kendisini istikbâle çikmislardi. Zâten o günlerde Resûlüllah

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Medine'ye gelecegi beklendigi için bütün Medîne halki sokaklara yol boylarina diziliyor Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i misafir etmek için hasretle yolunu bekliyorlardi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Küba'dan Medine'ye hareketi bir cum'â gününe tesadüf eder. O gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz cum'â namazini Küba ile Medîne arasinda «Rânûnâ» denilen yerde oturan Benî Salim b. Avf kabilesinin yaninda kilmis; Medine'ye namazdan sonra girmisdir.

Hadîs'in zahirine bakilirsa Medine'ye girerken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devesinin üzerinde, Ebû Bekir (Radiyallahû anh) da terkisindeymis. Rivayetlerden anlasildigina göre Hz. Ebû Bekir'in de devesi varmis. Su halde Ebû Bekir (Radiyallahû anh) Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in terkisinde bulunmak serefine nail olmak için kendi devesinden inmis de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in devesine binmisdir. Yahut kendi devesinden, inmemis fakat Peygamber Efendimiz hemen pesinden geldigi için terkisindeydi, denilmistir.

Hadîs'in bir rivayetinde cum'â namazindan sonra ResûlÜllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e Benî Sâlim'den bâzi zevat gelerek bir kaç zaman yanlarinda misafir kalmasini rica ettikleri, fakat o bu ricayi kabul etmeyip

«Hayvanimin yolunu serbest birakin! Çünkü o me'murdur» dedigi bil-dirliyor. Ayni rivayete nazaran Peygamber (Salîalldhü Aleyhi ve Sellem) devesinin yularim tamâmiyle serbest birakmis; hayvan istedigi tarafa, istedigi sekilde yürümek suretiyle ensârdan yedi kabilenin yanindan geçmis, hiç birinin yanma sapmamis. Kabileler hayvani kendi taraflarina almak istedikçe ResûlÜllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) ayni sözü tekrarlar yâni: «Hayvanin yolunu serbest birakin! Çünkü o memurdur.» dermis. Bu suretle simdiki Mescid-î Nebevî'nin kapisi yanma gelmisler. Deve orada çökmüs. Mescid-i Nebevî'nin yeri o zaman Beni Neccâr kabilesinden iki yetime âit harman yeri gibi bir boslukmus ResûlÜllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) orada deveden inmemis. Sonra deve kalkarak biraz yürümüs Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) yularini yine serbest birakmis. Hayvan biraz gittikden sonra arkasina bakmis ve tekrar geriye dönerek ilk defa çöktügü yere çökmüs ve hirçinlik göstermis. ResûM Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) de üzerinden inmis. Hz. Ebû Eyyûb esyasini alarak onu evine misafir etmis.

Hz. Ebû Eyyûb'unismi Hâlid b. Zeyd El-Ensârî'dir. Rivayete nazaran ResûlÜllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in devesi Hz. Hâ1id'in kapisi önünde çökünce Ensâr-i Kirâm'dan Cebbar b. Sahir (Radiyailahû anh) deveyi dürterek kaldirmaga ve kendi evine götürmege çalismis. Hz. Hâlid bunu görünce: «Tâ Cebbar! Ona benim evimden mi kaldirmaga çalisiyorsun? Bana bak Peygamberi bak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki arada islâmiyet olmasaydi senin boynunu mutlaka kilinçla vururdum.» demis.

Cebbar b. Sahir Bedir'de ve Akabe Beyâtinda hâzir bulunmus büyük bir sahâbîdir. Bâzilari isminin Câbir b. Sahir oldugunu söylemislerse de dogrusu Câbir degil Cebbar 'dir.

Muhammed b. Ishâk (?-151)'in beyânina göre Yemen hükümdarlarindan Tübba' îbni Hassan, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) dünyâya gelmezden bin sene önce Mekke'ye gelmis, oradan da Medine'ye gitmis. Yaninda hukemâdan dört yüz kisi bulunuyormus. Bu zevat kendi aralarinda Medine'den çikmamaya karar vermisler. Tübba' bunun sebebini sorunca: «Efendim biz kitaplarimizda Mubammed isminde bir Peygamber gelecegini, burasi onun hicret di-yân olacagini görüyoruz. Onun isin burada kalmak isliyoruz. Olur ki onunla görüsürüz.» demisler. Bunun üzerine Tübbâ'da onlarla beraber Medine'de kalmaya niyet etmis. Yaninda bulunan hukemânm her birine Medine'de bir ev yapmis. Cariyeler satin alarak onlari adamla-riyle evlendirmis. Hukemânm her birine bol bol paralar vermis; bir de vasiyetname yazarak müslüman oldugunu onda tesbît etmis. Vasiyetnameyi altin yaziyla bitirerek yamdaki hukemânm en büyügüne teslim etmis ve sayet Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yetisirse bu vasiyetnameyi ona vermesini, yetismezse socuklarindan ona yetisecek olanin vermesi sarti ile sülâlesinin bu vasiyetnameyi muhafaza etmesini rica etmis. Ayrica Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye Hicret ettigi zaman otursun diye ona bir de ev yaptirmis. Fakat Za-manla o ev bir çok sahipler degistirmis. Nihayet Hz, Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd (Radîyallahû anh) 'a intikâl etmis. Iste Hz. Ebü Eyyûb Yemen hükümdarinin vasiyetnamesini teslim alan âlimin sülâlesindenmis. Sâir Medine halki ise Yemen hükümdarinin maiyetinde bulunan dört yüz âlimin neslindenmisler. ResûlüIIah (Sallalhhii Aleyhi ve

Sellem) Medine'ye hicret edince MedînelÜer Yemen hükümdarindan kalan mektubu Ebû Leylâ isminde bir zât ile kendisine göndermisler. ResûIÜUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu görünce:
«Sen Ebû Leylâ'sin! Yanindada ilk Yemen hükümdarinin mektubu var!»
buyurmus. Ebû Leylâ bu sözlerin karsisinda sasirmis kalmis. Kendisi ile konusanin iki cihan serveri Muhammed Mustafa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oldugunu fark edemiyerek:
«Sen kimsin? Ben senin yüzünde sihir eseri göremiyorum.» demis ve onun bir sihirbaz oldugunu tahmin etmis. Bunun' üzerine ResûlüIIah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Ben Muhammed'i m. Ver sen su mektubu!» buyurarak mektubu açmis. Okuyunca üs defa «Salih kardesim Tübba' Merhaba» demis.
Bâzi kitaplarda Tübbâ'in Zebur'a îmân ettigi bildirilir. Bâzi hadîslerde de ona sövülmemesi emir buyurulmusdur. Sa'leb î'nin Seh1 b. Sad (Radtyallahû anh) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde Hz. Seh1: «ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
Tübba'ya sövmeyin! Çünkü o müslüman olmusdu, buyururken isittim.» demisdir.
Tübba': Yemen krallarina verilen lakabdir. Acem krallarina Kisrâ, Roma imparatorlarina Kayser denildigi gibi eski Yemen hükümdarlarina da Tübba' lâkabi verilirmis.
Bâzilari mezkûr Tübbâ'in Kabe'ye Kisve giydirdigim ve yüz otuz bin süvari ile yüz onüç bin piyade askeri maiyetinde Medine'ye geldigini kaydederler.
Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) Medine-i Münevvere'ye yerlesince bu günkü Mescid-i Nebevî'nin yerini satin almak istemis. Bunun Sehl ve Süheyl isimlerinde iki yetime âid oldugu söylenmis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerini çagirarak o yeri mescid yapmak isin satin almak istedigini ve buna ne isteyeceklerini sormus. Yetimler: -Biz para istemeyiz Yâ Resûlüllah! Bu yeri sana hibe ediyoruz.» demisler. Fakat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) parasiz kabul etmiyerek yeri on altina satin almis parasini da Ebû Bekir (Radiyallahû anh) ödemis. Bâzi rivayetlerde yerin Hz. Ebû Eyyûb tarafindan satin alindigi bildirilmektedir.
Mescid'in binasina gelince: Sahîh rivayetlerde bildirildigine göre duvarlari kerpiçden, tavani hurma dallarindan, direkleri de hurma kütüklerinden idi. Binâenaleyh bu hadîs'de bahsedilen kibleden murâd cihet olsa gerektir. Çünkü Mescid-i Nebevî yapilirken kible henüz Kabe degildi. Bir rivayete göre mescid murabba seklinde olup her duvarinin uzunlugu yüz arsin mikdârindaymis. Baska bir rivayete göre yüzden biraz azmis. Mescid'in temel duvarlari üç arsina yakin genislikde tasdan örülmüs, sonra üzerine kerpiç islenmis. Mescid yapilirken Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) ashabi ile birlikte tas ve kerpiç tasimis. Mescid'in kiblesi Kudüs'e dogru çevrilmis. Duvarlarinin yüksekligi bir adam boyu imis. Mescid'in üç kapisi varmis. îste Mescid-i Nebevî, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir (Radiyallahû anh) zamanlarinda bu sekilde kalmis. Hz. Ömer ona biraz ilâve yapmis. Hz. Osman birçok ziyâdeler ilâve etmis. Bu meyânda duvarlari ile direklerini tasdan, tavanini da abanozdan yapmisdir. Ondan sonra Mescid-i Nebevî birçok zevat tarafindan yenilenmisdir.
Bu hadîsde ashâb-i Kiramin recez okuduklari, Peygamber (Sat Aleyhi ve Sellem) 'in de onlara istirak ettigi bildirilmektedir.
Recez: siirin bir nev'idir. Fakat siir olup olmadigi ihtilaflidir. Ekseriyetle aruz ve edebiyat ulemâsi onu siirden saymazlar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in onu okumasi da siir olmadigina hamledilir. Çünkü siir okumak ona nass-i Kur'ân ile haram kilinmisdir. Kurtubî, Recezin siirden sayildigini söylemis ve: «Onu siirden saymayanlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in okumasini müskil addettikleri için böyle hareket etmisler; recez siir olsaydi onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ögrenmezdi... demislerse de bu sözün bir kiymeti yokdur. Çünkü az mikdârda siir okuyan veya söyleyen yahut nadiren siirden misal veren kimse sâir denilmeye hak kazanamaz. Onun ne siir bildigi söylenebilir, ne de siire nisbet olunur.» demisdir.
Ibni Tîn ise bilâkis receze siir denemiyecegini iddia etmisdir. Çünkü Recez söyleyene sâir degil «Râciz» derler.
Bâzilari: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e siirin haram olmasindan murâd sairligi sanat edinmesidir. Baskalarinin siirlerini okumak ona memnu degildir.» demislerdir.

Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Hayvan üzerinde bir kimseyi terkisine almak caizdir.
2- Koyun agillarinda namaz kilmak caizdir.
3- Satis veya bagis suretiyle ele geçirilen kabristanda tasarruf caizdir.
4- Müsriklerin kabirlerini açmak ve kemiklerini baska yere nakletmek caizdir. Çünkü müsriklere hürmet yoktur. Vâki'â kabir, içinde def-nolunan kimseye mahsûstur. Binâenaleyh satilmasi ve içinde yatanin baska yere nakledilmesi caiz degildir. Fakat Peygamber (SaltaÜakii Aleyhi veSellemyin açtirarak baska yere naklettirdigi kabirler oraya defnedilenlerin mülkü degildi. Ihtimal gasp suretiyle oraya deftiedilmislerdi. Kendi mülkleri bile olsa küffânn bu husûsdaki tahsis ve icrââtina itibar yokdur. Hattâ Fukahâ gasp edilen bir yere defnedilen müslümanin bile oradan çikarilabilecegini söylemislerdir.
Acaba bu zamanda Küffâr'in kabirleri baska yere nakledilerek yerlerine mescid yapilabilir mi? suâline bâzilari bu hadîsle istidlal ederek evet cevâbini vermislerdir. Küfe ulemâsi ile îmam-i Safiî 'nin mezhepleri budur. Evzâî'ye göre ise caiz degildir. Müslüman kabri üzerine mescid yapilmasi bâzi kayit ve sartlarla caizdir. Kabrin eskimis olmasi içindekinin çürümesi ve oraya cenaze defni için ihtiyâç bulunmamasi bu sartlar cümlesindendir.
5- Kabrin içindeki meyyit tamâmiyle çürüyüp bittikten ve top-rakda .eseri dahî kalmadiktan sonra o kabrin üzerinde namaz kilmak caizdir.
6- Bir zaruret veya maslahatdan dolayi yemis agaçlarini kesmek caizdir. Harpde küffânn yerlerini fetih ümidi kalmadigi zaman onlarin agaçlarim kesmek dahî ayni hükümde dâhildir.
7- Bir isi kolaylastirmak ve ona karsi nesât açmak için recaz ve siir okumak caizdir.

2- Kiblenin Kudüs'den, Kabe'ye Çevrilmesi Babi

11- (525) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû'l-Ahvas, Ebû Ishâk'dan, o da Berâ' b. Âzib'den naklen rivayet etti. Berfi' söyle demis:
«Ben Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber onalti ay Beyt-i Makdis'e dogru namaz kildim. Nihayet Bakara süresindeki su âyet nazil oldu:
«Nerede bulunursaniz yüzünüzü Kabe'ye dogru çevirini» [3] Bu âyet Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) namazi kildiktan sonra nazil oldu. Bunun üzerine cemâatdan biri oradan gitti (bu zât) namaz kilmakda olan Ensârdan bâzi kimselerin yanina ugramis ve onlara kiblenin degistigini söylemis. Onlar da yüzlerini K^be tarafina çevirivermisler.

12- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Ebû Bekir b. hep birden Yahya'dan rivayet ettiler. tbnül-Müsennâ dedi ki: Btae Yahya b. Saîd, Süfyân'dan rivayet etti. (Demis ki): Bana Ebû Ishale rivayet etti. Dedi ki Berâ'i söyle derken isitdim:
Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde on alti yahut on yedi ay Beyt-i Makdis'e dogru namaz kildik sonra Kabe'ye dogru döndürüldük.

13- (526) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülâziz b. Müslim [4] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Dinar, Ibni Ömer'den rivayet etti. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. Lâfiz onundur. Kuteybe, Mâlik b. Enes'den, o da Abdullah b. Dinar'dan, o da tbni Ömer'den naklen rivayet etti. tbni Ömer söyle demis: Cemâat Küba'da sabah namazini kilarken anîden kendilerine biri gelerek:
— Gerçekden bu gece ResûlüIIah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e Kur'-ân indirildi ve Kabe'ye dogru dönmesi

emrolundu. Binâenaleyh siz de Kabe'ye dönün! dedi. Kübalilarin yüzleri Sam'a dogru bulunuyordu. Hemen Kabe'ye döndüler, '

14- (...) BanaSüveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bana Hafe b. Meysera, Mûsâ b. Ukbe'den, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den, bir de Mûsâ b. Ukbe Abdullah b. Dinar'dan, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki Ibni Ömer:
Cemâat sabah namazinda iken anîden kendilerine bir adam geldi.»» diyerek Mâlik hadîsi gibi rivayette bulunmus.

15- (527) Bize Ebû Bekir b. Ebi Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme Sabit'den o da Enes'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) Beyt-i Makdis'e dogru namaz kiliyormus. Sonra:
«Biz senin yüzünü semâya dogru çevirdigini elbet görüyoruz. Seni, razi olacagin bir kibleye mutlaka çevirecegiz! Su hâlde artik yüzünü mes-cid-i Hora m'a dogru çevir!» [5] âyeti kerimesi nazil olmus.
Beni Seleme'den bir zât, kabilesi sabah namazinda rükû' hâlinde iken yanlarina ugramis. Henüz bir rekât kilmislarmis. Ugrayan zât: Dikkat edin! Kible çevirilmisdir, diye nida etmis; onlar da olduklari vaziyette kible tarafina dönmüsler.
Bu rivayetleri Buhârî «Namaz» ve «Tefsir» bahislerinde; Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce «Namaz» bahsinde tah-rîc etmislerdir. Berâ' hadîsinin Buhârî'deki metni söyledir:
«Resûlüllah (Sattallahü Aleyhi ve S-llem) Beyt-i Makdis'e dogru onal-ti veya onyedi ay namaz kdmisdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzünün Kabe'ye çevrilmesini istiyordu; derken Allah Teâlâ MBiz senin yüzünün semâya döndügünü elbet görüyoruz" âyetini indirdi. O 4a Kabe'ye dogru döndü. (Insanlarin alçak takimi —ki Yahudilerdir.— Bunlari bulunduklari kibleden döndüren nedir? dediler. Sen de de ki: Sark ve garp hep Allâhindir o diledigini dogru yola iletir.)
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte bir adam namai kildi. Namazi kildiktan sonra çikarak ikindi namazini Beyt-i Makdis'e dogru kilmakda olan ensârdan bir cemâatin yanina ugradi onlara: Sehft-det ederim ki ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte namaz kildim. Kendisi Kabe'ye dogru döndü; dedi. Bunun üzerine cemâat dönerek Kabe'ye dogru yöneldiler.»
Taberî 'nin Mücâbid tarikiyle rivayet ettigi bir hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in Kabe'ye dönmek istemesi yahudüer: «Kendisi bize muhalefet ediyor ama kiblemize tâbi' oluyor...» dedikleri içindi. Bunun üzerine kible âyeti nazil oldu.
Beyt-i Makdis yahut Beyt-i Mukaddes'den murâd Kudüs'dür. Rivayetlerin birinde Berâ' (Rad'iyallahû anh) seksiz olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ile birlikde Kudüs'e dogru onalti ay namaz kildigini; digerinde sek ile onalti veya onyedi ay kildigini beyân etmisdir. Bu husûsdaki rivayetler muhtelifdir. Onyedi ay diyenler bulundugu gibi onsekiz ay, onüç ay, dokuz ay, on ay ve iki sene diye rivayetler vardir. Dokuz ve on ay rivayetleri sâz'dir. Geri kalan rivayetler içersinde en sahihi îmam Nevevî'ye göre onalti, Kaadi îyâz‘a göre ise onyedi ay rivayetidir. Bunlarin arasi söyle bulunmus dur: Onalti ay oldugunu kafi söyliyenler Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in Medine'ye geldigi ayla kiblenin degistirildigi ayi bir hesâb etmis, artan günleri saymamislardir. Onyedi ay olduguna cezmedenler her iki ayi ayn ayri saymislardir.
Keza Müs1im'in rivayetinde kiblenin çevrildigini haber veren zât'm Kubâ'hlari sabah namazi kilarken buldugu, Buhârî'nin rivayetinde ise kilinan namazin ikindi oldugu bildiriliyor. Bu rivayetlerin arasi da söyle bulunmusdur. Kible haberi Medine'deki cemaata Ikindi kilarken ulasmis; Kübalilara ise ertesi gün sabah namazinda eristiril-misdir. Çünkü Küba, Medine'nin hâricinde olup onun mülhakatindan sayilir. Kübalilara kible haberini götüren zâtin ismi Abbâd b. Bîsr'-dir. Bâzilari Abbâd b. Nehîyk oldugunu söylemislerdir, Ibni Ebî Hatim'in Süveyle binti Eslem 'den rivayet ettigi bir hadîsden anlasildigina göre namazda iken Kibleye dönme hâdisesi söyle

olmustur: Cemâ'at evvelâ namazin iki rek'atini Beyt-i Mak-dis'e dogru kilmislar. Kible haberi gelince kadinlar erkeklerin yerine, erkekler de kadinlarin yerine geçerek yer degistirmislerdir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Cumhûr-u Ulemâ'ya göre ahkâm'da nesih caizdir. Neshe kail olmayan bâzi kimseler bulunmussa da onlarin sözüne itibar olunma-misdir.
2- Cumhûr-u Ulemâ'ya göre sünnet Kur'ân'la nesih edilebilir. Bu husûsda îmam-i Sâiiî'den iki kavil rivayet olunur.
3- Haber-i Vâhid makbuldür.
4 - Namazi kibleye dogru kilmak farzdir. Kiblenin Kabe olduguna icmâ-i ümmet vardir.
5- Bir namaz iki tarafa dogru kilinabilir.
6- Mükellef hakkinda nesih haberi gelmedikçe nesih sabit degildir.
7- Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e emir buyurulan birsey ümmetine de farz olur.
8- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in fiilleri yerine ve karineye göre vücûp, sünniyet ve istihbâb ifâde ederler.
9- Namazda olmayan bir kimsenin namazda bulunan kimseye bir sey ögretmesi caizdir.
10- Namaz kilan kimsenin disardan birinin sözüne kulak asmasi namazini bozmaz.

3- Kabirlerin Üzerine Mescid Yapmakdan, Mescidlerde Resim Bulundurmakdan ve Kabirleri Mescid Ittihaz Etmekden Nehy Babi

16- (528) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hisâm rivayet etti. (Dedi ki): Bana babam, Aise'den naklen haber verdi Li Ümmü Habîbe ile Ününü Seleme Habesistan'da gördükleri, içinde suretler bulanan bir kiliseyi Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) anlatmislar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hakikaten onlar, içlerinde iyi bir kimse bulunurda vefat ederse, onun kabri üzerine bir mescid yaparlar. O suretleri bu mescide asarlar. Onlar kiyamet gününde Alfah indinde mahlökâtin en kötüleri olacaklardir.» buyurmuslar.

17- (...) Bize Ebû Bekir b. Sey be ile Amrü'n-Nâkid rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Hisâm b. Urve, babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti ki: Asbâb Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) /in hastaliginda onun yaninda konusmuslar da Ümraü Seleme ile Ümmü Habîbe bir kiliseden bahsetmisler sonra râvî hadîs'i yuka-iidaki hadîs gibi zikretmistir.

18- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Muâ-viye rivayet etti, (Dedi ki): Bize Hisâm, babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti: Âise:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) 'in zevceleri Habesistan'da bîr kilise gördüklerini, bu kiliseye Mariya denildigini anlattilar.» diyerek yukaridakilerin hadîsi gibi rivâyetde bulunmus.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» ve «Habes'e Hicret» bahislerinde Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Ümmehât-i Mü'minîn'den Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme (Radiyallahû anhûma) Habesistan'a hicret eden müslüman-lardandir. Hz. Ümmü Habîbe 'nin ismi Rainle Bin ti Ebi Süfyân'dir. Kocasi Abdullah'b. Cahs (Radiyallahû anh) ile birlikte Habesistan'a gitmis. Hz. Abdullah orada vefat etmisdi. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) Hicret'in altinci yilinda Ümmü Habîbe (Radiyallahû anha) ile henüz Habesistan'dan dönmeden nikahlanmis. Kehrini de Habes Imparatoru Necâsî vermisdi. Ümmü Habîbe (Radiyallahû anha)

Medine'de kirkdört târihinde vefat etmisdir.
Ümmü Seleme (Radiyallahû anha) 'nin ismi Hind Binti Ebî Ümeyye 'dir. O da kocasi Ebû Seleme (Radiyallahû anh) ile Habesistan'a hicret etmisdi. Oradan dönüsde Hz. Kbû Selemi Medine'de vefat etmis; Ümmü Seleme Hazretlerini Besûlüllat
(Sallallahü Aleyhi ve Seüem) almisdi.
Iste hadîs-i Serif de Ümmü Habîbe ile Ümmü Seleme (Radiyalîahû anhûma) 'nin Habesistan'daki Mariyâ kilisesinde gördükleri resim ve heykellerden ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem,in Habeg'liler hakkindaki beyanâtindan bahsetmektedir.
Kurtubî diyor ki: «Eski Habes'lilerin bu suretleri yapmalari gelecek nesil bunlari görsün de eskiler gibi sâlih âmeller yapmaya çalissinlar ve kabirlerinin yaninda Allah'a ibâdet etsinler diyedir. Sonralari bir takim kötü nesiller türedi. Bunlar eskilerin maksadini anlayamadilar. Seytan da kendilerine: Eslâfimz bu suretlere taparlar; tâ'zîmde bulunurlardi; diye vesvese verdi. Nihayet onlara tapmaga basladilar. îste Pej^ gamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) Sedd-i Zerîa kabilinden ashabini böyle seylerden sakindirmisdir...»

Hadisden Çikarilan Hükümler;

1- îbni Battal :«Bu hadîs kabirleri mescid ittihâz etmekden ve suret yapmakdan nehy etmektedir. Nehiy edilmesinin vechi eski Ha-bes'lilerin kabirlerle, putlara Allah diye tapmalarindan dir.» diyor.
2- Hayvan, bilhassa sâlih insan sureti yapmak haramdir.
3- Kabir üzerine mescid yapmak memnû'dur. Bunun muktezâsi haram olmakdir. Hattâ kabir üzerine mescid yapanlara lanet olunmus-dur. Sâfiîler kabir üzerine mescid yapmayi mekruh görmüslerdir. Bu bâb'daki kavilleri münâsebet düstükçe yukarilarda görmüstük. Beyzâvî: «Yahudilerle, Hiristiyanlar Peygamberlerine ta'zîm isin onlarin kabirlerine secde ederler. Dualarinda o kabirlere karsi dönerler ve onlari putlarla doldururlardi. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü) onlara lanet etmis ve müslümanlan onlar gibi olmaktsbi
demisdir. Fakat teveccüh ve ta'zîm için degil de sirf teberrük maksadiyle Sülehâ'dan birinin kabrine yakin mescid yaji&akda bir beis yokdur.
4- Bir kimsenin gördügü acâib ve garaibi hikâye etmesi caizdir. Bu gibi seylerin hükmünü bilen kimsenin o ahkâmi bildirmesi ise vâcipdir.
5- Haram olan seyleri irtikâb edenler zemm olunur.
6- Ahkâm hususunda akla degil seriata itibâr olunur.

19- (529) Bize Ebû Bekir b. Seybe ile Amrü'n-Nâkid rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hâsim b. Kaasim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sey-bân, Hilâl b. EM Humeyd'den, o da Urvetti'bnü'z-Zübeyr'den, o da Aise'-den naklen rivayet etti. Âise söyle demis:
— BesûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) sifâyâb olamadigi hastaliginda:
«Allah yahudilerle, hiristiyanlara lâner eylesin I Peygamberlerinin kabirlerini mescid yaptilar.» buyurdular.
Alse: «Eger bu (endise) olmasaydi Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in kabri açikda bulundurulacakdi. Lâkin onun da mescid ittihâz edilmesinden korkuldu.» demis.
Ibni Eb! Seybe'nin rivayetinde: «Eger bu olmasa* ibaresi vardir; fakat «Aise demis» sözünü zikretmemisdir.

20- (530) Bize Harun b. Saîd El-EyU rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Yûnus Ue Mâlik, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdiler. (Demis ki): Bana Saîd b. El-Müseyyeb rivayet etti ki: Ebû Hüreyre söyle demis: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem):
«Allah yahudîlerîn belâsini versin I Peygamberlerinin kabirlerini mescid yapti larj» buyurdular.

[6]

21- (...) Bana Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi kî): Bize El-Fezârî, Ubeydullah b. Esam'dan rivayet etti. (Dedi ki): Bile Yeztd b. Esaro, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) : «Allah yahudîlerle, hiristiyanlaro lanet etsin! Peygamberlerinin kabirlerini mescid ittihâz ettiler.» buyurmrslar.

22- (531) Bana Hânin b. Saîd El-Eyi ile Harmeletü'bnü Yahya rivayet ettiler. Harmele (Bize haber verdi): tâbirini kullandi. Harun: Bize tbni Vehb rivayet etti, dedi. tbni Vehb: Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi, demis, tbni Sihâb: Bana Ubeydullah b. Abdillah haber verdi ki Âise ile Abdullah b. Abbâs sunlari söylemisler, demis: «Besu-lüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) son deminde kendisine âit bir elbiseyi yüzüne örtmeye basladi. Bunaldikça ocu yüzünden açiyordu. Bu hâlde iken yahudilerle, hirisliyanlarin yaptiklarindan ümmetini sakindirmak için:
«Allâhiii laneti yahudilerle, Hiristiyanlara olsun! Peygamberlerinin kabirlerini mescid ittihâz ettiler.» buyurdular.»

23- (532) BIze Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile îshâk b. Ibrâhîm rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Bekir'indir, Ishâk: (Bize haber verdi): tâbirini kullandi. Ebû Bekir: Bize Zekeriyyâ b. Adîy, Ubeydullah b. Amr'dan, o da Zeyd b. Ebî Üneyse'den, o da Amr-b. Mürra'dan, o da Abdullah b. Haris En-Necrânî'den [7] naklen rivayet etti; dedi. Necrânî söyle demis: Bana Cündeb rivayet etti. Dedi ki: Vefatindan bes gün önce Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Seltem)den isitdim, söyle buyuruyordu:
«Sîzlerden bir dostum olmasindan Allah'a siginirim. Çünkü Allah Teâlâ Ibrahim'i nasil dost ittihâz ettiyse, beni de öyle dost edinmisdIr. Ben ümmetimden dost edinecek olsam Ebû Bekir'i halîl ittihaz ederdim, iyi bilin ki, sizden önce geçen milletler Peygamberlerinin ve (aralarindaki) sâlih kimselerin kabirlerini mescid ittihâz ediyorlardi. Dikkat edin! Sakin siz kabirleri mescid ittihâz etmeyin! Ben sizi bundan men ediyorum.»
Bu hadîs'in muhtelif rivayetlerini Buhârî «Namaz» «Cenaze» ve«Megâzî» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Cenaze» bahsinde; Nesâî de «Kitâbü'l-Vefât» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Rivayetlerin bâzilarinda, yahudilerle, hiristiyanlar hakkinda «Kaate-le» digerlerinde «Leane» kelimeleri kullanilmisdir. Mânâ ittibâri ile bunlarin ikisi de birdir. Ve: «Allah lanet etsin!» demekdir. Lanetin asil ma'nâsi Allah'in rahmetinden uzaklastirmakdir. Bazi rivayetlerde ise Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yalniz yahudilere lanet okudugu görülüyor. Bunun sebebi ilk defa Peygamberlerin kabirlerini mescid ittihâz edenler yahudîler olmasidir. Bu sebeple onlar daha zâlim, bu hu-sûsda daha müfrittirler.
Ulemâ'dan bâzilari bu husûsda yahudilerle birlikde hiristiyanlara da lanet buyurulmasmi müskil saymislardir. Çünkü Hz. îsâ ile Peygamberimiz Muhammed Mustafa (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) arasinda hiristi-yanlann baska Peygamberi yokdur. îsâ (Aleyhisselâm) ise diri olarak gök'e çekildigi için zâten kabiri yokdur. Binâenaleyh bu mes'ele müskildir. Bazilari bu müskili halletmek için hiristiyanlarin Hz. îsâ'dan baska birtakim Peygamberleri bulundugunu, yalniz o Peygamberlerin mürsel olmadiklarini söylemislerdir. Fakat bu cevap tatminkâr görülmemisdir. Bâzilari: «Hadîsden murâd: Peygamberlerle onlara tâbi olanlarin büyükleridir. Yalniz hadîsde tâbi olanlar zikre dilmemi sdir.» derler. Bu takdirde hadîsin mânâsi söyle olur: «Allah yahudilerle, hiristiyanlari rahmetinden irak eylesin! Çünkü onlar Peygamberleri ile onlara tabî olan bâzi büyüklerin me-zarlarini mescid ittihâz ettiler.»
Müs1im'in Cündeb tarîki ile rivayet ettigi son hadîs'de bu kavli te'yîd etmektedir. Çünkü Cündeb hadîsinde :
«Yahudilerle, hiristiyanlar Peygamberlerinin ve sâlihlerinin kabirlerini mescid ittihâz ederlerdi.» buyurulmusdur. Bu husûsda daha baska tev-cîh yapanlar da bulunmusdur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) 'in:
«Peygamberlerinin kabirlerini mescid ittihâz ettiler.» buyurmasi mukadder bir suâle cevabidir. Sanki: «Yahudilerle hiristiyanlara lanet .etmenin sebebi nedir?» diye sorulmus da, bu cevâbi vermisdir. Râvî'nin: «Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Setlem) ümmetim onlarin yaptiklarindan sakmdimak için» sözü dahî bu

kabildendir. Yâni sanki Râvîye: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve.Sellem) 'in vefat ederken bu sözü söylemesinin hikmeti nedir?> diye sorulmus da bu cevâbi vermis gibidir.
Buradaki nehyin hikmeti bu isin zamanla tedricen putperestlik halini almasi veya ona benzemesi endisesidir.
Nevevî diyor ki: «Ulemâ sunlari söylemislerdir: Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'m kendi kabri ile baskalarinin kabirlerini mescid ittihâz etmekden nehy buyurmasi kendisine ta'zîm hususunda gösterilecek mübalagadan ve bu sebeple vukû'a gelecek fitneden korktugu içindir. Çünkü mübalagali ta'zîm çok defa küfüre müeddî olur. Nitekim geçmis- ümmetlerde hâl böyle olmusdur.
Müslümanlar çogalib da Mescid-i Nebevinin büyütülmesine ihtiyaç görülünce ümmehât-i mü'minînin ve bu meyânda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile iki yâr-i kadîm'i Ebû Bekir ve Ömer (RadiyallahÛ anhûma) 'nin kabirlerini ihtiva eden Hz. Âise'nin odasi dahî mescidin içinde kaldi. Bu hâl karsisinda ashâb-i kiram . kabirlerin etrafina yüksek duvarlar çevirerek kabirlerin rünmesini ve dolayisi ile avam tabakasinin onlara karsi dönerek namaz kilmalarini önlediler...»
Hadîs-i serif de Hz. Âise'nin: «Eger bu endîse olmasaydi Peygâmber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabri açikda bulundurulacakdl. Lâkin onun da mescid ittihâz edilmesinden kor kuldu.» sözü dahî bu endîseyi göstermektedir. Mezkûr cümlede meçhul olarak rivayet edilen «Husiye» fiili bâzi rivayetlerde «Hasiye» seklinde malûm; bâzilarinda da «Ahsa» diye rivayet edilmisdir. Malûm okunduguna göre: «Hasiye» fiilinin faili Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e râcî olan zamirdir ve cümle:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi kabrini mescid ittihâz ederler diye korktu.» mânâsina gelir. «Ahsa» ben korkarim mânâsina gelir bu rivayete göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabrini açikda bi-rakmakdan men eden, Hz. Âise olmus olur.
Yirmüki numarali hadîsdek cümlesi seklinde de rivayet olunmusdur. Birinci rivayete göre cümlenin mâ'nasr Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Azrail (Aleyhisselam) ile diger melekler geldiginde...»; ikinci rivayete göre ise: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e ecel geldikte...» demek olur.
Hamîsa: Siyah çizgili dört köseli yumusak kumasdan yapilma li-basdir.
Halîl: Son derece yakin sir dostu mâ'nâsina gelir. Bu kelime bâzila rina göre hacet mânâsina gelen «Hallerden, diger bâzilarina göre ise sevginin kalbe islemesi mâ'nâsina gelen -hüllemden müstakdir Halleden müstak olduguna göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hacetinin Allah'dan baskasina olmasini nefiy buyurmus; Hülleden alindigina göre ise mevedded ve muhabbetinin Allah'dan baskasina âit olmasini nefiy buyurmus olur.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Kabir üzerine bina yapmak memnû'dur.
2- Bu rivayetler yahudilerle hiristiyanlarm kendi Peygamberlerinin kabirlerine yaptiklari gibi bâzi câhil müslümanlar 4a Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kabrine karsi ibâdet ederler endisesi ile Seddi Zerîa kaolindendirler, imam Mâlik'e göre kabirlerin üzerine mescid kurmak mekrûhdur. Eski kabristan içine namaz kilmak için mescid yapmakda bir beis yokdur. îmam Tâ1ik mescid içine cenaze defnetmeyi de mekruh görmüstür. Kabristanda namaz kilmak ise- Imam Ahmed'le zahirîlere göre mutlak surette haramdir. Sevrî îmam Azam ve Evzâî kerahetine kail olmuslar; îmam Safiî bu babta tafsilat vermis ve «Toprak ölülerin etleri, irinleri ve'onlardan çi kan sâir pisliklerle karisiksa orada namaz caiz degildir Çünkü yer pis tir. Kabristanin temiz bir yerinde ise namaz caizdir., demistir Imam Mâlik kabristanda namaz kilmakda bir beis görmemistir.
3- ResûIüHab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «EbÛ Bekir'i dost ittihâz ederdim.» buyurmasi onun hilâfet için en lâyik kimse olduguna delildir.

4- Mescid Yapmanin Fazileti ve Buna Tesvik Babi

24- (533) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî ile Ahmed b. Isa rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki): Bana Amr haber verdi. Ona da Bükeyr, Bükeyr'e de Âsim b. Ömer b. Katâde [8] rivayet etmis ki Âsim; Ubeydullah El-Havlâni'yi dinlemis. Osman b. Affan'in, Resulüllah (Saltallahü Aleyhi ve SeIlem) 'in mescidini yaparken halkin onun hakkinda dedikodu çikarmasi üzerine söyle dedigini söylüyormus:
«Siz çok konustunuz. Halbuki ben Resûlüllah (SaîlaIlahU Aleyhi ve Sellem)'i söyle buyururken isitdim:
«Her kiri Allah için bir mescid bina ederse (Bükeyr demis ki): (Zannederim bununla Allah'in rizâsini dilerse dedi) Allah da ona cennetde bir ev yapar.»
Ibni Isa kendi rivayetinde: «Cennetde onun mislini...» ifâdesini kullanmis.

25- (...) Bize Züheyr b. Harb ile Muhammed b. El-Müsennâ rivâyet ettiler. Lâfiz Îbni'l-Müsennâ'nin<hr. Dediler ki: Bize Dahhâk b. Mah-led rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülhamid b. Ca'fer [9] haber verdi. (Dedi ki) : Bana babam, Mahmûd b. Lebîd'den [10] naklen rivayet etti ki Osman b. Affân mescidi (yeniden) bina etmek istemis fakat halk bunu hos karsilamayarak onu oldugu sekilde birakmasini istemisler, Bunun üzerine Osman: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *i:
«Her kim Allah için bir m escid bina ederse, Allah da ona cennetde onun misimi bina eder.» buyururken isitdim... demis.
Bu hadîsi Müs1im kitabinin sonunda baska bir tarikle dahî tahrîc ettigi gibi Buhârî, Tirmizî, îbni Mâce de «Na-maz» bahsinde rivayet etmislerdir. Tirmizî onun hakkinda «Hasen Sahih bir hadî&dir.» demis ve bu bâbda Ebû Bekir, Ömer, Alî, Abdullah b. Amr, Enes, îbni Abbâs, A ise, Ümmü Habîbe, Ebû Zerr, Amr b. Anbese, Vâsiletü'bnü Eska', Ebû Hüreyre ve Câbir b. AbdiI1âh (Radiyaîlahû anhûm) hazerâtindan da rivayetler oldugunu söylemisdir. Bu rivayetleri Buhârî sarihlerinden Aynî kitabinda birer birer siralamisdir. Bâzilarinin senedleri zayifdir. Bunlarin umûmundan anlasiliyor ki bir kimse büyük veya küçük bir mescid yaptirirsa bu husûsda vâ'd buyurulan mükâfata nail olacakdir. Hz. Osman'in M escid-i Nebevî'yi bina etmesinden murâd: onu genisleterek nakisli taslarla yenilemesidir. Begavî: «Ihtimâl Hz. Osman'in yaptigini ashabin hos karsilamasi binayi yalniz genislettigi ve nakisli taslarla yenilediginden dir.» diyor. Mescid, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda kerpiçten yapilmisti. Tavani hurma dallarindan, i direkleri de hurma kütüklerindendi. Hz. Ebû Bekir ona hiç bir sey ilâve etmemis; Ömer (Radiyaîlahû arth) bir -parça ilâve yapmis; fakat binayi degistirmemisti. Hz. Osman ise fazla degisiklikler yapmistir. Hadîs'in bâzi rivayetlerinde: «Bir kimse bagirtlak kusunun yuvasi kadar yahut daha küçük bir mescid yaparsa Allah ona cennetde hW ev yapar.» buyurulmusdur. Ulemâ bunu izah hususunda ikiye ayrilmislardir. Ekserisine göre bu söz mübalagaya hamledilmisdir. Çünkü bagirtlak kusunun tüneyecegi ve yumurtlayacagi yuva namaz kilmaya müsait degildir. Digerlerine göre hadîsden murâd zahirî mâ'nâsidir. Yânî bir mescide kus yuvasi kadar bir ilâve yapmak îcâb ederde birisi onu yaparsa yahut bir cemaat müstereken bir mescid yaparlarda her birinin hissesine kus yuvasi kadar yer düserse vaad edilen sevaba nail olur; demekdir.
Bâzilari bu îzâhâtm mescid kelimesinden malûm mekân kasdedil-digine göre vârid oldugunu, fakat mescidden secde yeride kasdedilebi-lecegini; bu takdirde bu söylenenlere ihtiyâç kalmadigim; çünkü secde yerinin alin sigacak kadar küçük oldugunu söylemislerdir. Ekseri rivayetler mescidden malûm câmî' kasdedildigini göstermekde ise de mecazen bundan secde yerini kasdetmeye de bir ma'nî yokdur.
Râvî Bükeyr'in : «Zannederim bununla Allah'in rizâsini dilerse dedi.» sözü müdrec bir cümledir. Bükeyr, Seyhi Âsim b. Ömer'in bu sözü söyleyip söylemedigini kestirememisdir. Mezkûr cümle hadîsin diger rivayetlerinde yokdur. O rivayetlerde yalniz: «Her kim Allah isin bir mescid bina ederse Allah ona cennetde onun mislini bina eder.» buyurulmusdur. Bükeyr her hâlde Lafzatullâhi unutmus olacak ki onu ma'nâ ittibân ile rivayet «tmisdir. Çünkü Allah için demek Allah'in rizâsini dileyerek demekdir. Bunlarin ikisinden de murâd ih-lâs ve samimiyetdir. Hattâ Ibnü'1-Cevzî: «Bir kimse yaptirdigi mescidin duvarina ismini yazdirsa ihlâsdan uzak olur.»

demisdir. Bu takdirde ücret mukabilinde cami' yapan bir kimseye vaad buyurulan sevab-dan hiç bir hisse düsmemek lâzim gelirse de diger rivayetlerden onun da bilcümle sevâbdan hissemend olacagi anlasilnusdir.
«Allah da ona cennetde bir ev bina eder» cümlesinde bina Allah'a isnâd ediltnisdir ki bu bilittifâk mecazdir.
Rivayetlerin bâzisinda: «Her kim Allah için bir mescid bina ederse Allah da ona cennetde onun mislini bina eder.» buyurulmusdur.
Misil: Benzerlik demekdir. Bu bunun misli demek bu onun benzeri demekdir. Mantik ulemâsina göre iki seyin birbirine misil olmasi demek ikisi de nevî' itibâri ile bir demekdir. Meselâ Zeyd ile Amrin-sanlikda birlesirler. Binaenaleyh Zeyd, Amr'm mislidir. Birlesme cinsde olursa mantikçilar öna. mücâneset derler. Insanla, atin hayvan ol-makda birlesmesi bu kabildendir.
Hâsili ulemâ buradaki misilden murâd ne oldugunda ihtilâf etmislerdir. Bazilarina göre Allah'in cennetde ihsan edecegi ev mikdâr ve mesaha itibâri ile dünyada yapilan mescid kadar olacakdir. Fakat hadîsin bir rivayetinde:
«Allah ona cennetde bu yaptirdigindan daha genis bir ev yapacakdir.» buyurulmus olmasi bu kavli reddeder.
Bâzilari: «Bundan murâd güzellik, saglamlik ve devam itibâri ile Allah ona yaptirdiginin mislini verecekdir.> demislerse de bu sözün pek ehemmiyeti yokdur. Bir de hadîsin bir rivayetinde:.
«Allah ona cennetde, onun yaptirdigindan daha iyi bir ev yapacakdir» buyurulmusdur.
Nevevî (631-676): «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in (onun misli) demesi iki ma'nâya ihtimallidir. Bunlardan birine göre Allah ona dünyada yaptirdigi binanin ismini tasiyan bir bina verecekdir. Fakat cennetde verilecek olan binanin sifati, genisligi vesair husûsati malûm ki dünyâdakinden efdal olacakdir. Çünkü cennet nimetleri, gözlerin görmedigi, kulaklarin duymadigi ve hiçbir insanin hâtir-u hayâlinden geçirmedigi seylerdir. Ikinci ihtimâle göre bu sözün ma'nâsi cennetde ona verilecek evin diger cennet evlerine üstünlügü dünyâda yaptirdigi mescidin sâir dünyâ evlerine olan üstünlügü gibidir.» diyor.
Bu söze daha baska türlü ma'nâ verenler de olmusdur.

5- Rükü'da Elleri Dizler Üzerine Koymanin Mendubiyeti ve Avuçlari Birbiri Üzerine Kapamanin Nesh Edilmesi Babi

26- (534) Bize Muhammed b. Ala' El-Hemdanî Ebû Küreyb rivayet etti. Dedi ki: Size Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Esved ile Alkâme'den naklen rivayet etti. Demisler ki: Abdullah b. Mes'ûd'u evinde ziyarete gittik. Bize: «Su arkanizdakiler namaz kildi mi?» dedi.
— Hayir! dedik.
— Öyle ise kalkin namazi kilin! dedi. Ama bize ezan ve ikaameti emretmedi. Biz de onun arkasinda namaza durmak için gittik. Hemen bizim ellerimizden tutarak birimizi sagina, digerimizi soluna durdurdu. O rükû' ettigi vakit biz ellerimizi dizlerimizin üzerine koyduk. Fakat o bizim ellerimize vurarak avuçlarini birbiri üzerine kapadi; sonra ellerini uyluklari arasma soktu. Namazi bitirince sunlari söyledi:
— «Su muhakkak ki ileride size bir takim emirler gelecek, namazi vaktinden geriye birakacak ve onu vaktin sonuna sikistiracaklar. Iste onlarin böyle yaptiklarini gördügünüz vakit siz hemen namazi vaktinde kilin! Onlarla kildiginiz namaz nafile namaz olsun! Üç kisi olursaniz namazi beraber kilin! Bundan daha çok olursaniz (yine öyle yapin) Içinizden biriniz size imam olsun. Biriniz rükû'a vardi mi kollarini uyluklari üzerine döseyerek egilsin! Avuçlarinin da birbiri üzerine kapasin. Gerçekten Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in parmaklarinin hareketi halâ gözümün önündedir. Onlari görür gibiyim; dedi.»

27- (...) Bize Mincâb b. El-HârIs El-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Müshir haber verdi. H.
(Dedi ki): Bize Osman b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr rivayet etti. H.
(Dedi ki): Bana Muhamraed b. Râfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mufaddâl rivayet etti. Bunlarin depsi A'mes'den, o i!a Ibrahim'den, o da Âlkame ile Esved'den naklen onlarin Abdullah'in yanma girdiklerini Ebû Muâviye hadisi ma'-nâsinda rivayet etmislerdir. Ibni Müshîr ile Cerîr'in

hadislerinde:
«Dogrusu rükû' hâlinde iken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in parmaklarinin hareketlerini hâlâ görür gibiyim.» ibaresi vardir.

28- (...) Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki): Bize UbeyduIIah b. Mûsâ, Israil'den, o da Mansûr'dan, o da Ibrahim'den, o da Âlkaroe ile Esved'den naklen haber verdi ki (Âlkame ile Esved) Abdullah'in yanina girmisler. Abdullah (Onlara):
«Arkanizdakiler namaz kildi mi?» diye sormus. Onlar: «Evet» demisler. Bunun üzerine Abdullah, Alkame ile Esved'in aralarina durmus. Onlarin birini sagina, ötekini de soluna almis. (Kendileri diyorlar ki) sonra rükû'a vardik ve ellerimizi dizlerimizin üzerine koyduk. Abdullah bizim ellerimize vurdu. Sonra ellerini birbiri üzerine kapadi ve onlari uyluklarinin arasma soktu. Namazi kildiktan sonra: «Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) iste böyle yapti.» dedi.
Bu rivayetler Hz. Abdullah b. Mes'ûd ile ondan hadîs rivayet eden Âlkame ve Esved'in mezheblerini bildirmektedir. Onlara göre rükû'da avuçlari biribirine yapistirarak bacaklarin arasina sikistirmak sünnet'dir. Hâlbuki onlardan mâada bütün ulemâya göre rükû'da elleri dizlerin üzerine koymak sünnetdir. Ibni Mes'ûd (Radiyaliahû anh)'in sünnet addettigi sekle «tatbik» derler ki ulemâya göre mekrûhdur. Çünkü bundan sonraki rivayetlerde görülecegi vecihle tatbik nesholunmusdur.
îbni Mes'ûd (Radiyaliahû anh) : «Bunlar namazi kildilar mi?» sözü ile zamanin emîrini ve ona tabî olanlari kasdetmis, ayni zamanda onlarin namaza karsi gevsek davrandiklarina ve onu dâima vaktin sonuna te'hîr ettiklerine isaret etmisdir.
Ezan ve ikâmetsiz namaz kilmak yine Ibni Mes' ûd (Radiyaliahû anh) ile bâzi selefin mezhepleridir. Onlara göre cum'a kilinan ve onun için ezan okunup ikâmet getirilen bir beldede yalniz basina namaz kilan kimseye ezan ve ikaamet mesru' degildir. Camî'de okunan ezan ve ikâmet onun içinde kâfidir.
Cumhûr-ü Ulemâya göre ise yalniz kilan hakkinda ikâmet sünnetdir. Ezan mes'elesi ihtilaflidir. Bu hadîsin ilk rivayetinde Hz. Ibni Mes'ûd, Esved 'le Alkame'ye «Su arkanizdakiler namaz kildi mi?» diye sordugu vakit «Hayir!» cevabini verdikleri; üçüncü rivâyetin de ise «Evet» dedikleri görülüyor. Müslim sarihlerinden Übbiye göre bu iki rivayetin ayri ayri iki yerde geçen iki hâdiseye aid olmasi ihtimâli vardir. Namazlarin baska baska olmasi da muhtemeldir. Söyle ki: Ibni Mes'ud (Radiyallahû anh) 'm yanina ikindinin vakti girer girmez varmislar ve onun sordugu suâle «Hayir» cevabini vermekle henüz ikindiyi kilmadiklarini bildirmisler «Evet» demekle de ögleyi az evvel kildiklarim anlatmak istemislerdir. Bazilari «Hayir» cevabinin yalniz Müs1im'in rivayetinde bulundugunu ve bunun zahire bakarak bir vehim oldugunu söylemislerdir.
Imamla beraber iki kisi cemaat olursa birini imamin sagma, digerini de soluna almak yine Hz. îbni Mes'ûd ile iki ravisinin mezhepleridir. Nevevî'nin beyanina göre sahabe devrinden bugüne kadar bütün ulema bunlara muhalefet ederek, cemaat iki kisi olurlarsa imamin arkasina saf teskil etmeleri gerektigini söylemislerdir.
Cemaat bir kisi olursa bilittifâk imamin sag tarafina durur. Kaadi Iyâz'in Saîd b. El-Müseyye b'den naklettigi bir rivayete göre bir kisi imamin sol tarafina duraç akmis. Nevevî: «Saîd b. El-Müseyyeb 'den sahih olarak böyle bir sey rivayet edildigini zannetmiyorum. Edilmis olsa bile Ibni Abbâs hadîsini duymamis de-mekdir.' Ne olursa olsun bu gün ulemâ bir kisinin imamin sag tarafinda duracaginda müttefikdirler.» diyor.
«Serakü'l-Mevtâ» ta'bîri tbnü'l-A'râbî 'nin beynânma göre iki ma'nâya gelir. Birinci ma'nâsi: günesin kavusmasina ramak kalmak demekdir. Ikinci ma'nâsi ise ölmek üzere bulunan bir kimsenin son demidir. Hadîs-i Serîf'de bununla vaktin çikmasina pek az zaman kalincaya kadar namazi gecikdirmek kasdedilmisdir. «Üç kisi olursaniz namazi beraber kilin!» cümlesinden murad: imam ileri geçmeyip aralarinda durmak suretiyle namazi birlikte kilmalaridir.
Hâdis-i Serîf'de evvelâ namazin vakti girer girmez kilinmasi; sonra geç kilanlarla beraber bir daha kilarak cemâat faziletine istirak edilmesi emir edilmis, bu suretle yikmasi melhuz olan fitne ve dedifcoduiftin önüne geçilmek istenilmisdir. Zîrâ cemaata devam etmemek dedikoduyu ve müslümanlarin dagilmasini mucip olur.

Bu hadîs farz olan bir namaz iki defa kilmirsa ikincinin nafile yerine geçecegine delildir. Zîrâ bir def'â kilmakla farz sakit olur, Maama-fih bu meselede ihtilâf olunmus, bazilari: «Iki defa kilinan bir namazin hangisi daha mükemmel kilindiysa farz yerine o geçer.» demis; bir takimlari ikisinin de farz yerine geçecegim söylemis; bazilari da ikisinden hangisinin farz yerine geçecegini söylemis; bazilari da ikisinden hangisinin farz yerine geçtigi bilinemez kanaatnde bulunmuslardir.

29- (535) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet ettiler. Lâfiz Kuteybe'nindir. Dediler ki: Bize Ebû Avâne, Ebû Ya'fûr'dan, o da Mus'ab b. Sa'd'dan naklen rivayet etti. Söyle demis: Babamin yani basinda namaza durdum (rükû'da) ellerimi dizlerimin arasina koydum. Bunun üzerine babam bana: Avuçlarini dizkapaklarimn üzerine koy, dedi. Sonra baska bir defa ben bunu yine yaptim. Bu sefer babam ellerime vurdu ve: «Biz bundan nehy olunduk. Ye elleri dizlerin üzerine koymaya me'mûr olduk.» dedi.

(...) Bize Halef b. Hisâm rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebul-Ahvas rivayet etti. H.
(Dedi ki): Bize tbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süf-yân rivayet etti. Bunlarin ikisi de Ebû Ya'fûr'dan [11] bu isnâdla «Biz bundan nehy olunduk» cümlesine kadar rivayet etmis. Sonrasini söyle-memislerdir.

30- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Vekî', IsmâII b. Ebî Hâlid'den, o da Zübeyr b. AdIy'den, o da Mus'ab b. Sa'd'dan naklen rivayet etti. Mus'ab söyle demis: Rükû' ettim de ellerimi söyle yaptim. (Yâni avuçlarini birbiri üzerine kapayarak uyluklarinin arasina koymus). Bunun üzerine babam: Evvelce biz bunu yapardik, ama sonradan ellerimizi diz kapaklarimizin üzerine koymaya me'mûr olduk; dedi.

31- (...) Bana Hakem b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Isa b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ismail b. Ebî Hâlid, Züleyr b. Adiy'den, o da Mus'ab b. Sa'd b. Ebî Vakkâs'dan naklen rivayet etti. Mus'ab söyle demis: Babamin yamyasinda namaz kildim. Rükû'a vardigimda (iki elimin) parmaklarini Hribirlerine geçirerek ellerimi dizlerimin arasina koydum. Bunun üzerine babam ellerime vurdu. Namazdan sonra: «Evvelce biz bunu yapardik; ama sonradan ellerimizi, dizlerimize kaldirmaga me'mûr olduk.» dedi.
Bu hadîsi Buhari, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve îbni Mâce «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc et-mislerdir. Hadîs-i Serîf bütün rivayetleri ile tatbikin, yâni rükû'da iki elin avuçlarini birbirine kapayarak dizlerin arasina sikistirmanin nesih edildigine delildir. Gerçi rivayetlerde Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in bu bâbda sarih bir emri yokdur. Fakat sahâbî'nin «Me'mûr olduk, Nehiy edildik» gibi sözleri emir ve nehiyin kendilerine Allah ve ResûFü tarafindan geldigine hamledilmisdir. Bu gibi siygalarla rivayet edilen hadîslerin hükmü ulemâ arasinda ihtilafli ise de râcih olan kavle göre merfû' hükmündedirler.
Ulemâdan Sevrî, Ibni Sîrin, Hasan-i Basrî, Ebû Hanîfe, Imam Mâlik, Imam Safiî ve îmam Ahmed ile bu mezheplerin ulemâsi bu hadîsle istidlal ederek namaz kilan bir kimsenin rükû' hâlinde ellerini biribirine kapayip dizleri arasina sikistirmayip diz kapaklarinin üzerine, adetâ onlari tutar gibi koymasi ve parmaklarinin arasini açmasi gerektigini söylemislerdir. Onlar bu hu-sûsda babimiz hadîslerinden ma'dâ Tahâv î'nin, Ebû Dâvûd 'un Tirmizî ve baskalarinin rivayet ettikleri hadîslerle de istidlal ederler. Hattâ Ibnü'l-M ünzir 'in, Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anhûma) 'dan kavî bir isnâdla rivayet ettigi bir hadîs'e göre Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) rükû'da tatbiki yalniz bir defa yapmisdir.
Ibni Mes'ûd (RadiyaIlahû anh) ile Ibrahim Nehaî, Alkame, Esved ve Ebî Ubeyde rükû'da ellerin tatbik yapilacagina kail olmuslardir. Bâzilari yukarida da isaret ettigimiz vecihle de Hz. Ibni Mes'ûd'un tatbik hadîsinin nesih edildigini duymadigina kail olmuslarsa da bu kavil söz götürür. Çünkü Ibni Mes 'ûd (Radiyallahû anh) öteden beri Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin hizmetinde bulunmus, ayakkabilarini giydir-mis çikarmis, vefatina kadar ondan ayrilmamisdir. Binaenaleyh Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) 'in

sonralari rükû'da ellerini dizlerinin üzerine koydugunu onun duymamasi ihtimalden uzakdir. Abdür-rezzâk'in Âlkame ile Esved 'den rivayet ettigi bir hadîsde:
«Biz Abdullah b. Mes'ûd ile namaz kildik, rükû'da ellerini birbiri üzerine kapayarak dizleri arasina aldi. Sonra Ömer'e tesadüf ederek onunla da namaz kildik ve ellerimizi birbiri üzerine kapayarak dizlerimizin arasina sikistirdik. Ömer (Radiyallahû anh) namazdan çikinca: Bu vaktiyle bizim yaptigimiz bîr isdi sonra terk olundu; dedi; namazi yeniden kilmamizi emretmedi.» denilmekledir. Bu rivayete göre yâ tatbikin nehiy bu-yurulmasi kerâhat-i tenzihiyye içindir yahut namaz kilan muhayyerdir. Nitekim Ibni Ebî Seybe 'nin «Musannef» inde bu hususa dâir Hz. A1î (Radiyallahû anh) 'dan rivayet vardir. Ma'mâfih bâzi rivayetlerde Hz. Âiseye tatbikin niçin birakildigi soruldugu; cevaben: «Bu nu yafaudîlcr yaptigi için Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) ondan nehiy olundu.* dedigi bildirilmisdir. Yine bu gibi rivayetlerden anlasiliyor ki Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) bir mes'ele hakkinda kendisine vahy gelmedigi zaman o mes'eleyi Ehl-i Kitab'm dinlerine göre halletmeyi tercih buyururmus. Sonralari, Ehl-i Kitâb'a muhalefet etmesi emir buyurulmus. Bundan anlasiliyor ki tatbiki terk etmek tahyîrden yine de evlâdir.

6- Namazda Ökçeler Üzerine Çömelmenin Cevazi Babi

32- (536) Bze Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhara-med b. Bekr haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Hasanü'l-Hulvânî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. Ikisinin lâfizlari da MribirIne yakindir. Demisler ki: Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi ki Tâvûs'u söyle derken isitmis: «Ibni Abbâs'a ayaklarin üzerine çömelme hakkinda söz etdik. Ibni Abbâs: «O sünnetdir.» dedi. Biz kendisine:
«Ama biz onu insana cefâ görüyoruz.» dedik. Bunun' üzerine Ibni Abbâs:
— «Bilâkis o senin Peygamberin (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sünnetidir.- dedi.
Bu hadîs «Ik'â» denilen oturus seklinin namazda sünnet oldugunu bildirmektedir. Bu husûsda Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den yalniz iki hadîs vârid olmusdur. Tirmizî ve diger hadîs imamlarinin rivayet ettikleri ikinci hadîsde «ik'â» menedilmektedir. Mezkûr hadîs birkaç yoldan rivayet edilmisse de senedlerinin hepsi zayifdir.
Ulemâ «ik'â» in hükmü ve sekli hususunda ihtilâf etmislerdir.
Nevevî diyor ki: «Dogrusu «ik'â» iki nevidir. Birisi mak'adim yere yayarak dizlerini dikmek, elleriylede yere dayanarak köpek oturusuna benzer bir sekilde oturmakdir. Lügat ulemâsi dahî «ik'â» yi bu sekilde tefsir etmislerdir. Nehy edilen ve mekruh olan «ik'â» da budur. Hattâ Mâlikîler'e göre bu sekil oturus haramdir. Yalniz namazi bozmaz. Onlara göre mekruh olan sekil ayak parmaklarinin hepsini yere dikerek ökçelerinin üzerine oturmak yahut ayaklarin sirtini yere getirmek suretiyle üzerlerine oturmakdir.
îk'â'in ikinci nev'î: Secdeler arasinda mak'admi topuklarinin üzerine döseyerek oturmakdir. Ibni Abbâs (-Radiyallahû an&),in; «Peygamberinizin sünnetidir» sözü ile kasdettigi ik'â budur...» Hanefîlere göre namazda sünnet vecihle oturus erkeklerin sol ayaklarini yere döseyerek, üzerlerine oturmalari, sag ayaklarini da dikerek parmaklarini kibleye çevirmeleridir. Kadinlar ise sol çanti üzerine oturarak ayaklarini sag ta-rafdan çikaracaklardir.
Hadîsin bâzi rivayetlerinde metnindeki «Racül» kelimesi «Ricl» seklinde zaptedilmisdir. Bu takdirde ma'nâ: «Biz bunu ayaga cefâ görüyoruz.» demek olur. Hattâ Ibni Abdil Berr (368-463) «Racül» rivayetinin hatâ* oldugunu iddi'â etmisdir. Fakat Cumhûr-u Ulemâ onun iddi'asini reddetmis, dogrusunun «Racül» oldugunu; cefâ'yi izafe etmek için ayagin degil insanin daha lâyik bulundugunu söylemislerdir.

7- Namazda Konusmanin Haram Kilinmasi ve Evvelce Mübah Olan Konusmanin Neshi Babi

33- (537) Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Sabbâh ile Ebû Bekir b. E i Sey be rivayet ettiler. Lâfizlari da birbirine

yakindir. Dediler ki: Bize Ismail b. Ibrahim, Haccac-i Savvâf dan, o da Yahya b. Ebî Kesir'den, o da Hilâl b. Ebî Meymûne'den, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Muâviyetü'bnü Hakem Es-Sülemî'den naklen rivayet etti. Muâviye söyle demis: Bir defa ben ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile namaz kilarken cemâatdan bîri aksiriverdi. Ben hemen «yerhamükâ'llah!» (Allah sana rahmet eylesin!) dedim. Cemâat bana fena fena baktilar. Ben: Vay basima gelenler!.. Size ne oluyor ki bana bakiyorsunuz! dedim. Bunun üzerine elleri ile uyluklarina vurmaga basladilar. Bunlarin beni susturmaya çalistiklarini görünce kizdim. Lâkin sustum. ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazi bitirince (Ne diyeyim) annem babam ona feda olsun! Ne ondan önce ne de sonra Peygamber (Sallallahü. Aleyhi ve Sellem) kadar güzel ögreten hiçbir muallim görmedim. Vallahi beni ne azarladi, ne dövdü ne de sövdü; (sâdece):

«Su namaz yok mu! Onun Içinde insan sözünden hiç bir sey konusmak caiz degildir. O ancak tesbîh, tekbîr ve Kur'ân okumakdan ibarettir» buyurdu. Yahut ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in buyurdugu gibidir. Ben:

— Yâ ResûlüHah! Ben câhiliyyetten yeni kurtulmus bir kimseyim. Gerçi Allah islâmi getirdi. Ama bizden öyle adamlar var ki, hâlâ kahinlere giderler... dedim. ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Sen onlara gitme!» buyurdular.

— Bizden bâzilari da tetayyur ediyorlar... dedim. ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Bu onlarin içlerinden gelen bir seydir. Ama sakin onlari yoldan çikarmasin!» buyurdu. (Ibnü's-Sabbâh: Sakin sizi yoldan çikarmasin^ de^ di) Ben:

— Bizden bir takim adamlar da çizgi çiziyorlar... dedim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Peygamberlerden biri çizgi çizerdi. Her kim onun çizgisine uygun düsürürse isabet etmis olur.» buyurdu. (Muâviye diyor ki)

Benim bir cariyem vardi. Uhud ve Cevâniyye taraflarinda koyunlarimi güderdi. Bir gün kendisini dolasmaya gittim. Bir de ne göreyim!. Onun koyunlarindan birini kurt götürmüs! Ben de Benî Âdem'den bir adamim. Onlar gibi ben de üzülürüm! Lâkin cariyeye öyle bir tokat askettim ki!..

Müteakiben Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim. Bu yaptigimi bana fazla buldu. Ben:

— Yâ ResûlüUah! o dalde cariyeyi âzât edeyim mi? dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Sen onu bana getir.» buyurdular. Derhâl getirdim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SelUm) ona:

— «Allah nerededir?» diye sordu. Câriye:

— Göktedir... Cevâbini verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Ben kimim?» dedi. Cariye:

— Sen Resûlüllah'sin! cevâbini verdi. Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Onu âzâd et; çünkü o mü'minedIr.» buyurdular.

(...) Bize tshâk b. Ibrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) . Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki): Bize Evzâî, Yahya b. Ebî KesiVden hu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etti.

«Vâ sükle ümmiyah» ta'bîri esâs itibâri ile «Vay yavrusunu kaybeden annemin hâline» ma'nâsina gelirse de maksad söyleyenin kendi acinacak hâlini beyândir. Biz bu makamda vay hâlime yahut basima gelenlere gibi ta'bîrler kullaniriz. Sükl kelimesi seke seklinde dahî okunabilir.

Hz. Muâviye'nin namazda konusmasi üzerine ashâb-i kirâm'in uyluklarina vurmak suretiyle onu susturmaya çalismalari bu husus için tesbîhde bulunmak mesru' olmazdan önceye hamlolunmusdur. Hadîsde geçen cümlesinin cevâbi mahzûfdur ve diye tâkdîr olunur. Cümlede ancak bu suretle düzelmis yâ'nî: «Onlarin beni susturmak istedigini görünce ben de kizdim.» sekline girmis olur.

Görülüyor ki namazdan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Muâviye'ye kendisine hâs olari terbiye ve nezâketi ile nasi-hatta bulunmus, namazda konusmanin onu bozacagini bildirmisdir. Be-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu görülmedik terbiye ve nezâketine hayran kalan Muâviye (Radvyallahû atik) kendisinin yeni müs-lüman oldugundan bahsederek özür dilemis; bu meyânda kavm-ü kabilesi arasinda hâlâ

hâhinlere inananlar, kuslarla tese'ümde bulunanlar ve re-simcilik yapanlar bulundugunu arzetmisdir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz ona kâhinlere gitmemesini tenbîh buyurmus-dur.

Kâhin: Zu'münce ileride olacak seyleri haber veren ve esrân bildigini iddia eden kimsedir. Bir de arrâf vardir. Bunun kâhinden farki marifetinin çalinan ve kaybolan seylere mahsûs olmasidir. Câhiliyet devrinde araplar arasinda bir çok kâhinler bulunurdu. Bunlarin bir takimi cinlerle münâsebeti bulundugunu ve gaibe âid haberleri onlardan aldiklarini iddia ederlerdi. Bâzilari ise bu hususu cinlerden degil kendisine mahsûs bir zekâ ve firâsetle bildiklerini iddia ederlerdi. Müneccimlere kâhin deyenler de bulunurdu. Zâten müneccim kâhinin bir nev'îdir. O da yildizlara bakarak ileride ne olacagina istidlal eder. Islâmiyetde bu gibi seyleri yapmak ve yapanlara inanmak haram kilinmisdir. Ulemâ bunun sebebini söyle izah ederler: «Çünkü bu adamlar gâib hakkinda söz ederler, olur da söylediklerinden bâzisi hakikat çikarsa bir çok insanlarin fitneye düçâr olmasina ve i'tikâdlannm bozulmasina sebebiyet verirler.»

Kâhinlere müracaat ve söylediklerini tasdîkden nehy eden, kâhinlere verilen ücretin haram oldugunu bildiren bir çok sahîh hadîsler vardir. Bu husûsda icmâ* bulundugunu bir çok ulemâ rivayet etmislerdir. Begavî (214-310) : «Kâhine verilen ücretin haram oldugunda bütün ulemâ müttefikdir. Çünkü kehânet, bâtil bir isdir. Onun karsiliginda ücret almak caiz olamaz.» demisdir. Müneccim ve arrâf gibilere ücret vermek dahî haramdir. Çünkü onlarin fiilleri de bâtildir. ResûlüUah (SalIallahü Aleyhi ve Sellem) bu bâbda:

«Her kim bir kâhine giderde söylediklerini tasdik ederse o kimse Allah'in; Muhammed (Stülallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Indirdigi seylerden berî1-dIr.» buyurmusdur.

Tetayyûr: Kuslarla tese'ümde bulunmak, su tarafa dogru uçarsa bu isde hayir var; aksi istikâmete giderse hayir yok diye i'tikâd etmekdir. Hz. Muâviye'nin: «Aramizda tetayyûr yapan kimseler de var.» demesi üzerine ResûlüUah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu onlarin içinden gelen bir seydir. Ama sakin onlari yoldan çikarmasin I..» buyurmusdur. Ulemâ bu cümleye söyle ma'nâ vermislerdir: «Tese'üm denilen sey sizin içinizden dogar. Ugrasip iktisap ettiginiz titr sey olmadigi için bundan dolayi size bir mes'ûliyet yokdur. Lâkin oriun sebebi ile islerinize bakmadan geri kalmayin! Sizin yapabileceginiz budur ve bununla mükellefsiniz.»

-Filhakika «tetayyur» ve «tiyara» denilen tese'ümlerle âmel etmekden

men eden birçok sahîh hadîsler vârid olmusdur. Bunlardan murâd hatirdan gelip geçmeleri degil, muktezâsi ile âmeldir. Ya'nî hatirdan gelip geçen tese'ümün hükmü yokdur. Fakat o tese'ümün muktezâsi ile âmel etmek memnû'dur. Bu husûsda insallah ileride de izâhât gelecekdir.

Hadîsde bahsedilen çizgi çizmekden murâd falin bir nev'i olan re-mil'dir. Onunla mesgul olan Peygamber rivayete nazaran Idrîs

(Ateyhisselam) 'dir. Dan yal (Aleyhisselam) oldugunu söyleyenler de vardir. Remil ona verilen bir mu'cize idi.

«Peygamberlerden biri çizgi çizerdi. Her kim onun çizgisine uygun dü-sürürse isabet etmis olur,» ibaresinin ma'nâsi hususunda da ulemâ ihtilaf etmislerdir. Sahih olan kavle göre bu ibarenin ma'nâsi sudur:

«Kimin çizgisi o peygamberin çizgisine muvafik düserse o çizgiyi çizmek mubah dir. Lâkin muvafik düsüp düsmedigini yüzde yüz bilmeye bizim için yol yokdur. Binâenaleyh remilcilik bize mubah degil haramdir.»

Resûlüllah (Sallcülahü Aleyhi ve Sellem) in dogrudan dogruya «Remilcilil: demeyip: «Kimin çizgisi o Peygamberin çizgisine muvâfrk dü serse o çizgiyi çizmek mubâhdir.» buyurmasi remille mesgul olan Pey-gamberin de bu nehyde dâhil oldugu anlasilmasin diyedir. Çünkü onun hakkinda remi memnu' degildir. Ihtimâl ki bizim seriatimizda nesh edil-misdir.

Hâsili remilcüigin dahî memnu' olduguna bütün ulemâ Ittifak etmislerdir.

Câriye mes'elesine gelince: Görülüyor ki Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) cariyeye:

«Allah nerededir?» diye sormus, câriye: «Göktedir.» cevâbini vermis; «Ben kimim?» suâline de: «Sen Resûlüllahsin» mukabelesinde bulunmus-dur. Hadîsin bu kismi îmânin sifatina âitdir. Bu husûsda ulemânin iki mezhebi vardir:

1- Allah'a Iman, onun ve sifatlarinin nasil olduguna düsünmeden benzeri bulunmadigina ve mahlûkat

alâmetlerinden münezzeh olduguna inanmakdir.
2- Allah'in sifatlan kendine lâyik oldugu sekilde te'vîl edilir. Buna kail olanlara göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) In cariyeye sordugu suâllerden murâd cariyeyi imtihan etmek ve bir Allah'a inanip inan-madigini anlamakdir. Câriye «Allah göktedir.» deyince onun bir Allah'a inandigini anlamisdir. Bu sözden o cariyenin müslümân oldugu anlasil-misdir. Gerçi sözün zahiri Allah'a cihet ve mekân isbâtini gösteriyorsa da tevîl edilerek: /semâ duanin kiblesidir. Nitekim Kabe'de namaz kilanin kiblesidir. Binâenaleyh câriye bu sözle Allah'a cihet ve mekân isbâtini kasdetmemis; dualarin kiblesini kasdetmisdir. Onun için de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu sözüyle onun müslümân oldugunu kabul etmisdir» denilir.

Hadis-i Serifden Zikredilenlerden Ma'da Su Hükümler Çikarilmisdir:

1- Amel-i Kalîl namazi bozmaz. Bu hususta îzâhât verilmisti.
2- Konusmak namazi bozar. Namazda oldugunu bildirmek icâbe-derse erkek tesbîh eder, kadin tasfîk yapar. Hanefiler'le, Sâfiîler'in ve Mâlikîler'in mezhebleri bu oldugu gibi Cumhûr-u Ulemânin kavli de budur.
Evzâî ile ulemâdan bir taifeye göre namazin yararina olmak sarti ile konusmak caizdir. Bunlar Zülyedeyn hadîsi ile istidlal ederler ki insallah yeri gelince görülecekdir. Yalniz mutlak sûretde konusmak Hanelilere göre namazi bozar. Sâfiîlerle, Mâlikîler'e ve Hanbelüer'e göre unutarak azicik konusmak namazi bozmaz. Çok konusursa Sâfiîler'in bir kavline göre namazi bozulur. Çünkü nadiren basa gelen vak'alardandir. Yeni müslüman olmus bir câhilin hükmü de unutarak konusanin hükmü gibidir.
3- Konusmayacagina yemîn eden bir kimse tesbîh etse veya tekbîr getirse yahut Kur'ân okusa yemini bozulmaz.
4- îmam-i Safiî bu hadîsle istidlal ederek namaza girerken ihram tekbîri almak namazin farzlarindan bir farzdir; demisdir. îmam-i Âzam'a göre ise ihram tekbîr'i almak namazin sartlamadandir.
5- Namazda aksiran kimseye tesmîtde bulunmak (Yâni Yerhamü-kâllâh demek) namazi bozar. Çünkü söz insan sözüdür.
6- Sahibi cariyesine koyun güttürebilir. Ancak fitne ve fesâddan selâmet sartdir.
7- Mü'min olan köle veya cariyeyi âzâd etmek kâfir köle veya câriye âzâd etmekden evlâdir. Kâfir köle veya cariyelerin ne gibi yerlerde âzâd edilebilecegi ihtilafli bir mes'eledir. Tafsilâti fikih kitaplarindan ögrenilebilir.
8- Bir kâfir ancak Allah'in varligini, birligini ve Peygamberimiz Muhammed Mustafa (SaUal'ahü Aleyhi ve Sellem) 'in risâletini ikrar etmel-îe müslüman olur.
9- îki sehâdeti getirerek ma'nâlarina kat'î sûretde inanmak îmânin sahih sayilmasi için kâfidir. Müslüman olduguna baska delîl getirmek sart degildir.
34- (538) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb, Ibni Nûmeyr ve Ebû Saîd El-Esecc rivayet ettiler. Lâfizlari biribirlerine yakindir. Dediler ki: Bize Ibnî Fudayl rivayet etti. (Dedi ki): Bize A'mes, ibrahim'den, o da Âlkame'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) namazda iken kendisine selâm verirdik. O da bizim selâmimizi alirdi. Vaktâ ki Necâsî'nin yanindan döndük. (Bir daha) selâm verdigimizde selâmimizi almadi. Bunun üzerine biz:
— Yâ Resûlüllah evvelce sana namazda selâm veriyorduk, sen de aliyordun; dedik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Süphesizin namazda mesguliyet vardir.» buyurdular.

(...) Bana Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ishâk b. Man-sûr Es-Selûlî [12] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüreym b. Süfyân [13], A'mes'den bu isnâdla bu hadîs'in benzerini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» ve «Habesistan'a Hicret» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî de «Namaz» bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i Serîf islâmîyetin ilk zamanlarinda namazda konusmak ve selâm vermek caiz idigini, Habesistan'a

hicretden döndükden sonra bunun nesh olundugunu beyân etmektedir.
îbni ishâk'in beyânina göre islâmiyetin ilk zamanlarinda müs-lümânlar, kâfirlerden son derece siddetli ezâ ve cefâlar görmüslerdi. Besûl-ü Ekrem (Sctllallahü Aleyhi ve Seilem) amcasi Ebû Tâ1ib'in himayesinde bulunuyordu. Müsrikler ona bir sey yapamiyorlardi. Fakat as-hâb-i kirâmmin basina gelenleri gördükçe pek ziyâde üzülüyor, kendilerine muâvenetde bulunamamak bu üzüntüyü bir kat daha arttinyordu. Nihayet ashabina birkaç zaman isin Habes'e gitmelerinin iyi olacagini, Habesistan'in iyi bir memleket oldugunu; kralinin memleketinde zulüme müsâde etmedigini söyleyerek baslarindaki belâ defoluncaya kadar Habesistan'a hicret etmelerini tavsiyede bulundu. O zaman müslümanlardan bir kafile dînleri ugurunda Habesistan'a hicret ettiler. Onbir erkek ile dört kadindan ibaret olan bu küçük cemâat Habesistan'a hicret eden ilk kafiledir. Vâkidî: Bunlarin Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) e Peygamberlik geldikten bes sene sonra Receb ayinda hicret ettiklerini kaydeder. Bu zevat: «Osman b. Affân, Zevcesi Rukiyye binti Resûlillâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Huzey-fetu'bnü Utbe, Zevcesi Senle binti Zübey'r, Mus'ab b. Umeyr, Abdurrahman b. Avf, Ebû Selemete'bnü Abdi'1-Esed, Zevcesi Ümmü Seleme binti Ebî Ümeyye, Osman b. Maz'ûn, Âmir b. Rabîa, Zevcesi Leylâ binti Ebî Hasme, Ebu Sebra, Hâtib b. Amr, Süheyl b. Beydâ, ve Abdullah b. Mesûd (Radiyallahû anhûm) hazerâtidir. Ibni Cerîr ile diger islâm tarihçileri bunlarin kadinlarla, çocuklardan ma'dâ sekseniki kisi olduklarini söylerler. Hattâ Ammâr b. Y fisi r 'in aralarinda bulundugu süphelidir. O da katilirsa sayilari seksen-üç olur.
Kafile denize vardiklari zaman kendilerini Habes diyarina geçirmek için yarim altina bir vâsita kiralamislardi. Habesistan'da bir müddet kaldiktan sonra Mekke müsriklerinin müslümanligi kabul ettigini haber alarak tekrar Mekke'ye döndülerse de duyduklari dogru çikmadi. Mekke müsrikleri müslümanligi kabul etmemislerdi; ve zavalli muhacirlere eskisinden daha hunharca eziyet etmeye basladilar. Bu sebeple muhacirler tekrar Habesistan'a dönmek mecburiyetinde kaldilar. Ancak bu defa sayilari eskisinden kat kat daha fazla idi. Hz. tbni Mes'ûd her iki kafileyle Habesistan'a hicret edenlerdendir. Bu hadîs'in râvisi de odur.
Necâsî: Habesistan krali demekdir. tbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'm : «Vaktâ'ki Necati'nin yanindan döndük» sözü ile iki hicret'den hangisini kasdettigi ihtilaflidir.
Habesistan'dan döndükden sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlerri) in namazda iken selâm almayarak, namazdan sonra:
«SüphesizkI namazda mesguliyet vardir.» buyurmasi Kirmânfye göre «Namazda bir nev'î mesguliyet vardir ki onunla birlikde baska s«yl« mesgul olmak dogru degildir.» manasinadir. Ma'mâfih «sugul» kelimesindeki tenvînin ta'zîm isin olmasi da caizdir. Bu takdirde cümle:
«Namazda pek büyük bir mesguliyet vardir.» ma'nâsina gelir.-Bundan murâd: Namaz hâlinde baska bir seyle degil sirf Allah Teâlâ ile mesgul olmakdir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Islâmin ilk zamanlarinda namazda konusmak mubâhdi, sonra bu hüküm nesh edilerek haram kilindi.
Konusmanin ne zaman haram kilindigi ihtilaflidir. Bâzilari hicret-den evvel Mekke'de bâzilari da hicretden sonra Medine'de haram kilindigini söylerler.
2- Namazda olan bir kimsenin selâm alip almamasi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bâzilari: «Verilen selâmi sözle almak îcâb eder» demisler, bu kavil Ebû Hüreyre ve Câbir (Radiyallahû anhûma) ile Hasan-i Basrî, Saîd b. El-Müseyyeb,Ka-tâde ve îshâk b. Râhuye hazerâtindan da rivayet edil-misdir. Bâzilari selâmin isaretle alinmasini müstehâb görmüslerdir. Imam Mâlik, Imam Ahmed ve Ebu Sevr buna kaildirler. Imam Âzam 'dan da rivayet edilen bir kavle göre namaz kilan kimse kendisine verilen selâmi içinden kabul eder. Bâzilari namazdan çik-tikdan sonra kabul etmesi lâzim geldigini söylemislerdir. Atâ', Sevrî, Ibrâhîm Nehaî hazerâtinin kavilleri budur. Hanefîler'den Muhammed b, Hasen dahî buna kail olmusdur. imam Ebû Yûsuf'a göre ise namaz kilan kimse gerek namazda, gerekse namazdan sonra hiçbir surette o selâmi alamaz.
Zâhirîler'den bir taife bu bâbdaki bâzi rivayetlerle istidlal ederek namazda ma'nâh bir isâretde bulunmanin

namazi bozacagina kail olmuslardir.

35- (539) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hfiseym, Ismail b. EM Hâlid'd en, o da Haris b. Süheyl'den [14], o da Ebû Amr-i Seybânî'den, o da Zeyd b. Erkam'dan [15] naklen haber verdi. Zeyd söyle demis: (vaktiyle) namazda konusurduk, insan yani bas in da namazda duran arkadasi ile laf ederdi. Nihayet: «Allah'a husu' ve tâ'atla divan durun.» âyeti kerimesi indi. Biz de sükûta me'mûr olduk ve konusmakdan nehy edildik.

(...) Bize Ebû Bekir b. Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nûmeyr ile Vekî' rivayet ettiler. H.
Dedi ki: Bize Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. Bunlarin hepsi Ismail b. Ebî Hâlid'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmislerdir.
Bu hadîsi B uhâri «Namaz» bahsinin sonlarinda ve «Kitâbü't-Tefsîr» de; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâl dahî ayni bahislerde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serif islâm'in ilk devirlerine âitdir. O zaman mübrem bir ih-tiyâcdan dolayi namazda konusmak caizdi. Sonra:
«Bütün namazlara bahusus orta namaz'a devam edin I Allah'a husu ve tâatla diyan durun.» [16] âyet-i kerîmesiyle nesh olundu.
Râvî bu âyetdeki «Kunût»u sükût ma'nâsina almisdir. Binâenaleyh kelimeyi onun söyledigi ma'nâya hamletmek evlâ olur. Çünkü vahy'i müsahede eden ashab-i kiram âyetlerin sebeb-i nüzulünü herkesden daha iyi bilirler. Yoksa kunût: Tâat, Husu, Namaz, Duâ, Ibâdet, ayakda durmak ve ayakda durmayi uzun tutmak gibi bir çok ma'nâlara gelir.

Bu Hadis'den Çikarilan Hükümler:

1- Islâm'in ilk zamanlarinda namazda konusmak mubah idi. Sonra nesh edildi. Çünkü namaz kilan Allah'ina münâcaat halindedir. Ona gereken vazife ve münâcaati mahlûk sözü ile kesmemekdir. Nitekim bu hükmü nesh eden âyet-i kerimede: «Susarak Allah'in divânina durun!» buyurulmasi da buna delildir.
Ulemâ'nin bu husûsdaki kavillerini yukarida kisaca arzetmisdik. Buhari sarihlerinden Aynî bu bâbda su tafsilâti vermektedir:
«Namazda konusmanin haram oldugunu bilerek namaz hususuna yahut telef olacak bir kimseyi kurtarmaya dâir olmayan bir sözü kasden namazda söylemenin namazi bozacaginda bütün ulemâ müttefikdir. Yalniz Evzâî ile Mâlikîler'den bâzilari ve diger ulemâdan az bir cemâat namazin yararina olmak sartiyla konusmayi tecviz etmislerdir. Ebû Hanîfe, Safiî,»Mâlik ve Ahmed b. Hanbel hazerâtina göre namazin yararina dâir de olsa konusmak namazi bozar. Bu husûsda sâfiîlere göre mu'teber olan iki harf söylemekdir. Bunlar anlasilmamis bile olsa namaz bozulur.
Unutan kimsenin namazi azicik konusmakla Imam Sâfiî'ye göre bozulmaz. Imam Mâlik ile Ahmed'in kavilleri de budur. Hanefîlere göre ne suretle olursa olsun namazda konusmak mutlaka namazi bozar. Unutarak konusan kimse sözü uzatirsa Sâfiîler'den bu husûsda iki meshur kavil vardir. Bunlarin esah olanina göre çok konusmak namazi bozar. Çünkü bu hâl nâdir vuku bulur. Nâdir ise yok hükmündedir.
Câhil bir kimse yeni müslüman olmussa unutan hükmündedir. Binâenaleyh az konusmasi ile namazi bozulmaz.
Hanefîler'in bâzilari muarizlarinin istidlal ettikleri Zülyedeyn hadîsinin buradaki Ibni Mes'ûd ve Zeyd b Erkâni hadîsleri ile nesh edildigini söylerler. Çünkü Zülyedeyn, Bedir harbinde sehîd olmusdur. Onun namaz hakkindaki kissasi Bedir harbinden Inceye âitdir. Ayni vak'ayi sonralari müslüman olan Ebû Hüreyre (RadiyaIlahû anh)'in rivayet etmesine bir ma'nî yokdur. Çünkü Sahâbî bizzat görmedigi bir seyi yâ Peygamber (SalIallahü Aleyhi ve Selîem) 'den yahut baska bir sahâbîden isitmek suretiyle rivayet edebilir.' Vâkiâ Beyhaki:

«Namazda konusmanin haram kilindigini bildiren Ibni Mes'ûd hadîsi, Ebû Hüreyre ile baskalarinin hadîslerini nesh edemez. Çünkü Abdu11âh'in hadîsi evvel, Ebû Hüreyre 'ninki ise sonradir.» demisse de sahîh olan kavle göre 1bni Mes'ûd hadîs'i Medine'de vârid olmusdur. Sonra onun bu husûsdaki hadîsi Zeyd îbni Erkam (Radiyaîiahû anh) hadîs'i-ne muvâfikdir. Hz. Zeyd Resûlüllah (SaîiaJlahü Aleyhi ve Seliem) ile ancak Medine'de gorüsmüsdür. Bakara süresi dahî Medine'de nazil olmusdur. Bâzilari Hz. 1b n i Mes'ud'un Habesistan'a hicret ettigini sonra Medine'ye döndügünü sylerler. Onun içindir ki; Hattâbî: «Namazda konusmak hicretden az sonra nesh edildi.» demisdir. Bu da

Igösterir ki îbni Mes'ûd hadîs'i ile Zeyd îbni Erkâm hadîsleri ikisi birdir ve her ikisi namazda konusmanin Medine'de haIram kilindigina delâlet ederler.

2- Namazlari kilmaya devam etmek farzdir. Bu husûsda bir çok hadîsler vardir. Ezcümle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz veda Haccinda ümmetine:

«Allah'dan korkun! Bes vaktinizi kilin! Orucunuzu tutun! mallarinizin zekâtini verin! emrolundugunuz husûsata itaat edin ki Rabbinizin cennetine girebilesiniz» buyurmuslardir. Tirmizî'nin dahî rivayet ettigi bir hadîsde Hz. Ebû Hüreyre: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i:

«Kiyamet gününde kulun ilk hesaba çekilecegi âmeli namazidir... buyururken isitdim.» demisdir.

3- Orta namaza devam etmek farzdir. Aynî 'nin beyânina göre orta namaz hakkinda ulemâ yirmi kavil zikretmislerdir. Bu kaviller sunlardir:

a) Orta namazda murâd ikindidir. Ashâb-i Kirâm'dan Ebû Hüreyre, Alî b. Ebî Tâlib, Ibni Abbâs, Übey b. Kâb. Ebu Eyyûb El-Ensârî, Abdullah b. Mes'ûd, bir rivâyetde Abdullah b. Amr, Semüratü'bnü Cün-deb ve Ümmü Seleme (Radiyaîiahû anhûni) hazerâtinin kavli budur. Ibni Hazm, Hz. Alî ile Âise (Radiyaîiahû anhûma) dan bundan baska kavil rivayet olunmadigini söylemisdir. Ulemâdan Hasan-i Basrî, Zührî, îbrâhîm Nehaî, Muhammed b. Sîrîn, Saîd b. Cübeyr, Ebû Hanife, Ebû Yûsuf, Muhammed, Züfer, YûnuIs, Katâde, îmam Safiî Imam Ahmed, Dahhâk b. Müzâhim, Ulema'nin mezhebi budur.» demis. Ebû Ca'fer Taberî dahi: Sâib v.s.'nin mezhebleri de budur. Mârûdî, Cumhûr-u Tabiînin mezheplerinin bu oldugunu söylemisdir. Ibni Atiyye: «Cumhûr-u Ulema'nin mezhebi budur.» demis. Ebû Ca'fer Taberî dahi: «Dogrusu pek çok haberlerin delâlet ettigi vecihle orta namazdan murâd ikindidir.» demisdir. Tirmizî Ashâb-i Kirâm'in ekserisi ile onlardan sonra gelenlerin buna kail olduklarini söylüyor.

Mârûdî: «Bu bâbdaki hadîsler sahih oldugu için imam Sâfiî'nin mezhebi de budur.» demektedir.

Filhakika bu bâbda Hz. Alî, Hz. Âise, Ibni Mes'ûd, Semûratu'bnü Cündeb, Ibni Abbâs, Ümmü Habîbe, Ümmü Seleme, Enes b. Mâlik (Radiyaîiahû ahhûm) 'den de rivayetler vardir. Bunlarin hepsinde muhtelif ifâdelerle orta namazin ikindi oldugu bildirilmisdir. Hattâ sahabeden, ismi malûm olmiyan bir zâtdan söyle bir hadîs rivayet olunmusdur: -Ebû Bekir ile Ömer beni ve bir küçük çocugu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e orta namazi sormaya gönderdiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benini küçük parmagimdan tutarak:

«Bu sabah namazi; ondan sonraki parmagimi tutarak: Bu öglen namazi; dedi. Sonra sehâdet parmagimi tutarak:

— Bu aksam namazi, sonra onun arkasindan gelen parmagi tutarak:

Buda yatsi namazidir; dedi. Sonra: «Tutulmadik hangi parmagin kaldi?» diye sordu: «Orta parmagim» dedim!

«PekI söylenmedik hangi namaz kaldi?» dedi: «Ikindi namazi kaldi.» cevâbini verdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Iste orta namaz ikindidir.» buyurdular.

Hz. Ümmü Seleme kendisine mushaf yazan bir zâta bu âyeti yazarken «Salât-i Vustâ»yi ikindi diye tefsir etmesini emretmisdir.

b) Orta namazdan murâd aksam namazidir. Kabîsatü'bnü Zi'b'in kavli budur. Bâzi ulemânin beyânina göre bu kavle ondan baska zâhib olan yokdur. Kabîsa namazin rek'ât itibâri ile uzun namazlardan kisa, kisalardan uzun olduguna bakarak, bir de seferde ki-saltilmamasim gözönüne alarak bu hükmü vermisdir.

c) Orta namazdan murâd yatsidir. Mâziri buna zâhib olmussa da Begavî «Serhü's-Sünne» adli kitabinda bu kavlin Selefin hiç birinden nakledilmedigini söylemisdir.

d) Orta namaz sabah namazidir. Ashâb-i Kiramdan Câbir b. Abdillâh, Muâz b. Cebel, bir kavline göre Ibni Abbâs, bir kavline göre Abdullah b. Ömer hazerâti buna kail olduklari gibi Tabiînden Atâ b. Ebî Rabâh, îkrime, Mücâhid, Rabî' b. Enes, Mâlik b. Enes ve bir rivâyetde imam Safiî 'nin mezhebleri de budur, Ebû Ömer diyor ki; «Orta namazdan murâd sabah namazidir; diyenlerden biri de Abdullah b. Abbâs 'dir. Bu bâbda ondan nakledilen en sahih rivayet budur. Tâvûs'la, iraam-i Mâ1ik'in ve mezhebi ulemâsinin kavilleri de budur.»
e) Orta namaz bes vakit namazlardan biridir. Fakat hangisi oldugu belli degildir. Bu kavil Hz. Ibni Ömer 'den rivayet olunmusdur.
f) Orta namazdan mûrâd bes vakit namazdir. Çünkü islâmm bes sartindan namaz bu sartlarin orta olanidir. Bu kavil Hz. Muâz b. Cebel 'den rivayet olunmusdur.
g) Orta namazdan murâd namazlari vaktinde kilmakdir. Bu kavil Mesrûk'dan rivayet olunur.
h) Bundan murâd namazlarin vakitleri, sartlari, rükünleri, namazda okunan Kui'ân, tekbîr, rükû', sücûd, tesehhüd ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) 'e salavâtdir. Zîrâ bunlari yapan, namazi tamamlamis ve onu muhafiza eylemisdir. Bu kavil Mukâtil b. Hibbân'a nis-bet olunur.
i) Orta namazdan mur'âd cum'âdir. Bunu Mârûdî ve baskalari rivayet etmisdir. Çünkü Cum'â namazi o güne mahsûs olup namazlarin en fazîletlisidir. Hatta Ibni Seyyide: «Onun aksini iddia eden hatâ etmis olur. Megerki Resûlüllah (Salfallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize isnâö ettigi bir rivayete istinaden söylemis ola!» demisdir.
j) Orta namazdan murâd cum'â günlerinde cum'â namazi, sâir günlerde ise ögle namazidir.
k) Orta namazdan murâd sabah namazi ile yatsida. Bu kavil Ebû'd-Dcrdâ' (Radiyallahû anh) *a nisbet olunur.
1) Orta namazdan murâd ikindi ile sabandir. Ebû Bekir-i Mâliki 'nin kavli budur.
m) Bundan maksad bütün namazlari cemaatla kümakdir.
n) Orta namazdan murâd vitirdir.
o) Orta namazdan murâd kusluk namazidir.
p) Orta namazdan murâd bayram namazlaridir.
r) Orta namazdan murâd Ramazan Bayrami namazidir.
s) Orta namazdan murâd korku namazidir.
t) Orta namaz Kurban Bayrami namazidir.
u) Orta namaz çok uzun veya çok kisa olmayip orta derecede kilinan namazdir.
Bu kavillerin içersinde en sahih olani orta namazin ikindi oldugunu bildirenidir. Çünkü orta namazdan muradin, ikinci oldugunu bildiren rivayetler sahîhdirler. Geri kalan rivayetler zayif, hattâ bâzisi merdûd-dur.
4- Ibnü'l-Arabi'ye göre bu hadîsden su mânâ anlasilir: Bir sey'i emretmek ziddini nehy sayilir. Bu mes'elede usûlu Fikih ulemâsi ihtilâf etmislerdir. Tafsilât Usûl-u Fikih kitaplarindadir.
5- Konusmakla namaz bozulur.
6- Aksiran kimseye «Yerhâmukellâh» demek konusmak hükmündedir.

36- (540) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys, Ebu'z-Ztibeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdiki, Câbir söyle demis: Re-sûlüllah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) beni bir hacet için gönderdi. Sonra ona yolda giderken yetistim (Kuteybe; namaz kilarken yetisdim; dedi) ve kendisine selâm verdim. Bana isaret etti. Namazdan çiktikdan sonra beni çagirarak:
«Sen demin ben namaz kilarken setâm verdin.» buyurdu. O zaman kendisi sark'a dogru dönmüs bulunuyordu.

37- (.....) Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) Bize Züheyr rivayet ett't. (Dedi ki) Bana Ebû'z-Zübeyr, Câbir'den rivayet etti. Demis ki: Resûlüllah (SallaIlahü Aleyhi ve Sellem) Benî Mustalik kabilesine giderken beni bir is pesinde gönderdi. Geldigim zaman kendisi devesinin üzerinde namaz kiliyordu. Ben kendisine söz söyledim, fakat o eliyle söyle yapti. (Züheyr eliyle isaret ederek göstermis) sonra kendisine söz söyledim yine

söyle yapti. (Züheyr yine eliyle yere dogru isaret etmis.) Ben kendisini isitiyordum. Okuyor; basi ile isaret ediyordu. Namazi bitirdikten sonra:
«Gönderdigim i; hususunda ne yaptin? Süphesizki seninle konusmama namazda bulunmamdan baska bir ma'nî yoktu.» buyurdular.
Züheyr, demis ki: -Ebû'z - Zübeyr'de kibleye dogru dönmüs oturuyordu. Ebû'z - Zübeyr eliyle Benî Mustalîk kabilesini isaret etti ve eliyle Kâbeden baska tarafa isaretde bulundu.

38- (.....) Bize Ebû Kâmil El - Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hammâd b. Zeyd, Kesîr'den, o da Atâ'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Peygamber (SalIalîahü Aleyhi ve Seltem) ile beraber idik. Derken beni bir hacet pesinde gönderdi. Döndügümde kendisi hayvaninin üzerinde namaz kiliyordu. Yüzü'de kibleden baska tarafa dogru idi. Ben kendisine selâm verdim. Fakat Selâmimi almadi. Namazdan çiktikdan sonra:
«Senin selâmini almaya ma'nî yokdu, ancak ben namaz kiliyordum» buyurdu.

(...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Mû-allâ b. Mansûr [17] rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdiil Vâris b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) Bize Kesir b. Sinzir [18] , Atâ'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir:
«Beni Resûlüllah (Saîîailahü Aleyhi ve Seilem) bir hacet pesinde gönderdi.» diyerek Hammâd hadisi ma'nâsinda rivâyetde bulunmus.
Bu hadîs'i Buhari «Kitâbû'l - Amel fî's - Salât» da tahrîc etmis* dir. Onun rivayetinde Hz. Câbir söyle demektedir:
«Peygamber (SalIalîahü Aleyhi ve Seilem) beni bir hacet pesinde gön-, derdi. Ben de gitdim ve o haceti görerek döndüm. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)e geldigimde kendisine selâm verdim. Fakat selâmimi almadi. Bundan kalbime ne derece hüzün çöktügünü bir Allah bilir. Ken-, di kendime: Galiba Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) geâkdim diye bana darildi; dedim. Sonra kendisine tekrar selâm verdim. Fakat yine selâmimi almadi. Bu defa kalbime deminkinden daha derin bir hüzün çöktü. Sonra tekrar kendilerine selâm verdim. Bu sefer selâmimi aldi ve:
«Senin selâmini almalcdan bent meneden, namazda olusumdur.» buyurdular. ResüliiUah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'in hayvani kibleden baska tarafa dogru dönmüstü.»
Hâdise Benî Mustalik gazasinda geçmisdir. Bu hadîs dahî yukarkiler gibi namazda konusmanin caiz olmadigini bildiren delillerdendir ve yu-karkilerden fazla olarak su hükümleri ihtiva eder:
1- Kelâm-i Nefsî sâbitdir. Yâni insan âdeta konusur gibi içinden bir seyler geçirebilir.
2- Büyüklerden biri baskasini mahzun ve mükedder edecek bir sey yaparsa onun gönlünü hos etmek için bunun sebebini söylemelidir.
3- Hayvan üzerinde kilinan nafile namaz için kibleden baska tarafa dogru dahî dönülebilir.
4- Namaz kilan kimseye selâm vermek mekrûhdur.

8- Namaz Esnasinda Seytan'a Lanet Etmenin ve Ondan Allah'a Siginmanin Cevazi Ile Namaz Içinde Amel-i Kalil'in Caiz Olmasi Babi

39- (541) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Ishâk b. Mansûr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Nadr b. Sümeyl haber verdi. (Dedi ki) Bize Su'be haber verdi. (Dedi ki) Bize Muhammed —ki Ibni Ziyâd'dir — rivayet etti. Dedi ki: Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cinlerden bir ifrit namazimi bozdurmak için dun aksam anîden banc bir oyun oynamaga kalkisti. Ama Allah beni ona kaptirmadi. Ben de onu bogdum. Vallahi onu su mescidin direklerinden birinin yani basina baglamayi

çok isterdim. Bu suretle sabahladiginizda sîzlerde topdan (yahut hepiniz) onu görürdünüz; fakat sonradan kardesim Süleyman'in sözünG hatirladim: (Yârâbbî beni affet; ve bana öyle bîr mülk verkî benden sonra hiçbir kimseye lâyik olmasin!) demisti. Allah da onu köpek kovar gibi kovdu.» buyurdular.
Ibni Mansûr: «Su'be, Muhammed b. ZIyâd'dan rivayet etti.» dedîl

(...) Bize Muhammed b. Bessâr rivayet etti. (Dedi ki) Bize Muhammed — ki Ibni Cafer'dir— rivayet etti. H.
(Dedi ki) : Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Eb! Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Sebâbe rivayet etti. Bunlarin ikiside Su'be'den bu isnâdla rivâyetde bulunmuslardir, tbni Ca'fer'in hadisinde «Ben onu bogdum.» sözü yokdur. tbni Ebl Seybe ise kendi rivayetinde: «Ben onu kogdum.» dedi.

40- (542) Bize Muhammed b. Selemete'l-Murâdî rivayet etti (Dedi ki) Bize Abdullah b. Vehb, Muâviyetü'bnü SâlihMen rivayet etti. Demis ki: Bana Rabîa'tü'bnü Yezîd, Ebû Idrîs El - Havlânî'den, o da Ebû'd - Der-dâ'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Resûlüllahf&rfZaHaAfi Aleyhi ve Sellem) ayaga kalkti. Biz o'nu: «Senden Allah'a sigininin.» derken (kulagimizla) isitdik. Sonra üç defa: «Seni Allah'in lânetiyle lanetlerim.» dedi. Ve sanki Mr sey alacakmis gibi elini uzatti. Namazdan çikdiktan sonra biz:
«Yâ Resûlallah gerçekden namazda Öyle bir seyler söyledigini isittjk kî bundan önce bunlari söyledigini duymamisdik; hem senin elini uzatdi-gini gördük.» dedikI Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hakikaten Allah'in düsmani Iblîs yüzüme çarpmak için bîr ates parçasi ile (karsima) geldi. Bunun üzerine ben üç def'â: Senden Allah'a siginirim; dedim. Sonra yine üç defa: Seni Allah'in tam lânetiyle lanetlerim; dedim. Fakat o yine geri çekilmedi. Sonra kendisini yakalamak istedim. Vallahi eger kardesimiz Süleyman'in duasi olmasaydi, Iblîs muhakkak bagli olarak sabahi boylayacak; Medine halkinin çocuklari onunla oyniyacaklardi.» buyurdular.
Ebû Hüreyre Hadîsini Buhari «Namaz» «Tefetr», «Ehâdîsü'l - Enbiyâ» ve «Si£at-i Iblîs- bahislerinde; Nesâ! dahî «Tefsir» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Ifrit: Habîs ve Münker demekdir. Zeccâc'm beyânina göre ise ifrit bir ise mubâlegah sûretde nüfuz eden ve onda pislik ve belâ husule getiren ma'nâsinadir.
Bir münâsebetle yukarilarda da arz ettigimiz vecihle Cin: Bir nevî mah-lukâtdir. Ulemâ mevcudati söyle taksim ederler: Mümkinâtdan olan bir mevcûd kâinat boslugundan yer tutmaz, yer isgal edenlerede sifat olmazsa ona rûh denilir. Ruhlar süflî ve ulvî olmak üzere iki kisma ayrilirlar. Süfli kisim dahî hayirli, hayirsiz olmak üzere iki kisim olur. Iste süflî er-vâhin hayirli olanlarina cinlerin sulehâsi; kötü olanlarina seytanlar de-nilmisdir. Ulvî ruhlari dahî cisimlere taalluk etmeleri ve etmemeleri noktayi nazarindan taksimata ta'bî tutarlar. Mevzûumuzun onlarla alâkasi bulunmadigi için sözü yalniz cinlere münhasir birakacagiz. Cin kelimesinin esâsinda örtünmek, gizlenmek ma'nâlari vardir. Hattâ ana karnindaki çocuga cenîn denilmesi disaridan bakildigi zaman görülmedigi içindir. Cinler de ekseriyetle görülmedikleri için kendilerine bu isim veril-misdir. Abdürrezzâk'm rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSetlem)'e gelen ifritin kedi suretinde göründügü bildirilmistir.
Cinler hakkinda Buhari Mütercimi Ahmed Naîm Bey merhum sunlari söylemisdir:
«Bu münâsebetle sunu arz etmek îcab ederki Allah'in hayat sahibi mahlûkâti yalniz maddî âlemdeki insan ile — Nevilerini saymakla bitiremedigimiz—» hayvanlardan ibaret degildir:
«Rabbinm ordularini kendisinden baska kimse bilmez.» [19] mantû-kunca Allah'in ordularini, mahlûkâtin nevilerini ve cinslerini ancak Allah bilir. Onlardan akil sahibi olarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in haber vermesi ile bilebildigimiz iki takim vardirki onlar da meleklerle cinlerdir. Meleklerin hepsi ulvî ve mukaddes ruhlar olup emri ilâhîye itaatten zerre kadar sapmazlar. Duraklari ulvî semâlar oldugu hâlde bir takimlari Allah'in emri ile meskenimiz olan yere kadar iner ve yine çikarlar.

Cin denilen mahlûkaat taifesi ise bizimle beraber yeryüzünde sakindirler. Bunlarin da insan gibi mü'mini, kâfiri vardir. Kâfirlerine seytan ismi verilir. Meleklerin de, cinlerinde varliklari Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haber vermesi ile ve Kur'ân'in Nassi ile malûm oldugundan «Bu türlü mahlûkaat yokdur.» demek Peygamber'! inkâra varir ve küfürdür. «Sahih müsbet ilimlerin bunlardan haberi yokdur. Biz nasil tasdik edelim? » diyenlere cevâbimiz pek basîtdir: Müsbet ilimlerin bilmedigi daha neler var! Müsbet ilimlerin gayesinin kemâli hakikatleri aragtirmak-dir. Bildikleri, bilmediklerine nisbetle pek küçükdür. Müsbet ilim her seyi bilirim dedigi gün yöneldigi gayeden ayrilmis; ilimden çikarak cehle inki-lâb etmis olur. timin kemâli, pek az bildigini ikrar, cehlini itiraf eylemektedir.

«tlm-ü Fennin müsbet olarak kabul ettiklerini kabul, onlarin sükût ettigi seyler hakkinda hüküm vermekde tevakkuf ederim.» diyerek âlim tavri takinanlar da ötekilerden daha bahtiyar sayilamazlar. Acaba fennin susmus oldugu seylere inanmak onun söylediklerine itikadi ihlâlmi edi-yorki tasdik hükmünü vermekden çekiniyorlar Bu sükût, tasdik etmemek demek olunca hakîkatta Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'i tekzip için ihtiyar edilmis olur. Bu, hakki kabul etmemek için sahayi nazari degiçtir-mekden baska bir sey degildir. Fennin hükmüne, kabul ve inkâr etmedigi husûsda uymak, hakki arastirmak askindan ileri geliyorsa —hakdan yüz çevirmek istemiyene göre — akil ve naklin kaahir te'yîdâti Ile müberhen olan Muhammed (Sattallahü Aleyhi ve Sellem)*in nübüvvetine müstenid sa-hîh haberlerin asîmi arastirmamak neden? Herhalde hakla arastirmaya âsik olan kimse bu sahaya da biraz yüzünü çevirip aramaya çalissa dogru yolu bulur. Bahusus mevzubahis olan mevzuun yeni yeni delileri de xih|nrr leri mesgul edip durmakdadir. Alafranga cincilik, bizim eski istilahimizda huddâmcilik mukaddimesinden baska bir ad veremiyecegizn metapsisik acîp hâdiselerin tedkîki Avrupa ve Amerika'da hayli ilerlemifd&fcs H

Telekinezi, metapsisiklerin istilâhinca cazibe, hararet, elektrik gibi malûm olan tabiat kuvvetlerinin tesiri altinda olmiyarak bir cismin kendi kendine harekete gelmesine deniyor. Medyum denilen ve bes duygunun hâricinde bir his alma hâssasi gösteren kimselerin huzuru ile yapilan tecrübeler esnasinda sandalyalarm ve oda içindeki diger agir esyanin insan eli dokunmaksizin yerlerinden oynamasi, cazibe kânununu istihfaf ile havaya kalkip dolasmasi ve bu harikulade hareketlerin, hâzir olanlarin arzularina tat>î olmasi, zevil'ukûl'den görülmeyen bir sahsin varligini pek âlâ hissettiriyor.

Bununla beraber biz cinnin-'de, meleklerin'de varligina istidlal için bu zevatin yaniii yamalak tetebbuâtma, kalin esrar perdesi arkasindan ve duygular kabilinden sezdikleri zayif ma'lumâta ihtiyâç duymuyoruz. Bu tecrübeleri yapan âlimlerin nazarî bilgileri daha dogrusu ilmî vasfina hak kazanmamis faraziyeleri pek iptidâi oldugu için rûh gidasi olacak ve kalbe itminan verecek kuvveti hâiz olmadigindan zanniyât kabilinden söyledikleri seyleri ihtiyat ile telakki ediyoruz. Bizim bu- bâbda itimâdimiz bu nevî mahlûkâti bilfiil müsahede etmis Peygamberimizin beyanâtidir; ve bu hükümlerimiz o sâdik beyanâtin hududu ile tahdîd edilmisdir. Oradan nasil telakki etmis isek öylece kabul eder ona kendiligimizden bir sey katmayiz. Avrupali ve Amerikali ilim sahiplerinden bahsedisimiz —onlarin bu bâbdaki fikir ve nazariyeleri bize uysun uymasin — yalniz vahy'i inkâr edenlere malûmat sahalarinin henüz pek dar oldugunu, hakîkatlari kendilerince meçhul olan her sey'i ulu orta düsünmeden inkâra kalkismanin hakikat nâmina tehlikeli ve ilim nâmina küfr-ü ilhâd oldugunu anlatmak içindir.» [20]

Ebû Abdillâh E -Mâzirî (453-536) : «Cinler rûhânî bir takim lâtîf cisimler olup baglanacak sûretde sekillere girmeye kabiliyetleri vardir...> demisdir. Bâzilari cinlerin aslî suretleri ile görünmeleri Peygamberlerden baska kimseye mümkin olmadigini iddia etmisler; insanlarin onlari kendi suretlerinden baska sekilde gördüklerini söylemislerdir. Ancak Nevevî 'nin dedigi gibi bu mücerred bir dâvadir, sahih senedi yoksa reddolunur. Resulü11ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in:

«Sonra kardesim Süleyman'in sözünü hatirladim...» ifadesinden mu-râd, Kaadi Beyzâvi'ye göre: Cinler üzerinde tasarrufun Süleyman (Aieyhisselam) 'a mahsûs olusudur. Tuttugu cinnîyi baglamamasi bundan dolayidir. Yahut tevâzuan ve teeddüben baglamakdan vaz-geçmisdir.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Süleyman (Aieyhisselam) arasindaki kardeslik esâsât-i diniye itibâri ile yahut seriatlari arasindaki benzeyis ciheti iledir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Namazda amel-i kalîl caizdir.
2- Cinler mevcûddur. Ve onlari insanlardan bâzilari görür. Gerçi Teâlâ hazretleri seytân hakkinda:
«O ve onun kabilesi siz onlan görmediginiz hâlde sizi görürler.» bu-yurmusdur. Fakat bu âyetden murâd insanlarin cinleri hiç görmemesi degil ekseriyetle görmemesidir. Sayet hiç göremiyecek olsalardi Resûlüllah (Sallailahü A leyhi ve Sellem) Efendimiz:
«Sabahleyin sizlerde hepiniz göresIniz diye onu mescidin direklerinden birine baglamak gönlümden geçti.» demezdi. Evet cinler ekseriyetle insanlara görünmezler. Teâlâ Hazretleri; kullari cinleri görmemekle kork-sunlarda onlarin serrinden Allah'a siginsinlar, Allah'dan aman dilesinler diye onlari insanlara her zaman göstermemekle insanlari imtihan ve ip-tilâ etmisdir. Allah'in has kullarinin bu bâbda baska bir hükme tabî ol* malari caizdir.
3- Cinlerin aslî unsurlari olup ates unsuru üzerine bakî degildirler. Çünkü öyle olsa onlardan bir ifritin bir ates parçasi ile gelmesine hacet kalmaz; bizzat kendisinin dokunmakla, dokundugu kimseyi yakmasi îcab ederdi.
4- Hadîs-i serif Süleyman (Aîeyhisseîâm) 'in ashabinin cinleri gördüklerine delildir. Bu onun Peygamberligine delâlet eden mucizelerinden biriydi.
5- îbni Battal 'a göre Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in ifriti görmesi ona mahsûs hallerdendir. Nitekim melekleri görmesi de Öyle idi. îbni Battal 'm bundan sonraki sözlerinden anlasiliyor-ki insanlarin cinleri aslî sekilleri ile görmesi mümkün degildir. Cinler onlara baska baska sekillerde görünürler. Nitekim Ensâr'dan birisi evinde yilan suretinde bir cinnî görerek onu öldürmüs ve kendisi de ölmüsSü. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de mtislti-man olmus cinler bulundugunu binâenaleyh bu gibi yerde sürünen hayvanlari gördükleri vakit onlara üç def'â seslenmeleri gerektigini* seslenjl-digi takdirde görünürse Öldürmelerini ashâb-i kirâmina ta'lîm buyurmus,-dur. Bu husûsdaki hadîsi Tirmizî ile Nesâî, Hz. Ebû -îdi Hudrî'den rivayet etmislerdir.
Allâme Aynî, cinlerin muhtelif sekillere girebildiklerini, insan, yilan, akrep, deve, sigir, koyun, at, esek, katir ve kus suretinde göründüklerini söyler.
6- Esîri mescide baglamak caizdir. Hattâ Buhârî buna dâir bir bâb tahsîs etmisdir. El-Mühelleb: «Bu hadîsde kaçmasindan korkulan borçlu v.s.'nin mescide ve baska bir yere baglanmasi caiz olduguna delîl vardir.» diyor.
7- Bir kimse haber verdigi sey'in büyüklügünü göstermek için kendiliginden yemîn edebilir.

9- Namazda Çocuk Tasimanin Cevazi Babi

41- (543) Bize Abdullah b. Meslemete'bnü Ka'neb ile Kuteybetü'-bnti Saîd rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Malik, Âmir b. Abdillâh b. Zü-beyr'den rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e Sana Âmir b. Abdillâh b. Zübeyr, Amr b. Süleym Ez-Zürakî'den, o da Ebû Katâde'den naklen:
Resû]üttah(Sallallahü Aleyhi ve Setlem) Ebu'I - As b. Rabî'in ve Zey-neb binti Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kizi Ümâme kucaginda oldugu hâlde namaz kilardi. Ayaga kalktigi vakit onu kucagina alir; secdeye vardikta birakirdi.» Hadîsini rivayet etti mi? dedim. Yahya: «Malik evet» cevâbini verdi., dedi.

42- (...) Bize Muhammed b. Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Süfyân, Osman b. Ebî Süleyman ile îbn Aclân'dan rivayet etti. Onlar da Âmir b. AbdiIIâh b. Zübeyr'i; [21] Amr b. Süleym Ez-Zürakî'den, o da Ebû

Katâdcte'l - Ensarî'den naklen rivayet ederken isitmisler, ^bû Ka-tâde söyle demis:
«Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellemyi Ümâme binti Ebîl - As — ki Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SelUm) 'in kerîmesi Zeyneb'in de kizidir.— Omuzunda oldugu hâlde cemaata imam olurken gördüm. Rükû'a vardigi vakit o'nu birakiyor; secdeden basini kaldirdigi zaman tekrar aliyordu.

43- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ibni Vehb, Mahramatti'bnü Bükeyr'den naklen haber verdi. H.
(Dedi ki) Bize Hârûn b. Saîd el - Eylî'de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Mahrame, babasindan, o da Amr b. Süleym Ez - Zürakî'den naklen haber verdi. Amr, söyle demis: «Ben Ebû Katâdetel - Ensâriyi söyle derken isitdim: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*! halk'a namaz kildirirken gördüm. Ümâme binti Ebîl -Âs'da boynunda idi. Secdeye gittimi onu birakiyordu.» -

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys rivayet etti. H.
(Dedi ki) : Bize Muhammed b. El - Müsennâ'da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebî Bekir El - Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdülhamîd b. Ca'fer rivayet etti. Bunlar topdan Sâîd-i Makburî'den, o da Amr b. Süleym Ez-Zürakî'den naklen rivayet etmislerdir. Amr, Ebû Katâde'yi:
«Bir defa biz mescidde oturuyorken yanuniza Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çikageldi.- diyerek yukarkilerin badîs'i tarzinda rivayet ederken isitmis. Yalniz o namazda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in imam oldugunu söylememistir.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» ve «Edeb» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hz. Ümâme, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in en büyük kerîmesi Zeyneb (Radiyallahû anha) nin kizi idi.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Hz. îbrâhimden ma'dâ bütün çocuklari ilk zevcesi Hadîcet ü'1-Kübrâ (Radiyallahû anha) 'dan dünyâya gelmislerdir. Ibrahim ise Mâ-riye-i Kiptîye 'den dogmusdur. Bâzilari evlendigi zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yirmibir yasinda oldugunu; birtakimlari yirmibes, daha baskalanda otuz yaslarinda oldugunu söylerler. Hz. Hadîce'nin dahî evlendigi zaman kirk ve kirkbes yaslarinda oldugunu söyleyenler vardir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Efendimizin Hz. Hatice 'den Zeyneb, Rukîye, Ümmü Gülsüm ve Fâtime isminde dört kizi ile Kasim ve Tâhir isimlerinde iki oglu dünyâya gelmisdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in künyesi Kaasim'in ismi ile Ebû'1-Kaasim'dir.
îste Hadîs-i serîfde ismi geçen Ümâme Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in torunu ve en büyük kerimesi Zeyneb'in kizidir. Ümâme'nin babasi Ebû'l-Âs b. Rabî 'dir. Bu zât'in ismi ihtilaflidir. Bâzilari Yâsir, bâzilari Lakît; bir takinilanda Kaasim oldugunu söylerler. Hz. Ebû'l-Âs, Hadîcetü'l-Kübrâ (Radiyallahû anha) 'nin kizkardesi ogludur. Ebû'1-As (Radiyallahû anh) mal, emânet ve ticâret hususunda Mekke'nin sayili es-râfindandi. Kizini onunla evlendirmek isteyen, Hz. Hadîce olmus; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bu ise rizâ göstermisdir. Hz. Zeyneb'in evlenmesi islâmiyetden öncedir. Ebû'l-Âs (Radiyallahû anh) Mekke'nin fethinden Önce müslüman olmusdur. Bedir gazasinda henüz müsrikler tarafinda idi; hattâ onlarla beraber esir düsmüsdü. Mekke müsrikleri esirlerini kurtarmak için ResûIIüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimize onlarin fidyelerini göndermislerdir. Bu meyanda Zeyneb binti Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de zevci 'E bû'l-Âs'i malla kurtarmak için bir gerdanlik göndermisdi. Bu gerdanligi kendisine annesi Hadîce (Radiyallahû anha) izdivaç hediyesi olmak üzere zifaf gecesi takmisdi. Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) gelen fidyeler arasinda bu gerdanligi görünce son derece rikkata gelmis ve kendini tutamiyarak aglamisdi. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyni ve Seüem) Efendimizin o anda neler hatirladigini ve ne derece teessür ve heyecan içinde kaldigini bizim kalemimizle tasvire imkân yoktur. Yalniz sunu arzedelim-ki bir yâd -1 hazinin en sarîh ifâdesi olan mübarek gözyaslari bütün Ashâb-i Kirami teessüre garketmis; onlarda aglamislardi. Neticede Ashâb-i Kirami ile bu husûsda istisare ederek münâsip görürlerse damadini serbest birakmalarini onun nâmina fidye

gönderilen bir anne yadigârinin da gerisi geriye sahibine iade edilmesini teklif etti. Ashâb-i Kiram bir agizdan razi olduklarini ifâde ettiler ve Ebû'1-As'i serbest biraktilar. Gerdanligi da iade ettiler. Yalniz Hz. Zeyneb (Radiyallahü anha) müslüman oldugu için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz Medine'ye hicretine müsâde etmesini sart kosmustu. Ebû'l-Âs bü; sarti kabul ve ifâ etti. Ebû'l-As, Hz. Zeyneb'i Medine'ye babasinin yanma gönderdikten sonra bir sene kadar bir müddet Mekke'de müsrik olarak yasadi. Nihayet o da Müslüman olarak Medîne-i Mûnev-vere'ye geldi. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) efendimiz zevce-sini tekrar ona iade etti.

Ulemâ bu hadîsin hükmü hakkinda bir hayli söz etmislerdir. Nevevi söyle demektedir:

"Bu hadîs Safiî *nin mezhebi ile ona muvafakat edenlere delîldir. Onlarca gerek erkek ve kiz çocuklaum, gerekse hayvanlardan bâzilarini farz veya nafile namazlarda üzerinde bulundurmak caizdir. Bu husûsda imam, cemâat ve yalniz kilan müsavidir.»

Hanefîler'e gelince: »Elbedâyi» sahibinin âmel-i kesir bâbmda beyân ettigine göre âmel-i kesîr iki eli kullanmaya ihtiyâç mess eden seydir. Iki eli kullanmaya hacet olmayan sey'e amel-i kalîl derler. Amel-i kesîr namazi bozar. Amel-i kalîl ise bozmaz. «Bedayi'» sahibi bü husûsda misaller verdikten sonra sunlari söyler: «Keza bir kadin çocugunu kucagina alsa da emzirse namaz bozulur. Çünkü bunda amel-i kesîr vardir. Ama emzirmeden çocugu kucagina almak namazin bozulmasini îcab etmez, «Bedâyi'» sahibi ondan sonra buradaki hadîsi rivayet etmis ve: «BetûIÜl-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in böyle yapmasi mekruh degildir. Çünkü çocugu muhafaza edecek baska kimse bulunmadigi için o böyle hareket etmeye mecburdu. Yahut bunun mesru' oldugunu; namazi bozmadigini fiilen göstermek için öyle yapmistir. Böyle bir hareket bizim zamanimiz-dada ihtiyâcdan dolayi yapiliyorsa mekruh degildir. Fakat hacet olmaksizin yapilirsa mekrûhdur.» demisdir.

Esheb'in imam-i Mâlik 'den rivayetine göre Resûlullah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kildigi bu namaz nafile idi. Farz namazda böyle bir sey caiz olamaz.

Nevevî diyor ki: «Bu te'vîl fasittir. Çünkü (cemaata imamdi) sözü farz namaz kildirdigi hususunda sarih yahut sarih gibidir.» Nevevî'nin bu sözü Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)"m ekseriyetle farz namazlarda imam olduguna bakarak söylenmisdir. Nitekim Ebû Dâvûd'un Hz. Ebî Katâde 'den rivayet ettigi bir hadîs'de bunu te'yîd etmektedir. Mezkûr hadîsde Ebû Katâde: «Bir defa biz öglede veya ikindide namaz için Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) i bekliyorduk. Bilâl kendisini namaza davet de etmisdi. Anîden yanimiza çikti. Ebûl-Âs'in kizi Ümâme ya'nî kizinin kizi boynunda idi, O hâlde Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) mihraba geçti; bizde arkasinda saff olduk. Ilah...» denilmektedir. Ancak Neyevl 'nin beyânina göre Mâ-Hkîler'den bâzilari bunun niensûh oldugunu söylemiglersede neshe imkân yokdur. Imam Mâlik 'den bir rivayete göre Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazda üzerinde çocuk bulundurmasi zarûretden dolayi idi. Hattâ Mâlikîler'den bâzilari onun Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs oldugunu bile söylemislerdir.

Nevevî: «Bu dâvalarin hepsi bâtil ve merdûdtur. Çünkü hiç birinin delili yokdur. Bunlara bir zaruret de bulunmamaktadir. Bilâkis hadîs sahîhdir ve namazda çocuk tasimanin caiz oldugu da sarîhdir. Sonra bunda seriat kaidelerine muhalif bir sey de yokdur. Çünkü insan temizdir. Karnindaki necaset ise. mâdeninde yânî yerinde bulundugu için hükümsüzdür. Çocuklarin elbise ve vücûtlari temizdir. Bu gibi fiiller az olursa yahut ara vererek yapilirsa namazi bozmiyacagma seriatin delilleri çokdur. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu caiz oldugunu bildirmek için yapmisdir...» diyor.

Nevevî 'nin bu izahatina mukabil Aynî de sunlari söylemis-dir: «Ulemâdan bâzisi böyle bir sey yapanin namazi yeniden kilmasi îcâb etmiyecegini söylemis ve bu hadisle istidlal etmisdir. Ma'mâfih namazda böyle bir sey yapilmasini hos görmedigini de sözlerine ilâve etmisdir. I Imam-i Ahmed b. Hanbel bunu caiz görürmüs.

Hattâbî: «Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) bu isi kasden yapmamisa benzi-jyor. Gâlibâ çocuk namaz hâricinde ona alistigi için namazda Ilçende kendisine takilmis ve boynuna sarmasmis o da onu defetmemisdir. Çocuk omurunda Iken secde etmek ist edimi onu yere koymus; kalkmak istedigi zaman ravru yine üzerine tirmanmis; Resul--ü Ekrem (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) de »na manî olmomisdir. Bence hadîsin vechi budur.

Resûlüllah (Salîallahü lleyhi ve Sellemy'm namazda defâatle tutup kapmasi, kucagina almasi hemen hemen ihtimâl verilecek bir sey degildir. Zîrâ bu husûsdaki amel çok olur ve tekerrür eder. Sonra bu hâl namaz kilani namazindan da alikor. Fahri Kâinat (SallaîlahüAleyhiveSellem) efendimizi çizgili bir seccade namazinda mesgul eder de baskasini degistirirse bu keyfîyetde bir is onu nasil mesgul etmez...» diyor.
Nevevî, Hattâbî 'nin bu sözünü hulâsa ettikden sonra onun için dahî: Bâtil ve mücerred bir da'vâdir...» demisdir. O seccade meselesi ile Ümâme'nin kucaga alinmasi arasinda fark görmekde ve: Seccadenin hiçbir faydasi olmaksizin kalbi mesgul ettigini, çocugu tasimanin ise birçok fâideleri mütezammin oldugunu; bu suretle aralarinda fark bulundugunu söylemekde ve: «Dogrusu bu hadîs namazda çocuk yüklenmenin caiz oldugunu beyân için vârid olmusdur.» demektedir.
Mâliküer'den bâzilari: «Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) çocugu yere biraksa aglar; ve bu suretle onu kucagina almakdan daha ziyade mesgul ederdi.» demislerdir. Bâzilari bu husûsda farz ile nafile namazlar arasinda fark görmüslerdir. Ekseri ulemâ ise bu isin tevali etmedigini, çünkü namaz erkâni arasinda tume'nînet bulundugunu söylemislerdir.
Fâkihânî diyor ki: Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ümâme'yi namazda kucaginda bulundurmasinin sirn araplarm kiz çocuklarina karsi gösterdikleri hasîn muameleyi reddetmekdir. Onlara bu husûsda son derece muhalif oldugunu göstermek için namazda bile kiz çocugunu bagrina basmisdir.»

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Küçük çocuklari mescide götürmek caizdir.
2- însan veya temiz bir hayvan tasiyan bir kimsenin onunla namaza durmasi caizdir.
3- Hadîs-i serîf Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in tevâzu'-una; küçüklere sefkat vr ikramina delildir.

10- Namazda Bir Iki Adim Yürümenin Cevazi

44- (544) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd ikisi birdsn Abdülâzîz'den rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Abdülâriz 1». Ebî Ha-zim, babasindan naklen haber verdiki: Minberin hangi agacdan yapildiginda ihtilâf eden bâzi kimseler Sehl b. Sa'd'a gelerek sormuslar. Sehl:
«Vallahi ben onun neden yapildigini ve kimin yaptigini bilirim. Re-sûlüllah (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) *in onun üzerine oturdugu ilk günüde gördüm. (Râvî denmis ki) Ben kendisine:
Ya Ebâ Abbasî Bize anlatsana! dedim. Sunlari söyledi:
Resûlüllah (SailaIlahü Aleyhi ve Sellem) bir kadina haber gönderdi (Ebû Hazim de miski: Sehl o zaman bu kadinin ismini söylemisti) (Buyurdu Id) :
«Marangoz olan kölene bak da benim için basamaklar yapsin; onlarin üzerinde halka hitâb edeyim!» Bunun Üzerine o köle su Üç basamagi yaph. Sonra ResûlüIIah (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) onlarin nereye konacagini emretti ve su yere kondular. Bunlar ilgin agacindan yapilmislardi.
Yemîn ederimki ben Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in minber Üzerinde iken ayaga kalkarak tekbîr aldigini, arkasindan cemaatin da tekbîr getirdigini görmüsümdür. Sonra rükÛ'dan dogruldu ve minberden inerek gerisin geriye gitti ve minberin dibine secde etti. Sonra tekrar minber üzerine avdet etti. Namazini bitirinceye kadar böyle yapti. Sonra halk'a dönüp:
«Ey NâsI Ben bunu bana uyasiniz ve benim namazimi ögrenesin iz diye yaptim.» buyurdular.

45- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) Bize W-kûb b. Abdirrahmân b. Muhammed b. Abdillâh b. Abdilkaarî El-Kuresi rivayet etti. (Dedi ki) Bana Ebû Hâzim rivayet etti ki: Bir takim adamlar Sehl b. Sa'd'a gelmisler. H.

Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb ve Ibni Ebî Ömer'de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebû Hâzim'-den naklen rivayet etti. Ebû Hâzim söyle demis. (Bir takim adamlar) Sehl b. Sa'd'a gelerek Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberinin neden yapildigini ona sordular... ve Hâviler hadîsi Ibni Ebî Hâzim hadîs'i gibi rivayet etmislerdir.

Bu hadîsi Buhârî «Namaz» Sahsinin müteaddid yerlerinde; Ebû Dâvûd ve Nesâî dahî ayni yerlerde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.

Hadîs-i serif de mevzûbahs edilen sey Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberinin hangi agaçdan ve kimin tarafindan yapildigi, Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in onun üzerinde namaza niyetlendigi, sonra inerek yere secde ettigi mes'elelerdir. Minber hakkinda münâkasa eden ashabin bu mes'eleyi hail için Hz. Sehl b. Sa'd'a müracaat etmeleri ashâb-i kiramdan o gün en yasli zât o oldugu içindir. Rivayete nazaran Hz. Sehl Medine'de en son vefat eden sahâbîdir. Hicretin doksan birinci yilinda takriben yüz yasinda vefat etmisdir.

Gâbe [22]; asil itibâri ile orman demekdir. Fakat burada Medine'den Sam'a giden yolun üzerine tesadüf eden husûsî bir ormanin ismidir. Meshur Uraneliler vak'âsi yani Urane kabilesinin Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in deve çobanina baskin yaparak öldürmeleri ve develeri almalari hâdisesi bu yerde vuku bulmusdur.

Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberini yapan dogramacinin ismi ihtilaflidir. Bu bâbda alti yedi isim sayilmisdir. Bunlarin içinde en ziyâde kabule mazhar olan isim Meymûn olmasidir. O târihde Medine'de yalniz bir dogramaci bulunuyormus; o da bu zatmis. Hz. Meymûn bir rivâyetde Sa'd b. Ubâde (Radiyallahû anhj'*txit diger bir rivâyetde Ensârdan bir kadmin kölesiymis.

Ibni S a' din «Tabakât- inda Hz. Ebû Hüreyre 'den ve daha baskalarindan rivayet edilen bir hadîse göre;

Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) cum'â günleri bir hurma kütügünün üstünde hutbe okurmus, nihayet o kütügün üzerinde durmak kendisine güç geldigini söylemis. Bunun üzerine Temîni-i Dârî (Radiyallahû anh) «Sana samda gördügüm gibi bir minber yapayim mi?» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buhusûsda müslümanlarla istisare etmis; minber yapmasini münâsip görmüsler. Abbâs b. Abdülmut-talip (Radiyallahû anh) usta bir kölesi oldugunu söylemis Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de:

«Ona emretde minberi yapsin!» buyurmuslar ve Minberi iki basamakla birde oturacak yerden ibaret olmak azere o zât yaparak yerine yerlestirmis.»

Yine Ibni Sa'd 'in sahih bir senetle rivayet ettigine göre;

Ashâb-i kiram: «Yâ Resulâllah! insanlar çogaldi; üzerinde hutbe okuyacak bir sey yapsan münâsib olur.» demisler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna razi olmus. Sehi, demiski: «O gün Medine'de yalniz bir tek dogramaci vardi. O dogramaci ile ikimiz Gâbe denilen yere gittik. Iste bu minberi ben onun ilginindan kestim.»

Görülüyorki minber yapmasi için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e müracaat edenlerle kölenin ve sahibi olan Ensârli kadinin isimleri belli degildir.

Bâzilari dogramaci kölenin sahibi olan Ensârli kadinin Âise isminde oldugunu söylemislerdir. Hattâ bir rivâyetde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e minber yaptirmayi bizzat bu kadin teklif etmisdir.

Minberin târihi de ihtilaflidir. 1bni Sa'd'in rivayetine göre hicretin yedinci senesinde yapilmisdir. Fakat bu târihe itiraz olunmusdur. Ibni Neccâr'a göre hicretin sekizinci senesinde yapilmisdir. Ancak bunuda iik hadîsi reddetmektedir. Çünkü o hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minber üzerinde bulundugu zikredilmisdir. Hâsili minberin hangi târihde yapildigi yüzde yüz kestirilememekle beraber yedi veya sekiz târihleri civarinda yapildigi anlasiliyor.

Tufeyl b. Übey b. K â b 'in babasindan rivayet ettigi bir hadîse göre;

«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidinin tavani hurma dallarindan ma'mûl bulundugu siralarda bir hurma kütügünün üzerinde hutbe okuyormus.» Ashabindan biri:

— «Yâ Resulâllah! Sen bir minber yapsan ve cum'â günü onun üzerine çiksan da o günkü I ut li en i herkes isitse ya! demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu teklife razi olmus ve kendisine üç basamakli bir

minber yapilmis. Minber yapilaiak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafindan yerine konuldukdan sonra artik hutbeyi onun üzerinde okumaya baslamis. Fakat minbere dogru ilerleyip eskiden üzerinde hutbe okudugu kütügü geçince kütük feryada baslamis ve yarilmis, bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) minberden inerek kütügü mübarek eliyle meshetmis ve yine minbere dönmüs.» Hz. Âise'den bir rivayete göre;
Resûlü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kütügü eliyle mesh ederek teskin buyurduktan sonra kütük batmis gitmis.» Bir rivayete göre ise;
«Kütük hâli üzere kalmis mescid-i Nebevi yikildigi zaman onu Übey b. Kâ'b (Radtyaîlahû anh) almis kurt yiyip dagilincaya kadar onun yaninda kalmis.» Hadîsin bir rivayetinde; Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Eger ben bu kütügü mesh etmeseydi m kiyamete kadar inler dururdgj»
buyurdugu bildirilmisdir.
Bu minber tâ Hz. Muâviye zamanina kadar böylece üc basa-« makli kalmisdir. Nihayet Muâviye (Radiyallahû anh) zamaninda, ve onun emriyle Medine valisi bulunan Mervân, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberine alt kismindan üç basamak daha ilâve etmig-dir. Târih kitaplari onun sebebini de söyle izah ederler.:
Hz. Muâviye Medine valisi Mervân'a emir göndererek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minberini istemis o da minberi söktürerek Muâviye'ye göndermek istemis derken tesadüfen günes tutularak Medine karanlik içinde kalmis; o dereceki gökte yildizlar görünmüs. Halk bunu minberin nakline yormuslar. Bunun üzerine dedikodu ve gürültü büyümüs nihayet Mervân meydana çikarak hutbe okumus; ve bunu kendiliginden yapmadigini; EmIrü'I - Mü'minîn'in böyle istedigini balk'a anlatmis. Is daha fazla büyümeden minber eski yerine konmus. Fakat bu arada alt kismindan üç basamak daha ilâve edilmis. Mezkûr minber uzun zaman böylece devam etmis nihayet 654 târihinde Mescid-i Nebevi ile birlikde o da yanmisdir. Bundan sonra ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mescidine muhtelif zamanlarda müteaddide hükümdarlar tarafindan minberler gönderilmisdir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Cemaata Ögretmek ve kendine ta'bî olmalarini saglamak maksadiyla minber üzerinde namaz kilmak ve cemâatdan daha yüksek bir yer^ de bulunmak caizdir. Ihtiyâç olmaksizin imamin cemâatdan yüksek yere çikmasi mekrûhdur. Imam Safiî ile imam Ahmed'in ve Leys'in kavilleri budur. îmam Mâlik ile Safiî 'den bir rivayete göre bu memnû'dur. Evzâî dahî ayni kavle kail olmusdur. Ibni Hazm, Ebû Hanîfe'den dahî «Memnû'dur» dedigini rivayet etmisse de dogru degildir. Ebû Hanîfe 'nin kavli kerahetle caiz olmakdir. Yine Imam Âzam'la diger Hanefîyye imamlarindan bir rivayete göre imam cemaatdan bir adam boyu yüksekde bulunursa namaz caizdir. îmam Mâlik 'den bir rivayete göre ise imamin cemaatdan bir az yüksek bulunmasi caizdir.
2- Namazda az yürümek namazi bozmaz. HanefÜer'den E1-Muhît» nâm eserin sahibi: «Namazda bir adim yürümek onu bozmaz fakat iki adim yahut daha fazla yürümek bozar.» demisdir. Bu takdirde Resûliillah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu sekilde kildigi namaz dahî bozulmak icab edecek gibi görünürsede hakîkatda bozulmaz. Çünkü namazin yararina yapilan hareket namazi bozmamak ve mekruh olmamak icab eder. Nitekim bir kimse bir saffda yalniz basina kalsa öndeki saffdan birini kendi yanma çekebilir. Bu suretle ikisi bir saff teskil ederler. Ön saffdan çektigi kimse bir veya iki adim yürüse bile yine namazi bozulmaz.
Ha11âbi diyorki: «Az amel namazi bozmaz. Resûliillah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem) 'in minberi üç basamak idi. Ihtimâl ikinci basamakda durmusdur. Binaenaleyh minberden inip çikarken yalniz iki adim atmis olur.»
3- Ayri ayri olmak sartiyle fi'l-i kesir namazi bozmaz. Çünkü minberden inmek ve çikmak tekerrür etmisdir. Bunlarin mecmuu amel-i ke-sîr sayilir. Fakat ayri ayri ele alinirlarsa bunlar birer amel-i kalîldir.
4- Minber yapmak ve hatibin minber üzerine çikmasi, minberin mihrabin saginda olmasi müstehabdir. Minber yoksa yüksek bir yere çikilir. Imamin namaz esnasinda cemaata namaz fiillerini ögretmesi caizdir. Bu ibâdete

serik kosmak kabilinden degil, cemaata isittirmek için tekbîri yüksek sesle almak kabîlindendir.
5- Bir sey'i yalniz bir âlim bilirse o sey zayi' obuasin diye onu baskalarina söylemesi gerekir.
6- Her yeni sey'e yâ sükür yahut teberrük için namazla baslamak müstehabdir.

11- Namazda Elleri Bögrüne Dayamanin Kerahati Babi

46- (545) Bana Hakem b. Mûsâ el - Kantari rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdullah b. Mübarek rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebi Seybe'de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû Hâlid ile Ebû Üs&me hep birden Hisâm'dan, o da Muhammed'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den nak-len rivayet ettiler ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir kimsenin elleri bögründe namaz kilmasini nehy etmisdir. Ebû Bekir'in rivayetinde Ise: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nehiy buyurdu.» ibaresi vardir.
Bu hadîsi Buhârî -Duafâ'» ve «Namaz» bahislerinde; Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesâî dahî muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Hadîsin lâfizlari da muhtelifdir.
Hasr: Eli bögrüne koymak demekdir. Namazda elini bögrüne koyarak durana muhtasir derler. Ancak bu kelime namaza mahsûs degildir. Ihtisar kisaltmak ve eline sopa alarak dayanmak manâlarina da kullanilir. Su var-ki birçok hadîs ulemâsi onu namazda ellerini bögrüne koymak ma'nâsina almislardir. Yoksa ihtisar kisa kesmek, kisa sûre okumak yahut kisa âyetler okumak ma'nâsina da geldigi gibi namazi kisa kesmek manasina gelebilir. Bu sözlerin içinde Hadîs-i serife yakisan en sahih ma'nâ birincisidir. Ebû Davud'un Hennâd tarikiyle rivayet ettigi bir hadîs'de bu manâyi te'yîd eder. Mezkûr hadîsde râvî namaz kilarken Hz. ömer'in yanina durdugunu ve ellerini bögrüne koydugunu; namazdan sonra Ömer (Radiyallahû anh) 'in sitemde bulundugunu bildirmektedir.
Hasrin niçin nehiy edildigi ihtilaflidir. Bâzilari iblîs cennetden elleri bögründe olarak çiktigi için nehiy edildigini söylerler. Bâzilari bunu ya-hudiler çok yaptigi için nehiy edildigine kaani'dirler. Bunu Buhârî dahî zikretmisdir. Birtakimlari elleri bögrüne dayamak cehennemliklerin rahati oldugu için namazda bundan nehy edildigini söylemislerdir. Hattâ: Ellerini bögrüne dayamak büyüklenen kibirlilerin âdeti oldugu için namazda nehiy edildigini söyleyenlerde vardir.
Bâzilarina göre namazda ellerini bögrüne dayayip da durmak felâ-ketzade sekillerinden bir sekildir. Namazda bundan dolayi menedilmisdir.
Namazda elleri bögrüne baglamanin hükmü ihtilaflidir, lbni Ömer, Ibni Abbâs, Aise (Radiyallahû arthûm) ile Ibrahim Nehaî, Mücâhid, Ebû Miclez ve diger ulemâya göre mekrûhdur. Imam Âzam, imam Mâlik, imam Safiî ve Evzâî "nin mezhepleride budur. Zâhirîler'e göre namazda ihtisar yapmak haramdir.
Gerçi bir hadîsde : «Ihtisar yapanlar kiyamet gönünde yüzUrind» nOr parlayarak hasrolacaklardir.» buyurulmusdur. Fakat bâzdan buna: «Asli meçhul bir hadîsdir. Ihtisardan nehy hususundaki sahih hadîslerede muhalif dir.* diye cevap vermislerdir,
Cehennemde ebedî kalacak küffâr orada hiçbir rahat yüzü görmiye-cekleri hâlde Hz. Ebû Hüreyre hadîsinde: «Namazda ihtisar yapmak cehennemliklerin rahatidir.» buyurulmasi yek nazarda garîp görünürsede cehennemliklerin belki bir parça râhât ederiz ümidi ile ellerini bögürlerine koymalari fakat netice itibâri ile hâl-lerinde hiç bir degisiklik olmamasi muhtemeldir.

12- Namazdayken Ufak Taslari Atmanin ve Topragi Düzeltmenin Keraheti Babi

47- (546) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hisâm-i Destevâî, Yahya b. Ebî Kesîr'-den, o da Ebû Seleme'den, o da Muaykîb' [23] den naklen rivayet etti. Muaykîb söyle demis: Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Seilem) mescidde mesh'i yani çakil taslarini gidermeyi zikretdi de:
«Eger mutlaka yapacaksan bari bir defa yap!» buyurdular.

48- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki)
Bize Yahya b. Saîd, Hisâm'dan rivayet etti. Demis ki: Bana Ibni Ebû Kesir, Ebû Seleme'den, o da Muaykîb'den naklen rivayet etti ki: Ashâb Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e namaz içinde (tas) gidermeyi sormuslar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Bir defa'd ir» buyurmuslar.

(...) Bana bu hadîs'i Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîri'de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hâlid (ya'nî Ibni'l - Haris) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hi-sâm bu isnâdla rivayet etti. Ve bu hadîsde: «Bana Muaykîb rivayet etti...» dedi. H.

49- (...) Bize bu hadis'i Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hasen b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) Bize Seybân, Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti. Ebû Seleme söyle demis: Bana Muaykîb rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve SeUem) secde edecegi yerdeki topragi düzelten adam hakkinda: «Eger bunu yapacaksan bari bir kere yap!» buyurmuslar.
Bu hadîs'i Buhârî «Namaz» bahsinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce dahî ayni bahisde muhtelif râ-vîlerden tahrîc etmislerdir.

Hadis-i Serif'den Su Hükümler Çikarilmisdir:

1- Namazda bir defaya mahsûs olmak üzere secde yerindeki taslan gidermek caizdir. Ashâb-i kiramdan Ebû Zerr, Ebû Hüreyre ve Huzeyfe (Radfyallahü anhûm) buna ruhsat verirlermis. Ibni Mes'ûd ile Ibni Ömer (Radiyallahü anh) da namazda secde yerindeki taslari giderirlermis. Tabiînden Ibrâhîm Nehaî ile Ebû Sâ1ih 'in mezhepleri de budur.
2- Hattâbî 'nin (319 - 388) beyânina göre ulemânin ekserisi bunun mekruh olduguna kaildirler. Ashâb-i Kirâm'dan ömerü '-bnü'l -Hattâb ile Câbir b. Abdi11âh (Radiyalîdhû anhûma) 'nm mezhebleri bu oldugu gibi Tabiînden Hasan-i Basrî'nin ve Cumhûr-u Ulemâ'nin kavilleri de budur. Hattâ Nevevi bunun mekruh oldugunda bütün ulemânin müttefik bulunduklarini rivayet etmisdir. Çünkü secde edecegi yerdeki tasi silmek veya atmak namaz kilani mesgul eder. Yalniz imam Nevevî'nin ittifak dâvasi mutlak sûretde dogru degildir. Çünkü imam Mâ1ik'e göre bunda bir beis yokdur. Hz. Imam, namazda kendisi de secdegâhindakî taslari silermis. «Et-Telvîh» nâm eserde bunun Selef-i Sâlihînden bir cemaatdan nakledildigi bildiriliyor. Mezkûr zevat bir defaya mahsûs olmak üzere secde edecekleri yerdeki taslan düzeltirler, fazlasini mekruh görürlermis.
Zahirîlerde göre bir defa'dan fazla tas düzeltmek veya atmak haramdir. Onlara göre üzerine secde edecegi taslari hiç silmemek efdaldir. Secde edecegi yeri namaza durmazdan önce düzeltmek gerekir. Tirmizî'nin Hz. Ebû Zerr'den tahrîc ettigi bir hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) :
«Biriniz namaza kalkti mi secdegâhindakI çakil taslanin silmesin! Çünkü rahmet onun yüzüne vurur.» buyurmusdur. Bu hadîs diger sahîh kitaplarda da mevcûtdur. Tirmizî onun hakkinda: iEbû Zerr'-in hadîs'i Ha sendir.» demisdir.
3- Alin'i silmek de secde yerindeki taslari silmek hükmündedir. Kaadî îyâz (476 - 544) Selef-i Sâlihînin namazda ve mescidden çikmazdan önce yüzlerim" silmeyi mekruh görürdüklerini rivayet etmisdir. Ibni Mea'ûd söyle demisdir:
«Dört sey cefâdas sayilir:
a) Sütresiz namaz kilmak,
b) Namaz bitmeden yüzünü silmek,
c) Ayakça bevl etmek,
d) Ezani isitipde müezzine icabet etmemek.»

13- Namazda ve Namaz Disinda Mescide Tükürmekden Nehy Babi

50- (547) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da Abdullah b. Ömer'den naklettigi su hadîs'i okudum:
— Resûlüilah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) (mescidin) kible duvarinda bir tükürük görmüs ve onu kazimis, sonra cemaata dönerek:
— «Bîriniz namaz kilarken yüzünün oldugu tarafa tükürmesin. Çünkü Allah (in kiblesi) namaz kildigi zaman onun yüzünün döndügü taraftadir.» buyurmuslar.

51- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Üsâme rivayet ettiler. H.
Bize tbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) Bize babam rivayet etti. Bunlarin ikisi de Ubeydullah'dan rivayet etmislerdir. H.
Bize Kuteybe ile Muhammed b. Rumh'da Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ismail (y^nî îbni Uleyye) Eyyûb'dan rivayet etti. H.
Bize Îbni Râfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize tbni Ebt FÜ4eyk^riyî-yet etti. (Dedi ki) Bize Dahhâk (Ya'nî Îbni Osman) haber verdi. H.
Bana Hârûn b. AbdIllâK da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Haccâc b. Mfoi-hammed rivayet etti. Dedi ki: Îbni Cüreyc: Bana Mûsâ b. Ukbe haber verdi; dedi. Bu râviîlerin hepsi Nâfi'den, o da Îbni Ömer'den, o da Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etmisler ki BesûlüUa (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) mescid'in kiblesinde bir tükürük görmüs. Yalniz Dahhâk müstesna! Çünkü onun hadîsinde: «Kiblede bir tükürük gördü.» denilmis ve Mâlik hadîs'i mavnasinda rivayet edütnisdIr.

52- (548) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Seybe ve Am-rü'n - Nâfcid hep beraber Süfyân'dan rivayet ettiler. Yahya dedi M: Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Humeyd b. Abdirrahmân'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'deii, naklen haber verdi ki: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve SeIlem) MescId'in kiblesinde tükürük görmüs de o'nu çaki! tasi ile ovalamis, sonra bir kimsenin sagina yahut önüne tükürmesini yasak etmis. Lâkin soluna yahut sol ayaginin altina tükürmeyi emir buyurmus.

(...) Bana Ebû't - Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Dediler ki: Bize' tbni Vehb, Yûnus'dan rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Züheyr b. Harb'da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ya'kûb b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) Bize babam rivayet etti. Bunlarin ikisi de Ibni Sihâb'dan, o da Humeyd b. Abdirrahmân'dan naklen rivayet etmisler. Ona da Ebû Hüreyre ile Ebû Saîd haber vermisler ki ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir tükürük görmüs...» ve hadîs'i îbni Uyeyne hadîs'i gibi rivayet etmisler.

(549)- Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den kendisine okunanlar meyaninda olmak üzere duydugu» onun da Hisâm b. Urve'den, onun da babasindan, onun da Âise'den naklen rivayet ettigi su hadîs'i tahdîs eyledi ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (mescidin) kible duvarinda bir sümük veya tükürük görerek, onu kazimis.

53- (550) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Hart» hep birden Ibni Uleyye'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize îbni Uleyye, Kaasim b. Mi hr ân'dan, [24] oda Ebû Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mescidin kiblesinde bir balgam görmüs ve cemaata dönerek:
«Sizin birinize ne oluyor ki RabbinIn kiblesine dönüyor da Önüne tükürüyor?!.. Hiç sizden biriniz kendisine dogru dönülüpde yüzüne tükûrül-mesini ister mi? O hâlde biriniz tükürecegi zaman sol tarafina, ayaginin altina tükürsün! Buna imkân bulamazsa söyle yapsin!» buyurmuslar. Kaasim elbisesine tükiirmüs, sonra elbisenin iki tarafina birbiri üzerine ogus-turmus.

(...) Bize Seybân b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abdülvâris rivayet etti. H. Dedi ki: Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (IJfedi M) Bize Hüseyni haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. El-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Su'be rivayet etti. Bu râvüerin hepsi Kaasim b. Mhrân'dan, o da Ebû Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaîhlIahü Aleyhi ve SeIlem) 'den tbni Uleyye hadîs'i gibi rivâyetde bulunmuslardir.
Hüseyni, hadîsinde: «Ebû Hüreyre: Sanki ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) i elbisesini birbiri üzerine katlarken görür gibiyim dedi. cümlesini ziyade etmistir.

54- (551) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Ibnü'l - Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) Bize Sube rivayet etti. (Dedi ki) Katâde'yi, Enes b. Mâlik'den rivayet ederken dinledim. Dedi ki: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz namazda bulunursa muhakkak Rabbi ile münâ'cât eder. O hâlde sakin önüne ve sag tarafina tükürmesin! Lâkin sol tarafina ayaginin altina tükürsün!» buyurdular.

55- (552) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi.) tâbirini kullandi. Kuteybe ise: Bize Ebû Avâne, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti; dedi. Enefl söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Mescidde tükürmek günahdir. Keffâreti'de onu gömmekdir.» buyurdular.

56- (...) Bize Yahya b. Habîb El - HârIsî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Hâlid (yâni Ibnu'l - Haris) rivayet etti. (Dedi ki) Bize Su'be rivayet etti. Dedi ki; Katâde'ye mescidde tükürmenin hükmünü sordum, su cevâbi verdi: Ben Enes b. Mâlik'i söyle derken isittim: Ben Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Mescidde tükürmek günahdir. Keffâreti'de onu gömmekdir.» buyururken isittim.

57- (553) Bize Abdullah b. Muhammed b. Esma' Ed-Dubaî ile Sey-bân b. Ferrûh rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Mehdi b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ebû Uyeyne'nin azatlisi Vâsil [25], Yahya b. Ukayl'den [26] o da Yahya b. Ya'mer'den, o da Ebû'l - Esved Ed - Dili'den, o da Ebû Zerr'den, o da Peygamber (Salîailahü A îeyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Efendimiz
«Ümmetimin butun âmelleri — iyisi, kötüsü — bana arzolundu. Iyi amellerinin içinde yoldan atilan eziyet verici seyleri gördüm. Kotu amellerinin içinde ise mescidde tökörOlüp de gömülmeyen balgami gördüm.» buyurmuslar.

58- (554) Bize Ubeydullâh b. Muâz El - Anberi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kehmes, Yezîd b. Abdillâh b. Sihhîr'den, o da babasindan naklen rivayet etti. SÖyle demis: -Resû-lüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde namaz kildim. (fttun tükürdügünü, arkasindan tükürügü ayakkabi ile ovaladigini gördüm.»

59- (...) Bana Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi M) : Bize Yerfd b. Zürey', Cüreyrî'den o da Ebû'l - Ala' Yezîd b. Abdillâh b. Sihhîmden, o da babasindan naklen haber verdi ki; babasi Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde namaz kilmis; «Tükürdü ve arkasindan onu sol ayakkabi ile ovaladi.» demis.
Bu hadîs'in muhtelif rivayetlerini Buhârî «Namaz» bahsinin müteaddid yerlerinde tahrîc ettigi gibi Kütüb-i Sitte sahihlerinden Ebû Dâvûd, Tîrmizî ve Nesâî dahî muhtelif râvüerden «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir. Bu husûsda daha baska rivayetler de vardir. Hatta Nesâî 'nin, Hz, Enes'den rivayetinde söyle denilmektedir:

«Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) mescid'in kiblesinde bir balgam gördü bunun üzerine gadablandi. O derecede ki mübarek yüzü kipkirmizi kesildi. Derken Ensâr'dan bir kadin kalkarak o balgami kazidi ve yerine koku sürdü. ResulüJlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu ne güzel seyL» buyurdular.
Hadîs'in bir rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Jin mihrâbda balgami görünce:
«Bu mescid'in imâmi kim?» diye sordugu; Kim oldugunu Ögrenince onu imamliktan azlettigi, imanim zevcesi bunu haber alinca derhâl mihrabi temizleyerek koku serptigi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görünce memnun kaldigi ve kadinin imamin zevcesi oldugunu anlayinca kocasinin dikkatsizligini affederek yine imam biraktigi kaydedilmektedir.
Nühâme: Gögüsden çikan, balgamdir. Muhat: burundan akan seydir. Agizdan akana da busâk veya büzâk derler.
Yine bu hadîs'in bir rivayetinde Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biriniz namazina durdu mu, artik o Rabbi ile münâcaat'da bulunur. Yahut Rabbi onunla kible arasindadir. Binaenaleyh sakin kible tarafina tükürmesin I Lâkin sol tarafina, yahut ayaginin altina tükürsün...» buyurmus-dur.
Münâcaat: Nevevî'nin beyânina göre kalbin huzur ve ihlâsina, Zikrullâh için hazirligina isâretdir. Asil münâcaat iki kisinin aralarinda gizlice konusmalaridir. Allah'a münâcaatda bulunmak mecazdir. Çünkü hissî söz ancak kul tarafindan söylenir. Su hâlde buradaki münâcaat'dan murâd onun lâzimi olan hayirdir. Bu söz bir tesbih'de olabilir. Yânî namazda olan kimse Rabbi ile münâcaatda gibidir.
Yine hadîsin bir rivayetinden anlasildigina göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) duvardaki balgami hutbe okurken görmüs ve minberden inerek onu si Imisdir. Hafta bir rîvâyetde za'ferân isteyerek yerine zâ'ferân sürmüs, dür.
Hadîs'in bir rivâyetindeki: «Çünkü Allah yüzünün oldugu taraftadir.» buyurulmasi mecazdir. Bundan, murâd: Kible tarafinin ta'zîm edilen bir yer oldugunu bildirmekdir. Bundan Allah'in azametinin kasdedilmis olmasi da mümkündür. Yâni namaz kilan kimse Allah'in azametini düsünerek kible tarafina tükürmemelidir. Sag tarafa tükürmenin menedilraesi ise onun sol üzerine bir meziyet ve fazileti oldugundandir.
Hâsili: Mescid içine tükürmek veya sümkürmek mutlak sûretde mem-nû'dur ve günahdir. Buna ihtiyâci olanlar yanlarinda mendil bulundurmali ve ona tükürmeli, burnunu da onunla temizlemelidir. Mescidde süm-kürmenin kefareti o pisligi defnetmekdir. Buradaki defin sözünden ne kastedildigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Cumhûr'a göre murâd; pisligi mes-cid'in yerdeki topragina veya kumuna gömmekdir. Mescid'in yerinde böyle bir sey bulunmaz da hali ve emsali seylerle döseli olursa o zaman de-1 fin'den murâd pisligi disariya çikarip atmak olur. Zâten ulemâ'dan b&n-lan: «Defin'den murâd onu mescid'den çikartmakdir.» demislerdir. Sonra agiz ve burundan çikan igrendirici seylerin temizlenmesi yalniz mescide mahsûs degildir. Bu her yerde lâzimdir. Imam Mâlik 'den bir rivâyet'e göre, namaz hâricinde bu gibi seylerin zarari yokdur. Fakat Ibni Mes'ûd (Radiyaîîahû anh) 'dan rivayet edildigine göre yalniz namazda degil, her zaman sag tarafa tükürmek mekrûhdur. Hz. Muâz b. Cebel: «Müslüman olahdan beri sag tarafima tükürmedim.» demisdir.-Hz. Ömer b. Abdülâziz'in oglunu bu gibi seylerden mutlak sûretde nehyederdigi rivayet olunur. Bütün bunlar tükürmenin ve burun atmanin mutlak sûretde yâni namazda olsun olmasin usûlüne riâyetle yapilmasina delâlet ederler.
Hz. Ebû Übeydetü'bnü-Cerrah (Raâtytütahû anh) dan rivayet olunduguna göre; «Kendisi bir aksam mescidde tükürmüs, tükürdügü seyi gömmeyi de unutmus. Evine geldigi zaman bunu hatirlayinca hemen bir isik bularak gecelikle tükürügünü bularak gömmüs ve: «Allah'a hamd olsun ki bu gecenin günahini bana yazmadi.» demis.
Görülüyor ki, bütün bu rivayetler insanlari igrendirecek bafgso^ Vfi' sümük gibi seylerin görülecek yerlere atilmasini menetmekde, btmlâr^fçlitf1 mendil gibi seyler kullanmaya ve binnetice temizlige tesvik buyurmakta-dir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Mescidlere hörmek ve ta'zîm göstermek, onlari pisliklerden muhafaza etmek gerekir.
2- Kible tarafi muhterem bir cihetdir.
3- Mescidde görülen tükürük v.s. pislikleri temizlemek icab eder.
4- Tükürecek olan bir kimse kible ile sag tarafin seref ve faziletlerini düsünerek sol tarafina tükürmelidir. Hattâ Buh âr S 'nin bir rivayetinde: «Çünkü sag tarafinda bir melek vardir.» buyurulmusdur. Buna benzer bir hadîs'i Ebû Seybe'de sahîh bir senedle rivayet etmisdir. «Çünkü sag tarafinda bir melk vardir.» Duyurulmasi o anda sol tarafinda melek bulunmadigina delâlet eder.
5- Tükürük, balgam ve sümük temizdirler. Yalniz Ibrahim Nehâî 'nin bunlarin pis oldugunu söyledigi rivayet olunursa da Nevevî: «Ondan böyle bir rivayetin sahîh olacagini zannetmem.» diyor.
Kurtubî: «Bu hadîs kibleye dogru tükürmenin haram oldugunu bildirmektedir. Onu gömmek de kâfi degildir.» demektedir. Ulemâ'dan bâzilari, Kurtubî 'nin sözünü tercîh etmis; bâzilari: «Tükürügü gömmek onun keffâretidir» demis; birtakimlari da: Bu husûsdaki nehy'i ten-zîh'e hamletmislerdir. Fakat esah olan kavle göre buradaki nehy kerâhet-i tahrîmiyye ifâde eder.
Ibni Huzeyme ile Ibni Hibbân'in «Sahîh» lerinde Hz. Huzeyfe'den merfû' olarak rivayet ettikleri bir hadîs'de söyle denilmektedir:
«Eger bir kimse kibleye dogru tükürürse kiyamet gününde tükürügü iki gözünün arasinda olarak gelecekdir.»
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâb'indan bir zât bir ce-maat'a imam olmus ve kibleye dogru tükürmüs. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu görmüs, namazdan çiktikdan sonra:
«Bu adam artik size namaz kildirmasin!» buyurmuslar. Filhakika o zât sonralari yine cemaat'a imam olmak istemisse de ashâb-i kiram kendisini menetmisler; ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sözünü o'na haber vermisler. Adamcagiz mes'eleyi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e açmis. Lâkin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinin bu sözü söyledigini tasdik etmis ve Râvî'nin ifâdesine göre: «GâlIbâ: sen Allah ile Resulüne eziyet verdin.» buyurmusdur. Buradaki eziyetin ma'n âsi: Allah ve Resulü'nün razi olamayacaklari fiildir.
6- Imam mescidi erin hâlini teftis ederek temizlik ve muhafazalarina ve keza ta'zîm olunmalarina dikkat etmelidir.
7- Namazda tükürmek, namazi bozmaz.
8- Namazda bogazini kaziyarak Öksürmek caizse de bu husûsda tafsilât verilmisdir. Eger bu sekilde öksürük gayri ihtiyarî yapilmissa namaza zarar vermez. Kasden yapilmissa bakilir: Eger agzindan üç harf çikmissa namazi bozulur. Iki harf çikmissa bu husûsda iki kavil vardir. Imam Âzam'a göre üfürerek öksürmek yanindaki tarafindan isitil-digi takdirde konusma hükmündedir; Namazi bozar.
9- Iyilik ve kötülük hükmünü vermek ancak seriata mahûsdur. Meselâ seriat sag eli sol elden ve keza eli ayakdan faziletli telakki etmisdir.

14- Ayak Kablariyla Namaz Kilmanin Cevazi Babi

60- (555) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) Bize Bisr K El-Mufaddal, Ebû Mesleme Saîd b. Yezîd'den naklen haber verdi. Demis ki: Enes b. Mâlik'e:
«Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Seîlem) ayakkabilari Ile namaz kilar-miydi?» dedim.
— Evet! cevâbmi verdi.

(...) Bize Ebû'r - Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) Bize Abbad b. Avvâm rivayet etti. (Dedi ki) Bize Saîd b. Yezîd Ebû Mesleme rivayet etti: «Ben Enes'e sordum» dedi ve yukarki hadis gibi rivâyetde bulundu.
Bu hadîs'i Buhârî, Tirmizî ve Nesâî «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir. Ibni Battal (— 444) diyorki: «Ulemâya göre bu hadîs'in ma'nâsi sudur: Ayakkabilarinda pislik yoksa» onlarla namaz kilmakda da bir beis yokdur. Pislik varsa ayakkabilarini siler ve yine onlarla namazini kilabilir.

Ayakkabilarinin pisliklerden nasil temizlenecegi ihtilaflidir., Ulem dan bir taife: Bir kimse yas pisligin üzerine bastimi ayakkablarini topraga silmesi kâfidir. Onlarla namaz kilabilir; demislerdir.
Imam Mâlik ile Ebû Hanîfe yas necasetin ancak su fl& temizlenecegine kâü olmuslardir. Necaset kuru olursa onlara gÖrede ovalamak kâfidir.
Imam Sâfiî'ye göre gerek ayakkabina, gerekse mestlere bulasan bütün pislikler mutlak sûrede »u ile temizlenirler.
ibni Dakiki Saîd (625 - 702): «Ayakkabi ile namaz kü-mak müstehâb olan seylerden degil ruhsatlardandir. Çünkü bu, namazdan matlûb olan ma'nâya dâhil degildir.» diyorsa da Allâme Aynî bu mutâleâyi kabul etmemekde ve ayakkabi ile namaz kilmanin müstehab, hattâ sünnet olmasi gerektigini söylemektedir. Aynî 'nin delili Ebû Dâvûd'un «Sünen» inde rivayet ettigi Kuteybetü'bnü Saîd hadîsidir. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yahudilere muhalefet edin! Çünkü onlar ayakkablari ile ve mestleri ile namaz kilmazlar.» buyurmusdur. Ayni hadîs'i Hâkim de rivayet etmisdir. Binaenaleyh yahudilere muhalefet maksadi ile ayakkabim çikarmadan namaz kilmak müstehab olur. Ama ayakkabi ile namaz kilmak sünnetdir, denilemez; çünkü ayakkabi ile namaz kilmak maksûd bizzat degildir. Yine Ebû Dâvûd 'un tahrîc ettigi bir hadisde Resûlüllah (Sailalîahü Aleyhi ve Seîlem) 'in hem ayakkablari ile hem de yalinayak namaz kildigi bildirilmektedir. Bu, her iki vechinde caiz olduguna delildir.
Imam Gazali «Ihyau'l - Ulûm» nâm eserinde bâzi ulemâ'dan ayakkabi ile namaz kilmanin efdal oldugunu nakletmisdir. Übbî: «Ayakkabi ile namaz kilmak caiz ise de bunu yapmamali, bilhassa büyük camilerde bundan kaçinmalidir; çünkü daha büyük mefsedetlere yol açar,» diyor.
Bu hadîs temiz olmak sarti ile ayakkabi ile mescide girilebilecegine de delildir.

15- Çizgili Elbise Içinde Namaz Kilmanin Keraheti Babi

61- (556) Bana Amru'n - Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. H.
Dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. Lâfiz Züheyr'indir. (Bunlarin hepsi) dediler ki: Bize Sûfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Ur-ve'den, o da Âise'den naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sailalîahü Aleyhi ve Sellem) çizgili bir elbise içinde namaz kilmis ve:
«Bunun çizgileri beni mesgul etti. Siz bunu Ebû Cehm'e götürün de bana onun enbicânîsini getirin!» buyurmuslar.

62- (...) Bize Hanneletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana UrvetüTbnü'z - Zübeyr, Âise'den naklen haber verdi. Âise söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çizgili bir elbisenin içinde namaz kilmaya kalkti ve onun çizgilerine bakti. Namanni bitirince:
«Bu ha m isa yi EbC Cehm b. Huzeyfe'ye götürün de bana onun enbîcâ-nîsini getirin 1 Çünkü bu hamîsa demin beni namazimdan alikoydu.» buyurdular.

63- (...) Bize EbÛ Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) Bize Vekî', Hisâm'dan, o da babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in çizgili bir hamîsasi varmis. Namazda bununla mesgul oluyormus. Bu sebeple onu Ebû Cehm'e vererek onun bir enbicânî elbisesini almis.
Bu hadîs'i Buhârî «Ezan», «Namaz» ve «Libâs» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce dahî «Libâs bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Hamîsa: Evvelce de gördügümüz vecihle dört köseli ve çizgili kuma} demekdir. îpekden veya yünden yapilabilir. Yalniz bu isim verfîebihriefcr için siyah ve çizgili olmasi sarttir. Bu kumas yumusak, ince ve hacmi ufak oldugu için ona hamîsa denilmisdir.

Ebû Cehm (Radiyallahû anli) 'm ismi: Âmir b. Huzeyfe'dir. Bâzilari isminin Ubeyd oldugunu söylerler. Mekke'nin fet-hedildigi gün müslüman olmusdur. Ebû Cehm Hazretleri, Ku-reys kabilesine mensûb olup nesep ilmini bilir ve kabilesi arasinda sevilir, sayilir bir zât idi. Kabe'nin iki def â bina edildigini görmüs ve Hz. Muâviye'nin hilâfeti sonlarinda vefat etmisdir. Ashâb-i Kiramdan bir de Ebû Cüheym vardir. Onu bununla karistirmamalidir.
Enbicânî, Enbîcân denilen yerde yapilan kumasdir. «Bazilari Menbic kumasidir. Menbic, Sam'da ma'ruf bir sehirdir. Ismi mensubu (bâ) nin fet-hile Menbecânî gelir. Hemzesi de mime çevirilir.» demislerse de birinci ihtimal daha kuvvetlidir. Bu kumas hamîsadan daha kalindir. Erisi kaim pamuk veya kalin keten, argaci da yünden dokunur. Ekseriyetle battaniye yerine kullanilir. Çizgileri yoktur.
Mezkûr hamîsayi ResûlüIIah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) 'e hediyye eden de Ebû Cehra (Radiyallahû anli) idi. Hediyem kabul edilmedi diye kalbi kirilir endîsesi ile hamîsayi kendisine iade etmis, fakat enbîcâ-nîsini istemek sureti ile hatirini yine hos etmisdir. Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in muradi onun hediyesini kabul etmemek degil, hamîsamn çizgili bulunmasi ve bu sebeple hiisû' ve huzûuna ma'nî olmasiydi. Fakat nede olsa hasbelbeserîyye Ebû Cehm (Radiyallahû anh) hediyyesinin kabul edilmemesinden dolayi gücenebilirdi. Bu ciheti nazar-i itibâra alan Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz, hediyenin kabul edilmemesi mevzubahis olmadigini, ilk hediyeyi degistirmesinin baska bir sebebi bulundugunu göstermek için hamîsayi iade etmis, yerine onun enbîcânîsini istemis ve bu suretle Hz. Ebû Cehm'in gönlünü almisdir.
Gerçi mezkûr hamîsamn Hz. Ebû Cehm'ide mesgul edecegi hatira gelebilirse de Ebû Cehm (Raâiyallahû anh) m âmâ oldugu söylenir. Olmasa bile ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) onun hamîsa üzerinde namaz kilmadigini bildigi için iade etmis olabilir.

Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Çizgili kumasdan yapma elbise giyilebilir. Içinde namaz'da kilinir,
2- Namazda azicik düsünmek namaza zarar vermez. Bu cihete ulemânin ittifaki vardir.
3- Namazda husu' ve dikkat lâzimdir. Namazdan alikoyan hersey terkedilmelidir. Bundan dolayidir ki Hanefiyye ulemasi namazda secde yerine bakmanin müstehâb oldugunu söylerler. Çünkü bu sekil ta'zîme daha muvâfikdir.
4- Kalbi tâ'atdan mesgul edecek her seyi terketmek, dünyâ zîneti ile dünyâ fitnesinden âzâde kalmak gerekir.
5- Gerek namazda, gerekse namaz disinda bakilmasi lüzumla olmayan sey'e bakmamak gerekir.
6- Âlim ve hükümdar kendilerinden asagi derecede bulunan bir kimseye künye takabilirler.
7- Mescidin mihrabini veya duvarlarini nakislamak; ve namaz kilanlarin kalplerini mesgul edecek buna benzer seyler yapmak mekrûhdur.
8- Dostlar arasinda biribirlerine hediyye göndermek mesru'dur.
9- Esyanin zahirî sekillerinin de temiz kalpler üzerinde te'sîri vardir.

16- Halen Yemek Istedigi Yiyecek Hazirlanmisken Birde Büyük ve Küçük Abdesti Sikistirirken Namaz Kilmanin Keraheti Babi

64- (557) Bana Amrü'n - Nâkid Ue Zühcyr b. Harb ye b. Ebî Seybe haber verdiler. Dediler ki: Bize Sûfyân b. Uyeyne(o da Enes b. Mâlik'den, o da Peygamber (Salfollahü Aleyhi ve naklen rivayet etti. Efendimiz söyle buyurmuslar:
«Aksam yemegi hazir olur da namaza da ikaamet getirilirse eyv*lâ yemegi yiyiniz!»

(...) Bize Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana: Amr, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi Demis ki: Bana Enes b. Mâlik rivayet etti ki; Besûlüllah (SalIaüahü Aleyhi ve Seliem):
«Aksam yemegi takdim edilir de namaz vakti de gelirse aksam namazini kilmazdan önce (ise) o yem«kden baslayin. Aöjle edip yemeginizi ter-
ketmeyin!» buyurmuslar.

65- (558) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Nûmeyr ile Hafs ve Vekî', Hisâm'dan, o da babasindan, o da Aise'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den îbni Uyeyne'nin, Zührî'-den, onun da Enes'den rivayet ettigi hadis gibi de rivayette bulundu.

66- (559) Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Babam ri vâyet etti. H-
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe'de rivayet etti. Lâfiz onundur (Dedi ki) : Bize Üsâme rivayet etti. Ikisi de dediler ki: Bize Ubeydu'lab Nafi'den, o da îbni Ömer'den naklen rivayet etti. îbni Ömer söyle demis Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Birinizin aksam yemegi kondugu vakit namaza da ikaameî olunur» aksam yemeginden ise baslayin! Onu bitirmedikçe sakin acele etmesin! buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Ishâk El - Müseyyebî rivâye etti. (Dedi ki) Bana Enes (yâni Îbni Iyâz), Mûsâ b. Ukbe'den naklen rivayet etti. H.
Bize Hârûn b. Abdillâh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd I Mes'ade, îbni Cüreyc'den rivayet etti. H.
Demis ki: Bize Salt b. Mes'ûd [27] dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Biz.
Süfyân b. Mûsâ [28] Eyyûb'dan rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Nâfi'den o da Ibni Ömer'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeIlem) 'den naklen bu hadîs'in benzerini rivayet etmislerdir.

67- (560) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim — ki Ibni Ismail'dir — Ya'kûb b. Mücâhid'den, o da Ibni Ebî Atik [29] 'den naklen rivayet etti. Ibni Ebî Atik söyle demis:
— Ben ve Kaasim, Âise (Radiyallahû anha) 'mn yaninda bir seyler ko-nusduk. Kaasim konusmalarinda çok hatâ eden bir kimseydi. Kendisi bir ümmüveled [30] 'in çocugu idi. Âise ona:
— «Sana ne oluyor ki su kardesim oglu gibi konusmuyorsun? Ama* bu konusmanin sana nereden geldigini ben bilirim. Bunu annesi $oribft$e otti, seni de annen terbiye etti.» dedi. Bunun üzerine KaasIm kisdl Ve Âise'ye kin bagladi. Âise'nin sofrasi getirildigini görünce ayaga
Âise:
— Nereye? dedi. Kaasim:
— Namaz kilacagim. Cevâbini verdi. Aise: .
— Otur (Oraya) dedi. Kaasim:
— Ben hakîkaten namaz kilacagim!., dedi. Aise:
— Otur (Oraya!) serseri! Ben Resûltillah (Sallaltahü Aleyhi veSellem) 'i: «Yemek hazir oldukda bir de büyük ve küçük abdest bozacagi geldiginde namaz kilinmaz.» buyururken isi (di m; dedi.

(...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve îbni Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail —ki Ibni Ca'fer'dir— rivayet etti. (Dedi ki) Bana Ebû Hazrete'l - Kaass [31] Abdullah b. Ebî Atîk'den, o da Aise'den, o da Peygamber (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu ha-dis'in mislini haber verdi. Yalniz bu hadîsde

Kaasim kissasini zikretmedi.
Bu hadîsin muhtelif rivayetlerini Buhârî «Et'ime» ve «Ezan» bahsinin muhtelif yerlerinde tahrîc etmisdir.
Hadîs'in bütün rivayetleri sofra hazir oldugu zaman, birde büyük ve küçük abdest sikistirdiginda namaz kilmanin mekruh oldugunu göstermektedir.
Rivayetlerin ekserisinde aksam namazinin ve aksam yemeginin zikredilmis olmasi hükmün o namaza ve o yemege inhisarini iktizâ etmez. Aksam namazinin zikredilmesi oruçlunun iftari münâsebeti ile olsa gerektir. Yoksa bâzan oruçlu olmayan bir kimse öyle acikmis bulunur ki oruçludan daha istihâli ve daha çok yer. Binaenaleyh maksad Hz. Aise hadîsinde isaret buyuruldugu vecîhle hangi namaz vaktinde olursa olsun aç bir kimsenin önüne sofra getirilirse hemen yemesi lâzim geldigini, o anda namaz için ikaamet getirilmis olsa bile kârnini doyurmadikça namaza kalkmamasi gerektigini anlatmakdir. Bundan murâd namazin husu' ve huzurunu saglamakdir. Çünkü karni aç olan bir kimse sofranin geldigini de görürse hasbelbeseriyye akli fikri yemekde kalir. Bunun böyle oldugu Hz. îbni Abbâs 'dan dahî rivayet edilmisdir. Bir de kul muhtâcdir. Allah-ü Zülcelâl ise bütün âlemlerden müstagnidir. Binaenaleyh muhtacin hâli tercih olunur.
Bâzilari: «Namaz için ikaamet getirilirken sofra da gelirse açliginin siddetini giderecek kadarcik bir veya iki lokma yer; karnini namazi kil-dikdan sonra doyurur» demislerse de hadîsin bâzi rivayetlerinde yemekte acele edilmemesinin hassaten tenbîh buyurulmasi bu tevite mahal bi-rakmamisdir.
Ulemâ buradaki yeme emri hususunda ihtilâf etmislerdir. Cumhûr'a göre buradaki emir nedib içindir. Binaenaleyh karni aç olan bir kimsenin sofra hazir bulundugu takdirde evvelâ yemek yemesi mendûpdur. Bâzilan buradaki emrin vücûb ifâde ettigini söylerler. Nitekim Zahirîler mezhebi de budur. Onlara göre önüne sofra konmus bir kimse ikaam isiterek yemek yemeden namaz kilarsa namazi bâtil olur.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Nevevî 'nin beyânina göre: Sofra hazirken namaza durman keraheti kalp mesgul olarak husû'un kemâli elde edilemedigi içindir. Ancak bu kerahet vakit müsâid olduguna göredir. Yemek yedigi takdîrc vakit çikacaksa namazin te'hîri caiz degildir. SâfUler'den bâzilarina g re vakit çiksa bile evvelâ yemek yenir. Çünkü namazdan maksad husti dur. Bu ise ancak yemek yiyerek namaza durmakla hâsil olabilir. Faki bu kavil makbul degildir. Bu hususta Imam Âzam'in: cBiitün yemegimin namaz olmasi benim için bütün namazimin yemek olmasinda daha makbuldür.» dedigi rivayet olunur. Hz. îmam bu sözü ile yemegin degil namazin öne alinacagina isaret etmistir.
2- Hadîs-i serif aksam namazinin vaktinin uzun olduguna ve yeme yiyen kimsenin karnini doyuruncaya kadar yemesi gerekdigine delildir.
- Imam Ahmed b. Hanbel bu gibi hadîslerin teVîline kaai olmusdur. Ona göre yemege baslayan bir kimse namaz için ikamet edil digini duyunca yemegi keserek namaza durur. Çünkü kalbini mesgul et meyecek kadar yemek yemisdir. Sâir ulemâ bunlarin te'vîli husûsund; ihtilâf etmislerdir.
Ibni'l-Münzir'in beyânina göre Hz. Ömer ile oglu Abdullah (Radtyallahû anhûma) bu hadîslerin zahirine kaailmisler Sevrî ile Imam Ahmed'in ve 1shâk‘in mezhepleri de buçjur.
Imam Sâfiî’ye göre önüne sofra gelen kimse oruçlu ve pek aç olursa evvelâ yemegi yer. Böyle degilse yemegi birakarak namazi kilar.
Imam Mâlik 'den bir rivayete göre sofra ile namaz bir yere gelirlerse evvelâ namaz kilinir. Ancak yemek hafif ise evvelâ yemek de yenilebilir.
3- Hz. Aise (Radiyailahû anha) 'nin huzurunda lâf eden iki kisiden biri Ibni Ebî Atîk Abdullah b. Muhammed'b. Abdirrahmân b. Ebî Bekir; digeri Kaasim b. Muhammed b. Ebî Bekir 'dir. Yâni ikiside Hz. Ebû Bekir'in torunlari oldugu için Âise (Radtyallahû anha) ikisinin de halasidir. Kaasim'e darilmasi hörmetde kusur ettigi içindir. Çünkü evvelâ Hz. Âise bütün mü'minlerin -annesidir. Bu cihetle ona herkesin hörmet etmesi lâzimdir. Sonra Kaasim'in halasidir; yasça ondan bü-yükdür; onu terbiye etmis ve kendisine nasîhatta bulunmusdur. leyh Kaasim'in onun sözlerine kizmamasi gerekirdi. Zâten ona fazla bir sey de söylememis; yalniz: «Seni de annen

terbiye etti!» diyerek onun bir câriye oglu olduguna, câriyeninse hür kadinlar gibi çocuk terbiye ede-miyecegine isaret etmisdir.

17- Sarimsak, Sogan, Pirasa veya Bunlara Benzer Birsey Yiyenin (Mescide Gelmekden) Nehy Edilmesi Babi

68- (561) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya (yâni El - Kattan), Ubeydullah'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Bana Nâfi', Ibni Ömer'den naklen haber verdi ki Resul iillah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Hayber gazasinda:
«Her kim su nebâtdan yâni sarimsakdan yerse sakin mescidlere gelmesin!» buyurmuslar.
Züheyr: «Bir gazâ'da- dedi. Hayber'i zikretmedi.

69- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Niimeyr rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. Abdillâh b. Niimeyr de rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Dedi ki: Bize Ubeydul-lah, Nâfi'den, o da îbni Ömer'den naklen rivayet etti kî, Resûlüllah (Salküiahü Aleyhi ve Sellem) :
«Herkim, bu sebzeden yerse kokusu gidinceye kadar sakin bizim mescidirimize yaklasmasin!» buyurmuslar. Ve bununla sarimsagi kasdet-misler.

70- (562) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail (yâni Ibni Uleyye) Abdûlâzîz'den— ki Ibni Sühayb'dir — naklen rivayet etti. Söyle demis: Enes'e sarimsagin hükmünü sordular da sunu söyledi: Resûlüllah (Saîîalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim su sebzeden yerse bize yaklasmasin ve bizimle namaz kilmasin!» buyurdular.

71- (563) Bana Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ibni Râfi' ise: Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti, dedi. Abdürrezzâk: Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ibnü'l . Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi; demis. Ebû Hüreyre: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Herkim su sebzeden yerse sakin bizim mescidimize yaklasmasin ve sarimsak kokusu ile bize eziyyet vermesin!» buyurdular; demis.

72- (564) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kesir b. Hîsâm, Hisâm-i Destevâî'den, o da Ebü'z - Zübeyr'den, o da Câ-bir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) sogan ve pirasa yemeyi nehy etti. (Bir defa) Bize ihtiyâç galebe çalarak, bundan yedik. Bunun üzerine Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bu pis kokulu sebzeden yerse sakin bizim mescidimize yaklasmasin! Zîrâ insanlarin ezâ gördügü seyden melekler de eziyet görür.»
buyurdular.

73- (...) Bana Ebü't - Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îbni Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Ata' b. Ebî Rebâh rivayet etti ki Câbir b. Abdillâh söyle demis: (Harmele'nin rivayetinde: Zü'metti.) tâbiri vardir. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} :
«Her kim sarimsak veya sogan yediyse bizden yahut bizim mescidimizden irak olsun! Evinde otursun!» buyurdular.
Su da varki Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e içinde bakla nev'inden sebzeler bulunan bir tabak getirildi. Efendimiz sebzelerin kokusunu duyarak (Bunlarin ne oldugunu) sordu. Müteakiben sebzelerin içinde

bakla nevileri oldugunu kendisine haber verdiler. Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlari ashabindan birine, yaklastirmalarini söyledi. Fakat o da tabagi görünce sebzeleri yemek istemedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sen ye! Çünkü ben senin münâcaat etmediginle munâcaatda bulunurum.» buyurdular.

74- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ibni Cüreyc'den rivayet etti. Demis ki: Bana Atâ', Câbir
b. Abdillâh'dan, o da Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Selletn) 'den naklen haber verdi ki:
«Her kim su bakladan, sarimsakdan yerse (Bir defasinda : Herkim sogani, sarimsagi ve pirasayi yerse buyurmus) sakin bizim mescidimize yaklasmasin! Çünkü melekler Benî Âdem'in müte'ezzî oldugu seyden ezâ duyarlar.» buyurmuslar.

75- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-liamnied b. Bekr haber verdi. H.
Dedi ki: Bana Muhammed b. Râfi'de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ab-dürrezzâk rivayet etti. Muhammed b. Bekir'le Abdürrezsfik hep birden demisler ki: Bize Ibni Güreye su isnâdla haber verdi:
«Herkim su sebzeden -yâni sarimsakdan- yerse mescidimizde bizim yanimiza gelmesini»
Ibni Cüreyc soganla pirasayi zikretmemisdir.

76- (565) Bana Amrü'n - Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bj b. Uleyye, Cüreyrî'den, o da Ebû Nadre'den, o da EbÛ Said' rivayet etti. Ebû Said söyle demis: Hayber'in fethinden henüz don
dik Bizler, Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabi, bu sebzenin — sarimsagin — tarlalarina rastladik. Halk acdi. Bu sebeple sarimsagi patlayasiya yedik; sonra mescide gittik. Resûlüllah kokuyu duyarak:
«Her kim bu pis sebzeden birsey yerse sakin mescidde bize yaklasmasin!» buyurdular.
Bunun üzerine halk: «Sarimsak haram kilindi..., sarimsak haram kiIindi...» dediler. Bu Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSelîem) 'in kulagina vardi da:
«Ey cemaat! Allah'in bana helâl kildigi bir sey'i haram etmek benim elimde degildir. Su var ki ben bu sebzenin kokusundan hoslanmiyorum.» buyurdular.

77- (566) Bize Hâiûn b. Saîd El-Eylî ile Ahmed b. Isâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni.Vehb rivayet etti. (Dedi kî) : Bana Amr, Bü-keyr b. Esecc'den, o da Ibni Habbab'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabi ile bir-likde bir sogan tarlasina ugranuslar. içlerinden bâzilari inerek sogandan yemisler. Digerleri yememisler. (Râvî diyor ki) : Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma gittik. O, sogan yemeyenleri çagirdi; digerlerini ise soganm kokusu gidinceye kadar yikina yaklastirmadi.
Bu rivayetlerin bâzilarini Buhârî «Ezan» bahsinde; bâzilarini Ebû Dâvûd ile Tirmizî-«Et'ime» de; Nesâî «Namaz» ve «Velime» bahislerinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Tirmizî, Hz. Câbir hadîsini rivayet ettikden sonra: «Bu bâbda Ömer, Ebû Eyyûb, Ebû Hüreyre, Ebû Saîd, Câbir b. Semura, Kurra ve Ibni Ömer (Radiyallahû anhûm) hazerâtindan da rivayetler oldugunu kaydetmisdir. Aynî bunlardan mâda bu bâbda Huzeyfe, Ebü Sâ'lebe, Mugiratü'bnü Su'be, Alî, Enes ve Abdullah, b, Zeyd (Radiyallahû anhûm) 'dan da rivayetler bulundugunu kaydetmis ve bunlarin yerlerini birer birer göstermisdir. Söyle ki :
Hz. Ömer hadîsini imam Müslim ile baskalari, Ebû Eyyûb hadîsini Tirmizî; Ebû Hüreyre hadîs'ini Müslim, Ebû Saîd hadîs'ini yine Müslim, Câbir b. Semura hadîs'ini Tirmizî; Kurra hadîs'ini Bey-hakî; îbni Ömer hadîs'ini Buhârî ile Müslim; Huzeyfe hadîs'ini îbni Hibbân; Ebû Salebe hadîs'ini Taberânî «El-Evsat» da; Mugîra hadîs'ini Tirmizî; Hz. Alî hadîs'ini Ebû Nuaym «El- Hilye»'de;
Enes hadîs'ini Buhârî ve baskalari; Abdullah b. Zeyd hadîs'ini de Taberânî tahrîc etmislerdir.

Görülüyor ki bu hadîslerde sarimsaga «secere» nâmi verilmisdir. Secerenin türkçe karsiligi agaçdir. Fakat araplar saki bulunan her ne-bât'a secere; kökeni bulunan nebât'a da «necim» derler. Bâzilari yere kök salan ve üzeri kesildigi hâlde yeniden filiz süren seye secer denildigini; böyle olmayan nebatata ise necim adi verildigini söylerler. Sebzevatin umûmuna araplar «baki» ve «bukûl» derler.
Rivayetlerin umûmundan anlasiliyor.ki sarimsak ve sogan gibi kerih kokusu olan sebzelerden birini yedikden sonra mescide ve o hükümde olan baska bir yere gitmek mekrûhdur. Bâzilari pirasanin hadîsde zikre-dilmedigini, onu yemenin sogana kiyâs suretiyle mekruh oldugunu söy-lemislersede bu iddia dogru degildir. Babimiz hadîslerinin bâzi rivayetlerinde pirasa da zikredilmisdir. Zâten zikredilmese bile maksad insanlara ve meleklere eziyet veren bütün kerîh kokulu sebzelerdir. Binaenaleyh zikredilmedigi hâlde turp dahî hükümde dâhildir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Çig sarimsak yiyerek mescide gelmek haram degil mekrûhdur. Mekruh olmasi kerîh kokusundan dolayidir. Haram olmamasi: «Her kim bundan yerse...» cümlesinden anlasilmaktadir. Birde hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sen ye! Çünkü ben senin munâcaat etmedigin kimselerle munâcaat etmekteyim.» buyurmusdur. Bu hadîs sarimsak yemenin mubah oldugunu açik olarak ifâde etmektedir.
Munâcaat: Gizlice konusmak - manasinadir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buradaki münâcaatindan maksad meleklerle görüsmesidir.
Pismis sarimsak yemek mekruh degildir. Bu bâbda Hz. (Radiyallahû anh) 'dan rivayet edilen bir hadîsde: «Peygamber (3 Aleyhi ve Sellem) sarimsak yemekden nehy buyurmusdur; ancak olursa o baska!» denilmisdir. Pismis sarimsak yemekde beîs olmadigini gösteren baska rivayetler de vardir. Zâterf sarimsak pigirilince hemen hemen kokusu kalmaz.
2- Sarimsak gibi kerîh kokan sogan, pirasa ve turp gibi seylerde sarimsak hükmündedirler. Bunlarin hükmü bütün ehl-i sünnet ulemâsina göre kerâhetdir. Yalniz Zahirîler haram olduguna kaildirler. Çünkü bu gibi sebzeleri yemek cemaati terketmeye sebep olur. Hâlbuki cemaata devam etmek Zâhiriler'e göre farz-i ayin'dir. Diger tâbirle Zahirîlerdin kavli söyle takrir edilebilir: Cemaata devam etmek farz-i ayin'dir. Bu farz'in tamâmi ise ancak kerih kokan sebzeleri yememekle olur. Bir farz ne ile tamam olursa o sey de farzdir. Su hâlde kerih kokulu sebzeleri yememek de farzdir. Fakat Zâhirîler'den îbni Hazm (384 - 456) kerih kokulu sebzelerin yenmesi helâl oldugunu söylemisdir.
3- Sarimsak ve emsali sebzeleri yiyen mescide gelmemelidir. Bu nehy umûmu ile bayram, cum'â, cenaze ve dügün daveti gibi bütün cemaatlara sâmildir.
Kaadi Iyâz keraheti cemaatin içinde sarimsak yemeyenler bulundugu zamana tahsis etmisdir. Cemaat'in hepsi sarimsak yemislerse bir yere toplanmalari mekruh degildir. Fakat unutmamalidir ki insanlara eziyet veren kerîh kokular meleklere de eziyet verir. Binaenaleyh bütün cemaat sarimsak yedikleri takdirde biribirlerinin agiz kokusundan mü-te'ezzî olmazlarsada melekler müte'ezzî olacagi için onlara hürmeten cemaat hâlinde dahî sarimsak ve emsalini yemekden kaçinmalidir.
Sarimsak yemek mescidlerle o mânâdaki yerlere giderken mekruhdur. Ve sâdece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in mescidine mahsûs degildir.
Çarsi ve pazar gibi yerlere giderken sarimsak yemek mekruh degildir. Zîrâ bunlar mescid hükmüne girmezler.
4- Hadîsde sarimsakla soganin zikredilmesi çok yenildikleri içindir. Binaenaleyh yukarida da söyledigimiz gibi kerih kokusu olan bütün sebzeler hükümde dahildirler. Ulemâdan bâzilarina göre agizi kokan yahut vücûdunda yarasi olupda kokan veya kasap, balikçi gibi san'ati îcâbi üstübasi kokan kimselerin hükmüde sarimsak yiyenin hükmü gibidir. Hattâ bâzilari daha ileriye giderek sözleri ile cemaata eziyet veren kimseleri dahî ayni hükümde saymislardir. Hz. Abdullah Ibni Ömer buna fetva verirmis.

5- Ulemâdan bâzilari cemaata devamin farz olmadigina bu hadîslerle istidlal etmislerdir. Zira sarimsak ve emsali sebzeleri yemek caizdir. Su halde cemaatla namazin terkedilmesi de caiz olmak gerekir. Çünkü caizin lâzmu da caizdir.
6- Sarimsak, sogan gibi seyleri yemek cemaati terk hususunda özür sayilirlar.
7- El-Müh elleb bu hadîsler arasindaki münâcaat rivayeti ile istidlal ederek meleklerin insanlardan efdal olduklarini söylemissede dogru degildir. Çünkü bir seyin bâzi fertlerinin digerlerinden üstün olmasi, cinsin üstün olmasini îcab ettirmez.
8- Bâzilari bu rivayetlerle istidlal ederek sarimsak gibi kerîh kokulu sebzelerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) efendimize haram oldugunu söylerler. Fakat bu da dogru degildir. Çünkü Resûlüüah (SaMlahU Aleyhi ve Sellem)in:
«Ey cemaat! Allah'in bana helâl kildigi bir sey'i haram etmek benim elimde degildir. Su var ki sarimsak benim kokusundan hoslanmadigim bir sebzedir.» buyurmasi sarimsagin ona haram kilinmadigini sarahaten gös-termektedir.

78- (567) Bize Muhammed b. El- Miisennâ rivayet etti. (Dedi M):
Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Salim b. Ebî'l-Ca'd'dan, o da Ma'dân b. EbS Talha'dan naklen rivayet etti ki Ömerü'bnü'l - Hattâb cum'â günü hutbe okuyarak Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekir'i anmis. (Sonra) söyle demis; Ben rü'yâmda bir horozun bana üç gaga vurdugunu gördüm. Ben bunu ancak ecelimin gelmesiyle te'vîl ediyorum. Bâzi kimseler bana halîfe birakmami emrediyorlar. Ama hiç süphe yoktur ki Allah ne dînini, ne hilâfetini, ne de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "i ile gönderdigini zayi' edecek degildir. Sayet bana acele bir hâl vâki olursa hilâfet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerinden razi olarak dtin-yâ'dan gittigi su alti zât arasinda sûra olacakdir. Ben pek âlâ biliyorum ki bâzi kimseler bu ise dil uzatacaklardir. Bunlar benim su elimle islâm'a kattigim kimselerdir. Eger bunu yaparlarsa bunlar ancak Allah'in düsmanlaridir; kâfirlerdir; sapiklardir. Sonra (sunu bilmis olun ki) Ben öldükden sonra kendimce kelâle mes'elesînden daha mühim birsey birak-miyorum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kelâle mes'elesinde oldugu kadar hiç bir sey'de müracaat etmemisimdir. O da bana bu bâbda, oldugu kadar hiçbir seyde hasîn davranmamisdir. Hattâ parmagi ile gögsüme dokunarak:
«Yâ Ömer, sana Nisa sûresinin sonundaki sayf âyeti yetmiyor mu?>: buyurdu gerçekden eger yasarsam kelâle hususunda Öyle bir hüküm verecegim ki o hükmü Kur'ân'i okuyanlar da, okumayanlar da verecek!.. Ömer sonra sunlari söylemis:
«Allahim! seni sehirlerin valileri üzerine sahit kiliyorum. Ben onlan o yerler halki Üzerine ancak adalet göstersinler, nalk'a dinlerini ve Peygamberleri (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetini ögretsinler: aralarinda ganimetlerini taksim etsinler; müskil islerini bana arzetsinler diye gön-dermîsimdir!
Sonra, siz ey cemaat! Benim ancak habis gördügüm iki sebzeyi yiyorsunuz. Su soganla sarimsagi... Vallahi ben, Resû\ül\ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *i mescidde bir kimsede bunlarin kokusunu duydugu vakit emrederek o kimseyi bakîa çikarttigini görmüsümdür. Binaenaleyh eger bir kimse bunlari yiyecekse (hiç olmazsa) pisirmek suretiyle onlarin (kokularini) öldürsün!»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Üleyye, Saîd b. Ebî Arûbe'den naklen rivayet etti. H.
Demis ki: Bize Ziiheyr b. Harb ile Ishâk b. Ibrahim de ikisi birden Sebâbe'tü'bnü Sevvâr'dan rivayet ettiler. Demis ki: Bize Su'be rivayet etti.
Bu râvîlerin hepsi Katâde'den bu isnâdla bu hadîs'in mislini rivayet etmislerdir.
Bu hadîs Hz. Ömer (Radiyallahû anh)in bir hutbesine âiddir. Fakat sonunda sarimsakla sogan yemenin hükümlerini de beyân ettigi için Müslim onu buraya almisdir.

Hadîs'in senedi üzerinde Dâre Kutnî söz etmis ve Katâde'-nin bu hadîsde üç tane hafiza yâni Mansûr b. Mu'temir, Husayn b. Abdirrahmân ve Ömer b. Murra-ya muhalefet ettigini söylemisdir. Filhakika bu üç râvî hadîsin senedinde Ma'dân 'i zikretmeden rivayet etmislerdir. Katide 'nin rivayetinde ise Ma'dân 'da vardir.

Dâre Kutnî, Katâde 'nin müdellis olmasina bakarak bu hadîs üzerine Müs1im'e karsi istidrâkde bulunmussa da Istidrâü Nevevî tarafindan reddedilmisdir. Çünkü müdellis olan râvînin rivayeti hangi sartlar dâhilinde kabul edilecegini imam Müslim en iyi bilenlerden biridir. Bu husûsda yukarilarda münâsebet düstükçe söz geç» misdi.

Hz. Ömer'in cum'â günü okudugu bu hutbenin namaz hutbesi oldugu anlasiliyor. Böyle bir hutbede sarimsak ve sogan yemenin v.s.'nin hükmünden bahsetmesi dînî bir takim maslahatlara sâmil oldugu için lagiv yânî lüzumsuz addedilemez.

Ömer (Radiyallahû anh) rüyâ'sinda bir horozun kendisine üç gaga vurdugunu görmüs ve bunu ecelinin yaklastigina yormusdu. Hakîkatda da öyle oldu. Hz. Mugîratü'bnü Su'be 'nin Ebû Lü'lü' isminde mecûsî bir kölesi vardi. îste Hz. ömer'e üç hançer vurarak sehid eden bu köledir.

Müslim sarihlerinden Übbî'nin beyânina göre Ömer (Radiyallahû anh) bir gün sirtüstü yatarak ellerini kaldirmis ve: «Al? lâkim, artik yasim ilerledi; kuvvetim zayifladi. Bana tâbi' olan uzaklara dagildi. Binaenaleyh kazandiklarimi zayi etmeden biran benim ruhumu kabzet!» diye dua etmis. Birkaç gün sonra da horot sini görmüs ve bunu sehâdete yorarak; «Beni arap olmiyan bir arfam ü* dtirecek...» demis.

Hz. Ömer arap olmayan bir kimsenin Medine'ye girmesine mü-sâde etmiyordu. O siralarda Kufe'de vali bulunan Mugîra (Radiyallahû anh) kendisine mektup yazarak elinde Medine halkina hizmeti dokunacak demirci ve dogramaci bir köle bulundugunu, sayet tensîb buyurura onu hemen kendisine gönderecegini yazmisdi. Ömer (Radiyallahû anh) kölenin gönderilmesine izin verdi; ve köle Medine'ye geldi. Ancak Hz, Mugîra bu köleye yüz yahut yüzyirmi dirhem haraç bagladigi için köle hâlini Hz. Ömer'e sikâyet etmis fakat Ömer (Radiyailahü anh) «Senin san'âtina karsi bu haraç çok degildir.» diyerek sikâyetini kabul etmemisdi. Köle buna içerlemisdi. Bir gün Hz. Ömer 'e tesadüf etti. Ömer (Radiyailahü anh) kendisine:

Senin: istersen rüzgârla un ögüten degirmen yaparim; dedigini isitmedim mi saniyorsun?» demis. Bu söz üzerine köle Hz. ömer'e kizgin kizgin bakarak:

«Sana hakîkaten öyle bir degirmen yapacagimla sarkla garbin diline destan olacak!» demis. Hz. Ömer bu menhus kölenin kötü niyetini sezerek: «Bu köle beni tehdîd etti» demisdir. Filhakika bir kaç gece spnra köle hançerini ve okunu alarak onu öldürmeye hazirlandi. Hz. Ömer sabahleyin erkenden kalkmis; âdeti vecîhle halki sabah namazina uyandiriyordu. Köleye yaklastigi sirada alçak herif üzerine atlayarak onu üç yerinden yaraladi. Bunlardan biri göbegine tesadüf etmisdi kî vefâtmada bu sebep oldu. Cânî köle kaçarken onüç kisi yaralamis ve bunlardan yedisi sehîd olmusdu. Nihayet mel'ûn köle, üzerine aba atilmak suretiyle yakalarianus o anda da kendi hançeri ile intihar etmisdir. Hz. Ömer, Abdurrahman b. Avf (Radiyailahü anh) 'in elinden tutarak onu namaza geçirmis. Hz. Abdurrahman o gün sabah namazini en kisa sûrelerden Asir ve Kevser ile kildirmisdir. Hz. Ömer 'in yaralarini tedavi için bir iki hekim getirildiyse de tedavisine imkân bulunamadi. Bu bâbdaki tafsilât siyer ve târih kitaplarindadir.

Hz. Ömer'in: «Bir takim kimseler benden halife tâyin etmemi istiyorlar...» sözünün mânâsi halîfe tâyin edersen iyi olur ama etmezsen de fena olmaz; çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) halîfe tâyin et-memisdir. Ve çünkü Allah Teâlâ dînini zayi etmeyecekdir; demekdir.

Sûra: Mesveret meclisi demekdir. Bu meclis alti kisiden mürekkep idi. Isimleri sunlardir: Osman, Alî, Tâlha, Zübeyr, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Abdurrahman b. Avf. (Radiyailahü anhûm) Saîd b. Zeyd cennetle müjdelenenlerden olmakla beraber sûraya girememisdi. Çünkü Hz. ömer'in akrabâsin-dandi. Oglu Abdullah b. Ömer 'in dahî sûraya girememesi ayni sebeptendir.

Hz. Ömer'in: «Bâzi kimselerin bu hilâfet isine dil uzatacaklarini

pek âlâ bilirim.» sözü ile kimleri kasdettigi malûm degildir. Ilk devirlerde hilâfet mes'elesi hakkinda müslümanlar arasinda muhalefet eden bulun-mamisdor. «Imam lâzim degildir.» sözü çok sonra bâzi mu'tezile tarafindan söylenmisdir.

Sayf âyetinden murâd: Nisa' sûresinin son âyetidir. Mezkûr âyet yazin nazil oldugu için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona sayf âyeti demisdir. Sayf: yaz demekdir. Bu âyet-i kerîme Hz. Ömer'in son derece ehemmiyetle üzerinde durdugu kelâle mes'elesinden bahseder.
Kelâle: ölen bir kimsenin babasi ve çocugu bulunmamakdir. Sûre-i Nisâ'nin son âyetinde böyle bir kimsenin hükmünden bahis ile:
«Senden fetva istiyorlar. De ki; Kelâle hakkinda size fetvayi Allah verir (Söyle kî) Eger bir kimse ölür de çocugu olmaz, yalniz bir kiz kardesi bulunursa biraktigi mîrasdan o'na yan verilir... ilâh...» buyurulmaktadir.

Haids-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Kur'an-i Kerim'in sûrelerine : Sûre-i Nisa, Sûre-i Bakara ve IBt-re-i Ankebût gibi isimler vermek caizdir. Hatta Nevevî'nin iddiasina göre bunun caiz olduguna bu gün icmâ-i ümmet vardir. Islâmiyetiti ilk zamanlarinda bu husûsda ashâb arasinda münâkasa vardi. Bâzilari Sûre-i Nisa denilemiyecegini, onun yerine;
«Içinde Nisa zikredilen sûre» denilmek lâzim geldigini; digerlerinde de hüküm bu oldugunu söylerlerdi. Fakat bu kavil sahîh hadislerle reddedilmisdir. Gerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gerekse ondan sonra sahabe, tâbi'in ve bilcümle ulemâ-i müslimîn sûre isimlerini bu hadîsde zikredildigi vecîhle Sûre-i Nisa, Sûre-I Bakara, Sûre-i Ankebût ilâh... seklinde telaffuz etmis ve bundan hiçbir mefsedet de dogmamisdir.
2- Sarimsak veya sogan gibi kerih kokulu bir sebze yiyerek mescide gelen kimse, koku duyuldugu takdirde mescidden çikarilabilir.
3- Münkerâtdan bilini eliyle menetmeye imkani bulunan bir kimsenin onun,, eliyle gidermesi îcâb eder.
4- Talebe hocasina bir mes'ele hakkinda israrla mürâcaatda bulunabilir. Bilindigi gibi bu husûsda ileri gittigi takdirde hocasi da onu te'-dîb edebilir.

18- Mescidde Kayip Aramakdan Nehy ve Kayip Arayanin Sesini Duyunca Söylenilecek Söz Babi,

79- (568) Bize Ebû't - Tâhir Ahnied b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ibni Vehb, Hayve'den, o da Muliammed b. Abdirrahmân'dan. o da Seddâd b. Hâd'm azatlisi Ebû Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Ebû Abdi) 1 âh, Ebû Hüreyre'yî söyle derken isitmis: Kesûlüllah (SallaIlahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim bîr kimseyi mescidde kayip ararken isitirse, Allah onu sana geri vermesin; desin! Çünkü mescidler bu gibi isler için bina edilmemislerdir.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bana Züheyr b. Harb'da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mukrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hayve rivayet etti. (Dedi ki) :
— Ben Ebû'l - Esved'i söyle derken isitdim. Bana Seddâd'in azatlisi Ebû Abdillâh rivayet etti ki kendisi Ebû Hüreyre'yî:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i söyle buyururken isitdim.» diyerek hadisin mislini rivayet ederken dinlemis.

80- (569) Bana Haccâc b. Sâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdür-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sevrî, Alkametü'bnü Mersed'den, o da Süleyman W Bûreyde'den, o da babasindan naklen haber verdi ki:
— Bir adam mescidde kayip aramis ve: «Kirmizi deveyi güren yok mu?» demis. Peygamber (SallaIlahü Aleyhi ve Sellem) de:
«Bulomayasin! Çünkü bu mescidler neye yarayacaksa ancak onun için yapilmislardir!» buyurmuslar.

81- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekf, Ebû Sinan'dan, o da Alkametü'bnü Mersed'den, o da Süleyman b. Büreyde'den, o da babasindan naklen rivayet etti ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi

ve Sellem) namaz kildirdigi vakit bir adam ayaga kalkarak: «Kirmizi deveyi bulan yok mu?» demis. Bunun üzerine Peygamber (SaUaflakü A leyhi ve Sellem) :
«Bulamayasin! Çünkü bu mescidler neye yarayacaksa ancak onun için yapilmislardir.» buyurmus.

(...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Mu-hammed b. Seybe'den, o da Alkametü'bnü Mersed'den, o da tbni Büreyde'den, o da babasindan naklen rivayet etti. Babasi söyle demis:
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazini kddikdan sonra bir bedevi gelerek basini mescidin kapisindan içeri soktu...» R&vt hadisin bundan sonraki kismini yukarkilerin hadîs'i gibi rivayet etti.
Müslim der Id; O zât Ebû Netime Sebîbetü'bnü Neâme'dir. Ondan Mis'ar, HÜseym, Cüreyr ve diger Küfeliler rivayet etmislerdir.
Bu hadîsler camilerde mescidlerde kayip esya aramanin mekruh oldugunu göstermektedirler. Mesele ihtilaflidir. Bâzilarina göre camilerde kayip esya veya hayvan sorusturmak mekruhdur. Haramdir deyenler de vardir.

Bu Hadislerden Su Hükümler Çikarilmistir:

1- Camitlerde kayip aramak memnû'dur.
2- Câmi'lerde alisveris ve icâre gibi akitler yapmak, kayip srsgiftk. hükmünde dâhildir.
3- Câmi'lerde yüksek sesle konusmak imam Mâlik ile Ule-mâ'dan bir cemaat'a göre mekruhdur. Velevki tahsil-i ilim için olsun.
Ebû Hanife ile Mâlikiler'den Muhammed b. Mes1eme'ye göre tahsîl-i ilim, dâva v.s. gibi insanlarin muhtaç oldugu hu-sûsâtda câmi'lerde yüksek sesle konusmak caizdir.
4- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Mescidler ancak neye yarayacaksa onun için bina edilmislerdir.» sözünün ma'nâsi: «Mescidler ancak zIkrullah, namaz, tahsîl-i ilim ve hayir hususunda müzâkere için yapilmislardir. Ve bu husûsâtda kullanilmalidirlar.» demekdir.
Kaadi lyâz bu cümle ile istidlal ederek mescidde terzilik v.s. gibi san'atlarin icra edilemiyecegifte kail olmus, hattâ ulemâdan bâzilarinin: «Mescidde çocuk okutmak caiz degildir» dediklerini nakletmfsdir. Hâsili mescidler ticarethaneye ve is yerine çevirilemez. Yalniz bütün müs-1 umanlari alâkadar eden; meselâ cihâd âletlerini islâh gibi mescidlerin mehabet ve sânini küçültmeyen seyleri icâbinda mescidde yapmakda bir beis yokdur.
5- Mescidde kayip arayanlara: «Insallah bulamazsin.» mukabelesinde bulunmak onlarin isyanlarina karsi bir cezadir. Çünkü mescidler bunun için yapilmamisdir.
6- Ulemâdan bâzilarina göre mescidde dilenciye sadaka vermek bile caiz degildir.

19- Namazda Yanilma ve Bundan Dolayi Secde Babi

82- (570) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : MâUk'e tbni Sihâb'dan duydugum, onun da Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi \e Sellem) :
«Süphesiz ki biriniz namaz kilmaga kalktigi zaman seytan ona gelir de zihnini karistirir, hattâ kaç rek'ât kildigini bilemez. Bu hâl birinizin basina gelirse oturdugu yerden iki secde ed iversin.» buyurmuslar.

(...) Bana Amrü'n - Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân (yâni Ibhi Uyeyne) rivayet cttî. H.
Dedi ki: Bize Kuteybetu'bnü Said ile Muhammed b. Rumh dahî Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. Süfyânla, Leys'in ikisi birden Zührî'den bu isnâdla bu hadîs'in benzerini rivayet etmislerdir.

83- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hisâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam, Yahya b. EM Kesîr'den rivayet etti. (Demis ki) : Bize Ebû Selemete'bnü Abdirrahman rivayet etti ki, kendilerine Ebû Hüreyre sunu rivayet etmis: ResûIÜHah
(Sallallahü Aleyhi ve Settem) :
«Ezan okundugu vakit seytan geri geri gider. Ezan'i isitmemek için bir de zarta atmasi vardir. Ezan bittîmi dönüp gelir. Namaz Için Ikaamet getirilince yine geriler ikaamet bittimi dönüp gelir; kisi ile nefsinin arasina girer; filan sey'i hatirla, filân sey'i hatirla diyerek hatirina gelmeyecek seyleri hatirlatir. Tâ'ki insan kaç rek'ât kildigini bilmez oluncaya kadar (onunla ugrasir.)
Binaenaleyh biriniz kaç rek'ât kildigim bilemedigi vakit oturdugu yerden iki secde yapiversin!» buyurmuslar.

84- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi kj) : Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr, Abdürabbih b. Saîd'den, [32] o da Abdürratimân El - A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeIiem) ;
«Hakîkaten namaz için tesvîb yapildigi zaman seytan geri kaçar. Onun bir zarflatmasi da vardir.» buyurmuslar. Müteakiben râvî hadîsi yuka-nki hadîs gibi rivayet etmis; bir de:
«Seytan, onu hayâl ve kuruntulara daldirir; hatirina gelmeyecek ihtiyâçlarini da hatirina getirir.» ibaresini ziyâde Sylemisdir.
Bu hadîs'i Buhârî «Ezan» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahi «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Hadîsin seytana âit olan kisimlarim yâni ezan okununca onun sesini isitmemek için seytanin kaçmasi ve sesle yellenmesi, ezan bittikden sonra tekrar dönerek insanla nefsinin arasina girmesi husûsâtini evvelce bilmûnâsebe îzâh etmisdik. Burada da namazini kaç rek'ât kildiginda süphe edenlerin hâli ile secde-i sehiv meselelerini görelim:
Ulemâ buradaki hadîsden muradin ne oldugunu tâyin hususunda ihtilâf etmislerdir. Hasan-i Basrî ile selefden bâzilari hadîsin zâr biri ile amel ederek: «Namaz kilan süpheye düser de ziyâdemi kildi noksanini bilemezse onun namazi oturdugu yerden iki secde ile tamam olur.» demislerdir.
Sâ'bi, Evzâî ve Selefden birçoklarina göre bir kimse kaç rek'ât kildigini bilemezse namazini iade etmesi lâzim gelir. Bu hâl her ne zaman basina gelirse onlara göre namazi yeniden kilmasi îcâb eder. Bâzilari: namazi kaç rek'ât kildigini üç def'â bilemiyen kimse namazini yeniden kilar. Dördüncüde de süphe ederse artik iadeye lüzum yokdur; demislerdir.
Imam Mâlik, îmam Safiî, Imam Ahmed ve diger bir takim ulemâya göre bir kimse namazini dört rek'ât mi, yoksa üç mü kildiginda süphe ederse yüzde yüz bildigi rek'âtlara göre amel etmesi icâb eder. Binaenaleyh böyle bir süphe âninda dördüncü bir rek'ât daha kilarak secde-i sehiv yapmasi îcâb eder. Onlarin bu bâbdaki delilleri Müslim ile Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce 'nin tahrîc ettikleri Ebû Saîd-i Hudri hadîsidir. Hadîsin Müs1im'deki lâfzi söyledir: Hz. Ebû Saîd demis ki: «Resülüllah (SalUûldhü Aleyhi ve Sellem) :
Biriniz namazinda süphe eder de üçmü kildi dört mü bilemezse süpheyi bir tarafa atarak yüzde yüz bildigine göre amel etsin; sonra selam vermezden önce iki secde etsin I Sayet namazi bes rek'ât (almissa bu secdeler onun namazini çift rekâtli yaparlar. Dördü tamamlamissa secdeler seytani çatlatmaya yararlar.» buyurdular.
Hanefiler'e göre namazda kaç rek'ât kildigini bilememek hâli ilk defa basina £elen kimse namazini yeniden kilar. Ba hâl birçok defalar basina gelirse galebe-i zannma yâni aklinin kestigi tarafa göre hareket eder.
Çünkü Buhar! ile Müs1im'in müttefikan rivayet ettikleri bir hadîsde:
«Bîriniz namazda süphe ederse dogruyu arastirsin ve namazini ona göre tamamlasin!» buyurulmusdur. Sayet kaç rek'ât kildigina dâir bir re'yi yoksa o zaman kesîn olarak kildigini bildigi rek'âtlar üzerine bina eder. Çünkü bu bâbda söyle bir hadîs vardir:
«Biriniz namazinda yanilir da bir mi kildi iki mi bilemezse namazini bir rek'ât üzerine bina etsin! Ikimi kildi

üçmü bilemezse iki rek'ât üzerine bina etsin; üçmü kildi dört mü bilemezse üç rek'ât üzerine bina etsin ve selam vermezden önce iki secde yapsin!» bu hadîsi Tirmizi, Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan rivayet etmis ve: «Hasen sahîh bir hadîsdir.» demisdir. Ayni hadîsi Ibni Mâce dahî tahrîc etmisdir.
Ulemâdan bâzilarina göre babimizin Ebû Hüreyre hadîs'i namazda her yanüana âiddir. Yaralanin hükmü de secde-i sehiv yapmak-dir. Namaz kilan nerede süphe ettigi ve secde-i sehvi ne zaman yapacagi hususunda bu hadîs-i tefsir eden diger hadîslere müracaat etmelidir. Enes, Ebû Hüreyre (Radiyallahû anhÛma) ile Hasan-i Basrî, Rabîa,, imam Mâlik, Sevrî, îmam Sâfiî, Ebû Sevr ve îshâk'in kavilleri budur.
-Namazda kaç rek'ât kildigini bilmeyen kimse kaç kildigim belleyin-ceye kadar namazini iade eder durur.» diyenler Ibni Abbâs ve Ibni Ömer (Radiyallahû anhûma) ile Sâbî, Kaadi Süreyh, Atâ, Meymûn b. Mihrân ve Saîd b. Cübeyr hazerâtidir.
Nevevî diyor ki: Ebû Hanife (Rahtmehullah) «Namaz» kilan kimseye süphe ilk defâ ariz oluyorsa namazi bâtil olur. Âdet hâline gelmisse içtihâd eder ve zann-i galibine göre kilar. Hiçbir zan hâsil edemezse en az mikdârla amel eder» demisdir. Ebû Hami d'in beyânina göre: Eski mezhebinde iken imam Safiî: «Ben, Ebû Hanîfe'nin bu sözünden daha çirkin ve sünnetden uzak bir söz görmedim!» demis... Buhari sârihi, Aynî bu söze su cevâbi vermektedir:
«Ben derim ki: Bir imamin söylemedigi bir sözü, söyledi diy» iddtf ederek ondan nakletmek ve hiç bir münâsebeti yokken ona tesnî'de biir lunmak bundan daha çirkindir. Acaba Nevevî böyle bâtil bir tes-nî'i son derece taassuba meyli bulunan bir kimse vasitasi ile imam Safiî gibi bütün ulemâ'mn fikihda Ebû Hanîfe'ye çömez olduklarina sehâdet eden bir zâtdan nasil rivayet edebilmisdir?! Onun Ebû Hanîfe‘den naklettigi bu sözü îbni Kudftme ve daha baska muhalifler de nakletmislerdir ki bu söz ne sahîh, ne de mezhebimizin meshur olan ana kitaplarinda meycûtdur. Bu kitaplarda meshur olan sudur: Ulemâmiz: «Namazinda iki defa sekkeden kimse namazi yüzde yüz sahih olsun diye oriu yeniden kilar.» demislerdir. Hattâ Ebû Nasir El-Bagdâdî *nin beyânina göre meshur kavil yeniden kilmanin evlâ olmasidir. Çünkü böyle hareket edilirse sekk yüzde yüz sakit olur. Bununla beraber Ebû Hanîfe hadislere bakarak üç hâlin üçüyle de amel etmisdir. Yâni kaç kildigin: bilemedigi zaman namazin yeniden kilinacagina; Cübeyr hadîsine göre kaç rek'ât kildigini belleyinceye kadar namazi iade lâzim geldigine; Cerir hadîsine göre de farz namazda süphe ederse iade lâzim gelecegine kail olmusdur.»

85- (570) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, tbni Sihâb'dan duydugum, onun da Abdurrahman El - A'rac'dan, onun da Abdullah b. Buhayne'den rivayet ettigi su hadîsi okudum. Abdullah demi) Id:
«Bize Besûlullah (Saîlallahü Aleyhi veSettem) namazlardan birinde iki rek'at kildirdi. Sonra oturmadan ayaga kalkti. Onunla beraber cemaat da kalktilar. Namazim bitirince, biz selâm vermesini gözlerken tekbîr aldi ve selâm vermezden önce oturdugu yerden iki secde yapti sonra selâm verdi.

86- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize tbni Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki) :#Bize Leys, 1b-ni Sihâb'dan, o da A'rac'dan, o da Benî Abdilmuttalib'In müttefiki Abdullah b. Buhaynete'l-Esdî'den naklen haber verdi ki: Besûlullah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) öglen namazinda birinci oturusu îfâ etmeden ayaga kalkmis. Sonra namazini tamamlayinca her secdede tekbir almak sureti ile selâm vermezden önce unuttugu oturusun yerine oturdugu yerden iki secde yapmis. Bu secdeleri onunla birlikde cemaat da yapmislar.

87- (...) Bize Ebû'r - Rabî Ez - Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : BI-ze Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Abdumbaafta El - A'râc'dan, o da Abdullah b. Mâlik Ibni Buhaynete'l - EzdS'den [33] naklen rivayet etti. ki:
— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîent) namaz kilarken oturmak istedigi çift rek'âtda ayaga kalkmis ve namazina devam etmis. Namazin «o-nu gelince selâm vermeden secde etmis: sonra selâm vermis.

Bu hadîsi bütün Kütüb-1 Sitte sahipleri «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir. Buharî onu bir iki yerde rivayet eder.
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliemyin ilk oturusu unutarak kildigi bu namaz bâzilarina göre ögle bir takimlarina göre ise ikindi idi.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Namazda birinci tesehhüd vacip degildir. «Et - Tavdîh- da: «Bütün sehirler fukahâsi: Ebû Hanîfe, Mâlik, Sevrî, Safiî, îshâk, Leys ve Ebû Sevr ilk tesehhüdün vâ-cib olmadigina ittifak etmislerdir. Bundan yalniz imam Ahme'd müstesnadir. Çünkü ona göre ilk tesehhüd vâcipdir...» denilmektedir. Ancak Hanefî kitaplarindan «El - Hidâye» serhinde : «Ilk oturusda tesehhüd okumak Ebû Hanîfe'ye göre vâcibdir.» denilmigdir ki sahîh ve târ olan da budur. Bâzilari bunun sünnet oldugunu söylemislerimi
«El - Mugnî» nâm eserde: «Bir rivayete göre namaz dört rek'âtli yahut aksam namazi olursa her iki tesehhüd de vâcibdir. Leys ile Ishâk'in mezhepleri de budur.» deniliyor.
2- Ulemâdan bir takimlari bu hadîsle istidlal ederek: Secde-i sehiv mutlak sûretde selâm vermezden önce yapilir; demislerdir.
Imam Safiî 'den rivayet olunan sahih kavil de budur. Ayni kavil Ebû Hüreyre (Radiyallahûanh) iJe Zührî, Mekhûl, Rab'îa, Yahya b. Saîd Bl-Ensârî, Sâib E1-Kaarî, Evzâî ve Leys b. Sa'd hazeratindanda rivayet olunmusdur. Hatta Ebü'l-Hattâb, bu kavlin A h m e d b. Hanbel 'den de rivayet edildigini söylemisdir. Bu zevatin babimiz hadîslerinden mâda bir hayli delilleri daha vardir ki Tirmizî ile Ibni Mâce 'nin rivayet ettikleri Abdurrahman b. Avf hadîsi; Müs1im'in rivayet ettigi Ebû Saîd hadîsi; Nesâî'nin rivayet ettigi Muâviye hadîsi; Ebu Davud'un rivayet ettigi Ebû Hüreyre hadîsi; Dâre Kutnî "hin rivayet ettigi Ibni Abbâs hadisi; Ebu Davud'un rivayet ettigi Ibni Mes'ûd hadîsi bunlardandir. Mezkûr hadîslerin hepsinde secde-i sehvin selâm vermezden önce yapilacagi bildirilmektedir.
3- Imam Âzam ile diger Hanefiyye imamlarina ve Sev-rî'ye göre secde-i sehiv gerek ziyâde gerekse noksan için yapilmis olsun selâmdan sonra yapilir. Bu kavil Alî b. Ebî Tâlib, Sa'db. Ebî Vakkas, Abdullah b. Mes'ûd, Ammâr, Ibni Zübeyr, Enes b. Mâlik (Radiyallahû anhûm) ile Ibrahim Nehaî, îbni Ebî Leylâ ve Hasan-i Basrî'den rivayet olunur. Delilleri Sahîheyn'de rivayet olunan Zü1yedeyn hadisidir. Bunlarin da daha baska bir çok delilleri vardir. Bu delillerin bâzisi Tirmizî'de, bâzisi Müs1im'de bir takimlari Taberânî, Tabakât-i Ibni Sa'd ve ibni Huzeyme 'nin Sahfh'inde; bâzilanda Ebû Dâvûd, îbni Mâee, Müsned-i ibni Hanbel ve Abdürrazzâk'in «Musannef» 'inde rivayet edilen hadîslerdir.
Gerçi Beyhakî 'nin «El - Ma'rife» nâm eserinde bildirdigine göre secde-i sehiv'in selamdan sonra yapilmasinin nesh edildigi Zührî-den rivayet olunmussa da Zührî 'nin sözü münkati'dir. Ulemâ indînde hüccet sayilamaz. Zâten isnadinda da yalancilikla itham edilen bir râvî vardir.
Allâme Aynî, Hanefîler tarafindan muhaliflerinin delillerine su cevâbi vermektedir:
«Muhaliflerin hadîslerine cevap mes'elesine gelince deriz ki: Babimizin tbni Buhayne hadîsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) in fiilini haber veriyor. Bizim istidlal ettigimiz hadîsler ise kavlini haber vermektedir. Kaville amel evlâdir. Fazla olarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in iki fiili taaruz etmektedir. Çünkü onlarin istidlal ettikleri hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in selâmdan önce secde-i sehiv yaptigi; bizim istidlal ettigimiz hadîslerde ise selamdan sonra yaptigi bildiriliyor. Böyle yerlerde kaville amel etmek elbetde evlâ olur. Söyle de denilebilir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem). 'in selâmdan önce secde-i sehiv yapmasi onun caiz oldugunu beyân içindir; sünnet oldugunu göstermek için degildir.
Sâfiîler'den bâzisinin beyânina göre bu mes'elede Imam Sâfiî'nin bir kavli daha vardir. Ona göre namaz kilan isterse selâmdan öaee isterse selamdan sonra secde-i sehiv yapabilir.
Bize göre hilaf secdenin kifayeti husûsundadir. Bâzilari efdaliyeti hususunda oldugunu söylerler. Mârûdî

ihtilâfin efdaliyet hususunda oldugunda bütün ulemânin müttefik bulundugunu iddia etmisdir.
Hanefîler'den «Ez - Zahîra» nâm eserin sahibi: «Bir kimse selâmdan önce secde-i sehiv yapsa bize göre caizdir.» demisdir. Kudûrî 'nin beyânina göre esâs rivayetlerde mes'ele böyledir. Fakat Ulemâdan selam vermezden önce yapilan secde-i sehiv'in caiz olmiyacagi rivayet olunmus-dur. Çünkü vakti gelmeden edâ edilmis olur. Esâs rivayetlere göre caiz olmasinin vechi bu secdenin Müctehedün fih bir yerde yapilan bir fiil olmasidir. Bu sebeple o fiilîn fesadina hükmolunamaz. Çünkü iadeyi em-retsek secde tekerrür etmis olur. Hâlbuki ulemâdan hiç biri secde-i sehiv'in tekerrürüne kâü olmamislardir.
«Hidâye» sahibine göre buradaki hilaf evleviyet husûsundadir. ibni Abdil Berr'in rivayetine bakilirsa bir kimse selâmdan sonra secde edecegi yerde selamdan evvel secde ettigi ve bunun aksim yaptigi zaman namaza bir zarar gelmeyeceginde bütün ulemâ müttefikdirfer: Bu söz az yukarida Mârûd î'den nakledilen kavle uymaktadir.
Hâzimî diyor ki: «însâf yolu söyle dememizi gerektirir: "ftçtt& delâlet eden ve kendisinde inkita' bulunan Zührî hadîsi sahîti ye sabit olan diger hadîslere muariz olamaz. Secdenin selâmdan evvel ye sonra yapilacagini bildiren sâir hadîslere gelince bunlarin hepsi sahîh ve sabit ise de yalniz aralarinda bir nevi tearuz vardir. Bunlarin biri birine takdimi sahîh ve mevsûl bir rivayetle malûm degildir. Su hâlde en dogrusu bu hadîsleri tevessüa yâni secde-i sehiv'in hem selâmdan evvel hem de sonra yapilabilecegine hamletmekdir.»
4- Hâsili kelâm secde-i sehvin yeri hususunda bes kavil vardir.
Bunlarin ikisi Hanefiler'e, ikisi de Sâfiîler'e âiddir kî az yukarida görülmüslerdir. Biri de Mâlikîler'e âiddir. Onlara göre secde-i sehiv bir nok-sanlikdan dolayi yapiliyorsa yeri selamdan önce, ziyâdeden dolayi yapiliyorsa selamdan sonradir. Bu kavil Safiî 'den de rivayet olunmus-dur.
Dördüncü kavil Hanbeliler'in mezhebidir. Onlara göre- Besûlüllah (Saiîailahü Aleyhi ve Sellem) in selâmdan önce secde ettigi yerlerde secde-i sehiv selamdan önce, selamdan sonra secde ettigi yerlerde de selâmdan sonra yapilir. Bu yerlerden baska secde-i sehiv îcâb ederse dâima selâmdan Önce yapilir.
Besinci kavil Zâhirîler'in mezhebidir. Onlara göre secde-i sehiv yalniz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ‘in secde ettigi yerlere mahsûs-dur. Sair yerlerde farzda yamlan secde-i sehv'i yapar. Mendûbda ise bir sey lâzim gelmez.
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in yanildigi yerler besdir:
a) Ibni Buhayne hadîsinde beyân edildigi vecihle ilk oturusu terk etmisdir.
b) Zülyedeyn hadîsinde beyân olunduguna göre iki rek'âtda selam verinindir.
c) Üç rek'âtda selâm vermisdir.
d) Dört rek'ât yerine, bes rek'ât kilmisdir.
e) Süphe üzerine secde etmisdir.
5- Namazda ilk oturus ve ilk oturusda tesehhüd sünnetdir. Çünkü vâcib olsalar rükû* ve diger farzlar gibi secde-i sehivle tamamlanmazlardi. Imam Mâlik, Ebû Hanîfe ve Safiî 'nin kavilleri de budur. «Et - Tavdîh» sahibinin Imam Âzam 'dan nakli bu yoldadir. Ancak sünnetden murâd sünnet-i müekkede ise bu nakil Imam Â'zam'da sahîh ve caiz olabilir. Çünkü sünnet-i müekkede vacip kuv-vetindedir. Aksi takdirde esah kavle göre Imam Â'zam'in birinci oturus için vâcibdir dedigini yukarida görmüsdük. Kerhî, Tahâvî ve diger bâzi Hanefiyye ulemâsina göre namazda ilk oturus vâcib, onda tesehhüd okumak ise sünnetdir. Bâzilari tesehhüdü okumanin da vâcib oldugunu söylemislerdir. Esah olan da bu kavildir. Son oturusda tesehhüd okumak bilittifâk vâcibdir.
6- Secde-i sehiv için tekbîr bilittifâk mesrû'dur.
7- Secde-i sehiv yaptikdan sonra tesehhüd okunup okunmayacagi-ulemâ arasinda ihtilaflidir. Hanefîler'e göre okunur. Imam Safiî 'den sahîh rivayete göre secde-i tilâvet ile cenazede oldugu gibi burada da tesehhüd okunmaz.
Hanbelîler'den tbni Kudâme (541 - 620) : «Eger secde-i sehiv selâmdan önce yapildiysa tekbîrin akabinde selâm verilir. Fakat selamdan sonra secde edilirse tesehhüdü okuyarak selam vermek gerekir. Ibni Mesûd (Radiyallahûanh) ile Katâde, Ibrahim Nehaî, Hakem, Hammâd, Sevrî, Evzâl ve Safiî 'nin kavilleri de budur.» demisdir. îbrâhim Nehaî 'den bir rivayete göre tesehhüd okunur, selam verilmez. Enes (Radiyallahû anh) ile

Sa'bî, Hasan-i Basrî ve Atâ': «Secde-i sehiv selamdan önce veya sonra yapilsin her iki sekilde de tesehhüd ve selâm lâzim degildir.» demisler. Sa'd b. Ebî Vakkas ile Ammar (Radiyallahû anh) îbni Ebî Leylâ, Ibni Sîrin ve îbni Münzir hazerâtina göre ise bilâkis her iki vecihde d« selâm verilir, fakat tesehhüd okunmaz.
Hanefîler'e göre iki tarafa selâm verilir. Sevrî ile Imam Ah-m e d 'in kavilleri de budur. Selâm evvelâ sag tarafa sonra sol tarafti verilir. Bâzilari sâdece sag tarafa selam verilecegini söylemislerdir. Kerhî ile îbrâhîm Nehaî 'nin kavilleri de budur. Birtakimlari da yüzünün oldugu tarafa yâni kibleye dogru selam verilecegini söylemislerdir. Bu son iki kavil imam Malik 'den de rivayet olunur.
8- Secde-i sehvin tekerrür edip etmiyecegi ihtilaflidir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk oturusu ve tesehhüd okumayi terk ettigi zaman iki secde ile iktifa etmisdir. Ekseri ulemanin kavileri de budur. Evzâî'den bir rivayete göre ayri ayri iki seyden dolayi yanilan bir kimse dört defa secde eder. Ibni Ebî Leylâ dahî: «Yanilma tekerrür ettikçe secdede tekerrür eder.» demisdir.
9- Secde-i sehiv nafile namazda da farz namazda oldugu gibi mesrudur. Ibni Sîrîn ile Katâde: «Nafile namazda secde-i sehiv, yokdur.» demislerdir. Bu kavil garîb ve zayif olmak üzere imam Safiî 'den de rivayet edilir.
10- Imam yanilarak ayaga kalktigi zaman cemaatin da ona tabi olup olmamalari ihtilaflidir. Bâzilarina göre cemaatin bu husûsda imama tâbi olmasi vâcibdir. Nitekim hadîsin zahiri de bunu göstermektedir. Ashabin bu hâdisenin hükmünü bilmeleri de bilmemeleri de muhtemeldir. Ulemâdan bir taife bu hadîsle istidlal ederek «yerden iyice dogrulan ve namazina devam eden bir kimse dönüp oturmamali; namazina devam etmeli. Fakat iyice dogrulmamissa oturmali.» demislerdir. Bu kavil A1-karne, Katâde ve'Abdurrahman b. Ebî Ley1â'dan rivayet olunur. Evzâî ile Ibni Kaasim'inve Safiî 'nin mezhepleri de budur.
Diger bir taifeye göre namaz kilan kimsenin kalkmak için davranarak mak'adi yerden ayrildimi iyice dogrulmasa bile dönüp oturamaz. Namazina devam eder. Sonunda selâm vermezden önce secde-i sehiv yapar. Îbnü'l-Kaasim bu kavli imam Mâlik 'den rivayet etmis-dir. Ulemâdan bir cemaat, yanilarak ayaga kalkan kimsenin iyice dog-rulmus olsa bile oturmasi lâzim geldigine kaildirler. Bu kavil de Nu'mân b. Besîr (Radfyallahû atfh) ile Ibrahim Nehaî ve Hasan-i Basrî 'den rivayet olunmusdur. Yalniz Nehaî: «Kirâeti tamamlamadikça oturur» demis; Hasan-i Basrî iserü-kû'a varmadikça oturmasi lâzim geldigine kail olmusdur.
Rivayete nazaran Ömerü'bnü'l-Hattâb, Ibni Mes'-ûd, Muâviye, Saîd, Mugîratü'bnü Su'be ve Ukbetü'bnü Âmir (Radtyallahû ankûm) hazerâti namazda ilk oturusu unutarak kalkmislar. Fakat ayakda hatirlarina geldigi hâlde oturmamislar ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'in böyle yapdigini söylemislerdir. Ekseri ulemânin kavline göre ilk oturusu unutarak ayaga kalkan bir kimse tekrar otururs a namazi bozulmaz.
11- Secde-i sehiv esnasinda yanilan kimseye tekrar secde-i sehiv yokdur. îbrâhim Nehaî ile Hakem, Hammâd, Mugîra, îbni Ebî Leylâ ve Hasan-i Basrî 'nin mezhepleri budur.
12- Secde-i sehiv Ebû Hanîfe'ye göre vâcibdir. Çünkü bir çok hadîslerde bu secde emrolunmusdur. Imam Safiî onun sünnet olduguna kaildir. Binaenaleyh ona göre secde-i sehvin terki caizdir. Fakat babimiz hadîsi onun aleyhine delildir.

88- (571) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mûsâ b. Dâvud [34] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Zeyd b. Eslem'den, o da Âtâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) :
«Biriniz namazinda sek keder de üç mü, dört mü kaç rek'ât kildigini bilemezse sekk'i ativersin de yakînen bildiginin Üzerine bina etsin. Sonra selam vermezden önce iki secde etsin! Sayet bes rek'ât (almissa bu iki secde onun namazini çift yapar. Eger dördü tamamlamak için kildiysa bu iki secde seytani çatlatmak için yapilmis olurlar.» buyurdular.

(...) Bana Ahmed b. Abdirrahman b. Vehb [35] rivayet etti. (Dedi ki): Bana amcam Abdullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Dâvûd b. Kay s, Zeyd b. Eslem'den hu isnâdla rivayet etti. Bu hadîsin mânâsinda olmak üzere

Süleyman b. Bilâl'in dedigi gibi: «Selam vermezden önce iki secde eder.» dedi.
Bu hadîs ulemâya göre Ebû Hüreyre hadîsini tefsir etmektedir. Binaenaleyh Ebû Hüreyre hadîsini de bu mânâya almak îcâb eder. Yâni namazda süphe eden kimse yakînen bildigi rek'âtlar üzerine bina edecekdir. Sonra bu hadîs hades, mefkûtdan mîras vîs.'de sekk hususunda seriatin kaidelerine uygundur.
Imam Safiî ziyâde için secde mes'elesinde bu hadîsle istidlal etmisdir. Çünkü mukadder olan bir sey mevcûd. gibidir. Fakat sair Sâ-fiîyye ulemâsi: «Bu hadîs-i Imam Mâlik mürsel olarak rivayet etmisdir. Mâ1ik'in arkadaslari ise mürsel olup olmadiginda ihtilâfa düsmüslerdir. Onu müsned olarak yalniz Atâ' rivayet etmisdir. Hâlbuki mürsel olarak rivayet edenler Ata 'dan daha, kuvvetli hafizlardir, Bunlar baska hadîsleri bu hadîs'e tercih ettirmeye kâfî gelecek bir izti-raptir» demislerse de Nevevî bu sözleri bâtil bulmusdur. Çünkü mevsuk hafizlarin ekserisi hadîsi muttasil olarak rivayet etmislerdir. Binaenaleyh bir tanesinin mürsel rivayeti zarar etmez. Sonra-Imam Mâ1ik'e göre huccetdir.

89- (572) Bize Ebû Seybe'nin iki oglu Osman ile Ebû Bekir ve bir de Ishâk b. Ibrahim hep beraber Cerîr'den rivayet ettiler. Osman dedi ki: Bize Cerir, Mansûr'dan, o da Ibrahim'den, o da Alkame'den naklen rivayet etti. Alkame söyle demis: Abdullah dedi ki: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) namaz kildirdi... (Râvî Ibrahim: Yâ ziyâde etti yâ noksan, dedi) Selam verdigi vakit kendisine: Yâ Besûlâllah namaz hakkinda yeni bir sey mi var? deyenler oldu. Resûlülla (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Neymis o?» buyurdular. Soranlar:
— Namazi söyle söyle kildin da!., dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) hemen bacaklarini bükerek kibleye karsi oturdu ve iki secde yapti. Sonra selâm verdi, sonra yüzünü bize çevirerek:
«Gerçekden namaz hakkinda yeni bir sey olsaydi ben onu size haber verirdim. Lâkin ben de ancak ve ancak bir insanim. Sizin gibi unuturum. Binaenaleyh bir sey'i unuttum mu hemen bana hatirlatin! Biriniz namazinda sekk ederse dogruyu arastirsin da namazini onun üzerine tamamlasin, Sonra iki secde yapsin!» buyurdular.

90- (...) Bize bu hadisi Ebû Küreyb de rivayet «tti. (Dedi ki) Bi» tbni Bisr rivayet etti. H.
Dedi ki: Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. tbni Bisr ile Vekî'in ikisi birden Mis'ar'dan, o da Man-sûr'dan bu isnâdla rivayet etmislerdir.
Ibni Bisr'in rivayetinde: «Dogruyu bulmak için bunlarin hangisi daha lâyik olduguna bir baksin!»; Vekî'in rivayetinde ise: «Dogruyu arastirsin I» ibareleri vardir.

(...) Bize bu hadîsi Abdullah b. Abdirrahmân Ed - Dârimî de rivayet etti. (Dedi ki) : Biçe Yahya b. Hassan [36] haber verdi. (Dedi ki) : Bize Vüheyb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr bu isnâdla rivayet» etti. Mansûr: «Dogruyu bulmak için bunlarin hangisi daha lâyik olduguna bir baksin!» demis.

(...) Bu hadisi bize tshâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyd b. Saîd El-Emevî [37] haber verdi. (Dedi ki) : Bize SÜfyân, Man-sûr'dan bu isnâdla rivayet etti ve: «Dogruyu arastirsin!» dedi.

(...) Bize bu hadisi Muhammed b. El-Müsennâ rivayet ettL (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Câ'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bixe Su*be, Man-sûr'dan bu isnâdla rivayet etti ve: «Bunlarin hangisinin dogruya Üe^t yakin oldugunu arastirsin!» dedi.

(...) Bize bu hadîsi Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi kî) : Bfce Fudayl b. tyâz, Mansûr'dan bu isnâdla haber verdi ve: «Dogru görüleni arastirsin!» dedi.

(...) Bu hadîsi bize tbni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz b. Abdissamed, Mansûr'dan bu

zevatin isnadi ile rivayet etti Ve: «Dogruyu .arastin versin!» dedi.

91- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anherî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sube, Hakem'den, o da Ibrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti ki Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) Ögle namazini bes rek'ât kilmis. Selam verdigi vakit kendisine :
— Namaza ziyâde mi edildi? demisler. Efendimiz: «Ne o?» buyurmus. Ashâb:
— Namazi bes rek'ât kildin... demisler. Bunun üzerine Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) iki secde yapmis.

92- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Idrîs, Hasen b. Ubeydullah'dan, [38] o da Ibrahim'den, o da Alkame'den naklen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendilerine Ögle namazini bes rek'ât kildirdigini rivayet etti.

(...) Bize Osman b. Ebî Seybe rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Hasen b. Ubeydullahdan, o da tbrâhîm b. Süveyd'den naklen1 rivayet etti. tbrâhîm söyle demis: Bize Alkame Ögle namazini bes rek'ât kildirdi. Selâm verince cemaat:
«Yâ Ebâ Sibil! Namazi bes rek'ât kildirdin!- dediler. Alkame:
— Hayir! Ben bunu yapmadim! dedi. Cemaat:
— Yook... Öyle yaptin! dediler. Ben de cemaatin tarafinda idim ve çocukdum. Ben dahi:
— Hay hay bes rek'ât kildirdin! dedim. Alkame bana:
— Sende mi bunu söylüyorsun. Gidi sasi gözlü?... dedi. Ben:
— Evet! cevâbini verdim. Biuum üzerine hemen kibleye dönerek iki secde yapti; sonra selâm verdi. Daha sonra sunu söyledi:
— Abdullah (Ibni Mes'ûd) dedi ki: Bize Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) namazi bes rek'ât kildirdi. Namazdan çikinca cemaat kendi aralarinda kargasalik çikardilar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Size ne oluyor?» dedi. Cemaat:
— Yâ Resûlâllah! Acaba namaza ziyâdemi edildi? dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayir!» cevâbini verdi. Cemaat:
— Namazi bes rek'ât kildinda!.. dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kibleye döndü ve iki secde yapti. Sonra selam verdi. Sonra:
«Ben ancak sizin gibi bir insanim; sizin unuttugunuz gibi unuturunu» buyurdular.
Ibni Ntimeyr kendi hadisinde: «Biriniz unuttugu vakit iki secde yapi-versinl» cümlesini ziyâde eyledi.

93- (...) Bize bu hadîs'i Avn b. Sellâm El-Kûfî [39] de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekir En-Nehselî, Abdurrahmân b. Esved [40]'den, o da babasindan, o da AbduIIah'dan naklen haber verdi. Abdullah söyle demis: Bize Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) (namazi) bes rek'ât kildirdi. Bunun Üzerine biz:
— Yâ Besûlallah namaza ziyâde mi yapi I di? dedik. Resûlüllah «Ne o?» buyurdular. Ashâb:
— Namazi bes rek'ât kildirdin!» dediler. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben ancak sizin gibi bir insanim. Sizin hatirladiginiz gibi hatirlar; unuttugunuz gibi unuturum.» buyurdular. Sonra iki secde-i sehiv yaptilar.

94- (...) Bize Mincâb b. Haris Et-Temimi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Miishir, A'mes'deii, o da Ibrahim'den, o da Alkame'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi. Abdullah söyle demis: Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) namaz kildirdi da yâ ziyâde yapti yâ noksan birakti. (Ibrahim: Bu vehim bendendir demis) bunun

üzerine:
— Yâ Resûlâllahî Namaza bir seymi ziyâde edildi? denildi. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben ancak sizin gibi bir insanim; sizin unuttugunuz gibi unuturum. Bîriniz unuttugu vakit oturdugu yerden iki secde yapi versin!» buyurdu. Sonra Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) (Kibleye) dönerek iki secde yapti.

95- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize tbni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs ile Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Âlkame'den, o da Abdul-Iah'dan naklen rivayet etti ki: Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve SeÜem) iki secde-i sehvi selâm ve kelâmdan sonra yapmis.

96- (...) Bana Kaasim b. Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Alî El-Cufî, Zâide'den, o da Süleyman'dan, o da Ibrahim'den, o da Âlkame'den, o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah seyle demis: ResÛlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde namaz kildik. (Namazda) yâ ziyâde yapti, yâ noksan! (Ibrahim: Allah'a yemin olsun ki bu tereddüd ancak benim tarafimdan gelmisdir; demis). Bunun Üzerine biz:
— Yâ Resûlaüah! Namaz hakkinda yeni bir seymi zuhur etti?» dedik. ResÛlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hayir!» cevâbini verdiler. Biz. yaptigini kendisine söyleyince:
«Bir kimse (Namazinda) ziyâde veya noksan yaparsa iki .secde ediversin!» buyurdu. Sonra iki secde yapati.
Babimiz hadîslerinin îbni Mes'ûd rivayetini Buhar! «Namaz» ve «Nttzûr» bahislerinde; Ebû Dâvûd, NesâI ve. îbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Kilinan namazm ögle mi yoksa ikindi mi oldugu ve keza yapidananr. lisligin ziyâdemi, noksanini kilmak suretiyle meydana geldigi Ihtilaflidir
Bu husûsda süphe eden râvî îbrâhîm Nehaîdir. Bu zât fakîh îbrâhîm b. Yezîd En-Nehaî degil, b. Süveyd El-A'ver En-Nehaî'dir. Hz. Alkame^ih sasi gözlü diye çattigi zât budur.
Taberânî'nin, Talhatü'bnü Musarrif tarikinden tahrîc ettigi rivâyetde kilinan namazin ikindi oldugu ve BesûluHah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) in dördüncü rek'âtda oturmayip besinciye kalktigi onu bitirdikten sonra oturdugu beyân . ediliyor. Sû'be'nin, Hammâd'dan onun da îbrâhîm Nehaî 'den rivayet ettigi tarîkde ise namazui Ögle oldugu ve bes rek'ât kilindigi beyân edilmektedir. Fahr-i Alem (Saliallahü Aleyhi ve Setlem) yaptigi hatânin asla farkina varmamis olmali ki «Ne o?» diye sormus. Ortada birsey olup olmadigini anlamak istemisdir. Namazda hatâ ettigi kendisine ihbar edilince hemen kibleye karsi tesehhüd hey'etinde oturmus ve iki secde-i sehiv yapmisdir. Namazdan sonra ashâb-i kirâmina dönerek kisa bir hitabede bulunmus ezcümle;
«Namaz hakkinda bir degisme vuku bulsa elbetde ben onu size haber veririm. Lâkin ben de sizin gibi insanim. Sizin unuttugunuz gibi ben de unuturum; Unuttugum zaman bana hatirlatin, ilâh...» seklinde tâlimâtda bulunarak namaz hususunda bir degisiklik olmadigina, ancak kendisinin yanildigina isaret buyurmus; sonra secde-i sehiv yapmisdir.
Unuttugu zaman ona hatirlatmak bittabi tesbîh veya benzeri bir sey ile olacakdir.
Namazda konusmak, namazi bozdugu hâlde Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in konustukdan sonra secde-i sehiv yapmasi namazda konusmak haram kilinmazdan Önceki zamanlara yâni islâmin ilk devirlerine hâmlolunmusdur.
Sekk: Lûgatda yakînin ziddidir. Istilâhda ise bilinen ve bilinmeyen taraflari müsâvî olan seydir. Yâni sekk ilimle cehlin arasinda olup hiç birine meyletmeme hâlidir. Bir taraf kuvvetli gelirde digerine tercih edilirse ona zann derler. Kalp iki tarafdan birine iyice yatisir da digerinden vazgeçerse ona da ekber-i zann ve reyi gâlib derler.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Nesih caizdir. Ashâb-i Kiram bunu vukû'undan önce sezmis olabilirler.

2- Peygamberlerden fiil hususunda hatâ sâdir olabilir, Ibni Dakîk'il-îd bütün ulemânin bu husûsda müttefik oldugunu söylüyor. Bu husûsda yalniz bir taife süzûz göstererek Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'e yanilmayi caiz görmemislerdir. Bu hadîsler onlarin sözlerini reddetmektedir. Ancak Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'e yanilmayi caiz görmeyenler mutlak sûretde her fiilde degil, ahkâm'in tebligine âid olan fiillerde yanilmasinin caiz olmadigini söylerler. Onlar Pey-gamber-i Zisân (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanildigini bildiren hadîslere: «Yanilmak Peygamberlige aykiri degildir. Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) hatâsi üzerine birakilmadigi zaman o hatâdan bir mefsedet degil, bir fayda hâsil olur ki o da ahkâm-i ilâhiyyeyi insanlara bildirmek-dir.» seklinde cevap vermislerdir. Ebû Ishâk El-Esferâînî bu kavle meyletmisdir.
Kaadi lyâz diyor ki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e ahkâmi beyân'a âid olmayan fiiller hakkinda yanilmanin caiz olup olmadigi ihtilaflidir. Cumhûr-u Ulemâya göre caizdir. Fakat ahkâmi teblige dâir olan sözlerde yanilmasi bilittifâk caiz degildir. Nitekim kasden yanlis söylemesi de bilittifâk caiz degildir.
Dünyâya âid sözlere gelince: Bâzilari onlar hakkinda hatâyi caiz görmüsdür. Çünkü bunlardan bir mefsedet dogmaz...»
Kaadi îyâz kendisi, Peygamberlerin hiç bir haberde hatâ edemiyecegini tercih edenlerdendir.
3- Fiiller hakkinda unutmak Peygamberlere de caizdir. Yalniz onlar hatâlari üzere birakilmazlar; Allah Teâlâ hatâlarini kendilerine tenbih ile dogruyu gösterir. Bu husûsda bütün ulemâ müttefikdir. Yalniz bu ten-bîhin derhal hâdisenin arkasindan yapilmasi îcab eder mi, yoksa müddet-i hayâtinda ne zaman olsa yapilabilir mi mes'elesi ihtilaflidir.
Hatâ ile unutmak arasinda fark vardir. Unutmak: Bir sey hakkinda kalbin gafletde bulunmasidir. Hatâ ise bunun aksinedir. Yâni bir seyin kalbden gafletde kalmasidir. Bu bâbda bâzilari: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne hatâ eder ne de unuturdu onun için de Zülye-deyn hadîsinde unutmayi kendisinden nefyetmis «Unutmadim.» demisdir. Çünkü unutmakda gaflet vardir.» derler.
Kuseyrî, kullanis hususunda unutmakla hatâ arasinda bir fark görmemektedir. Kurt Ubî dahî ayni mânâda sözler söylemisdir.
4- Bâzilari unutarak llonusmanin namazi bozmayacagina bu hadîsle istidlal etmislerdir. Ebû Ömer'in beyânina göre Imam Safiî ile sâir Sâfiiyye ulemâsi unutarak konusmanin namazi bozmiyaca-gina kaildirler. Malikîler'in kavli de budur. Yalniz onlara göre konusulan sözün namazin islâhina dâir olmasi sartdir. Imam Ahmed b.Hanbe1'in mezhebi de budur. Hattâ namazin yararina olmak sarti ile Imam Mâlik ile Ahmed b. Hanbe1'e göre kasdî konusmak bile namazi bozmaz. Namazi islâh için konusulmayan söz
zar. Imam Ahmed b. Hanbel 'den bir rivayete, göre yararina olmak sarti ile kasden veya unutarak konusmanin mamasi imama mahsûsdur. Cemaatin konusmasi namazlarini bozar. SAM-» ler'le bu husûsda onlara tâbi olan Mâlikîler'e göre kasden konusmak namazi bozar. Yalniz unutur, yahut namazda olmadigini zannederde konu-sursa namazi bozulmaz.
tbni'l-Münzir namazin yararina olmiyan sözü bes kisima ayirmisdir:
a) Namazda konusmanin haram olduguna bilmeyerek konusmak. Kaadi Iyâz; «Bu husûsda ulemânin hiç birinden bir nass bilmiyorum bu namazin bozulmamak ihtimâli vardir.» demisdir.
b) Namazda unutarak konusmak. Bu iki türlü olur.
Birincin; Namazda oldugunu unutmakladir ki bir rivâyetde: Namazi bozmaz. Nitekim Mâlik ile Safiî 'nin kavilleri de budur. Diger bir rivayete göre namazi bozar. Ibrahim NehaS ile Kat â-de, Hammâd b. Ebi Süleyman ve Ashâb-i Tey'in kavil-; leri budur.
Ikinci nevî: Namazinin bittigini zannederek konusmakdir. Eger konusmak yalniz selam vermekden ibaretse namazi bozmaz. Selamdan baska ise Imam Ahmed 'den bir rivayete göre namazin yararina olmak sarti ile namazi bozmaz. Namazin yararina olmayan «Bana su ver. gibi sözler namazi bozar. Imam Ahmed 'den diger bir rivayete göre konusmak her hâlde namazi bozar. Ashâb-i rey'in mezhebi de budur. Bu bâbda üçüncü bir rivayet vardir, ki sudur: O hâlde konusulan söz namazm yararina olsun, zararina olsun konusan imam olsun, olmasin hiç bir .suretle namazi bozmaz. Mâlik ile Safiî 'nin mezhepleri budur.

c) Maglûb bir hâlde konusmakdir. Bu üç nevidir.
Birinci Nevî: Agizindan harfler gayri ihtiyarî olarak çikmakdir. Esnerken veya nefes alirken «ah» demek; öksürürken agzindan iki harf çikmak, yahut Kur'ân-i yanlis okuyarak Kur'ân'dan olmiyan bir kelimeyi telaffuz etmek; aglayacagi gelerek aglamak ve bunun önüne geçememek gibi. Bu gibi husûsâtda namazin bozülmiyacagi îmam Ahmed 'den nassen nakledilmisdir. Fakat Kaadi 1yaz esnerken «ah» deyen kimsenin namazinin bozulacagina kaildir:
Ikinci nevî: Uyuyarak konusmakdir. Imam Ahmed bu mes'e-lede tevakkuf etmis; bir cevap vermemisdir. Fakat Aynî bozulmamasi gerektigini söylemisdir.
Üçüncü nevevî: Zorla konusturulmakdir. Böylesinin sözü de unutarak konusanin, konusmasina benzer. Sahîh kavle göre namazi bozulur.
d) Bir çocugun veya â'mânin helak olacak bir yere düsmesinden veya yilan gibi zararli bir hayvanin habersiz yahut uyuyan bir kimseyi sokmak
I istedigini yahut yangin çikmak üzere oldugunu görerek haber vermek gibi vâdb olan konusmadir. Hanefiyye ulemâsina göre bu sözlerle de namaz bozulur. Sâfiîler'den bâzilarinin kavli de budur. Mâmafîh bozulmamak ihtimâli de vardir. Imâm Ahmed ile Imam Safiînin zahir
I olan kavilleri de budur.
e) Namazi islâh etmek için konusmakdir. Bir kimse namazi tamam joldu zannederek namazi bitmeden selam verse de konussa bu husûsda üç pivâyet vardir.
Birinci rivayete göre: Islâh için konustuysa namazi bozulmaz. Ikinci rivayete göre; namazi bozulur. Üçüncü rivayete göre: Imamin namazi bozulmaz, konusan cemaatin namazi bozulur.
Hanefüer'e göre namazda konusmak caiz degildir. Namazda ancak tekbîr, tesbîh, tehlîl getirilir; ve Kur'ân okunur. Konusmak mutlak sû-retde namazi bozar. Yâni kasden veya unutarak yahut bilmeyerek konusmakla imam veya münferid olarak konusmak hükümde müsavidir. î b-râhîm Nehaî ile Katâde, Hammâd b. Ebî Süleyman, Abdullah b. Vehb ve Mâlikîler'den 1bni Nâfi'nin mezhepleri budur. Bu zevat Müslim 'in, Muâviyetü'bnü Hakem 'den tahrîc ettigi uzun bir hadîsle istidlal ederler. Mezkûr hadîsde:
«Süphesiz ki bu namaz, içerisinde insan sözüne elvermeyen bir söyledir. O ancak tesbîh, tekbîr ve Kur'ân okumakdan ibâretdir.» buyurulmak-tadir. Bu hadîs'i Ebû Dâvûd ile Nesaî de tahrîc etmislerdir; Hadîs namazda kasden, unutarak veya bir ihtiyâç dolayisiyle olsun ve namazin yararina veya zararina olsun konusmanin mutlak sûretde haram kilindigina açik bir delildir. Namaz kilan kimse imama tenbîh gibi bir ihtiyâç karsisinda kalirsa erkek tesbîh eder, kadin ise el çarpar. Nitekim bu suretle hareket edilecegini gösteren sahîh hadîsler vardir.
Tahâvî, bu hâdisenin namazda konusmak haram kilinmazdan önce geçtigini söyler.
5- Secde-i sehiv iki secdeden ibâretdir. Bilumum fukahânm kavli budur. Yalniz Evzâî'den bii rivayete göre namazda her yanildikça iki secde etmek gerekir. Bu kavil îbni Ebî Leylâ 'dan da rivayet olunur. Nevevî bu husûsda zayif bir hadîs bulundugunu söyler,
6- Bu hadîs secde-i sehvin selâm verdikten sonra yapilacagina delildir ve selamdan önce yapilir diyen Sâfiller'le Imam Ahmed b. Hanbe1'in sözlerini reddeder. «El-Mugnî» nâm eserde: «
Ahmed'e göre bütün secdeler selâmdan önce yapüH?. Yalniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in selam verdikten sonra secde ettigi&l ren iki yer bundan müstesnadir. Bunlardan mâda her yerde' selam mezden önce secde eder...» denilmekde ve Sü1eymân b.: Davûd, Ebû Hayseme ve Ibnü*l-Mü"nztr1n' iriejshep-Ieri de bu oldugu beyân edilmektedir.
îmam Ahmed'den bu husûsda iki rivayet daha vardir. Bunlarin birine göre bütün secdeler selam vermezden önce yapilir. Ikincisine göre noksanlik için selamdan önce, ziyâdeden dolayi ise selamdan sonra secde edilir. Imam Mâlik ile Sevr'in mezhepleri de budur.
Fukahâdan Ibrahim Nehaî, îbni Ebi Leylâ, Hasan-i Basrî ve Süfyân-i Sevrî hazerâti bu mes'e-lede Hanefîlerle beraberdirler. Hanefîler'in kavli ashâb-i kiramdan Alî b. Ebî Tâlib, Sa'd b. Vakkâs, Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Abbâs, Ammâr b. Vâsir, Abdullah b. Zübeyr ve Enes b. Mâlik (Radfyallakû anhûm) hazerâtmdan

rivayet olunmusdur. Mamafih az yukarida bu hu-sûsdaki hilafin evlevîyet hakkiüda oldugunu; selam vermezden önce secde-i sehiv yapan kimsenin namazi Hanefîler'e göre de sahih sayildigini görmüsdük.
7- Bu hadîs cemaata müracaat etmenin caiz olduguna delildir. Safiî mezhebine göre mes'ele müskildir. Çünkü onlarca namaz kilan bir kimse imam olsun cemaat olsun namazinin mikdâri hakkinda baskasinin kavli ile amel edemez. Yakînen bildigine göre hareket eder. Nevevî bu husûsda söyle bir te'vilde bulunmusdur: «Resûlüllah (Sallallahü Aîeyhi ve Sellem) In namazda ne oldugunu ashabina sormasi: kendisi hâdiyesi hatirlamak içindir. Ashâb yanildigini hatirlatinca o da hakîkaten böyle bir sey oldugunu hatirlayarak kendi malumatina göre namazina bina etmis-dir...» fakat Aynî, Nevevî 'nin bu cevâbini sadra sifa bulmamaktadir.
8- Bu hadîs beyânin hacet vaktinden geri birakilamiyacagina delildir Zîrâ Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaz hakkinda yeni bir sey zuhur etse ben onu mutlaka size haber verirdim.» buyurmusdur.
9- Bu hadîsler Ebû Hanîfe ile sâir Küfe ulemâsina delildirler. Çünkü rivayetlerin her birinde: «Dogruyu arastirsin!» Duyurulmaktadir. Hz. Ebû Hanîfe ile ona tabî olanlara göre dahî namazinin rekatlarinda sekkeden bir kimse «teharrî» yâni arastirmakla me'mûrdur. Bittabi namaz içinde bu arasatirma kaç rek'ât kildigini düsünmekden ibâretdir. Akli kaç rek'ât kildigini keserse onunla amel eder. Ekal ile amel sart degildir. Bu husûsda hadîs Imam Safiî ile ona tabî olanlarin aleyhine delildir. Çünkü onlara göre üçmü yoksa dört mü kildiginda süphe eden bir kimse mutlaka ekal ile amel edecek yâni üç rek'at kildigini kabul ederek bir rek'ât daha ilâve etmek-suretiyle namazini tamamlayacak ve secde-i sehiv yapacakdir.
10- Secde-i sehiv —sebebi ne kadar çok olursa olsun— yalniz iki secdeden ibâretdir. Cumhûr-u Fukahânin mezhebi budur. Bâzilari her yanildikça IM secde yapilacagina kail olmuslardir.
11- Secde-i sehiv, namazin sonunda yapilir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öyle yapmisdir. Bunun hikmeti daha baska yanilmalar olabilmesi ihtimâlidir. Bütün yanilmalar için namazin sonunda yapilan iki secde kâfidir.

97- (573) Bana Amrûn - Nâkid ile Züheyr b. Harb hep birden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. Dedi ki: Ben Muhammed b. Sî-rîn'i söyle derken isitdim: Ben Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitdim: Bize Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Selîem) gün devrildikden sonra kilinan namazlardan birini, yâ ögleyi yâ ikindiyi kildirdi da iki rek'âtda selâm verdi. Sonra mescidin kiblesindeki bir hurma kütügüne gelerek Çizgin bir tavirla ona dayandi. Cemaatin içinde Ebû Bekir ile Ömer de vardi. Bunlar konusmakdan çekindiler. Cemaatin aceleci takimi disari çiktilar. (Ve kendi kendilerine gâlibâ) namaz kisaltildi; dediler. Derken Zülyedeyn ayaga kalkarak:
— Yâ Besûlâllah! Namaz kisaltildimi yoksa unuttun mu?» 4edi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) saga ve sola bakarak:
«Zülyedeyn ne diyor?» buyurdu. Ashâb:
— Dogru söyledi. Çünkü sen ancak iki rek'ât namaz kildin! Cevâbini verdiler. Bunun üzerine iki rek'ât namaz kildi ve selâm verdi. Sonra tekbîr alarak secde etti. Sonra yine tekbir alarak secdeden basini kaldirdi. Sonra tekbîr alarak secdeye gitti. Sonra yine tekbir alarak basini secdeden kaldirdi.
Râvî Ibni Sîrîn demis ki: «Imrân b. Husayn'dan haber aldigima göre o: «Selâm da verdi» demis.

98- (...) Bize Ebû'r-Rabî' Ez-Zehrânî rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ha mm â d rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Muhammed'deti, o da' Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre: «Bize Resûlüllab (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) gün devrildikden sonra kilinan iki namazdan birini kaldirdi...» diyerek Süfyân hadîsi mânâsinda rivâyetde bulunmus.
«Zülyedeyn dogru mu söyledi?» buyurdu,. Cemaat:
— Evet Yâ Resûlallah! Dediler. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan kalan mikdâri tamamladi. Selam verdikten sonra da oturdugu yerden iki secde yapti.

(...) Bana Haccâc b. Sâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hârûn b. Ismail El - Hazzâz [41] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Alî (yâni îbni Mübarek) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hüreyre rivayet etti kî Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ögle namazindan iki rek'at kilarak selam vermis. Müteakiben kendisine Benî Süleym'den bir adam gelerek:
— Yâ Resûlallah namaz mi kisaltildi yoksa sen mi unuttun?» ve hadîsi rivayet etmis.

100- (...) Bana îshâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubey-dullah b. Mûsâ, Seyban'dan, o da Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre:
«Bir defa ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde ögle namazini kiliyordum. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhime Sellem) (Yanlislikla) iki rek'âtda selam verdi. Bunun üzerine Benî Süleym'den bir zât ayaga kalkti...» diyerek hadîs'i oldugu gibi rivayet etmis.

101- (574) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb hep birden Ibni Uleyye'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Ismail b. Ibrâhîm, Hâlid'den, o da Ebû Kilâbe'den, o da Ebû'l - Mühelleb'den, o da tmrân b; Husayn'dan naklen rivayet etti ki: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeltem) ikindiyi kildirmis ve üç rek'âtda selâm vermis. Sonra evine girmis. Arkasindan Hirbâk denilen ve ellerinde bir parça uzunluk bulunan bir adam kalkarak ona varmis ve:
»Yâ Resûlallah!» diyerek yaptigini kendisine anlatmis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) kizgm bir hâlde cübbesini sürükleyerek disariya çikmis ve cemaatin yanma gelerek:
«Bu dogru mu söyledi?» demis. Ashâb:
— Evet! Cevâbini vermisler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir rek'ât daha kilmis; sonra selam vermis; sonra iki secde yapmis; sonra selam vermis.

102- (...) Bize Ishâk b. Ikrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-vehhâb Es-Sekafî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hâlid —ki Hazzâ'dir — «Ebû Kilâbe'den, o da Ebû'l - Mühelleb'den, o da Imrân b. Husa yn'den naklen rivayet etti. Imrân söyle demis:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindinin üç rek'atinda selam verdi. Sonra kalkarak hücreye girdi. Arkasindan elleri uzunca bir adam kalkarak:
— Namaz kisaltildi mi Yâ Resûlallah? dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kizgin bir hâlde disariya çikti ve biraktigi rek'âti kildi. Sonra selam verdi. Sonra iki secde-i sehvi yapti; sonra selam verdi.
Zülyedeyn hadîsini Buhari «Namaz» ve «Edeb» bahislerinde; EbûDâvûd, Nesâi ve îbni Mâce dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir."
Bu hadîs usûl-ü fikih ilminde bile kendisinden bahsedilen meshur bir hadîsdir. Tahâvî onu onüç tarîkden rivayet etmedir. Bâbimizdaki rivayetlerinin bâzisinda Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e «Namaz kisaltildi mi? » diye soran zâtin. Zülyedeyn isminde biri oldugu, bazilarinda onun yerine Bsnî Süleym'den bir adam denildigi, birisinde de Hirbâk adinda bir zât oldugu zikredüiyorsa da bunlarin hepsinden murâd Zülyedeyn 'dir. Bu zâtin ismi Hirbâk b. Abdi Amr'dir. Kendisine hem Zülyedeyn, hem de Züssim. fileyn lâkabi verilmisdir. Zülyedeyn esâs ittibâri ile iki el sahibi de-mekdir. Bu zât'a bu lâkabin verilmesi, ellerinin biraz uzun olmasindandir. Züssiraâleyn dahî iki sol sahibi demekdir. Hz. Hirbâk sol eliyle dahî sag eli gibi suhuletle çalisabildigi için kendisine bu lâkabin verildigi söylenir. Kendisi Benî Süleym kabîlesindendir. Medine'ye yakin bir yere yerlesmisdi. Bir de Benî Zühre kabilesinin müttefiki olan Züssim â1eyn vardir. Onu bununla karistirmamak îcâb eder. O Züssi-mâ1eyn Bedir harbinde katledilmisdir. Bu bâbda Kaadi Iyaz, Müslim serhinde sunlari söyler:
«Zülyedeyn hadîsine gelince: Müslim, 1mran b. Husayn hadîsinde isminin Hirbâk oldugunu, ellerinde uzunluk bulundugunu zikretmisdir. Diger bir rivayette elleri uzun bir adam denilmis; Ebû H üreyr e hadîsinde ise Benî

Süleym kabilesinden bir adam oldugu beyân edilmisdir... Ubeyd b. Umeyr hadîsinde ismi tefsir edilerek: Benî Süleym'in kardesidir; denilmisdir. Zührî'nin rivayetinde: Züssimâleyn, Benî Zühre'den bir adamdir; denilmisdir. Bu sözden dolayi Hanefîler Zülyedeyn hadîsinin tbni Mes'ûd hadîs'i ile nesh edildigine kail olmus ve: Çünkü Züssimâleyn siyer ulemâsinin beyâni vecihle Bedir harbinde öldürülmüsdür. Bu adam Benî Süleym'dendir. Hadîsde zikredilen Zülyedeyn 'de odur; demislerdir.

Hanefîler'in bu sözü dogru degildir. Gerçi Züssimâleyn Bedir harbinde öldürülmüsdür. Fakat onun ismi Hirbâk degil, Umeyr b. Abdi Amr'dir. Kendisi Huzfia kabilesinden olup Benî Zühre'den birinin müttefikidir. Ebû Hüreyre rivayeti de buna delâlet etmektedir... Halbuki Ebû Hüreyre Hayber'de müslüman olmusdur. Hayber vak'asi Bedir gazasindan iki sene sonra vuku bulmusdur. Binaenaleyh burada mevzubahis olan Zü1yedeyn veya Züssimâleyn Bedir'deki Züssimâleyn degfl-dir. Bâzilari Zührî'nin bu husûsdaki sözünü onun bir vehmi olarak kabul etmis, bir takimlari vaR'anin ayri ayri IM yerde cereyan ettigine kail olmuslardir ki sahîh olan da budur. Çünkü her iki hâdisenin sifatlan baska baskadir. Hirbâk hadîsinde Züssimâleyn, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in üç rek'âtda selam verdigini söylüyor. Zülyedey n hadîsinde ise iki rek'atta selam verdigi bildiriliyor. Keza Hirbâk hadisinde namazin ikindi oldugu; Zülyedeyn hadîsinde ise ögle namazi oldugu tasrîh ediliyor. Müslim bunlarin hepsini zikretmisdir.» Kaadi îyâz'in sözü burada sona erdi.

Ebû Ömer dahî: «Zülyedeyn Bedir harbinde öldürülen Züssimâleyn degildir. Buna delil Ebû Hüreyre hadîsidir. Zührînin bu hadiside Zülyedeynin'dir, Züssimâleyn oldugunu söylemesine kulak asilmaz.» de-misdir.

Bu iddialara Buhârî sarihlerinden Aynî (762 - 855) su cevâbi vermektedir:

«Ben derim ki: bunlarin hepsine birden verilecek cevap sudur: Bu makamda Nesâî'nin kitabinda da Zülyedeyn ile Züssimâleyn 'in bir kimse olduklari bu iki sözün ikisininde söyledigimiz vecîhle Hirbâk'in lâkabi olduklari bildirilmektedir. Nesâi hadîs'i söyle rivayet eder:

«Bize Muhammed b. Râfî' haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zühiî'den, o da Ebû Selemete'bnü Abdurrahmân ile Ebû Bekir b. Süleyman b. Ebî Hayseme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) bize ögleyi yahut ikindiyi kildirdi da iki rek'ât-da selam verdi. Ve namazdan çikti. Bunun üzerine Züssimâleyn b. Amr kendisine:

— Namaz mi kisaltildi, yoksa sen mi unutdun? dedi. Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):

«Zülyedeyn ne diyor?» buyurdu. Ashâb:

— Dogru söyledi Yâ Resûlallah! dediler. Bunun üzerine Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) Noksan biraktigi rek'âtlari onlara tamamladi.»

Hadîsin senedi sahih ve muttasildir. Bu hadîsde Züssimâleyn ile Zülyedeyn 'in ayni zât oldugu tasrîh edilmektedir. Yine Nesâî diyor ki:

«Bana Harun b. Mûsâ El - Feravî Ebü Damûre, Yûmis'dan, o da Ibni Sihâb'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Bana EbÛ Seleme, Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre söyle demis: Besûlüllah (Sallalîahü Aleyh've Sellem) unutarak iki rek'âtda selâm verdi. Bunun üzerine Züssimâleyn:

— Namaz mi kisaltildi, yoksa sen mi unuttun Yâ Resûlâllah? dedi. ResÛlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) :

«Zülyedeyn dogru mu söyledi?» diye sordu. Ashâb: ,

— Evet! Cevâbini verdiler. Bunun üzerine Besûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) kalkarak namazi tamamladi.

Bu hadîsin senedi dahî sahîhdir. Bunda ela Züssimâleyn ile Zü1yedeyn'in ayni kimse oldugu tasrîh edümisdir.

Imrârt b. Ebî Enes bu husûsda Zührî'ye tâbi olmusdur.

Yine Nesâî söyle diyor:

«Bize Isa b. Hammâd haber verdi. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Imrân b. Ebî Enes'den, o da Ebû Seleme'den, o da EbÛ Hüreyre'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün namaz kildirmis ve iki rek'âtda selam vermis. Sonra çikip gitmis. Arkasindan Zülyedeyn kendisine yetiserek:

— Yâ Resûlâllah! Namaz mi kisaltildi, yoksa sen mi unuttun? demis, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «Namaz da kisaltilmadi, ben de unutmadim,» buyurmus. Zfilye-deyn:
— Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki bilakis (Bir sey oldu) demis. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Zülyedeyn dogru mu söyledi?» buyurmus Ashâb:
— Evet! cevâbini vermisler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü A teyh'i ve Sellem) cemaata iki rek'at namaz kildirmis. «Bu sened dahî Müs1im'in sarti üzere sahîh'dir. Bu hadîsin bir benzerini de Tahâvî tahrîc etmisdir. Bu suretle Zührî 'nin bu husûsda yalniz kalmadigi anlasilmis olur. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e muhatap olan zât Züssimâleyn 'dir. Bunu söyleyen vehme kapilmis degildir. Hadîsin Buhârî veya Müs1im'de bulunmamasi sahîh olmamasini îcâb ettirmez. Böylece Zülyedeyn ile Züssimâleyn 'in ayni zât oldugu meydana çikar. Bu hüküm Zülyedeyn ile Züssimâleyn ayri ayri iki kimsedir., demek-den daha iyidir. Çünkü burada iki sahis oldugunu kabul etmek aslin hi-. lâfina hareket olur.»
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Zülyedeyn'e cevaben : «Ne unuttum, ne de namaz kisaltildi.» buyurmusdur. Müslim'-in bir rivayetinde bu cümlenin yerine: «Bunlarin hiçbiri olmadi.» denü-misdir. Nevevî 'nin beyânina göre bu cevap iki suretle te'vîl olunur. Birinci te'vîle göre cümlenin mânâsi:
«Bu söylediklerin mecmu' hâlinde vâki olmadi.» demekdir. Binaenaleyh bîr tanesinin olmasi mümkündür.
Ikinci te'vîle göre mânâ : «Benim zannima göre bunlarin ikisi de olmadi; ben namazi dört rek'ut olarak tamamladim.» demekdir. Dogru olan te'vil de budur. Bunun dogruluguna delîl hadîsin Buhârî 'deki rivayetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin:
«Namaz da kisaltilmadi, ben de unutmadim.» buyurmus olmasidir.
Aynî diyor ki: «Bu makamda hâsil-i tahrik sudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Ne ben unuttum, ne namaz kisaltildi.» buyurmasi bunlarin hiçbiri olmadi mânâsina gelir ki, bu söz nefy-i umûmdur...»
Aynî müddeâsini uzun uzadiya îzâh etmekde, ezcümle söyle demektedir: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Bunlarin hiçbiri olmadi.) buyurunca Zülyedeyn: Bâzisi oldu, diye cevap vermisti. Malûmdur ki bir sey'in bâzi fertlere sabit olmaei mecmûdan nefye degil, o fertlerin bütününden nefye münâfîdir. Hz. Zülyedeyn 'in (Bâzisi oldu) sözü mûcibe-i cûz'iyyedir. Onun nakîzi da sâlibe-i külliyyedir. Eger Zülyedeyn Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sözünden selb-i külli mânâsini anlamasaydi onun mukabilinde îcâb-i cüz'îyi getirmezdi. Burada bir kaide daha vardir: Her ne zaman küll lâfzi nefiy yerinde bulunursa hassaten nefyî îcâb eder. Mefhûm-u muhalifi ile de o fiilin
bâzi fertlere sabit oldugunu bildirir. Netekim «Kavmin hepsi gelmedi; ve «Paralarin hepsini almadim.» cümle-lerinde hâl böyledir. Fakat ne zaman nefiy «küll» lâfzinin yerinde bulunursa mânânin her fertden selbini iktizâ eder. îste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in «Bunlarin hiçbiri olmadi.» sözü bu kabildendir.»
Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Zülyedeyn dogru mu söyledi?» deyince, bir rivâyetde: «Ashâb; Evet! dediler.»; Ebû Dâvûd 'un rivayetinde: «Evet diye isaret ettiler.» denilmisdir. Bu iki rivayetin arasi bulunmak için ashabin bâzisinin baslari ile evet isareti yaptiklari, bâzilarinin da evet sözünü söyledikleri ileri sürülebilir.

Bu Hadislerden Su Hükümler Çikarilmistir :

1- Secde-i sehiv iki secdeden ibâretdir.
2- Secde-i sehiv selam verdikten sonra yapilir. Bu rivayetler Ha-nefîler'in lehine; «Secde-i sehiv selamdan önce yapilir.» diyen Sâfiîlerle onlara tâbi olanlarin aleyhine delildirler.
3- Kendisine secde-i sehiv lâzim gelen kimse onu yapmadan yerinden kalksa da sonra dönerek secde etse caiz olur mu, olmaz mi mes'elesi ihtilaflidir. Hadîsin zahirine bakilirsa caiz olmak gerekir. Çünkü bir rivâyetde:
«Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek bir rek'ât daha denilmekde; baska bir rivâyetde ileriye geçerek namazi kildirdigi
Ba mos'elede îmam Safiî 'den iki kavil rivayet olunur. Bunlarin esah olanina göre yerinden kalkip tekrar dönerek secde-i sehiv yapmak caizdir. Çünkü Müs1im'in bir rivayetinde Resûlüllah (SaÜaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in

hurma kütügüne kadar yürüdügü; cemaatin aceleci takimlar nin mescidden çiktigi;'diger bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve S&ltetn; 'in avine girdigi; baska bir rivâyetde hücreye girdigi, sonra oradan çikarak namazini tamamladigi bildirilmektedir. SâfÜler*ce meshur olan ikinci kaviie göre bu gibi fiillerle namaz bâtil olur.

Nevevi; «Bu mes'ele müskildir. Namaz'i bâtil sayanlara göre hadisin teVHi güçtür.» diyor.

Imam Malik 'den bir rivayete göre namazda yanüan kimsenin'âb-desti bozulmadikça ne zaman olsa secde-i sehiv yapmasi caizdir.

Imam Âzam'a göre bir kimse yanüarak iki rek'âtdâ selam verse, yerinden ayrilmamis olmak, yüzünü kibleden çevirmemek ve konusma-mak sarti ile unuttugu rek'âtlan kazaya devam edebilir. Hattâ o hâlde baska bir adamin ona uymasi da caizdir. Lâkin yüzünü kibleden çevirirse bakilir, sayet namazi mescidde kiliyor ve henüz konusmamissa hüküm yine yukarkinin aynidir. Çünkü bir mescidin hüküm itibâri ile her yeri birdir. ZIrâ her yeri namaz için tahsis edilmisdir. Yanilan kimse mescidden çikmis da yanildigini ondan sonra hatirlamisa dönüp namazini ikmâl edemez. Çünkü mescidden çikmakla namazi bozulur.

Bu kimsenin kildigi namaz mescidde degil de sahrada ise yine bakilir. Eger arkasindaki saflari, yahut saginda veya solundakileri geçmeden önce yanildigini hatirlarsa yerine dönerek namazina devam eder. Mezkûr saflari geçmisse artik o namaza devam edemez. Yanilan kimsenin ön tarafa dogru yürümesi «Kudurt» de zikredilmemisdir. Bâzilarina göre; öne dogru dahi arkaya gittigi mikdâr yürürse namazi bozulur; aksi takdirde hama» sahîhdir.

3ukavüîmam Ebû Yûsuf'dan rivayet olunur. Öaala& «Sfcöâe yerini geçer geçmez namazi bozulur. Artik dönüp o namazi tamamtamaz.» demislerdir. Hanefüer'ce esah olan kavil de budur. Ancak bu cüretler namaz kilanin önünde sütre olmadigina göredir, önünde sütre othi*-nursa onu geçmedikçe dönüp namazini tamamlayabilir. Çünkü sütrenin iç tarafi mescid hükmündedir.

Hanefîler, Zülyedeyn hadisinin mensûh oldugunu söylerler. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in vefatindan sonra Hz. Ömer, Zülyedeyn hadîsinin hilafi ile amel etmisdir. Hâlbuki Ömer (Radtyallahû anh) Zülyedeyn hâdisesinde cemaatin arasinda idi. Binaenaleyh o hadîsin nesih edildigi kendince sabit olmasa son-radan Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in ameline muhalif hareketde bulunmazdi. Bir de Hz. Ömer'in muhalif ameli ashâb-i kiramin huzurunda olmus: fakat kendisine hiçbir kimse red ve inkârda bulunmamisdir. Bu suretle Zülyedeyn hadîsinin mensûhiyeti icmâ' hâlini almigdir.

4- Bâzilari bu hadîsle istidlal ederek: «Cemaatin namazi islâh için imama sök söylemesi namazi bozmaz. Keza namazda imam ve cemaatin yanilarak konusmalari namaza zarar vermez» demislerdir, imam Mâlik ile Rabîa, Imam Safiî, tmam Ahmed b. Hanbel ve Ishâk'in mezhepleri budur. îbni Ab dil Berr (368 -463)'in beyânina göre: îmam Safiî ile sâir Sâfiîyye ulemâsina göre namazda yanilarak selam ve kelâmda bulunmak namazi bozmaz. Bu bâbda SâIiîler ile Mâlikiler beraberdir. Aralarinda yalniz söyle bir fark vardir:

tmam Mâ1ik'e göre namazi islah maksadi ile konusmak namazi bozmaz. Rabîa ile îbni Kaasim'in kavilleri de budur.

Imam Safiî ile ona tâbi olanlara göre ise namazi tamamlamadigini bildigi hâlde kasden konusmak ne maksadla olursa olsun namazi bozar. Fakat namazda unutarak, yahut namazdan çiktigini zannederek konusmak namazi bozmaz.

Nevevî diyor ki: «Selef ve Halefin cumhuru buna kail oldugu gibi Îbni Abbâs, Abdullah b. Zübeyrve kardesi Urve (Radtyallahû anhûm) ile Atâ, Hasan-i Basrî, Sabî, Katade, Evzâî, Mâlik, Safiî, Ahmed ve bütün hadîs ulemâsinin mezhepleri de budur.

Ebû Hanîfe ile ashabi ve sahîh olan rivayete göre' Sevkî Unutarak veya bilmeyerek namazda konusmak, namazi bozar, demislerdir.»

Aynî de söyle diyor: Namaz kilan bir kimse namazda oldugunu bilerek kasden konusur ve konusmasi da namazi islâh için olmazsa bütün müslümanlara göre namazi fâsid olur. Yalniz Evzâî 'den bir rivayete göre nefsi ihya

gibi büyük bir maksadla konusmak da namazi boumazmis. Fakat bu kavil zayif dir.
Kaadi îyâz'in beyânina göre tmam Mâlik ile sâir Mâ-likîyye ulemâsi Zülyedeyn hadîsi ile amel etmislerdir. Meshur olan rivayet bu ise de îmam Mâ1ik'in bundan döndügü ye namazda konusan kimsenin o namazi yeniden kilmasini müstehâb gördügü rivayet olunur. Hattâ Hz. Mâlik 'in: «Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabi ancak namaz kisaltildi zanni ile konusmuslardir. Bu gün böyle bir sey bizim hiç birimize caiz degildir.» dedigi söylenir. Haris b. Mislein bütün Mâlikiyye ulemâsina göre Zülyedeyn hadîsinin sadr-i Islama âid oldugunu; simdi her kim namazda konusursa o namazi yeniden kilmasi îcâb ettigini söylemisdir.
5- Bu hadîs bir kimsenin yaptigi bir isi unutarak «Ben bu isi yapmadim.» demekle yalan söylemis sayilmiyacagma delildir.
6- Bir kimse ile alay ve istihza için degil de sirf onu tarif maksadi ile lâkabini söylemek caizdir.
7- Namazda yapilan bütün hatâlara mukabil iki secde-i sehiv kâfidir.. Çünkü Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Setlem) yanilarak iki rek'âtda selam vermis ve unutarak konusmus oldugu hâlde iki secde ile iktifa bu-yurmusdur.
8- Zülyedeyn ve Züssimâleyn, Sâfiîler Ile diger bir çok ulemâya göre bir sahis degil ayri ayri kimselerdir. Hattâ Nevevi'nin isaretine göre babimiz hadîslerinde zikri geçen yanilma hâdiseleri üç tane ayn ayri hâdisedir. Onlara göre Zülyedeyn hadîsi mensûh degildir. Bu husûsda Ebû Ömer îbni Abdil Berr «Et-Temhîd» nâm eserinde uzun uzadiya beyânâtda bulunmusdur. Nevevî (631-676) Hanefîler'e verilen cevaplar arasinda en meshur ve en güzelinin bu oldugunu söylemis ve mezkûr cevâbi Müslim serhinde nakletmisdir.
9- Fiil ve ibâdetler hususunda unutmak Peygamberân-i Izam (Sa-levâtullâhi ve Selâmuhû Aleyhim Ecmaîn) hazerâtina da caizdir. Bu kaideyi yukarida da görmüsdük.
10- Bir kimse kalabalik huzurunda cere>ân eden bir hâdise iddia ederse onun iddiasi ile iktifa edilmeyip mes'ele o kalabalik eshasa da sorulur.

20- Secde-i Tilavet Babi

103- (575) Bana Züheyr b. Hart» ile Ubeydullah b. Saîd ve Muhara-med b. £1 - Müsennâ hep birden Yahya El - Kattân'dan rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan rivayet etti. Demis ki: Bana Nâfî', tbni Ömer'den naklen söyle haber verdi: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Kur'ân-i okur; içinde secde bulunan Ur sAte de okur ve secde ederdi. Biz de onunla beraber secde ederdik. Hattâ bâzilarimiz alnini koyacak yer bulamazdi.

104- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b, Bisr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. Demis ki: Çok defa ResûliUlah fialtallahü Aleyhi ve Seltem) Kur'ân'i okur. Secde âyetine tesadüf ettigi zaman bize de secde ettirirdi. Biz onun yanma o kadar tisüsür-dtik ki namazda olmadigi hâlde birimiz secde edecek yer bulamazdi.
Bu hadîsi Buhari «Sucûdü'l - Kur'an» bahsinde; Ebû Dâvûd da «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Hadîs-i serif secde-i tilâvetin mesru olduguna delildir. Secde-i tilâvetin mesru oldugunda bütün ulemâ müttefikdir. Ancak sifati hususunda ihtilaf vardir. Hanefîler'e göre secde âyetini okuyana da, dinleyene de secde etmek vâcipdir. Secde etmezlerse günahkâr olurlar. Sonra bu vûcûb bazen mühletli bazan mühletsiz olur. Namaz hâricinde okuyan ve dinleyenlere secde etmek «müvessa*» yâni mühletle vâcibdir. Bunlar Ömürlerinin sonlarina kadar o secdeyi geciktirmekle günahkâr olmazlarsa da secdeyi âyetin okundugu zamandan fazla geciktirmek tenzîhen mekrûhdur.
Secde âyeti namazda okunmussa secdenin «mudayyak» yâni mühletsiz yapilmasi vacip olunur. Bu takdirde okunan secde âyeti ile yapilacak secde arasinda üç âyetden daha fazla âyet okuyacak kadar vakit geçmemek lâzimdir.
Sayet secde âyeti sûrenin ortasinda ise efdal olan, onu okur okumaz secde etmek, sonra kalkarak sûreyi

tamamlamak ve arkasindan namazin rükû'unu sücûdunu yapmakdir. öyle yapmaz da secde âyetini okuduS-dan sonra üç âyet okuyacak kadar zaman geçmeden rükû' eder ve bu rükû' ile secde-i tilâvetin edasini niyet eylerse bu da kâfidir. Namaz içinde âyeti ile secde arasinda üç âyet okuyacak kadar veya daha fazla vakit geçerse artik bu secde namaz içindeki rükû' ve secdeleri ile edâ olunma-yip yine namaz içinde ayrica secde etmek sureti ile kaza olunur. Namaz içinde kaza edilmedigi takdirde namazdan sonra da kaza edilemez. Çünkü artik vakti geçmisdir. Ancak namazdan selam verdikten sonra henüz namaza münâft bir fiilde bulunmadan derhâl kaza ederse caiz olur.

Secde âyeti sûrenin sonunda bulunuyorsa secde fçin namazin rükû1-unda niyet etmek ve rükû'un zimninda o secdeyi de edâ etmek efdal olur. Böyle yapmaz da secde âyeti için ayrica secde ederse ayaga kalktigi zaman o sûreden sonra gelen sûreden bir kaç âyet okuduktan sonra namazin rükû' ve sücûduna gitmek efdal olur.

Hanefîler'den baska bütün ulemâya göre secde-i tilâvet sünnetdir.

Hanefîler ile Sâfîîler'e göre secde için âyetin kasden dinlenmesi sart degildir. Rast gele isidenlere de, secde etmek gerekir. Yalniz Sâfiîler'e göre rast gele isiden bir kimseye, secde etmek kasden dinleyene oldugu kadar kuvvetle sünnet degil, müstehâbdir.

Ibni Battal (—444)'e göre bu hadîs hayir ve hasenat yapmak için harîs olmaya delildir. Ayrica Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin fiillerine tabî olmanin lüzumuna da delâlet etmektedir.

Nevevî'nin beyânina göre secde âyetini okuyanla, dinleyen kimse namaz hâricinde iseler her ikisinin beraberce secde etmeleri sart degildir. Biri digerinden evvel veya sonra, uzun veya kisa secde edebilir. Hattâ âyeti okuyan hiç secde etmese bile dinleyen secde edebilir. Bu bâbda okuyan kimsenin abdestli veya abdestsiz, erkek, kadin veya çocuk olmalari hüküm itibâri ile müsavidir. Sâfiîler'den zayif bir rivayete göre secde âyetini çocuk, kâfir veya abdestsiz bir kimse okursa isitenlere secde etmek müstehâb olmaz ise de sahîh olan kavil birincisidir.

105- (576) Bize Muhammed b. El - Mfisennâ ile Muhammed b. Beg-sâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, EbÛ îshâk'dan rivayet etti. Demis ki: Ben EsvedÜ Abdullah'dan, o da Peygamber(Sallaüahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rirâ-yet ederken dinledim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selltm) necim iaresini okumus ve arkasindan secde etmis. Beraberindekiler de onunla bürHk-de secde etmisler. Yalniz ihtiyar bir adam bir avuç çakil veya toprak alarak onu alnina kaldirmis ve: «Bana bu kadar yeter.» demis.

Abdullah: «Vallahi o adami sonralari gördüm. Kâfir olarak olduruldu!..» demis.

Bu hadisi Bûhâr î «Sücûdü'l - Kur'an» bahsinin müteaddid yerlerinde ve «Kitâbü'l - Megâzî» ile «Kitâbü't - Tefsir» de; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî de «Namaz» bahsinde; ayrica Nesâî «Kitâbti't - Tefsir» de muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Buhârî'nin rivayetinde içersinde Necm sûresi okunan bu namazin Mekke'de kilindigi tasrîh edilmektedir.

Hadîsde ismi tasrih edilmeyen ancak çakil veya toprak alarak alnina götürdügü bildirilen ihtiyardan murâd bir rivayete göre Ummey-yetü'bnü Halef 'dir. Baska bir rivayette Velîd b. E1-Mugîra oldugu bildiriliyorsa da bu rivayet söz. götürür. Çünkü Velîd b. E1-Mugîra öldürülmemisdir. Bu adamin Ut-betü'bnü Rabîa ve Saîdü'bnü'1-Âs oldugu dahî söylenmektedir. Bedir harbinde o adamin müsrik oldugu hâlde öldürüldügünü gören zât, Abdullah b. Mes'ûd (Radryaliahû arth) dir.

Buhârî'nin, Ibni Abbâs rivayetinde Necm süresindeki secde âyeti okununca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ve yaninda bulunan müslumanlarla müsriklerin, insücinnin hep birlikde secde ettikleri bildiriliyor. Ibni Abbâs kissasi iîe Ibni Mes'ûd rivayetinin, bir hâdise oldugu anlasilmaktadir. Nevevî, Resûlullah (Saltallahü Aleyhi ve Settem) ile birlikde secde eden müslümanlarla, müsriklerden, insücinden murâd orada hâzir bulunanlardir; demisse de Aynî kelimelerin baslarindaki Elîflâmlarin cinse delâlet ettiklerini, binâenaleyh orada hâzir bulunsun bulunmasin bütün insücinne mü'min ve müsrike sâmil olduklarini yâni bunlarin hepsinin secde etmis olmasi gerektigini söylemisdir. Necm süresindeki secde âyetine varinca bütün insücinnin, agaçlarin hattâ

mürekkeple kalemin dahî secde ettigini bildiren rivayetlerde vardir. Bunlarin isnâdlan sahîhdir. Müsriklerin secde etmesi bâzi ulemânin beyânina göre sürede Lât ve Uzzâ gibi putlarinin zikri geçmesindendir.

Hadisden Çikarilan Hükümler :

1- Ebû Hanîfe, Sevrî, Safiî, imam Ahmed ve diger bâzi ulemâ bu hadîsle istidlal ederek Necm sûresinde secde bulunduguna kail olmuslardir.
2- Secde-i tilâvet'in sebebi vücûbu, okuyan hakkinda tilâvet; dinleyen hakkinda da isitmekdir. Ulemâmizdan bâzilarina göre secdeye sebep bilittifâk tilâvetdir. Ihtilâf, isitmenin de secdeye sebep olup olmiyacagi husûsundadir. Bâzilarina göre isitmek de secdeye sebepdir. Zîrâ: «Secde etmek, secde âyetini isitene vâcipdir.» derler. Seyhülislam Hâherzâde bu kavli ihtiyar etmisdir.
Diger bâzilari: «Isitmek secdeye sebep degildir.» demislerdir. Veberî: «Secde-i tilâvetin sebeb-i vücûbu üç seydir: Okumak, isitmek ve okuyup isitmese bile imama tabî ohnakdir.» demisdir.
Bu husûsda Sâfiîler'ce de üç vecih vardir:
Birinci veçhe göre kasden dinlemeyen kimsenin secde âyetini isitmekle secde etmesi müstehâb olur. Sahih ve mansûs olan kavil budur.
Ikinci veçhe göre secde âyetini rast gele isidenle, kasden dinleyen arasinda hükmen fark yokdur.
Üçüncü veçhe göre böylesine secde-i tilâvet sünnet degildir.
3- Secde-i tilâvet Imam Azam'a göre okuyana da, isitene de vâcibdir. Kur'an niyeti ile dinleyip dinlememenin bu hükme bir te'sîri yokdur.
Hanefîyye fukahâsindan «El - Hidâye» sahibi Mergînânî secde-i tilâvetin vacip olduguna Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Secde, secde âyetini okuyana da, dinleyene de vâcipdir.» hadîs-i ile istidlal etmisdir. Ancak Aynî bu hadîsin garip oldugunu ve sübût bulmadigini söylemis; ve Ibni Ebî Seybe 'nin «Musannef»'inde Ibçi Ömer (Radtyallahû anhÛma)'dan rivayet ettigi hadîsde:
«Secde, secde âyetini isitene vâcipdir.» Duyuruldugunu; Buhârî-de: «Osman, secde ancak onun âyetini dinleyene vâcipdir; dedi.» seklinde vârid oldugunu bildirmisdir.
Hanefîler «Onlara ne oluyor kî îmân etmiyorlar? Karsilarinda Kur'an okundugu vakit secdeye kapanmiyorlar
«öyle ise Allah'a secde edip ibâdetde bulunun I» ve
«Secde et de Allah'a yakinla?!» âyet-i kerîmeleri ile de istidlal ederler.
Derler ki: «Zemm ancak bir vacibi terkden dolayi lâzim gelir. ; Son iki âyetdeki emir: Vûcûb içindir...»
Ibni Ebî Seybe, Hafs tarîki ile Haccâc foan, o da îbrâhîm ile Nâfi1 ve Saîd b. Cübeyr'den naklen rivayet etmisdir ki: îbrâhîm, Nâfi' ve Saîd: «Her kim secde âyetini isitirse ona secde etmek vacip olur.» demislerdir.
Sabî'den rivayet olunduguna göre Abdullah h. Mes'üd'un ashabi secde âyetini isittiklerini namazda olsun, namaz disinda olsun secde ederlermis. Su'be: «Hammâd'a namazda iken secde âyetinin okundugunu isiden bir kimsenin ne yapmasi lâzim geldigini sordum; Hammâd: Secde eder; cevâbini verdi.» demisdir. Hake m*-den de buna benzer bir rivayet naklolunmusdur.
îbrâhîm Nehaî, Hammâd ve Saîd b. Cübeyr: «Cünüp bir kimse secde âyetini isitirse yikanir, sonra secde eder.» demislerdir.
Hayizli bir kadin secde âyetini isitirse basi ile isaret ederek «Yâ Rabbî ancak sana secde ettim.» demesi gerektigi rivayet olunur.
Hasan-i Basrî 'nin namazinin basinda secde etmeyi unutan ve son rek'âtda hatirlayan bir kimse hakkinda: «O rek'âtda üç secde eder.» dedigi rivayet olunur.
Hâsili Tabiîn hazerâtmdan bu husûsda muhtelif rivayetler vardir.
Imam Safiî ile imam Mâ1ik'e ve bir kavlinde imam Ahmed‘e göre secde-i tilâvet sünnetdir. îshâk ile Evzâî 'nin ve Dâvûd-u Zahirî 'nin mezhepleri de budur. Mezkûr kavil ashâb-i kiramdan Ömer, Selmân, Ibni Abbâs ve

tmrân b. Husayn (Radiyalîahû anh) hazerâtmdan rivayet olunmusdur.
Mâlikîler'e göre secde-i tilâvetin sünnet mi, yoksa bir fazilet mi oldugu ihtilaflidir. Bu husûsda Mâlikîler'in naklî ve aklî birçok delilleri vardir. Bunlara Hanefiler tarafindan cevaplar verilmisdir.
4- Ulemâ secde âyetlerinin sayisi hakkinda pek çok ihtilâf etmisler ve bu ihtilâflardan ortaya oniki kavil çikmisdir. Söyle ki:
a) Hanefîler'e göre secde âyetleri ondörtdür. Bunlar: A'râf: 206, Ra'd: 15, NahI: 49-50, tsrâ': 107, Meryem: 58, Hacc: 18, Hacc: 77, Furkan: 60, Secde: 15, Fussilet: 37, Necm: 62, Insikâk: 21, Alâk: 19 ve Nemi: 25 sürelerindedir.
b) Uzun sûrelerden üçündeki secdeleri iskat etmek sureti ile geriye kalan onbir sûredeki secde âyetleridir. Hasan-i Basrî, Saîd b. El-Müseyyeb, Ibni Cübeyr, îkrime, Mücâhid, Atâ', Tavus zahiri rivayete göre imam Mâ1ik'in ve eski mezhebine göre imam Safiî 'nin kavilleri budur. Mezkûr kavil ashâb-i kiramdan Abdullah b. Abbâs ile Abdullah b. Ömer (Radiyalîahû anhûm) 'den rivayet olunmusdur.
c) Secde âyetleri onbesdir. Medineliler'in mezhebi budur. Onlara göre Hacc süresindeki ikinci secde âyetinde dahî secde edilir. Hz. Ömer ile oglu Abdullah (Radtyatlahû arüiûma) 'nin, Leys, îshâk, îbni Münzir ve bir riyâyetde imam Ahmed'in mezhepleri budur.
d) Secde âyetleri ondörtdür. Safiî 'nin esah olan kavli ile imam Ahmed'in mezhebi budur. Bunlar yukariki onbes adedinden yalniz Sâd süresindeki âyeti çikarirlar. Çünkü o âyetde secde lâzim gelmeyecegine kaaildirler.
e) Secde âyetleri necm süresindeki âyeti çikarmak sureti ile ondörtdür. Ebû Sevr'in kavli budur.
g) Secde âyetleri onikidir. Mesrûk 'un kavli budur. Ona göre Hacc sûresinin ikinci âyeti ile Sâd ve Insikâk sûrelerindeki âyetlerde secde lâzim degildir.
h) Secde âyetleri onüçdür. Atâ-i Horasani *nin kavli budur. Ona göre Hacc sûresinin ikinci secde âyeti ile, Insikâk sûresinin secde âyetinde secde lâzim gelmez.
i) Secde gereken âyetler besdir. Bunlar: A'râf, Isrâ, Necm, tnsikâk ve Alâk sûrelerinin âyetleridir. Bu kavil: îbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) Hazretlerinin mezhebidir.
j) Okununca secde farz olan âyetler dörtdür: Bunlar Secde, Necm ve Alâk sûrelerindeki âyetlerdir. Bu kavil Hz. Alî (Radiyallahû anh)'dan rivayet olunmusdur.
k) Farz olarak secdeyi gerektiren âyetler üçdür. Bunlar: Secde, Necm ve Alâk sûrelerinin âyetleridir. Bu kavil Saîd b. Cübeyr 'den rivayet olunmusdur.
1) Secde gerektiren âyetler: Secde, A'râf, Hamim ve Isrâ sûrelerinde-ki âyetlerdir. Abd b. Humeyd'in mezhebi budur.
m) Ulemâdan bir cemaata göre secde gerektiren âyetler on tanedir. Îbni Hazm'in mezhebine göre mezkûr âyetlerdeki secdeler kibleye dogru da baska tarafa da yapilabildigi gibi tahâretli ve tahâretsiz yagnlma-lari da caizdir, tbni Hazm: «Biz Hacc süresindeki ikinci secde âyeti ile namaz hakkinda asla amel etmeyiz. Sayet bu âyet okundu dîye na± mazda secde edilirse o namaz bâtil olur.» demis, bu husûsda sahîh^larak hiçbir hadîs sabit olmadigini; eldeki eserlerin mürsel bir takim rivayeti©!* den ibaret olduklarini iddia etmisdir. Fakat îbni Hazm 'in buidsi dogru degildir. Bu bâbda sahîh hadîs vardir, anlasilan kendisi buna muttali olamamadir.
4- Secdelerin yerleri A'râf in sonunda, Ra'd sûresinde Nam'de , Isrâ sûresindec Meryem sûresinde Hac sûresinde Furkân sûresindei, Nemi sûresinde âyetleridir.
Imam Safiî ile imam Mâ1ik'e göre sûre-i NemTdeki secdenin yeri âyetidir. Secde süresindeki secdenin yeri Sâd süresindeki secdenin yeric âyetleridir. Sûre-i Secde'deki secdenin yeri«..âyet-i kerîmesidir. îmam Safiî'nin yeni mezhebi ile imam Ahmed'in kavli de budur. Necin süresindeki secdenin , Insikâk süresindeki secdenin yeri , Alâk süresindeki secdenin yeri de sûrenin son âyetidir. 5 — Insanlarin cinleri görmesi mümkündür.

106- (577) Biye Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybetü'bnü Saîd ve tbni Hücr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi.) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Ismail — ki Ibni Câ'fer'dir — Yezîd b. Husay-fe'den,

[42]

o da tbni Kuseyt 'dan, o da Atâ' b. Yesâr'dan naklen rivayet etti... dediler. Atâ', kendisinin Zeyd b. Sabit [43] 'e (Namazda) imamla bir-likde cemaata kiraat lâzim mi, degil mi diye sordugunu Ibni Kuseyt'e haber vermis. Zeyd b. Sabit:
«HIç bir namazda imam ile beraber kiraat yokdur» demis. Ve kendisinin ResûMüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Necm sûresini okudugunu fakat secde etmedigini söylemis.
Bu hadîsi Buharî «Sücûdü'l - Kur'ân- bahsinin bir iki yerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Tirmizî onun hakkinda «Hasen sahih bir hadîsdir.» demisdir.
Hadîs-i serif cemaatla kilinan namazlarda cemaata kiraat lâzim degildir... diyenlerin delîllerindendir. Ayrica Necm süresindeki secde âyetinin secde îcâb etmeyecegine de delâlet etmektedir.

Bu Hadisden Su Hükümler Çikarilimisdir

1- Meshur kavline göre imam Mâlik ile Eski mezhebine göre imam Safiî ve Ebû Sevr bu hadîsle istidlal ederek Necm sûresinde secde-i tilâvet yapilmayacagina kail olmuslaradir. Bu kavil Tabiînden: Atâ' b. Ebî Rabâh, Hasan-i Basrî, Saîd b. Cübeyr, Saîd b. El-Müseyyeb, îkrime ve Tâvûs'un mezhepleridir. Mezkûr kavil îbni Abbâs, Übey b. Kâ'b ve Zeyd b. Sabit (Radiyalîahûanh) Hazerâtindan da rivayet olunur. Fakat Tahâvî (238 - 321) :
«Bu hadîsde Necm sûresinde secde lâzim gelmeyecegine delîl yokdur. Çünkü o sûre okunurken Peygamber (SâlkiîIahü Aleyhi ve Sellem) 'in abdest-siz bulunmus olmasi ve bundan dolayi secde etmemesi muhtemeldir. Ayet secde etmenin helâl olmiyacagi bir vâkitde okundugu için secde etmemis olmasi da bir ihtimâldir...» demis ve bir kaç ihtimâl daha göstererek sunlari soylemisdir:
«Resûl-i Ekrem (Saltatlahü Aleyhi ve Sellem) *in secdeyi terk etmesi bu ihtimâllerden dolayi olunca bu sûrede secde olup olmadiginin hükmünü arastirmamiz için baska hadîslere ihtiyâç messeder. Iste biz böyle hadîsleri ararken bundan Önce geçen Abdullah b. Mes'ûd hadîsini bulduk. Onda hakîkaten mezkûr sûrede secde edildigini gördük. Binaenaleyh o hadîsle amel etmek evlâ olur...»
2- Bâzilari bu hadîsle istidlal ederek secde âyetini okuyan kiin»e secde etmedikçe dinleyene de secde lâzim gelmeyecegini söylemislerdir. Imam Ahmed b. Hanbel'in mezhebi budur. Bagdad ulemâsi ile diger bâzi zevata göre secde âyetini okuyan kimse secde etmese bile dinleyen secde eder. MâlikIler'in kavli de budur.
Hanefîler'e göre: Secde hem okuyana, hem dinleyene vâcipdir. Birinin terketmesiyle digerinden sâkit olmaz.
3- Beyhaki (384 - 458) ve diger bâzi ulemâ bu hadîsle istidlal
ederek secde âyetini kasden dinlemedikçe rast gele isitmekle secde lâzim gelmeyecegine kail olmuslardir.
Mâlikîler ile Hanbeliler'in kavli de budur. Imâmü'1-Haremeyn (419 - 478) dahî mezkûr kavli ihtiyar etmisdir. îmam Safiî secde âyetini tesadüfen isitene kasden dinleyen gibi müekked sûretde secde sünnet olmadigina kaildir.
Hanefîler'e göre: Okuyana, dinleyene ve tesadüfen igidene secde-i tilâvet vâcipdir.

107- (578) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Esved b. Süfyân'in âzâdhsi, Abdullah b. Yezid'den dinledigim, onun da Ebû Selemete'bnÜ Abdirrahmân'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Ebû Seleme ile arkadaslarina Ebû Hüreyre tnsikâk sûresini okumus da secde etmis. Secdeyi yaptikdan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in bu sûrede secde ettigini kendilerine haber vermis.

(...) Bana Ibrahim b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Isa, Evzâl'den naklen haber verdi. H.
Dedi ki: Bize Muhammed b. El - Müsennâ da rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Ibni Ebî Adîy, Hisâm'dan rivayet etti. Evzâi ile Hisâm'm ikisi birden Yahya b. Ebi Kesirden, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahü A leyfû ve Seilem) 'den yukarki hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

108- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amrûn Nâkid rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Eyyûb b. Musa'dan, o da Ata' b. Mîna'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre:
«Biz Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde însikâk ve Alâk sûrelerinde secde ettik, demis.

109- (...) Bize Muhammed b. Rumh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Safvân b. Süleym'den, o da Ben! Mah-zûm'un âzâdhsi Abdurrahmân El - A'rac'dan, o da Ebû Hiireyre'den naklen haber verdi ki söyle demis:
«Resûlüllah (Saiîailahü Aleyhi ve Seîiem) însikâk ve Alâk sûrelerinde secde etti.»

(...) Bana Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Ubeydullah b. Ebl Ca'fer'den, o da Abdurrahmân El - A'râc'dan, o da Ebû Hüreyre'den o da Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den yukarki hadîsin mislini haber verdi.

110- (.,.). Bize Ubeydulah b. Muâz ile Muhammed b. Abdi'1-A'lâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize El - Mu'temir, babasindan, o da Bekir den, o da Ebû RâfI'den naklen rivayet etti. Ebû Râfi' söyle demis:
«Ben Ebû Hüreyre ile beraber yatsi namazini kildim, da Insikak sûresini okudu ve secde etti. Kendisine: Bu secde ne oluyor? dedim. Ebû Hüreyre:
— «Ben onu Ebû'l-Kaasim (SallallahüAleyhiveSellem)'va arkasinda yapmisimdir. Binaenaleyh ona kavusuncaya kadar da yapmakda devam edecegim!» cevâbini verdi.
Ibni Abdi'l - A'lâ: «Binaenaleyh ben o secdeyi yapmakda devam ediyorum;» dedi.

(...) Bana Amru'n - Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Kâmil de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd (yâni îbni Zürey) rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ahmed b. Abde dâhi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sü-leym b. Ahdar [44] rivayet etti. Bu râvilerin hepsi Teymî'den bu isnâdla rivayette bulunmuslardir. Yalniz bunlar: «Ebû'l-Kaasim (Sallallahü Aleyhi veSellem) 'in arkasinda- dememislerdir.

111- (...) Bana Muhammed b. El -Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Atâ' b. Ebî Meymûne'den, o da Ebû Râfi'den naklen rivayet etti. Ebû Râfi1 söyle demis:
«Ben Ebû Hüreyre'yi Insikâk sûresini okudugunda secde ederken gördüm de: Bu sûrede secde mi ediyorsun? dedim. Ebû Hüreyre:
— Evet! Ben Halîlim (Sallallahü Aleyhi ve Settem) 'i bu sûrede secde ederken gördüm. Binaenaleyh ona kavusuncaya kadar bunda secde edip duracagim! dedi.
Su'be: «Ben: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"i mi görmüs.» dedim. Ata':
— «Evet!» cevâbini verdi.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» bahsinin bir iki yerinde ve «Sücûdü'l-Kur'ân» da; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahislerinde müteaddid râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serif muhtelif rivâyetlerile Insikak ve Alâk sûrelerindeki secde âyetleri okundugunda secde edilecegine delâlet etmektedir.
Hadîsin bâzi rivayetlerinde ismi geçen râvî Abdurrahman E1-A'rac burada tasrîh edildigi vecîhle Benî Mahzûm kabilesinin azadlisidir. Tam ismi Abdurrahman b. Sa'd, künyesi Ebû Ahmed 'dir. Bu zât az hadîs rivayet etmisdir. Bir de çok hadîs rivayet eden Abdurrahman El-A'rac vardir. Önün ismi Abdurrahman b. Hürmüz, künyesi Ebû Dâvûd'dur. Kendisi Rabîatü'bnü Haris'in âzâdlisidir. Bâzilari bu iki A'rac'in bir sahis oldugunu

söylemislerse de Dâre Kuntî (306 - 385) : «A'rac 'lar ikî tanedir. Her ikisi de Ebu Hüreyr» 'den rivayet ederler. Biri meshur olup adi Abdurrahman b. Hürmüz 'dür. Ikincisi Benî Mahzûm'un âzâdlisi Abdurrahman b. Sa'd 'dir.» demisdir. Nevevî: «Dogrusu da budur.» diyor.

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Insikak ve Alâk sûrelerinde secde-î tilâvet yapilir.
2- Yatsi namazinda kiraat cehridir.
3- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seüem)y Ebû'l-Kaasim künyesi ile anmak caizdir. Baskalarina Ebû'l-Kaasim künyesinin verilip verilmiyecegi ulemâ arasinda ihtilaflidir.
4- Secde-i tilâvetin sartlan, sebepleri, sifati ve onu bozan seyler, hakkinda mezhepler arasinda tafsilat vardir. Bunlari fikih kitaplarindan ögrenmelidir.

21- Namazda Nasil Oturulacagi, Ellerin Uyluklar Üzerine Nasil Konacagi Babi

112- (579) Bize Muhammed b. Ma'mer b. Ribl E1 - Kaysî [45] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hîsâm EI-Mahzûmî, Abdülvâhid'den —ki îbni Ziyâd'dir — rivayet etti. (Demis ki) : Bize Osman b. Hakim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amir b. Abdillah b, Zübeyr, babasindan rivayet etti. Demis ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda oturdugu vakit sol ayagini uylugu ile baldirin arasma koyar, sag ayagim yere döserdi. Sol elini sol dizinin üzerine, sag elini de sag uylugunun üzerine koyar; parmagi ile isaret de ederdi.

113- (...) Bize Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Îbni Ac-lân'dan rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki: Bize Ebû Hâlid El - Ahmar, îbni Aclân'dan, o da Âmir b. Abdillah b. Zübeyr'den, o da babasindan naklen rivayet etti. Demis ki:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tesehhud duasini okumak için oturdugu vakit sag elini sag uylugunun üzerine, sol elini de sol uylugunun Özerine koyar sehâdet parmagi ile isaret ederdi. Bas parmagini da orta parmagi üzerine koyardi. Sol ovucunu dizinin üzerine sarki tirdi.

114- (580) Bana Muhammed b. Bâfi' ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Abd (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ibni Râfi* ise (bize Abdür-rezzâk rivayet etti) dedi. Abdürrezzâk: Bize Ma'mer, Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen haber verdi ki:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda oturdugu Vakit ellerini dizleri üzerine koyar, bas parmakdan sonra gelen parmagini kaldirirda onunla duâ eder, sol elini yayarak sol dizinin üzerine koyarmis.

115- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bite Yûnus b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Eyyûb'-dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tesehhudde oturdugu vakit sol elini sol dizinin Özerine koyar; sag elini de sag dizinin üzerine koyar ve elliüç Isareti yaparmis. Sehâdet parmagi ile de isaret edermis.

116- (...) Bize Yahyft b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlikle, Mfta-lim b. Ebî Meryem [46] 'den dinledigim, onun da AH b. Abdirrahmân El -Muâvî [47] 'den rivayet ettigi su hadîsi okudum: Alî söyle demis: Beni, Abdullah b. Ömer namazda çakil taslari ile oynarken gördü. Namazdan çikinca beni (bundan) nehiy ederek: Resûlüllah (SaiIallahü Aleyhi ve Seltem) nasil yapiyordu ise sen de öyle yap! dedi. Ben:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nasil yapiyordu ki? dedim.

— Namazda oturdugu vakit sag elini sag uylugunun üzerine koyar; bütün parmaklarini yumar; bas parmakdan sonra gelen parmagi ile isaret ederdi. Sol elini de sol uylugunun üzerine koyardi... dedi.

(...) Bize tbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân, Müslim b. Ebî Meryem'den, o da Alî b. Abdirrahmân El-Muâvî'den naklen rivayet etti. Ali: «tbni Ömerin yani basinda namaz kildim...» diyerek Mâlik'in hadisi tarzinda rivâyetde bulunmus. Yalniz «Süfyân dedi ki: Yahya b. Saîd bize bu hadisi Müslim'den rivayet etmisti. Sonra onu, bana Müslim de rivayet etti.» ifâdesini ziyâde etmistir.
Bu hadîsler namaz kilarken nasil oturulacagini; ellerin nereye ve nasil konacagini; parmaklarin vazifesini göstermektedir.
Birinci hadîsden anlasiliyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda oturdugu zaman sol ayagini, sag ayaginin uylugu ile baldiri arasina sokar, sag ayagini yere döseyerek onun üzerine otururmus, Ellerini de uyluklari üzerine koyarmis.
Nevevî diyor ki: «Râvînin zikrettigi bu oturus sekli teverrükdür. Lâkin (Sag ayagini yere döserdi.) demesi müskildir. Çünkü sünnet ve-cihle oturusda sag ayak bütün ulemânin ittifaki ile dikilecekdir. Buhârî ile diger hadîs imamlarinin sahîhlerindeki hadîslerde bunu göstermektedir. Kaadi îyâz (Radiyallahû anh) söyle demektedir: Fakîh Ebû Muhammed El-Husenî: (Bu sözün dogrusu sol ayagini yere dösedi; demekdir.) mutâlâsmda bulunmusdur.
Fakat Kaadi, Fakîh Ebû Muhammed'in bu sözünü begenmemisdir. Çünkü namaz kilan kimsenin sol ayagini sag ayaginin uylugu ile baldiri arasina sokacagi bu rivayette beyân edilmisdir. Kaadi bu bâbda söyle demisdir: «Me'mûldür ki bu isin dogrusu sag ayagi dik-mekdir. Bu bâbdaki rivayet sahîhdir. Sag ayagi dösemenin mânâsi: onu parmaklari üzerine dikmeyip ayagini yatirmakdir. Netekim ekseri ahvâlde böyle yapilir.»
Kaadî'nin zikrettigi bu son te'vîl muhtar olan kavildir. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun da caiz oldugunu göstermek için böyle oturmusdur. Her ne kadar parmaklan dikerek oturmak müstehab ise de terki caizdir. Bu te'vîlin bahusus namaz babinda nazîrleri çokdur. Mezkûr te'vîl sahih rivayetlerle sabit olmus; Müslim'in bütün nüshalarinda ittifakla kabul edilmis bir rivayeti hatâya nisbet etmekden evlâdir. Namazdaki tesehhüdlerde iftirâs sureti ile mi yoksa teverrük seklinde mi oturmanin efdal oldugu hususunda ulemânin ihtilâf ettiklerini evvelce görmüsdük.
Imam Mâlik ile ulemâdan bir kisminin mezheplerine göre namazda her iki oturusda teverrük sureti ile oturmak efdaldir. Delilleri bu hadîslerdir.
Ebû Hanîfe ile ulemâdan bâzilari iftirâs sureti ile oturmayi efdal görmüslerdir.
Imam Safiî ile ulemâdan bir taifeye göre namazda ilk oturusda iftirâs; ikinci oturusda teverrük sureti ile oturulur. Bunlarin delilleri «Sîî> hîh-i Buhârî» de rivayet edilen Ebû Humeyd-i Sâidî hadîsidir. Mezkûr hadîs iki tesehhüd arasinda fark oldugunu sarahaten göstermektedir. Safiî (Rahimehullah) (Teverrük veya iftirâs hususunda vârid olan hadîsler mutlakdir; bunlar da teverrükün veya iftirasin her iki tesehhüddede mi yoksa yalniz birin demi yapilacagi bildirilmemisdir. Bu ciheti Ebû Humeyd ile arkadaslari beyân etmis ve Iftirasin ilk oturusda, teverrükün ise son oturusda yapilacagini beyân etmislerdir. Binaenaleyh bu mücmeli onlarin beyânina hamletmek îcâb eder.) demis-dir.» Nevevî'nin izahati burada bitti.
Gerçi hadîsde beyân buyurulan bu oturus sekli Nevevî'nin dedigi gibi teverrük denilen oturus olabilir. Ancak teverrükü baska türlü tarif ve îzâh edenler de vardir. Bir tarife göre teverrük: Namaz kilan kimsenin butlarini yahut bir budunu yere sererek oturmasidir. Baska bir tarife göre teverrük butlarini yere sererek ayaklarini da sag tarafindan çikararak oturmakdir. Imam Mâ1ik'in efdal olarak kabul ettigi tever-rükden murâd da budur. Hanefî mezhebine göre namazda kadinla-, nn oturusu teverrükdür. Teverrük kadinlar hakkinda müstehabdir. Erkekler hakkinda müstehâb olan oturus sekli onlara göre iftirasdir.
Iftirâs: Sol ayagini yere döseyerek onun üzerine oturmak ve sag ayagini dikerek parmaklarini kibleye çevirmekdir.
Elleri uyluklarin üzerine koymak bu isin müstehâb olduguna delildir. Filhakika bütün ulemâ elleri dizlerin

üzerine yahut biraz daha geriye uyluklarin üzerine koymanin müstehâb oldugunda müttefikdirler. Bâzilari otururken avuçlari ile diz kapaklarini tutarmis gibi onlari avuçlarinin içine almanin lüzumuna] kail olmuslardir. Elleri dizler üzerine koymanin hikmeti onlari abesle istigâlden men'etmek içindir.
Namazda sehâdet parmagi ile isaret mes'elesine gelince: Bu husûsda hem rivayetler hem de ulemânin kavilleri muhtelifdir.
Ulemâdan bâzilarina göre tesehhüd duasinda sira tam tevhide geldigi .zaman tevhidin «Lâ ilahe» kismi söylenirken sag elin sehâdet parmagi yukariya kaldirilir; «illallah» denilirken indirilir. Parmak kaldirilacagi zaman sag elin parmaklan yumulur. Hanefîler'den imam Muhammed'den rivayet olunan isaretin keyfiyeti, sag elin bas «parmagi ile orta parmagini halka yapmak, diger iki parmagini yumarak sahadet parmagini kaldirmakla olur. Bâzilari parmaklarin yumulmadan isaret edilecegine; bir takimlari da bas parmagi diger parmaklarin altina getirmek sureti ile sahadet parmagi kaldirilacagini söylemislerdir. Sehâdet parmaginin kaldirilmasina lüzum görmeyenler de bulunmussa da onlarin kavilleri sahih rivayetlere muhâlifdir. Keydânî namazda parmak kaldirmanin haram oldugunu söylemisse de Aliyy ü'I-Kaarî kendisine pek siddetli bir cevap vermis ve yaptiginin büyük bir hata oldugunu söyledikten sonra: «Eger Keydanî hakkinda hüsnü zan olmasa idi açik açik küfür ve irtidad etmis sayilirdi...» demistir.
«Elliüç akdetmek.» araplarca mâruf olan bir sayma usûlüne isâretdir. Onlar bunu hesap ondaliklarinda kullanmayi Istilah edinmislerdir. Elliüç adedini göstermek için sag elin bas parmagini sehâdet parmaginin altina uzatir, öteki parmaklan yumarlarmis.
Sehâdet parmagi ile isaret yapilirken tevhidi yâni Allah'in birligini ve ihlâsi niyet etmek gerekir.
Rivayetlerin bâzisinda sehâdet getirirken sehâdet parmagi kaldiril-dikdan mâda hareket ettirilecegi de ifâde olunmusdur.

22- Namazdan Çikmak Için Namazin Sonunda SelanmVerme ve Bunun Keyfiyeti Babi

117- (581) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Su'be'den, o da Hakem île Mansûr'dan, onlar da Mücâhid'den, o da Ebû Ma'mer'den naklen rivayet etti ki: Mekke'de emirlik yapim bir zât (Namazdan çikarken) iki defa selam verirmis. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd:
«Bu zât, bu dogru sünneti nereden elde etti?» demis.
Hakem kendi hadîsinde: «Hakîkaten Resûlüllah (Salkulakü Aleyhi ve Sellem) bunu yapardi.» demisdir.

118- (...) Bana Ahmed b. Hanbel rivayet etti. (Dedi ki) : Bile Yahya b. Saîd, Su'beMen, o da Hakem'den, o da Mücahid'den, o da Ebû Mâ-mer'den o da Abdullah'dan naklen rivayet etti. Su'be (bir defasinda bu hadîsi Abdullah b. Mes*ûd'a ref ederek) sunu söylemis: Hakikaten bir emir veya bir zât (namazdan çikarken) iki kere selâm vermis de Abdullah:
—Bu zât, bu dogru sünneti nereden elde etti!., demis.

119- (582) Bize îsbâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir-i Akadî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ca'fer, Ismail b. Muhammed'den,(o da Amir b. Sa'd'dan, o da babasindan naklen rivayet etti. Demis ki:
— «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i sagina soluna selam verirken görürdüm, hattâ yanaginin beyazligini bile görürdüm.»
Bu hadîsler namazdan çikarken selâm vermenin keyfiyet ye hükmünü bildirmektedirler. Ulemânin bu bâbdaki beyanâtini bilmünasebe Buladan önceki bahislerde görmüsdük. Fâidederi hâlî kalmaz ümîdi ile mezkûr beyanâti burada da hulâsa ediyoruz:
1- Cumhûr-u ulemâya göre namazdan çikarken saga ve sola selâm vermek mesrudur. Allâme Aynî, Buhârî serhinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ûen iki selâmi rivayet eden sahabenin yirmi kisi oldugunu

söylemis ve .isimlerini birer birer saymistir. Yalaiz bu mesruiyetin sifati ihtilaflidir. Hanefîler'e göre saga ve sola selâm vermek farz degil vâcipdir. Bu husûsda mücerred selâm lafzi ile iktifa etmek de caizdir.
Hanbelîler'e göre «Es-Sel âni u aleyküm ve Rahmetullâh» lâfizlari ile saga sola iki selâm vermek farzdir. Sâfüler'e göre iki selâm vermek sün-netdir. Bunlann birincisi farz, ikincisi sünnetdir. Bu kavil imam Ahmed b. Hanbel 'den de rivayet olunur.
Mâlikîler'e göre bir defa selâm vermek farzdir. Onlarca bu mes'ele-nin tafsilâti vardir. Bir selâm yalniz kilanla imama farzdir, ikinci selâm imam ile yalniz kilan hakkinda sünnet, üç selâm vermek ise müstehâb-dir. Bunlardan biri sag tarafa, digeri sol tarafa, üçüncüsü de imamin selâmina cevap olmak üzere kible tarafina dogru verilir.
Nevevî, Mâlikîler'in istidlal ettikleri hadîsleri zayif bulmaktadir. Içlerinde sahih olanlar bulunsa bile bir selâmin caiz oldugunu beyâna hamlolunur.

23- Namazdan Sonra Zikir Babi

120- (583) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Stif-yân b. Uyeyne, Amr'dan rivayet etti. Demis ki: Bana, bunu Ebû Mâbed, lbni Abbâs'dan naklen haber verdi. (Bir zaman sonra da onu inkâr etti.) Ibni Abbâs:
— Biz Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) *in namazinin bittigini tekbirle anlardik.» demis.

121- (...) Bize Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SÜfyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, o da tbni Abbâs'in âzâdlisi Ebû«Mâbed'den naklen rivayet etti ki: Onun Ibni Abbâs'dan haber verdigini isitmis. Ilmi Abbâs:
— «Biz Resûiüyi&h(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazinin bittigini ancak tekbîrle anlardik.» demis.
Râvî Amr diyor ki :
— «Ben bunu Ebû Mâhed'e söyledim, takat o inkâr etti. Ve: Ben buj hadîsi sana rivayet etmedim; dedi. Hâlbuki onu bana daha Önce haber vermisdi.»

122- (...) Bize Mubammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Biie Muhammed b. Bekr haber verdi. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc haber verdi. H.
Dedi ki: Bana tshâk b. Mansûr da rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki: Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dinar haber verdi. Ona da Ibni Abbfts*in azad-hsi Ebû Mâbed haber vermis; ona da tbni Abbâs haber vermis ki: Cemaatin farz namazdan çikinca yüksek sesle zikirde bulunmasi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde varmis.
Ebû Mâbed sunu da söylemis:
— «Ibni Abbâs: Ben cemaatin namazdan çiktiklarini bu sesi isitdi-gim zaman bununla bilirdim; dedi.»
Bu hadîsi Buharî «Ezan» bahsinde; Ebû Dâvûd da «KI-tabü's - Salât» da tahrîc etmislerdir.
Görülüyor ki hadîsi evvelâ Ebû Mâbed rivayet etmis; bir müddet sonra kendisi rivayet ettigini inkâi etmisdir.
Imam Müs1imin bu hadîsle ihticâc etmesi onu sahih kabul ettigine delildir. Yâni râvî kendi rivayet ettigi bir hadîsi bir müddet sonra inkâr eder; fakat bu hadîsi ondan mevsuk râvîler rivayet etmis bulunursa o hadîs sahîhdir. Nevevî: «Hadîs imamlari ile fukahâ ve Usûl-u fikih imamlarindan mütesekkil cumhûr-u ulemânin mezhebi budur.» diyor. Bu zevata göre râvînin unutmasi veya süpheye düsmesi sebebi ile inkâr ettigi yahut «Hatirimda degil.» veya: «Bunu sana rivayet ettigimi hatirlamiyorum» dedigi bir hadîsle ihticâc olunabilir. Bu bâbda muhalefet eden yalniz Hanefîler'den Kerhî'dir. Ona göre böyle bir hadîsle ihticâc olunamaz.
Fakat râvî hadîsi kat'î sûretde inkâr eder; kendisinden rivâyetde bu-Junanlarin yalan söylediklerini bildirir; ve bu hadîsi asla rivayet etmedigini söylerse o hadîsle bütün ulemâya göre ihticâc caiz degildir.
îbni Abbâs (Raâiyallahû anh)'m: «Farz namazdan çikinca cemaatin yüksek sesle zikirde bulunmasi Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde vardi.» demesi Cumhur-u Ulemâya göre merfû hadîs hükmündedir. Zâten hadîsin diger rivayetleri mevsûldür.

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Selef den bâzilari bu hadîsle istidlal ederek farz namazdan çilanca yüksek sesle tekbîr almanin müstehâb oldugunu söylemislerdir. Müte*-ehhirîn ulemâdan buna yalniz îbni Hazm kaail olmusdur.
îbni Battal diyor ki: «Kendilerine tabî olunan mezhep imamlari ile sâir ulemâ namazdan sonra yüksek sesle tekbîr almanin ve zikirde bulunmanin müstehâb olmadigina ittifak etmislerdir. Yalniz îbni Hazm yüksek sesle tekbîrin müstehâb olduguna kaaildir.»
2- îmam Safiî bu hadîsi Resûlffllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) in ashabina nasil zikredeceklerini ögretmek için asikâre zikirde bulunduguna hamletmisdir. Yoksa kendileri dâima yüksek sesle zikirde bulunmazlardi. Ona göre Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz gerek imamin, gerekse cemaatin namazdan sonra Allah'i zikretmelerini ihtiyar buyurmus ve bunun gizli yapilmasini arzu etmisdir. Ancak talîm kasdi ile bir müddet zikir yüksek sesle yapilabilir. Sonra ona gizli olarak devam edilir.
3- Taberî bu hadîsi, bâzi vâlî ve emirlerin bunu yapmalarinda hakli olduklarina delil göstermisdir. Filhakika eskiden bâzi valilerin namazdan sonra yüksek sesle tekbîr aldiklari, cemaatin da bu husûsda onlara uyduklari rivayet olunmusdur. Ancak fukahâdan hiç biri bu kavli tercih etmemisdir. Yalniz îbni Habîb «El- Vâdiha» nâm eserinde: «Eskiden Ümerâ ve valiler orduda ve uzaklara gönderilen hey'etlerde yatsi ve sabah namazlarindan sonra yüksek sesle tekbîr alirlardi.» demisdir. Mamafih Übbî bu tekbîrin hadîsde zikri geçen tekbîr olmadigini söylemisdir. îbni Kaasim'in, imam Mâlik 'den rivayetine göre namazdan sonra yüksek sesle tekbîr almak muhdes yâni sonradan moda olmus bir seydir. Ubeyde'den rivayet edildigine göre de bid'atdir.
4- Îbni Battal 'in beyânina göre Hz. Ibni Abbâs'in: «Peygamber (SallaIlahü Aleyhi ve Settem) devrinde yüksek sesle tekbîr almak vardi.» sözü onun yetistigi devirlerde bu isin yapilmadigina delildir. Çünkü onun zamaninda yapilmis olsa: «Tekbir namazlarin arkasindan yakilirdi.» demesinin bir mânâsi kalmazdi. Resûlüllah (Salhllahü Aleyhi ve Sellern) bütün hayâtinda buna devam etmemisdir. Ashâb-i kiram dahi yüksek sesle tekbir getirmenin lâzim olmadigini anlamislar ve namazin tamamlanmasi için zarurî oldugu zannedilmesin diye bunu terketmisler-dir. Iste Fukahâdan yüksek sesle tekbîr getirmeyi mekruh görenler bundan dolayi kerahete kaail olmuslardir.
5- Hadîs-i serif Ibni Abbâs (Radtytülahû mh)*va. yasi küçük olmasi sebebi ile son saflarda namaz kildigina delildir. Hattâ «Namaidan çiktiklari vakit.» dedigine bakilirsa yasinin küçüklügü sebebi ile bâzi vakitlerde cemaatta bulunmadigi anlasilir.

24- Kabir Azabindan Allah'a Siginmanin Müstehab Olusu Babi

123- (584) Bize Hârûn b. Sâid üe Harmeletü'bnü Yahya rivftyet ettiler. Hârûn (Bize rivayet etti) tâbirini kullandi. Harmele ise (BiSelbni Vehb haber verdi) dedi. Ibni Vehb: Bana Yûnus b. Yerfd, Îbni SlhâbMan naklen haber verdi; demis. Ibni Sihâfa: Bana Urvetü'bnÜ Zübeyr rivayet etti ki Âise sunlari söylemis; demis:
«Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) yanima girdi, yanimda yahudilerden bir kadin vardi. Bu kadin: Biliyormusun ki siz kabirlerde fitneye dûçâr olacaksiniz? diyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sa Hal lahit Aleyhi ve Sellem) irkilerek:
«Fitneye dûçâr olacaklar ancak ve ancak yahudilerdir.» buyurdu. Böy lece bir kaç gece geçirdik. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Biliyormusun, bana: siz kabirlerde fitneye dûçâr olacaksiniz) diye vahiy geldi.» buyurdu.
Âise demis ki: «Ben bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in hep kabir azabindan Allah'a sigindigini isitdim.»

124- (585) Bana Hârûn b. Saîd ile Harmeletü'bnti Yahya ve Ant. rü'bnü Sevvâd rivayet ettiler. Harmele: (Bize Haber verdi) tâbirini kullandi, ötekiler: (Bize Ibni Vehb rivayet etti) dediler. Ibni Vehb demis ki: Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da Humeyd b. Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hürcyre'den naklen haber verdi. Ebü Hüreyre: «Ben bundan sonra Resû* lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (Hep) kabir azabindan siginirken isitdim» demi;.

125- (586) Bize Züheyr b. Harb ile tshâk b. Ibrahim her biri Ce-rîr'den rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Certr, Mansûr'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Aise söyle demis:
«Yanima Medine yahudilerinden iki koca kan girdi ve: ölüler gerçekden kabirlerinde azâb olunurlar; dediler. Ben kendilerini tekzip ettim, onlari tasdik etmeye gönlüm razi olmadi. Müteakiben çikip gittiler ve yanima Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) girdi. Kendisine:
— Ya Resûlâllah! Medine yahudilerinden iki kocakari yanima geldiler de ölülerin kabirlerinde azâb gördüklerini söylediler: dedim.» ResûlÜl-lah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) :
«Dogru söylemisler! Hakîkaten onlar öyle azâb görürler ki o azabi hayvanlar (bile) isitir.» buyurdular.
Âise demis ki: «Artik bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in hiç bir namazda kabir azabindan Allah'a siginmadigini görmedim!»

126- (...) Bize Hennâd b. Serîy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Ahvas, Es'asMan, o da babasindan o da Mesrûk'dan, o da Âise'den bu hadîsi rivayet etti. Bu hadîsde:
«Âise : Bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) hiç bir namaz kilmadi ki (o namazda) kendisini kabir azabindan Allah'a siginirken isitmis olmiyayim: dedi» ibaresi de vardir.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbül - Cenâiz» ve «Kitâbü't - Deavât» da; Nesâî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Tahâvî'nin beyânina göre vak'a iki defa geçmisdir. Birincide Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) yahudi karisinin sözüne karsi:
«Kabirde fitneye ancak ve ancak yahudiler duçar olacaklardir.» buyurmus. Ikincide ayni yahudi karisi bir arkadasi ile gelerek Hz. Aise'-ye yine kabirin fitne ve azabindan bahsetmis; Âise (Radiyaliahâ anim) yine kabul etmemis; sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)\ gelerek kendisine bu bâbda vahy nazil oldugunu ve kabir azabinin vâkî bir Jiakî-kat oldugu bildirildigini söylemistir.
Bu vak'âdan önce Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ümmeti için kabir azabi olup olmadigim bilmezdi. Bunu imam Ahmed'in «Mtts-ned» inde Buhârî'nin sarti üzre sahîh bir isnâdla rivayet ettigi Hz. Âise hadîsinden anliyoruz. Saîd b. Amr b. Saîd E1-Emevî tarîki ile rivayet olunan mezkûr hadîsin ifâde ettigi hakikat sudur: «Bir yahudi kadini Âise (Radiyallahû anha)'y& hizmet edermis. Hz. Aise bu kadina her ne zaman bir iyilikde bulunursa kadin kendisine (Allah seni kabir azabindan korusun!) diye dua edermis. Nihayet Âise (Radiyallahû anha);
— Yâ Resûlâllah! Kabirde azâb var midir? diye sormus. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seilem):
— Yahudiler yalan söylemislerdir. Kiyamet gününden önce hiçbir azâb yokdurl buyurmus. Bu vak'anin üzerinden Allah'in diledigi mikdar zaman geçtikten sonra Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seilem) bir gün ögle zamani disariya çikarak alabildigine yüksek sesle:
— Ey insanlarl Kabir azabindan Allah'a siginin! Çünkü kabir azabi hak'dir; diye nida etmis.»
Görülüyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz mü'-minler hakkindaki kabir azabini son zamanlarda Medîne-i Münevvere'de ögrenmis; ve bundan son derece korunmalari lâzim geldigini ümmetine talîm buyurmusdur.
Fitne: Lugatda imtihan etmek, denemek, dalâlet, küfür, rezalet, azâb, ibret ve mihnet gibi birçok mânâlara gelir. Kabir fitnesinden murâd: kabir hayâti ve oradaki meleklerin suâli ve kabir azabidir. Bu bâbda bir çok hadîsler vârîd olmusdur.

Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler :

1- Kabir azabi hak'dir; Ve umûmîdir. Ehl-i hakkin mezhebi budur. Dalâlet firkalarindan Mu'tezîle'den bazilari ile Hâriciler kabir azabini kabul etmezler. Mu'tezile'den Cübbâî ve emsali ise mü'minlere degil kâfirlere olacagina kaildirler.
2- Sözleri Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Setle m)'in sözlerine uymak sarti ile ehl-i kitapdan bahsedilip sözleri nakil olunabilir.
3- Ehl-i kitabin verdikleri haberler dogru mu, degil mi anlasihnca-ya kadar onlarla amel olunmayip tevakkuf edilir.
4- Namaz sonunda duâ ederken kabir azabindan da Allah'a siginmak müstehabdir. Çünkü namaz sonu dualarin kabul edildigi vakitlerdendir.
5- Yahudi karisi, müslüman kadinlarin yanina girebilir.
6- Zimmîlerden çirak, çoban ve hizmetkâr tutulabilir.

25- Namazda Iken Kendisinden Allah'a Siginilacak Seyler Babi

127- (587) Bana Amrii'n - Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettitvr. Dediler ki: Bize Ya'kûb b. Ibrahim b. Sa'd rivayet etti. Dedi ki: Bize babam, Sâlih'den, o da Ibni Sihâb'dan naklen rivayet etti. Demi; Id: Bana Urvetü'bnü Zübeyr haber verdi ki: Âise söyle demis:
«Ben ResûlvUah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazinda deccâlm fitnesinden Allah'a siginirken isitdim.»
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» bahsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m kendilerinden Allah'a sigindigi seyler ile birlikde; dec-câlin fitnesine âid kismini ise ayrica tahrîc etmisdir. Hadîsin bütünü bundan sonra gelecekdir.
Ulemâ namazda okunacak dualar hususunda ihtilâf etmislerdir. Imam Â'zam (80-150) ile imam Ahmed b. Hanbel (164- 241)'e göre namazda ancak me'sûr yahut Kur'ân-i Kerîm'e muvafik olan dualar okunur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bizim su namazimiz insan sözlerinden hiç birine gelmez. O ancak tesbîh, tekbîr ve Kur'ân okumakdan ibâretdir.» buyurmusdur. îbni Ebî Sey be bu kavli, Ebû Hüreyre, Tâvûs ve Muhammed b. Sîrîn 'den de rivayet etmisdir.
— Imam Safiî (150-204) ile Imam Mâlik namazda gerek din, gerekse dünya umuruna âid olan ve namaz okunan, insan sözüne benzer dualari okumak caizdir. Bunlardan okumakla namaz bozulmaz.
Zâhiriler'den îbni Hazm'e göre, Hz. Âise hadîsindeki is-tiâzeyi okumak farzdir. Çünkü Müs1im'in rivayetine nazaran Tâvûs , oglunun onu okumadigini anlayinca ona namazi yeniden kilmasini emretmisdir.

128- (588) Bize Nasir b. Aliy El - Cehdamî ile Ibni Nümeyr, Ebû Küreyb ve Züheyr b. Harb hepsi birden Vckî'den rivayet ettiler. Ebû Kti-reyb dedi ki: Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâi Hassan b. Atiyye'den [48], o da Muhammed b. Ebî Âise'den [49], o da Ebû Hüreyre'-den bir de yine Evzâî, Yahya b. Ebf Kesîr'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlül-Iah (Sallallahü Aleyhi ve Seiiem) :
«Siriniz tesehhud yaptigi zaman dört seyden Allah'a siginsin: Allah'im ben cehennem azabindan, kabir azabindan, hayât ve memat fitnesinden ve mesîh-i deccâlin fitnesi serrinden sana siginirim desin!» buyurdular.

129- (589) Bana Ebû Bekir b. tshâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l - Yemân haber verdi. (Dedi ki) : Bize Suayb, Zührî'den naklen haber verdi. Demis ki: Bana UrvetuTbnü Zübeyr haber verdi; ona da Pey-gamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Aise haber vermis ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazda :
«Yâ Rab! Ben kabir azabindan sana siginirim. Mesîh-i deccalIn fitnesinden de sana siginirim. Hayât ve memat fitnesinden de sana siginirim.
Allah'im, ben günahdan ve borçdan sana siginirim.» diye duâ edermis. ÂIse demis ki:
— Biri kendisine: «Borçdan ne kadar da çok Allah'a siginiyorsun Yâ Resûlallah!» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) :
«Çünkü insan borçlandimi konusur ve yalan söyler; vâd eder; sözünde durmaz.» buyurdular.

130- (588) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. MüsIim rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hassan b. Atiyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Ebî Aise rivayet etti ki kendisi Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitmis. Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz son tesehhüdü bitirdikten sonra dört seyden Allah'a siginsin: Cehennem azabindan, kabir azabindan, hayât ve memat fitnesinden, bir de mesih-i deccâlin fitnesinden!» buyurdular.
Bu hadîsi bana Hakem b. Mûsâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hikl b. Ziyâd rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Aliy b. Hasrem dahi rivayet etti. (DediJd) : Bixe Isft (yâni Ibni Yûnus) haber verdi. Bu râvîlerin hepsi Evz&î'deiÛra ianft$» rivâyet etmislerdir. Bu hadîsde (Evzâî) : «Sizden biriniz tesehhüdü bitirdikten sonra» demis «son» kelimesini zikretmemisdir.

131- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Adi yy, HisanTdan, o da Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti ki Ebû Seleme, Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitmis: Nebiyyullah (Sailaîlahü Aleyhi ve Selîem) :
«Yâ Rab! Ben kabir azabi ile cehennem azabindan; hayât memat fitnesinden ve mesîh-i deccâlin serrinden sana siginirim!» buyurdular.

132- (...) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SÜfyân, Amr'dan, o da T&vûs'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Ebû Hü-reyre'yi söyle derken isitdim: Resûlüllah (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah'in azabindan Allah'a siginin! Kabir azabindan Allah'a siginin; Mesîh-i deccâlin Fitnesinden Allah'a siginin! Hayât, memat fitnesinden Allah'a siginin!» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Abbâd rivayet etti. (Dedi.ki) : Bize Sttfyan, Ibni Tâvûs'dan, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem)den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bize Muhammed b. Abbâd ile Ebû Bekir b. Ebi Seybe ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize SüIyân, Ebû'z - Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SalUdlahü Aleyhi ve Selîem) 'den bu hadisin mislini rivayet etti.

133- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, BüdeyVden, o da Abdullah b. Sakîk'dan, o da Ebû H üre y re'd en, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)" den naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabir azabindan, cehennem azabindan birde deccâhn fitnesinden Allah'a sigimrmis.

134- (590) Bize Kuteybetü'bnü Saîd, Mâlik b. Enes'den (Ona okunmak sureti ile), o da Ebû'z - ZÜbeyr'den, o da TâvÛs'dan, o da timi Abbasdan naklen rivayet etti ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine Kur'ân'dan bir sûre ögretir gibi su duayi Ögretir:

«Yo Rab! Biz cehennem azabindan sana siginini; ben kabir azabindan sana siginirim; mesîh-i deccâlin fitnesinden de sana siginirim. Hayat memat fitnesinden dahî sana sigininin; deyin!» buyunirmug.
Müslim b. Haccâc der ki: «Tâvûs'un ogluna: Bu duayi namazinda okudun mu?» diye sorduguna; oglunun «Hayir» cevâbini verdigini; Tavas'im:
— Öyle ise Namazini yeniden kil; dedigini duydum. Çtinkü Tâvüs bu hadisi üç veya dört kisiden rivayet etmisdir; yahut dedigi gibidir.
Bu hadîslerin hepsi ResÜdm\ah(Sallallahu Aleyhi ve Sellem) fin ne gibi seylerden Allah'a siginirdigini, bunlari namazin neresinde ve niçin yapar* digini beyân etmektedirler.
Hadîsler birer birer tetkik edilirse Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) 'in kendilerinden Allah'a sigindigi seyler söyle hulâsa edilebilir:
1- Cehennem azabindan,
2- Kabir azabindan,
3- Hayât ve memat fitnesinden,
4- Mesîh-i deccâlin fitnesinden,
5- Günah ve borçdan.
Bu rivayetlerden Hz. Âise hadîsini Buhârî «Namaz» ve «Istikraz» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)f in namazda duâ etmesinden mu-râd selâm vermezden önce namaz sonudur? Gerçi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) masum oldugu için mezkûr seylerden dolayi Allah'a siginmaya ihtiyâci yoksa da onun yinede Allah'a siginmasi Allah korkusundan ayrilmamak ve ümmetine nümûne-i imtisal olmak; bir de ümmetine nasil duâ edeceklerini ögretmek içindir. Mesîh-i deccâl ondan çok sonra çikacagi hâlde onun fitnesinden dahî Allah'a siginmasi yine bu hikmete mebnîdir. Yâni ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in onun serrinden Allah'a siginmasi ümmeti hakkmda bir çok faydalar te'mînine mâ'tûfdur. Ezcümle deccalin bir gün gelip çikacagi haberi ümmet arasinda nesilden nesile intikâl eder, herkes onun yalanci, müfteri, müfsit bir herif oldugunu vaktiyle ögrenmis olur. Bu sebeple mü'minlere onun hiç bir gizli hususu kalmaz ve çiktigi zaman onunla karasilasan mü'minler sasirip kalmazlar. Onun bütün iddialarinin bâtil oldugunu ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hadîslerinden Ögrenirler.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in deccalin serrinden Allah'a siginmasi ümmetini ögretmek için yahut ümmeti nâmina da olabilir.
Isâ (Aleyhisselam) ile Deccal'a niçin Mesih denildigini evvelce gör-müsdük. Burada da hulasaten arz edelim ki Hz. îsâ ile deccal biribirle-rinden isimleri ile kayitlamak sureti ile ayrilirlar. Deccal'a, Mesîh denilmesi kendisinden hayir mesh edilip alindigi içindir. Bir gözü tamâmi ile silinmis gibi dümdüz kör oldugu için bu ismin verildigini söyliyenler bulundugu gibi çok gezdigi için Mesîh denildigini söyleyenler de vardir. Hattâ Ebû'l-Heysem deccala Mesîh degil «Missîh» denildigini söyler.
Hz. Isâ'ya, Mesîh denilmesi ise sirf hayir i'tibân iledir. Zîrâ mübarek eli ile bir hastaya dokunsa hasta hemen iyilesirdi. Kendisine bu ismin verilmesi ayak altlarinin dümdüz oldugundan ileri geldigini söyliyenler oldugu gibi; dünyâya gelirken yâg ile mesh edilmis olarak dogdu* gu için Mesih denildigini söyleyenler de vardir.
Hayâtin fitnesinden murâd: Yasadigi müddetçe insanin basina gelen çesitli sikintilar, belâlar ve düsüncelerdir. Bunlarin en büyügü — Maazallah— ölürken îmâni kurtaramamakdir,
Memat fitnesi: Ölüm fitnesi demekdir. Bununla ne kasdedildigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bâzilari bundan kabir fitnesinin kastedildigini' söylemislerdir. Bir takim ulemâya göre ise ölüm fitnesinden murâd Kâl-i ihtizâr yâni can çekistirme hâlindeki fitnedir. O anda seytan aleyhillânenin bir çok fitne ve desiselere bas vurarak müslümani imânindan etmeye çalisacagi çesitli delillerle malûmdur.
Ölüm fitnesi, kabir fitnesi diye tefsir edilince kabir fitnesi ile kabir azabinin ayni sey olduklari ve lüzumsuz yere tekrar edildikleri hatira gelebilirse de hakîkatde bunlar biribirinin ayni degildirler. Çünkü fitne azaba sebep olan seydir. Azap onun müsebbebidir. Bittabi sebep baska müsebbeb yine baskadir. Binaenaleyh tekrar yokdur.

«Borçdan ne kadar da çok Allah'a siginiyorsun Yâ Resûlallah!» diyen zâtin kim oldugu malûm degildir. Resûlüllah (Saîlaltakü Aleyhi ve Seîlem) in ona cevaben :
«Çünkü bir adam borç lan dimi konusur ve yalan söyler; vâd edttr d* sözünde durmaz.» buyurmasi su mânâya gelir: Bir adam borçlandimi.borcunu ödemek için bir sey veya bir vakit gösterir. Zamani geline» vâii ettigi sey'i bulup veremez yahut vâd ettigi zamanda borcunu Ödeyemez; bu suretle yalanaci olmus olur. Vadinden dönmesi de bu mânâyadir. - Tâni borcumu sana filan târihde ödeyecegim diye söz verir, o târih gelince ödeyemez bu suretle vadinden de dönmüs olur. Hâlbuki gerek yalancilik gerekse sözünden dönme münafiklarin sifatlanndandir. Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: Hayât memat fitnesi bütün fitnelere sâmildirler. O hâlde diger fitnelerin zikrine ne lüzum vardi?
Cevap: Diger fitnelerin ayri ayri zikredilmesi serlerinin çoklugu ve büyüklügünden dolayidir. Süphesiz ki âmm'in sâmil oldugu bâzi ferdleri tahsis etmek onlarin hükmüne son derece ehemmiyet ve dikkat atfedildigini gösterir.
Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin borçdan da Allah'a siginmasi: Abdullah b. Ca'fer hadîsine muariz gibi görünmektedir. Çünkü o hadîsde:
«Süphesiz ki Allah Teâlâ'nin kerih gördügü bir hususa âid olmadikça Allah Teâlâtâ borcunu ödeyinceye kadar borçlu ile beraberdir.» buyurul-maktadir. Hattâ hadîsin râvîsi Abdullah b. Ca'fer'in Ümmetçisine: «Git benim için borç al! Çünkü ben bu gece Allah benimle beraber olmadikça rahat olamam.» dedigi rivayet olunur.
Taberânî biribirine muariz görünen bu hadîslerin ilcisinin de sahîh oldugunu söylüyor. Fakat hakîkatda hadîslerin arasiHaa muâraza yokdur. Çünkü aralarini bulmak mümkündür.
Bunlarin aralan söyle bulunur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) in Allah'a sigindigi borç mubah bir sey hakkinda ahnmisdir. îiâkîn Ödemeye imkân yokdur. Bunu alan kimse dîn kardesinin malini helake mâruz birakmis olur. Yahut borç alir; ödemeye iktidari da vardir; yalniz ödemeye niyeti yokdur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) bunu ümmetine tâlim için sÖylemisdir. Yoksa kendisinin ödememek niyeti ile borç almasina imkân yokdur.
Ca'fer hadisi ise hakîkaten ser'an bir ihtiyâca mebnî ve ödemek niyeti ile alman borçdur.

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler :

1- Kabir azabi vardir. Hadîs bunu inkâr edenler aleyhine delildir.
2- Deccâlin vücûdu sâbitdir; ve günün birinde çikacakdir.
3- Fitne ve serlerden Allah'a siginmak Allah'd an onlarin def-u refini niyaz etmek mesrû'dur.
4- Borçlanmak agir ve kötü bir isdir. Borçlunun yalan söylemesine, vâ'dinden dönmesine sebep olur.
5- Borçdan Allah'a siginmak gerekir. Çünkü borç insani hem dünyâda, hem âhiretde lekedâr eder.
6- Tâvûs (Rahimehultah) 'in istiâzeyi okumadigi için ogluna namazi yeniden kildirmasi zahire bakilirsa bu bâbdaki emri vücûb için telâkki ettigindendir. Halbuki bu husûsdaki emir cumhûr-u ulemâya göre istiâzenin müstehab oldugunu bildirmek içindir, Ihtimâl ki onu Tâvûs da öyle bilmis fakat te'dîb için ogluna namazi yeniden kildirmisdir.

26- Namazdan Sonra Zikrin Müstehab Olusu ve Sifatini Beyan Babi

135- (591) Bize Dâvûd b. Ruseyd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ve-l!d, Evzâfden, o da Ebû Ammâr'dan (Bu zâtin ismi Seddâd b. Abdillâh'-dir.) [50] o da Ebû Esmâ'dan, o da Sevbân'dan naklen rivayet etti. Sevbân söyle demis: Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Seîlem) namazindan çiktigi zaman üç defa istigfar eder ve:
«Allah'im, selâm sensin; selâmet de ancak sendendir. Mübareksin. Ey Celâl ve Ikram sahibi!» derdi..
Velîd demis ki: Evzâî'ye: Bu istigfar nasil olacak? dedim. Estagfirul-lah, estâgfirullah dersin; cevâbini verdi.

136- (592) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ibni Nttmeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, Asimdan, o da Abdullah b. Hâris'den, o da Aise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis: «Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) selam verdigi vakit ancak diyecek kadar otururdu.»
Ibni Nümeyrin rivayetinde ibârea vardir.

(...) Bize bu hadisi Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi M) : BIMrEbü Hâlid (yâni El-Ahmar) Asim'dan bu isnâdla rivayet etti. ve dedi.

(...) Bize Abdülvâris b. AbdIssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Asim'dan, o da Abdullah b. Hâ-ris'den bir de Hâlid'den, o da Abdullah b. Hâris'den rivayet etti, bunlarin ikisi de Aise'den, Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem)'in ynkarki hadisin mislini söyledigini rivayet ettiler. Su kadar var ki Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) diyormus.
Resûlüilah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazindan çikmasindan mu-râd selâm vermesidir. Anlasiliyorki selâm verdikden sonra yine bu hadîsde beyân edildigi vecîhle üç defa istigfar eder, sonra «Allâhümme Ente's-Selâmu ilâh...» dermis.
Selâmin mânasi: Bütün kusurlardan ve hudûs alâmetlerinden salim olan; demekdir. Ve Allah'in isimlerinden biridir. Selâmetle vasiflanmak ancak kendisine zarar gelebilmesi melhuz olan hadis seylerde yâni mah-lûkâtda mütesavver oldugundan Teâlâ Hazretleri onlardan daha mümtaz bir sekilde selâmla tavsif edilmis: «Yâ Rab bizzat selâm sensin, mahlûkâ-tin vasiflandigi selâmet de senden sâdir olur.» denilerek Allah Teâlâ Hazretlerinin bütün mahlûkâtdan müstagni oldugu; selâmeti o verdigi ve neticede yine ona râci' oldugu makâm-i ihtiram da beyân olunmusdur.
Fukahâ bundan sonraki Hz. Âise hadîsi ile istidlal ederek namazda selâm verdikden sonra imamin bir parça yer degistirmesini müstehab görmüslerdir. Bunun hikmeti ihtilaflidir. Bâzilarina göre imam iken durdugu yer pek faziletli bir yerdir; orada durmak ancak imamlik sebebi ile hak edilir. Imamlik bitince artik imamin orada durmaya hakki kalmaz.
Bir takimlari: «îmamin yer degistirmesi onun selâmini isitmeyenler, kendisini görsün diye müstehab olmusdur.» derler. îmamin namazdan sonra sag tarafa çekilmesi müstehabdir. Çünkü serîatda her ise sagdan baslamak müstehabdir.
Sâfiîler'den bâzilarina göre: Imamin yer degistirmesi o namazdan sonra sünneti müekkede olarak devamli nafile namaz bulunduguna göredir. Namazdan sonra sünnet namaz yoksa yer degistirmek müstehab degildir. Çünkü Resûlüilah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) 'in sabah namazini kil-dikdan sonra günes doguncaya kadar yerinde oturdugu rivayet olunmusdur.

137- (593) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rîr, Mansûr'dan, o da El - Müseyyeb b. Râfi'den, o da MugîratÜ'bnü Su\ be'nin azadlisi Verrâd'dan [51] naklen haber verdi. Verrad söyle demis:
— Mu&ratfi'bnü Su'be, Muâviye'ye, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Selem)"w. namazdan çikip selâm verdikten sonra sunlari söyledigini yazdv
«Allah'dan baska hiç bir ilâh y.ikdur; Yalniz o vardir. Seriki yoktur. Mülk onundur. Hamd d» ona mahsusdur. Hem o her sey'e IcaadIrdir. Allah'i mi Senin verdigine mâm olacak hiç bir kimse yokdur; vermedigini verecek de yokdur; senin katinda hiç bir varlik sahibine varligi fayda verecek degildir»

(...) Bize bu hadisi Ebû Bekir b. Ebî Seyhe Ue Ebû Kureyb ve Ahmtid b. Sinan [52] da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Mnâviye A'ine^ienf'e da El-Müseyyeb b. Râfi'den, o da MugîratÜ'bnü SuWnin âitAdhrt Ver-râd'dan,

o da Mugîra'dan, o da Peygamber (SallaUahU Akyhi ve p& naklen yukarki hadîsin mislini rivayet etti.
Ebû Bekir Ue Ebû Küreyb kendi rivayetlerinde söyle dediler:
«Verrâd, Mugîra o mektubu bana yazdirdi. Onu Muâviye'ye, ben yazdim; dedi.»

(...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Abdetü'bnü Ebî Lübâbe haber verdi ki: Mugîratü'bnü Su'be'nin âzâdlisi Verrâd söyle demis: Mugîratü'bnü Sulbe, Muâvîye'ye:
— «Ben Resûlüllah (SaIlalînhü Aleyhi ve Sellem)'i namazdan selâm verdigi sirada söyle derken isitdim... diyerek yukarkilerin hadîsleri tarzinda (Hem o her sey'e kaadirdir.) cümlesinden mâdâsmi yazdi. Yalniz bu cümleyi zikretmedi. (Bu mektubu ona Verrâd yazmisdir).

(...) Bize Hâmid b. Ömer El-Bekrâvî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bisr (yanî îbni'I - Mufaddal) rivayet etti. H.

Dedi ki: Bize Muhammed b. El - Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ezher [53] rivayet etti. Bunlar hep birden Ibni Avn'dan, o da Ebû Saîd'den, o da Mugîratü'bnü Su'be'nin kâtibi Verrâd'dan naklen rivayet etmislerdir. Verrâd: «Muâviye, Mugîra'ya yazdi...» diyerek Mansûr ile A'mes hadîsleri tarzinda rivâyetde bulunmus.

138- (...) Bize tbni Ebî Ömer El-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnü Ebî Lübâbe Ile Ab-dülmelik b. Umeyr rivayet ettiler. Onlar da Mugîratü'bnü Su'be'nin kâtibi Verrâd'i söyle derken isitmisler: Muâviye, Mugîra'ya: Bana Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)'den isittigin bir sey yaz!., diye mektup gönderdi. Bunun üzerine o da, ona su cevâbi yolladi:
«Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fi namazda selâm verdikten sonra:
«Allah'dan baska hiç bir ilâh yoltdur; yalniz o vardir; onun seriki yofcdur; mülk onundur; hamd de ona mahsûsdur; hem o her sey'e kaadirdir. Allâh'rm! Senin verdigine mâni olacak hiç bir kimse yokdur; vermedigini verecek de yokdur. Senin katinda hiç bir varlik sahibine varligi fayda verecek degildir.» buyururken isittim.
Bu hadîsi Buhârî: «Kitâbü'l - l'tisâm», «Kitâbü'r - Rikâk», «Ki-tâbü'I. Kader», «KiUbü'd - Daavat» ve -Kitabü's - Salât- da; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Kitabü's - Salât» da muhtelif râvîlerden tah-rîc etmislerdir.
Müslim 'in, Hâmid b. Ömer El-Bekrâyi tarîki ile tahrîc ettigi rivayetin senedindeki Ebû Saîd hakkinda ihtilâf edil-misdir. Dogrusu Buhârî 'nin rivayetidir Bu rivayete .göre Ebü Saîd'in ismi Abdu Rabbih b. Saîd'dir. îbni Sek«n (294-353): «Bu zât Hz. Âise'nin süt kardesinin ogludur.» demigsete ulemâ bunun yanlis oldugunu söylemislerdir.
îbni Abdil Berr (368-463), bu zâtin Hasan-i Basrî oldugunu söylemisdir. Fakat ulemâ bunun da hatâ oldugunu beyân etmislerdir.
Bu yazisma vak'asi geçtigi siralarda Hz. Mugîra Kûie'de vali bulunuyordu. Kendisini oraya Muâviye (Radiyallahû anh) gönder-misdi. Rivayetlerin mec'mûundan anlasiliyor ki evvelâ Hz. Muâviye, Mugîra'ya mektup yazarak Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in namazdan selâm verdikden sonra ne okurdugunu sormus; Mugira (Radiyallahû anh) dahî hadîs-i serif de beyân edildigi vecîhle cevap vermis-dir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)fin namazdan selâm verdikden sonra neler okudugunu bildiren muhtelif rivayetler vardir. Ibni Huzeyme (223-311)'nin rivayetinde selâm verdikden sonra üç defa:
«Allah'dan baska hiç bir ilâh yokdur; Yalniz o vardir; seriki yokdur; mülk onundur; harad de ona mahsûsdur; hem o her sey'e fcaadîrdirj»- der idigi bildirilmektedir. Bizzat Hz. Muâviye 'den rivayet olunan bir hadîsde Muâviye {Radiyallahû anh) ResûlüUah (Sallailahü Aleyhi v€ Sellem) 'i her namaz sonunda selâm verdikçe:
«Yâ Rab! Senin verdigine manî olacak hiç bir kimse yokdur; vermedigini verecek de yokdur. Senin katinda hiç bir varlik sahibine varligi fayda verecek degildir.» derken isitdim; demisdir. Bir rivfiyetde:
«Süphesiz Id Allah'in öne geçirdigini arkaya birakacak kimse olmadigi gibi; arkaya biraktigini, öne alacak;

vermedigini verecek, onun verdigini vermeyecek de yokdur. Onun katinda hiç bir varlik sahibine varligi fayda verecek degildir. Allah her kime çok hayir vermek isterse onu dînde ffalcîh yapar.» buyurulmusdur.

Bu bâbda Hz. Muâviye bizzat kendisi hadîs rivayet ettikden sonra bu mes'eleyi niçin Mugîra (Radiyallahû anh)'a sormusdur? seklinde bir suâl hâtira gelebilir.

Cevap sudur: Hz. Muâviye bununla mes'eleyi iyice tesbît etmek, hadîsi baska rivayet eden var mi, yok mu anlamak, kendi rivayetinde unuttugu yerler olup olmadigini kontrol etmek istemisdir.

Hadîsde mevzûubahis olan namaz mektûbe yâni farz olan namazdir. Nitekim bâzi rivayetlerde bu cihet tasrîh dahî edilmisdîr.

Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Sellem) 'in her farz namazdan sonra zikre ile baslamasi bu cümlenin bilittifâk kelime-i tevhîd olmasindandir. Mezkûr cümlenin «Lâ ilahe» kisim «Hiç bir ilah yokdur.» Mânâsina olup Allah'dan baska her sey'den ülûhiyeti nefy etmekde; «illallah» tarafi da «Ancak Allah vardir.» mânâsina ülûhiyeti Allah Teâlâ'ya tahsis etmektedir. Iste bu iki sifat ile bu cümle kelime-i tevhîd ve kelime-i sehâdet olmusdur. Ulemâdan bâzilari: «Nefiyden istisna isbâtdir; isbâtdan istisna ise nefiy mânâsini ifâde eder.» demislerdir, îmani Âzam 'a göre nefiyden istisna isbât degildir. O Resûlül-lah (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in yâni «Nikâh ancak veli ile caizdir.» hadîsi ve emsali ile istidlal etmisdir. Çünkü velî bulununca hemen nikâhin tahakkuk etmesi lâzim gelmez. Bunun baska sartlari da vardir. Bu husûsda Hz. Imâm'a itiraz olunmus ve: -Su hâlde kelime-i tevhîd tam tevhîd olamiyor. Çünkü bu cümleden murâd Allah'dan baska her sey'den ülûhiyeti nefiy etmekdir. Bundan ise ülûhiyetin Allah'a sabit olmasi mânâsi lâzim gelmez. Binaenaleyh tevhidin tevhîd olmamasi lâzim gelir.» denilmizdir.

Bu itiraza Imam Âzam tarafindan söyle cevap verilmisdir: «Küffarin bir çoklari zihinlerinde ilâh mefhûmu mevcûd oldugu hâlde Allah'a sirk kosmuslardi. Iste kelime-i tevhîd bu sirk'i nefy için vârid olmusdur, ve bu bâbda nass'dir. Mezkûr mânâya ibaresi ile delâlet eder; isareti ile de Allah'in birligine delildir.

Kelime-i tevhîddeki «illâ» «gayru» manasinadir. Cümlenin basindaki «la» cinsden hükmü nefiy eden «lâ-i tebrie» dir. Ismi «ilahe» kelimesidir. Haberi ise mahzûf «mevcudun» kelimesidir. Cümlenin mânâsi:

«Allah'dan baska hiç bir ilâh mevcûd degildir.» takdirindedir, «tllâl; Iah» m nasp edilmemesi bundandir. Yâni «illâ» kelimesi burada sifat vâfö olmusdur. Sifat mevsûfuna tâbidir. Burada mukadder olan «mevcudun» kelimesi merfû oldugu için müstesna da mevsûfu gibi merfû olmusdur.

«Vahdehû» kelimesi hâl olmak üzere nasp edilmisdir. Gerçi hâl'in nekire olmasi sart ise de bunadaki « Validemi* kelimesi seklinde te'vîl olunmusdur.

«Seriki yokdur.» cümlesi Allah'in birligini te'kîddir. Çünkü birlikle vasiflanan bir sey'in seriki olamaz..

«Mülk onundur.» cümlesinin manâsi bütün mahlûkaat nevileri onundur demektir.

«Mülk» kelimesi «mim» in zammi ile umûmî, «mim» in kesri ile husûsî mânâ ifâde eder. Onun için bâzilari «Melik» in mülk'den; «Mâlik»in milk'den alindigini söylerler. Bir takimlari mâlik kelimesinin melik'den daha belîg bir sifat oldugunu söylerler. Bâzilari da bunun aksini iddia ederler.

«Hamd de ona mahsûsdur.» cümlesinin mânâsi^yerde ve göklerde hamd eden kimler varsa hepsinin hamdleri ve aymlari ile arazlari ile bütün hamd siniflan ona mahsûsdur; ondan baska hamd'e lâyik kimse yokdur; demekdîr. Vâkiâ: «Filân kimseye su iyiliginden dolayi hamd ettim.» denilirse de buradaki hamd kul'a nisbetle mecazdir. Hakîkatda hamd yine Allah'a âiddir.

«Kadir», Allahû Zülcelâl'in isimlerinden biridir. Nitekim «KaadIr» ve «Muktedir» kelimeleri de öyledir. Bundan murâd yerde ve göklerde kud-ret-i kâmile ancak Allah'a mahsûsdur; demekdir.

«Hadîsin sonunda zikri geçen «cedd» kelimesi bâzilarina göre baht, diger bâzi ulemâya göre ise zenginlik mânâsina gelir. Neteim Hasan-i Basrî (Rahlmehullah) dahî onu bu mânâya almisdir.

Baht mânâsina göre cümleden murâd: «Hiç bir bahtiyara senin indinde bahti yâr olmaz.» demek olur.

«Cedd»en murâd dede oldugunu söyleyenler de vardir. Bu takdirde cümlenin mânâsi: «Senin indinde hiç bir kimseye soyu sülâlesi fayda vermez.» demek olur.

«Cedd» kelimesini «cidd» seklinde okuyanlar da bulunmusdur. «Cidd-: Çalismak demekdir. Buna göre hadîsin

mânâsi: «Senin indinde hiç bir kimseye çalismasi fayda vermez.» demek olur. Fakat bu mânâyi Taberî kabul etmemisdir.
Nevevî bu kelimenin «cedd» seklinde söhret buldugunu mânâsinin dahî baht veya zenginlik demek oldugunu söyler.

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Babimiz hadîslerinin sâmil oldugu lafizlarla namaz sonunda duâ etmek müstehabdir. Eesûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in her farz namazdan selâm verdikden sonra:
«Yâ Rabb! Ben küfürle, fakirlikden ve kabir azabindan sana siginirim.»
dedigi hattâ Hz. Ukbetü'bnü Âmir'e her farz namazdan sonra «Muavvîzât» sûrelerini (Nesâî'nin rivayetinde «Muavvizeteyni) okumasini emir buyurdugu rivayet olunur.
Bu husûsda daha baska rivayetler de vardir. Mes'elâ: Bir rivâyetde:
«Her kim sabah namazindan sonra üç defâ «Kendisinden baska hiç bir ilâh bulunmayan ulu Allah'a istigfar eder; ona levbe eylerim; derse günahlari denizin köpügü kadar bile olsa affolunur.» Duyurulmus; Ebû Ümâme (Radiyallahû anh) Man rivayet edilen bir hadîsde de:
«Her' kim farz namazlarin sonunda âyete'l-Kürsî ile sûre-I ihlâsi okursa o kimsenin cennete girmesine ölümden baska mân! kalmaz.» buyurulmusdur.

139- (594) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Hisâm, Ebû'z - Zü-beyr'den rivayet etti. Demis ki: Ibni Zübeyr her namazin sonunda selâm verdigi vakit söyle derdi:
«Allah'dan baska hiçbir ilâh yokdur. Yalniz o vardir; seriki yokdur; mülk onundur. Hamd de ona mahsûsdur. Hem o her sey'e kaadirdir. Güç ve kuvvet ancak Allah'a mahsûsdur. Allah'dan baska hiç bir ilâh yokdur; biz de ancak ona ibâdet ederiz; nimet onun; fazilet onun, güzel sena da onundur. Kâfirler patlasa da dînde samîmi olarak Allah'dan baska ilâh yokdur (deriz) »
Ibni Zübeyr: «Resûlüllah (SaiUülahü Aleyhi ve Sellem) her namazin sonunda bunlarla tehlîl yapardi» demis.

140- (...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnü Süleyman, Hisâm b. Urve'den, o da azadldan Ebû'z-Zübeyr'den naklen rivayet etti ki: Abdullah b. Zübeyr her namazin sonunda tehlîl getirirmis. Ebû'z-Zübeyr hadisi IbnI Nümeyr hadîsi tarzinda rivayet etmis; sonunda:
— «Sonra ibni Zübeyr diyor ki: Resûlüllah (Sallaîiahü Aleyhi ve SelIem) her namazin sonunda bu dualarla tehlîl yapardi.» demistir.

(...) (Bana Ya'kûb b. Ibrahim Ed - Devrakî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Uleyye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Ebî Osman rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'z - Zübeyr rivayet etti. Dedi ki: Ben Abdullah b. Zübeyr'i su minberin Üzerinde hutbe okurken dinledim. Söyle diyordu: Resûlüllah (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem) namazin yahut namazlarin sonunda selâm verdikten sonra buyururdu ki...» diyerek hadisi Hisâm b. Urve hadîsi gibi rivayet etmistir.

141- (...) Bana Mhammed b. Selemete'l - Murâdî rivayet ettî. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb, Yahya b. Abdillâh b. Sâlim'den, o da Mû-sâ b. Ukbe'den rivayet etti, Ona da Ebû'z-Züheyr-i Mekkî rivayet etmis ki: Kendisi Abdullah b. Zübeyr'i her namazin sonunda selâm verdikte vu-karki iki râvînin hadîsi tarazinda rivayet ederken dinlemis; sonunda da:
«Bunu Resûlüllah (Sallaîiahü Aleyhi ve Sellem)'den rivayet ederdi.» demis.

142- (595) Bize Asim b. Nadir Et - Teymî [54] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize £1 - Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullâh rivayet etti. H.
Dedi ki: Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ibni Adân'dan rivayet etti. Bunlarin ikisi de Sümey'den, o da EbÛ Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettiler. (Bu hadîs Kütey-be'nindir.) ki: Muhacirlerin fakirleri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e gelerek: Varlik sahipleri yüksek dereceleri ve daimî nimetleri alip gittiler, demisler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Neymis o?» diye sormus. Muhacirler :
— (Ne olacak) onlar da bizim kildigimiz gibi namaz kiliyor; bizim tuttugumuz gibi oruç tutuyor, (amma) onlar sadaka veriyor; biz veremiyoruz; onlar köle azâd ediyor, biz edemiyoruz» demisler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
«Ben size bir sey ögreteyim mi? Onunla sizi geçenlere yetisir; sizden sonrakileri de geçersiniz. Hem hiç bir kimse sizden daha faziletli olamaz; meger kI sizin yaptiginiz gibi yapmis otsun?» buyurmus. Muhacirler:
— Hay hay Yâ Resülâllah!.. demisler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her namazdan sonra otuzüç kere tesbîh, tekbîr ve tahmîd edersiniz.» Ebû Salih demis ki: «Bunun üzerine fakir muhacirler Resûlüllah
(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e dönerek;
«Mal, mülk sahibi din kardeslerimiz bizim yaptigimizi isitmis; bnaun mislini onlar da yaptilar!» demisler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
« (Ne yapalim) Bu, Allah'in bir fadl-u keremidir; onu diledigine verir.» buyurmuslar.
Kuteybe'den baskalari bu hadîsde Leys'den, o da tbni Aclân'dan naklen sunu da ziyâde etmislerdir: Sümey dedi ki: Ben bu hadîsi yakinlarimdan birine söyledimde:
— Yaniliyorsun! Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak: «Otuz uç kere tesbîh çeker; otuz üç kere tahmîd eder; otuz uç kere de
tekbîr eylersin!» buyurmusdur; dedi. Bunun üzerine Ebû Salih'e dönerek bu mes'eleyî ona da söyledim. Ebû Salih elimden tutarak sunlari söyledi:
— Allâhû Ekber, Sübhânallah, Elhamdüllillâh; Allâhu Ekber, Stibhâ-nallah, Elhamdülillah... (diye diye) bunlarin hepsinden otuz üçe varacaksin-» dedi.
Ibni Aclân demis ki: «Ben bu hadisi Recâ' b. Hayve'ye rivayet ettim; o da onun mislini EbÛ Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti.»

143- (...) Bana Ümeyyetüb'nü Bistâm El-Aysf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh, Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) *den naklen rivayet etti ki: Fakîr muhacirler:
— Yâ Resûlallah! Varlik sahipleri yüksek dereceleri ve dâimi nimetleri alip gitti...» demisler. Râvî hadîsi Kuteybe'nin, Leys'den rivayet ettigi gibi anlatmis; su kadar var ki: Ebû Hüreyre hadîsine, Ebû Salih'in: «Sonra fakîr muhacirler dönerek ilâh...» sözünü katmis. Hadîse sunu da ziyâde eylemisdir: «Süheyl diyor ki: (Zikirler) onbirer onbirer olacak, bütün bunlarin mec'mûu otuzüç eder.»

144- (596) Bize Hasen b. îsâ [55] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Mübarek haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mâlik b. Migvel haber verdi. Dedi ki: Ben Hakem b. Uteybe'yi, Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ucra'dan, o da Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ederken isitdim. Efendimiz söyle buyurmuslar: «Bir takim muakkibât vardir ki onlari her farz namazin ardindan söyleyen — yahut yapan— hiç bir vakit haybete ugramaz (Bunlar) otuzüç defa tesbîh çekmek, otuzüç defa tahmîd etmek, otuzdört defa da tekbîr getirmekdir.»

145- (...) Bize Nasr b. Aliy El-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ahmed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize

Hamzetü'z - Zeyyât, Ha-kem'den, o da Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'b b. Ucra'dan, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Resûlüüah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuslar:
«BIr takim muakkibât vardir kI onlan söyleyen —yahut yapan— hay-bete ugramaz. (Bunlar) her namazin sonunda otuzüç tesbîh, otuzüç tahmîd ve otuzdört tekbîrden ibâretdir.»

(...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esbât b. Muhammed [56] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Kays El-Mülâî, Ha-' kem'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.

146- (597) Bana Abdülhamîd b. Beyân El-Vâsitî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Abdillâh, Süheyl'den, o da Ebû Ubeyd El-Mezhacî'-den (Müslim der ki: Ebû Ubeyd, Süleyman b. Abdilmelik'in âzâcUisidir.), o da Ata' b. Yezîd El - Leysî'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da ResûluUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi. (Efendimiz söyle buyurmuslar.)
«Bir kimse her namazin sonunda Allah'a otuzöç defa tesbîh, OtuzDç defa hamd eder, otuzüç defa da tekbîrde bulunursa bunlarin mecmOu dok-sandokuz eder. Yüzün tamâminda da: Allah'dan baska hiç bir ilâh yok-dur. Yalniz o vardir. Seriki yokdur. Mülk onundur; Hamd de ona mahsÛs-dur; hem o her sey'e kaadirdir; derse günahlari denizin kopugu kadar bile olsa (yine) affolunur.»

(...) Bize Muhammed b. Sabbâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Zekeriyyâ, Süheyl'den, o da Ebû Ubeyd'den, o da Atâ'dan, o da Ebû Hüreyre'd en naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre: «Resulüllah (Sallallahü Aleyhi veSeltem) söyle buyurdu...» diyerek bu hadîsin mislini rivayet etmis.
Bu rivayetlerin hepsi namazdan sonra yapilacak 2Ikri beyân etmektedirler. Fakir muhacirlere dâir olan Ebû Hüreyre hadîsini Buhârî «Namaz» bahsinde; Nesâi «Yevm ve Leyle»de muhtelif râ-vîlerden tahrîc etmislerdir. Ayni hadîsi Ebû Dâvûd ile Tirmizî de rivayet ederler. Mezkûr hadîsde mevz-û bahis olan fakir muhacirlerin kaç kisi oldugu bilinmemektedir. Yalniz Ebû Dâvûd 'un bir rivayetinde Hz. Ebû Zerr'in gelen muhacirler arasinda oldugu Nesâî'nin ve diger bâzi ulemânin rivayetlerinde gelen muhacirler arasinda Ebû ' d-Derdâ (Radiyalîahû anh) 'in da bulundugu zikredilmektedir.
Düsûr: Çok mal mânâsina gelir. Bâzilari her sey'in çoguna düsûr denildigini söylemislerdir. Bu kelimenin dâima müfred kullanildigini söyleyenler bulundugu gibi tesniye ve cemî hâlinde kullanildigini da iddia edenler vardir. Bâzi rivayetlerde düsûr kelimesinin yerine «dûr» denil-misdir.
Dûr: Dâr'in cem'idir. Bu takdirde hadîsden murâd: ev bark sahipleri olur ki netice yine zenginler demekdir.
Muhacirlerin fakirleri Ensârm fukarasindan daha çokdu. Çünkü mu-hâcirîn-i kiram Mekke'deki mallarindan, mülklerinden olmuslardi. Suâli muhacirlerin sormasi bundan (yâni fakirlerinin çok olmasindan)'dir Bir rivâyetde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)'e suâli soran Hz. Ebû Zerr; diger bir rivâyetde Ebû'd-Derdâ (Radiyalîahû a/ih û ma) dir.
Muhacirlerin suâline karsi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan sonra muayyen mikdârda tesbîh, tahmîd ve tekbîrde bulunmak sureti ile muhacirlerin sevap hususunda herkesi geçeceklerini beyân bu-yurmusdur. Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: «Bu kelimeler bu kadar kolay ve mesakkatsiz söylendikleri hâlde nasil olur da cihâd gibi en güç ve en faziletli ibâdetlere müsâvî olabilir? bu suâle söyle cevap verilmisdir: Fakir oldugu hâlde bu kelimelerin, bahusus hamd'in hakki olan ihlâsi edâ etmek en faziletli ve en mesakkatli amellerdendir. Sonra sevabin mutlaka me-sakkata göre verilmesi lâzim degildir. Kelime-i sehâdeti söylemekle kazanilan sevap, bir çok mesakkatli ibâdetlerin sevabindan daha fazladir. Ulemâ-i kiramin beyânina göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile bir lâhza sohbetde bulunmanin hayir ve fazileti hiç bir amelin sevabi ile
Ölçülemez. Ve o dereceye baska hiç bir amel ile ulasilamaz. Bir de fakir muhacirlerin niyetleri, zengin olsalar zenginler gibi amel etmek idi. Bir hadîs-i serif de beyân buyurulduguna göre; «Mü'minin niyeti amelinden daha

hayirlidir.» Binaenaleyh bu niyetde bulunan muhacirîn-i kirama da niyetlerine göre cevap verilecek demekdir. Burada da söyle bir suâl hatira gelebilir: Namaz sonundaki zikirleri zenginler de yaptiklari takdirde va'd edilen sevaba nail olurlar. Su hâlde vaziyet yine muhacirlerin sikâyet ettigi sekilde kalir. Yânî zenginler yine fakirlerden daha faziletli ve sevapli olurlar. Çünkü zikir hususunda fakirlerle müsâvî olmakla beraber cihâd ve saire gibi mesakkatli mâlî ibâdetlerde onlari geçerler? Buna da söyle cevap verilmisdir: Fakîr muhacirlerin maksadi mutlaka zenginlerden fazla sevap ve derece kazanmak degil; bu derecelere ve ebedi nimetlere kendilerinin de nâü olmalaridir.

Rivayetlerin ekserisinde namazdan sonra evvelâ tesbîh sonra tahmîd daha sonra tekbîr getirilecegi zikredilmisse de bâzi rivayetlerde tekbîr, tahmîd'den önce zikredilmis, bâzilarinda da tâhmîdin, tesbîhden önce yapilacagi bildirilmisdir. Rivâyetlerdeki bu ihtilâf bu husûsda tertibe riâyet sart olmadigini gösterir. Lâkin yine de ise tesbîhden baslamak ondan sonra tahmîd; daha sonra tekbîrde bulunmak evlâdir. Çünkü tesbîh, Teâlâ Hazretlerinin bütün noksanliklardan beri oldugunu tezammun eder. Tah-mîdde Allah Teâlâ'ya kemâl sifatini isbât vardir. Çünkü bütün hamd-ü senalar ona âidîr. Ondan sonra sira tekbîre gelir. Çünkü tekbîrde ta'zîm vardir. Bütün noksanliklardan münezzeh ve bütün hamdü senalara müs-tahik olan bir zâti ta'zîmde bulunmak elbetde vâcib olur. îste bu ta'zîm, tekbîrle edâ olunur. Bütün bunlardan sonra bir de tehlîl getirilerek zikre hitam verilir. Tehlîlden murâd «lâ ilahe illallah ilâh...» cümlesidir. Bu cümle Allah'in birligine ve münferid olduguna delâlet etmektedir.

Zikirlerin yerini ta'yîn hususunda bâzi rivayetlerde: «Her namazdan sonra»; diger bâzi rivayetlerde: «Her namazdan sonraki dualar meyânin-da»; bir rivayet de: «Her namazin pesinde.» denilmisdir. Buradaki namaz tâbiri farz ve nafile her namaza sâmilse de ulemânin ekserisi onu farz na-r maza hamletmislerdir. Çünkü babimiz hadîslerinden Kâ'b b. Ucra rivayetinde namazdan muradin farz namaz oldugu tasrih edilmisdir. Anlasiliyor ki, ulemâ mutlak olan sair rivayetleri bu mukayyed iivâ-yete hamletmislerdir.

Kâ'b b. Ücra hadîsini Dâre Kutnî mevkuf saymis ve «Merfü' rivayeti mevkuf rivayetinden zayifdir. Çünkü hadîsi mevkuf olarak rivayet eden râvîler hifiz ve dirayetçe ötekilerden daha üstündür.» demisse de onun bu sözü kabul edilmemisdir. Çünkü bu hadîsi Müslim hep merfû' tarîklerden rivayet etmisdir. Dâre Kutnî dahî baska tarîklerden onu merfû' olarak rivayet etmisdir. Hadîsi mevkuf rivayet edenler Mansûr ile Su'be ise de onlarin bile merfû1 veya; mevkuf rivayet ettiklerinde ihtilâf vardir.

Usûl-u fikih ulemâsi ile Fukahâya ve hadîs imamlarinin muhakkiklerine göre hem mevkuf, hem merfû' rivayet edilen bir hadîse merfû' hükmü verilir. Sahîh olan mezheb budur. Hattâ mevkuf olarak rivayet edenlerin adedi daha çok bile olsa hadîs yine merfû' hükmündedir. Hâlbuki bu-. rada bilâkis merfû' olarak rivayet edilenlerin sayisi daha çokdur.

Muakkibât: Tesbihler demekdir. Tesbihler birbiri ardindan geldikleri için onlara bu isim verilmisdir.

Bu babin hadîslerinde zikri geçen tesbihlerin sayisi pek muhtelifdir. Bâzilarinda otuzüç adet olacagi tasrîh edilmisdir. Nitekim Ebû Hüreyre hadîsinde böyledir. Nesâî'nin tahrîc ettigi Zeydü '-bnü Sabit hadîsinde tesbihlerin yirmibes; îbni Ömer (Radiyailahâ anh) hadîsinin bâzi tanklarinda onbir, Tirmizî ile Nesâî'nin rivayet ettikleri Enes hadîsinde on; Enes hadîsinin bâzi tarîklerinde bir; Taberânî'nin rivayet ettigi Cühenî hadîsinde yetmis; Nesâî'nin tahrîc ettigi Ebû Hüreyre hadîsinin bâzi tarîklerinde yüz defa tesbîh, tekbîr ve tahmîd edilecegi; bu yapilirsa yapan kimsenin günahlari denizin köpügünden bile çok olsa af-vedilecegi beyân edilmisdir.

Acaba zikir hususundaki bu muhtelif adetlerin hikmeti nedir?

Ulemânin beyânina göre bunlardaki hikmet sirrini bilmesek bile her gey'den evvel emre imtisâldir. Çünkü Peygamber (Saîiallahü Aleyhi ve Selîem) 'in sözleri hikmetden hâlî degildir.

Aynî diyor ki: «Tesbihlerin sayisi hakkindaki ihtilâf sahislara, hâl ve zamanlara göre degisikdir. Bunlar söyle îzâh olunabilir: Namazdan sonra bir defa zikirde bulunmayi emretmesi bir adedi en küçük sayi olup ondan asagi baska sayi bulunmadigin dan dir. Alti defa zikir emredilmesi günlerin sayisi alti oldugu içindir. Binaenaleyh namaz sonunda alti defa zikirde bulunan kimse haftanin her gününde bir defa zikir etmis ve bütün günlerini zikir

bereketi ile doldurmus gibi olur. On defa zikir tavsiye edilmesi her hayir on kat sevapla mukabele görecegindendir. Onbir de öyledir. Bunda onun muhakkak olduguna kat'î sûretde hüküm hâsil olsun diye bir de ziyâde vardir. Yirmibes defa zikir tavsiye edilmesi günle, gecede yirmidört saat bulundugundandir. Onbirde oldugu gibi bunda da yir-midört adedi kat'î olarak anlasilmak için üzerine bir sayi daha ilâve edilmisdir. Su hâlde namazdan sonra yirmibes defa zikr-u tesbîhde bulunan kimse günle gecenin her saatinde zikir etmis gibi olur. Zikrin otuzüç aded yapilmasinin tavsiye buyurulmasi bu sayi üçle çarpildigi zaman doksandokuz ettigi içindir. Binaenaleyh bu mikdâr zikirde bulunan kimse Allah Teâlâ'yi doksandokuz ismi ile zikretmis gibi olur.
Zikrin yetmis defa yapilmasinin emir buyuralmasi bire on hesabi ile yetmise karsi yediyüz sevap hâsil olacagi içindir. Nitekim Cühenî hadîsinde bu cihet tasrîh olunmusdur.
Yüz defa zikirden ise çoklukda mubâlega kasdolunmusdur. Çünkü yüz adedi sayilarin üçüncü derecesidir.
Bu sayilarin hangisinin tercîha sayan oldugu mes'elesine gelince: zikrin her nev'îni otuz üçer defa yapmak yâni otuzüç defa «Sübhânallah», otuzüç defa «Elhamdülillah*, otuzüç defa da «Allâhu Ekber» demek hepsinden evlâdir. Kaadi Iyâz: «Bu Ebû Salih'in te'vîlin-den evlâdir.» diyor.
Tekbîrlerin sonunda ilâh... denüif ki,
bununla yüz tamam olur. Bir rivâyetde tekbîrin otuzdört aded yapilacagi zikredilmisdir. Bunlar mevsuk râvîler tarafindan yapilma ziyâdeler oldugu için kabul edilmeleri gerekir. Nevevî'nin beyânina göre; insan ihtiyatla hareket etmeli ve otuzüç defa tesbîh, otuzüç tahmîd, otuzdört. defa da tekbîrde bulunmali; en sonunda da tehlîli yapmalidir. Bu suretle ona göre bütün rivayetlerin arasi cem' edilmis olur.
Acaba zikredilen adedlerden az veya çok tesbîh veya tahmîdde bulunulursa va'd edilen sevap hâsil olur mu, olmaz im?
Ulemâdan bâzilarina göre ziyâde veya; noksan kasden yapilirsa vaad edilen sevap hâsil olmaz. Çünkü olabilir bu adedlerin bir hikmeti ve hâssasi bulunur da aded noksan birakilmak veya ziyâde edilmek sureti ile bu hikmet ve hâssa zayi' olur. Fakat diger bâzi ulemâ bu mütâlâayi dogru bulmamis istenilen aded doldurulduktan sonra yapilan ziyâde o aded vâad buyurulan sevabi gidermez; demislerdir. Bu kavil daha makbul görünmektedir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Namazlardan sonra zikirde bulunmak faziletli bir ameldir.
2- Derece kazanmak için sâlih ameller islemek hususunda müsabaka caizdir. Çünkü ashabin zenginleri zikir mukabilindeki sevabi isitince hemen zikre sitâb etmisler; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) kendilerine bir sey dememisdir.
3- Bir kimsenin yaptigi hayirli islere gipta ederek kendisinin de onun gibi yapabilmesini istemek caizdir.
4- Ganî-i sâkir mi efdaldir yoksa fakîr-i sâbir mi? mes'elesi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Sûfiyyenin cumhuruna göre hâline sabreden fakir zengine tercih olunur. Çünkü nefsi tehzîp ve terbiye fakirlikle daha ziyâde mümkündür. Vukuu da daha çokdur.
Kurtubî: bu mes'elede bes kavil oldugunu söyler:
a) Bâzilari zengini, fakire tercih ederler.
b) Diger bâzilari bilâkis fakiri, zengine tercih ederler.
c) Geçinecek kadar varligi olmak evlâdir.
d) Tercih mes'elesi herkesin hâline göredir.
e) Bir takimlari bu mes'elede tevakkuf etmislerdir.
Bu mesele hakkinda selef-i sâlihîn münazarada bulunmus. Neticede zenginligin, fakîrlikden üstün bir haslet oldugu kanaatine varilmisdir.
5- Bazen kisinin kendine yaptigi hayir hasenatin sevabi baskalarina yaptigi hayirin sevabina müsâvî olur. Çünkü sevâb kisinin istihkakina göre degil, sirf Allah Teâlâ'nm diledigi kullarina ihsan ettigi bir atiyyedir.

27- Ihram Tekbiri Ile Kiraat Arasinda Okunacak Dua Babi

147- (598) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Umâretâ'bnü Ka'kaa'-dan, o da EbÛ Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyfe söyle demis: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi veSellem) namaz için tekbîr aldigi vakit Kur'an okumazdan Önce bir an sükût ederdi. Ben:
— Tâ Resülâllah- Anam babam sana feda olsun su tekbir ile kiraat
arasindaki sükûtunu lütfen bana söyle; o esnada ne diyorsun?» dedim. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Allah'im! Benimle, günahlarimin arasini magrible, masrik arasi gibi irak eyle! Yâ Rabb! Beni günahlarimdan beyaz elbisenin, kirden temizlendigi gibi temiz pâk eyle! Yâ Rabb! Beni günahlarimdan kar ile, su ile ve dolu ile yika; derim» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Sey be ile Ibni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Ibni Fudayl rivayet etti. H.
Bize Ebû Kâmil de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid (yâni Ibni Ziyâd) rivayet etti. Bunlarin ikisi de Umâretü'bnü Ka'kaa'dan bu is-nâdla Cerîr hadîsi tarzinda rivâyetde bulunmuslardir. .
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» bahsinde; Ebû Dâvûd, Ne-sâî ve Ibni Mâce «Namaz» bahsinde; ayrica Nesâi «Kitft-bû-t - Tahâre» de muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir. Bu bâbda Bez-zar iyi bir sened ile su hadîsi rivayet etmisdir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz namaz kildigi vakit: Allah'im, benim ile günahlarimin arasini magriple, masrik arasi kadar irak eyle! Yâ Rabb! Ben kiyamet gününde benden yüz çevirmenden sana siginirim! Allah'im, beni günahlarimdan beyaz elbisenin kirden paklandigi gibi temiz pâk eyle! Allah'im, beni müstü-man olarak yasat; mü si uman olarak öldür! desin.» buyurdular.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaza niyetlendikden sonraki sükûtundan murâd: Sesle okumamasidir. Yoksa hiç okumamak degildir. Hz. Ebû Hüreyf e 'nin sükûtu esnasinda ne okudugunu sormasi da buna delâlet eder.
Hatâya: Hatiyyenin cem'idir. Hatiyye: günah demekdir.
Hadîsde zikri geçen günahlardan murâd: Geçmis veya; gelecek günahlar olabilir. Bundan murâd geçmis günahlar olduguna göre mânâ: «Benim geçmis günahlarimi aff-u magfiret et.» demek olur. Bâzilari:: «Beni günahlarimdan irak eyle!» sözünün mânâsi: Islenen günahlarinin affi ile gelecekde günah islemekden korumasidir. Cümlede mecaz vardir. Çünkü hakîkî uzaklasma ancak zaman ve mekanda tasavvur olunabilir.» demislerdir.
Günahlardan ileride islenecek olanlar murâd edildigine göre mânâ: «Bana ileride günâh islemek mukadderse, beni o günahdan irak eyle!» demek olur.
Hadîsde iki yerde tesbih yapilmisdir. Bunlarin birincisi, günahlardan uzaklastirmayi magrible masrik arasindaki uzakliga benzetmek sureti ile yapilmisdir.
Vech-i sebeh: Sark ile garbin bir araya gelmesinin imkânsizligidir. Kisinin günahlarina yaklasmasi sarkla garbin biribirine yaklasmasina benzetilmisdir.
Ikinci tesbih: Günahlardan temizlenmek, beyaz elbisenin kirden temizlenmesine benzetilmek suretiyle yapilmisdir. Bu temizlenmenin beyaz elbiseye benzetilmesi, beyaz rengin kir götürmemesindendir.
Kirmani diyor ki: «En iyi temizlik ancak sicak su ile oldugu hâlde karla, suyla ve dolu ile temizlemesini istemek temizlikde mübâlega ifâde etmek içindir.»
Hattâbî (319-388) : «Bu misâllerle zikredilen sey'lerin kendileri kasd edilmemisdir. Bunlarla ancak günahlardan temizlik hususunda te'kîd ve mübâlega murâd edilmisdir. Karla, dolu insan eli degmemis ve kullanilmamis iki sudur. Binaenaleyh murâd ettigi elbise temizligi mânâsini beyân hususunda bunlari misâl almak son derece te'kîdli olur.» diyor.
Tiybî (-743) ; «Söyle de denilebilir: Suyu zikretdikden sonra ayrica karla doluyu da anmak aff-u magfiretden

sonra rahmetin sumûlü-nü dilemek içindir...» diyor.
Kirmani ise: «En iyisi söyle demekdir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) günahlari cehennem atesi yerine tutmusdur. Çünkü günahlar Teâlâ Hazretlerinin vadi mûcebince cehenneme girmeyi icâb eder. Binaenaleyh onlarin hararetini söndürmeyi te'kîd kabilinden su ile ifâde etmis; sonra ondan daha soguk olan kara, daha sonra ondan da soguk olan doluya geçmek sureti ile mübâlega göstermisdir. Çünkü en soguk olan su en ziyâde donuk olandir.» demektedir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem)'in bu üç duasi üç zamana nazaran yapilmis da olabilir. Su hâlde; günahlardan uzaklastirmak, istikbâle; temiz pâk etmek hâle; yikamak da mâzîye âid olur.

Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler.

1- Namaza istiftâhin ne ile yapilacagi ulemâ arasinda ihtilaflidir.
îmana Âzam ile Imam Ahmed b. Hanbel'e göre is-tiftâh «Sübhâneke» ile yapilir. Delilleri, Ebû Dâvûd, Tirmi-zî ve Ibni Mâce 'nin rivayet ettikleri Âise (Radiyallahû anha) hadîsidir. Mezkûr hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaza «Sübhâneke» ile basladigi bildirilmektedir. Bu hadîsi Hâkim «El -Müstedrek» nâm eserinde, hem Ebû Dâvûd‘un, hem de Tirmizî‘nin isnâdlan ile tahrîc etmis, ve: «Bu hadîs isnâd itibâri ile sa-hîhdir.» demisdir.
Hz. Ömer b. Hattâb (Radtyallahûanh)hn da namaza Süb-hâneke» ile basladigi rivayet olunur.
Bu bâbda Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Âise, Câbir, Cübeyr b. Mut'im ve Ibni Ömer (Radtyallahû anhûm) hazerâtindan dahî rivayetler bulundugunu Tirmizî naklet-mistir. Bunlann en meshuru Ebû Saîd-i Hudrî hadîsidir. Mezkûr hadîsde Hz. Ebû Saîd «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza durdugu vakit evvelâ tekbir alir, sonra duasini okur, sonra iler sonra da derdi.» demisdir.
Tirmizîbu hadîsi rivayet ettikden sonra: «Bu bâbda en meshur olan hadîs Ebû Saîd'in rivayet ettigidir.» der. Filhakika ulemâdan bâzilari bu hadîsle amel etmislerdir. Fakat ekseri ulemâya göre hadîs olarak Eesûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet edilen yalniz «Sübhâneke» dir, O da «Lâ ilahe gayruk» cümlesi ile sona erer. Geri kalan kismi hadîs olarak rivayet edilmemisdir. Hz. Ömer ile Abdullah b. Mes'ûd (Radtyallahû anhûma) *dan rivayet edilen de budur. Tabiîn ve Tebe-i Tabiînden beri ekseri ulemâ bununla amel etmislerdir.
Hz. Alî hadîsini Ishâk b. Râhuy e tahrîc etmisdir. Bu hadîsde Kesû\ül\ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in «Sübhâneke» den sonra duasini da okudugu zikredilmektedir, Ishâk bunlann ikisini de okumayi daha muvafik buldugunu söylemisdir. Ancak îbni Ebî Hatim 'in «Kitâbu'l - tlel» nâm eserinde beyân olunduguna göre Ahmed b. Se1eme'ye bu hadis hakkinda ne diyecegi soruldukda: «Mevzu' ve bâtildir; asli yokdur. Zannederim bu hadîs Hâlid b. Kaasim El-Medâyinî 'nin rivayeti olacakdir. Bu adam Misir'a gitmis, orada Leys'den hadîs okumus; Medâin'e döndügü vakit halk kendisinden hadîs dinlemisdir. Mürsel hadîsleri vasleder; onlara isnâdlar uydurtir-mus...» demisdir.
Müslim, Hz. Alî hadîsinin yalniz «Veccehtü Vechiye» kismini rivayet etmisdir. Ancak onda bu duâ ile birlikde duasi da zikredilmektedir.
Abdullah b. Mes'ûd hadîsini Taberânî «Mu'-cem»inde tahrîc etmisdir.
Aise hadîsini: Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ibni Mâce; Câbir (Radtyallahû anh) hadîsini Dâre Kutnî; Cübeyr b. Mut'im hadîsini Ebu Dâvûd tahrîc etmislerdir.
îbni Ömer hadîsi Taberânî 'nin «Mu'cem» indedir. Bu hadîse göre Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seilem) namaza niyetlendigi zaman evvelâ «Veccehtu Vechiye» duasini, sonra «Sübhâneke» yi; onu bi-tirdikden. sonra «Inne salâtî ve nüsukî...» duasini okurmus.
Bunlardan mâda bu bâbda Enes, Hakem b. Umeyr, Vasile ve Ömerü'bnü'l-Hattâb (RadiyalIahû tmhûm) hazerâtindan da rivayetler vardir.
îbni Esîr'in «Serhfil - Müsned» adli eserinde beyân ettigine göre imam Safiî, farz olsun nafile olsun bütün namazlarda bu zikirlerin hepsini bastan sona kadar okurmus.

Müzenî'nin rivayetine göre ise yalniz «Veccehtu Vechiye» duasini «Müslimîn» e kadar okudugu bildirilir.
Hanefiler'den imam Ebû Yûsuf'a göre namaza duran bir kimse evvelâ -Sübhâneke» ile «Veccehtu Vechiye» duasini okur «El-Muhit» nam eserde «Veccehtu Vechiye» duasinin tekbîrden Önce okunmasi müs-tehâb oldugu bildirilmektedir. Bâzilari bunun müstehâb olmadigina kaildirler. Çünkü onunla mesgul olmak namaz kilmadan uzun zaman kibleye karsi durmaya sebep olur.
2- Sâfiîlere göre imam, Fâtihâ ile sûre arasinda bir az sükût eder bu arada cemaat da fatihayi okurlar. Imam Safiî namaza baslarken imam ile cemaatin ayni iftitâh duasini okuyacaklarini nassan beyân et-mjsdir.
Hâsili: Namazda biri niyetlendikden, digeri imam, fâtihâ ile sûreyi okuduktan sonra olmak üzere iki sükût yeri varadir. Bu husûsda Ebû Dâvûd ve baskalari Hz. Semura'dan hadîs rivayet etmislerdir. Ancak mezkûr hadîsi îmrân b. Husayn kabul etmemis, bu husûsuda Hasan-i Basrî 'nin babasina mektup yazilarak sorulmus o da Semura 'nin söyledigini tasdik etmisdir.
3- Bu hadîs: «Namazda iftitâh duasi müstehâbdir» diyen Ebû Hanîfe, Safiî, Ahmed b. Hanbelile cumhûr-u ule-mânin delilidir.
Imam Mâ1ik'e göre iftitâh tekbîrinden sonra duâ okumak müstehâb degildir.
Sâfiîler'e göre imamin fâtihâ ile sûreden sonra sükût etmesi cemaatla fâtihâ okumalarini te'mîn içindir. Hanefîler'e göre imamin arkasindaki cemâat bir sey okumadiklari için bu sükût kiraatle, rükû'un arasini ayirmaya hamledilmisdir; ve acele etmemekden ibâretdir. Kasden uzatilacak olursa mekruh olur. Yanilarak uzatilirsa secde-i sehiv îcâb eder. Çünkü bununla rükû' tehîr edilmis olur.
îmam Mâ1ik'e göre namazin basinda, ortasinda ve sonunda herhangi bir duayi okumakda beis yokdur. Bu husûsda farz namazlarla sünnetler arasinda bir fark yokdur. Imam Safiî 'nin mezhebi de budur. Yalniz ona göre istiftâh duasini okumak sünnetdir.
Hanefîler'e göre istiftâh için «Sübhâneke» den baska duâ okunmaz. Bu bâbda rivayet olunan dualar farz namazlarda tesehhüdden sonra namazin nihâyetinde okunabilir. Nafile namazlarda ise müsamaha sahasi daha genisdir. Hanefîler'ce bu bâbda vârid olan dualar gece namazlarina hamledilir.
îbni Battal diyor ki: «Burada mevzubahis olan sükût Resulü^ Iah (Sallaîîahü Aleyhi ve Sellem) 'in devam üzere yaptigi bir is olsaydi Medî-neliler onu hem lafzan, hem amelen naklederlerdi. Etmediklerine göre bunu Peygamber (Saiîaîîahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bâzan yapip, bazen yapmamis olmasi ihtimâli vardir. Binaenaleyh terki caizdir.
4- Sâri' Hazretlerine karsi ümmetin «Annem babam sana feda olsun Yâ Resûlallah.» demesi caizdir. Ayni sözü mü'minlerin birbirine söylemesi hususunda ihtilâf edilmîsdir. Esah olan kavle göre caizdir. Ikinci bir kavle göre caiz degildir. Bu söz yalniz Besûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mahsûs olmak üzere söylenir. Üçüncü bir kavle göre ise ule-mâ-i sâlihîne karsi söylenebilir, baskalarina söylenmesi câîz degildir.

148- (599) Müslim der ki: Bana Yahya b. Hassan ile Yûnus El - Mti-eddib ve baskalari tarafindan rivayet olundu. Dediler ki: Bize AbdÜlvâ-hid b. Ziyâd rivayet etti. Dedi ki: Bana Umâratü'bnü Ka'kaa' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû ZüVa rivayet etti. Dedi ki: Ben Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitdim: «Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ikinci rek'âtd kalktigi zaman kirâete, fâtiha'dan baslar; sükût etmezdi.» : ..
. , ,
Bu hadîs isnadinin bas tarafi sakit olan muallâk hadîslerdendir. Bu gibi hadîslerin hükmü kitabimizin mukaddime kisminda beyân edilmisdir.
Hadîs-i serif ilk oturusdan, üçüncü rek'âta kalkildigi zaman sükût lâzim gelmeyecegine yâni orada «Sübhâneke» ve emsali gibi gizli zikir mesrû' olmadigina delildir. Zâten buna kail olan da yokdur. Ancak ikindi ile yatsinin farzlarindan önce kilinan dörder rek'ât sünnet-i gayri müekkede-lerde üçüncü rek'âta kalkildikda «Sübhâneke» okumak mes'nûndur. Terâ-vîh namazinda dörder rek'âtda veya daha fazlada selâm verildigi takdirde onun hükmü de böyledir.

149- (600) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde ile Sabit ve Humeyd, Enes'den naklen haber verdiler ki: bir adam nefes nefese (mescide) gelerek saffa girmis ve: Allah'a hayirli, halisane çokt hamd olsun! demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazini bitirince :

«O sözleri söyleyen hangInizdi?» diye sormus. Cemaat sükût etmisler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekrar:

«Bunlari söyleyen hanginizdi? Zira zararli bir sey söylemedi.» buyurmuslar. Derken bir adam:

— Soluk soluga (kosarak) yetisdim de onlari ben söyledim.» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Gerçekten oniki Melek gördüm ki bunlari hangisi Allah'a evvelâ arz edecek diye yaris ediyorlardi.» buyurmus

Buhârî'nin bu manâda Hz. Rifâatü'bnü Râfi' (Radiyallahü anhûma) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde söyle denilmektedir: «Bir gün Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasinda namaz kiliyorduk. Rükû'dan basini kaldirinca «Semiallâhu Itmen hamiden» dedi; arkasindaki cemaatdan biri de «Rabbena' ve leke'l - Hamdü hamden kesî-ren, tayyiben, mubâraken fîhi» dedi.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan çilanca: «O konusan kimdi?» diye sordu. Konusan zât:

— Bendim... cevâbini verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): «Otuz küsur melek gördüm ki hepsi bunlari evvelâ ben yazayim diye sItâb ediyorlardi.» buyurdular. Ayni hadîsi Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî tahrîc etmislerdir.

Nesâî ve baskalari rivayetlerinde bu hadîsi Muâz b. Rifâa'dan, o da babasindan naklen tahrîc etmislerdir, O rivâyetde Rifa'a söyle demisdir. «Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Seliem) 'in arkasinda namaz kildim (Bir ara) aksirdim da: «AUâha hayirli, bereketli, Rabbimizin

dileyip razi olacagi gibi halisane çok çok hamd olsun!» dedim. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) namazi kildirarak selâm verdikden sonlsa&ibkîl

«Kimdi o namazda konusan?» dedi. Kendisine kimse bir joy söylemedi, sonra ikinci defa tekrar:

«Kimdi o namazda konusan?» diye sordu. Bunun üzerine Rifâ'atti*-bnü Kâfi' b. Afra':

— Ben idim Yâ Kesûlallah!» dedi. Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Seliem) :

«Nasil demisdin? (Bir daha söyle) » dedi Rifâ'a:

— Allaha hayirli, bereketli, Rabbimizin dileyip razi olacagi gibi halisane çok çok hamd olsun!», dedim cevâbini verdi. Bunun üzerine Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Seliem) :

«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim kî otuz kusur melek gördüm. Bunlari Ilk olarak hangisi Allah'a arz edecekleri hususunda /ansiyorlardi.» buyurdu.

Bu hadîsden anlasiliyor ki Buhârî rivayetinde ismi zikredilmeyen zât Rif âatü'bnü Râfî' yâni hadîsin râvîsi imis. Fakat bâzilari bunu kabul etmemis kissanin ayri ayri zamanlara âid oldugunu söylemislerdir. Bir takimlari vak'anin bir olduguna hükmetmis ve rivayetlerin arasini bularak: «Caiz' ki Rifâ'nin aksirmasi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in basini rükû'dan kaldirdigi zamana tesadüf etmis de onun için Rifâ'a kendi isminden bahsetmemisdir. Yahut râ-vîlerden bâzisi Rifâa'nin ismini unuttugu için onu bir adam diyerek zikretmisdir.» demislerdir.

Rivayetlerin bâzilarinda namazin aksam namazi oldugu kaydedilmis-dir.

Tayyib: Riya ve söhret saibesinden hâlis manasinadir, Möbârebden murâd da hayiri çok demekdir. Nesâî‘nin rivâyetindeki «Mtibâreken aleyhi» tâbiri zahire göre «Mübâreken rthi» ilin te'kîdidir. Bâzilarina göre birinci mübârek'den murâd ziyâde, ikincisinden murâd da baka ve devamdir. Babimiz hadîsinde okunan kelimeleri kapisan meleklerin onikî oldugu bildiriliyor. Bubirî hadîsinde bunlarin otuz küsur; TaberânI'-nin rivayet ettigi Ebû Eyyûb hadîsinde onüç olduklari bildiriliyor.

Acaba meleklerin bu adedlerle tahsis buyurul masinin hikmeti nedir? Bu suâle Aynî su cevâbi vermektedir: «Bana burada su feyz i ilâhî sânih oldu: «Otuz küsur... kelimelerinin harfleri otuzdort harfdir: Su hâlde Allah Teâlâ mezkûr kelimeleri ta'zîm için bu harflerin sayisinca melek indirmis demek oluyor. Diger rivayetler de buna kiyâs olunur!»

Sonra zahire göre bu melekler Hafeza melekleri degildir. Buhârî ile Müs1im'in müttefikan rivayet ettikleri Ebû Hüreyre hadîsi de. bunu gösterir. Mezkûr hadîsde:
«Allah Teâlâ'nin Öyle bîr takim melekleri vardir ki, bunlar yollarda dolasarak ehl-i zikri ararlar.» buyurulmusdur.

Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Allah Teâlâ'ya hamd-ü senada bulunmak, onu zikretmek sevâbdir.
2- Yanindakileri sasirtmamak sarti ile yüksek sesle zikir caizdir.
3- Kullarin amellerini yazan melekler Hafeza meleklerinden baskadir.

150- (601) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Uleyye rivayet etti. Dedi ki: Bana Haccâc b. Ebî Osman, Ebû - Zübeyr'-den, o da Avn b. AbdUlâh b. Utbe'den, [57] o da Ibni Ömer'den naklen haber verdi. Ibni Ömer söyle demis: Bir defa biz Resûltillah (Sallaüçhii Aleyhi ve Sellem) ile birlikde namaz kilarken birden cemaatdan biri » Allah en büyükdür; ona çok hamd olsun! Allâhi aksam sabah tesbih eylerim; dedi. Bunun üzerine Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Filan ve filan kelimeleri söyleyen kimdir?» diye sordu, cemaatdan biri:
— Bendim Yâ Kesûlallâh!.. dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ben bunlara sastim, bunlar için gök kapilan açildi.» buyurdular.
Ibni Ömer: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'în bunu söyledigini duydum duyali bir daha bu kelimeleri birakmadim.» detnüs.
Hadîs-i serîfdeki «Kebiran> kelimesi muzmer bir fiilin mef ûlü olmak üzere nasp edilmisdir. Bâzilari na't-i maktu, bir takimlari da temyiz olmak üzere mansûb oldugunu söylerler. Hâl diyenler de vardir. Na't-i Maktu' ve temyîz diyenlere i'tirâz olunmusdur.
Hadîs-i serif aynen bundan önceki hadîs mânâsindadir. Vak'amn bir olmasi da, müteaddid olmasi da muhtemeldir.
Gök kapilarinin açilmasindan murâd: Bu kelimelerle yapilan duanin kabulüdür. Çünkü dualarin kiblesi gök yüzüdür.
îbni Ömer (Radiyatlahû anhûma) Hazretlerinin sözü bu dualarin devam üzere yapilmasina tesvîkdir. Aüâhu'alem.

28- Namaza Vakar ve Sükünetle Gelmenin Müstehab Olusu ve Kosarak Gelmekten Nehiy Babi

151- (602) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ararü'n - Nâkid ve Zü-heyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Zührî'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Cafer Ibni Ziyâd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibrahim (yâni îbni Sa'd) Zührî'den, o da Saîd ile Ebû Seleme'den, onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaV.allahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen haber verdi. H.
Bana Harmeletü'bnü Yahya dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize îbni Vehb haber verdi (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihab'dan naklen haber verdi. Demis ki. Bana Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân haber verdi ki, Ebû Hüreyre söyle demis: Ben, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Namaza ikaamet getirildigi vakit ona kosarak gelmeyin, yürüyerek gelin! Sükûneti iltizâm edin, yetisebildiginiz kadarini (Imamla) kilin; yetisemediginizi (kendiniz) tamamlayin!» buyururken isitdim.

152- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Ibni Hucr, Ismail b. Ca'ler'den rivayet ettiler. Ibni

Eyyûb dedi ki: Bize Ismail rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Alâ', babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Namaz için ikaamet getirildigi vakit ona kosarak gelmeyin; sükûneti Iltizâm ederek gelin. Yetisebildiginiz! (Imamla) kilin, yetisemediginizi de (kendiniz) tamamlayin! Çünkü sizden bîriniz namaz maksadiyla yola çikarsa namazda sayilir.» buyurmuslar.

153- (...) Bize Muhammed b. Râfc* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'-den naklen rivayet etti. Henamâm: Ebû Hüreyre'nin, Kesûlüllah (SaVullahü Aleyhi ve Setlem)'âen bize rivayet ettikleri sunlardir, diyerek bir takim hadîsler zikretmis; ezcümle: Resûlüllah (SaiIaUahü Aieyhi ve Sellem):
«Namaza nida olundugu vakit ona yürüyerek gelin; sükûneti iltizâm edin! Yetisebildiginiz kadarini (imamla) kilin, yetisemediginizi de (kendiniz) tamamlayin!» buyurdular; demisdir.

154- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fudayl (yâni Ibni Iyâz) Hisâm'dan rivayet etti. H. Bana Züheyr b. Harb'da rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm b. Hassan, Muhammed b. Sîrin'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaza ikaamet getirildigi vakit ona hiç biriniz kosmasin! lâkin sükûnet ve vak'âri muhafaza ederek yürüsün. Erisebildigini.(imamla) kil, yetisemedigini de kaza et!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» ve «Cum'â» bahislerinde tahrîc etmis-dir. Hadîs Tirmizî 'nin «Siraen»inde dahî mevcûddur.
Namaza ikaamet getirilirken kosarak ona yetismeye çaligmakdan ne-hî buyurulmasi, sâir hâllerde kosarak gitmenin evleviyyetle memnu' oldugunu bildirmek içindir. Çünkü ikaamet getirilirken kosmak namazin bir kismina yetisememek endîsesi mevcûd oldugu hâlde yasak edilirice böyle bir endîse melhuz olmadigi zaman evleviyyetle memnÛ' olur. Bunun hikmeti hakkinda ulemâ sunu söylemislerdir: "Namaza ikaamet getirilirken kosarak giden kimse yorularak kesilir. Ve namaza bu hâlle girer. Böyle yorgun ve bitkin bir hâlde kilinan namazda ise beklenilen husu' hâsil olamaz. Fakat namaza vaktinde vakar ve sükûnetle giden kimse mescide ikaametden önce varacagi için bir parça istirahat bile eder. Bu suretle hiç bir telâs ve yorgunluk bulunmadan kilinan namaz elbetde husu' ve huzû' itibâri ile daha mükemmel olur.
Sekînet ile vakar kelimeleri bâzilarina göre ayni mânâyadir. Fakat Nevevî'ye göre sekînet hareketlerinde agir basli davranmak, abes sayilan seylerden kaçinmakdir. Vakaar ise hey'ette olur. Meselâ: bakinma-mak, bagira bagira konusmamak vakardan ma'dûddurlar.
Buradaki rivayetlerin hepsinde mescide kosa kosa gitmek yasak edilmektedir. Hâlbuki Teâlâ Hazretleri Cum'â namazi hakkinda «Allah'in zikrine kosun...» buyurmustur. Ancak hadîs ile âyetteki kosmak tâbirleri ayri ayri mânâlarda kullamlmisdir. Âyetdeki kosmakdan murâd yürümek ve gitmekdir. Kasd etmek mânâsina da gelebilir. Hadîs-deki kosmakdan murâd ise kelimenin hakîkî mânâsidir. Çünkü kosa kosa gitmek az yukarida arzettigimiz vecîhle namazin husu' ile kilinmasina mâni' olur. Binâenaleyh âyetle hadîs arasinda mânâ 'itibariyle bir birine mühâfât yoktur. Mü'mine yarasan islâmî terbiye ve âdaba dikkat etmek, en mükemmel ve mu'teber olan hâlde bulunmakdir.
Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Çünkü sizden biriniz namaz maksadiyle yola çikarsa artik namazda sayilir.» sözü bütün vakitlere sâmildir. Gerek bu cümle gerekse:
«Yetisebildiginiz! (imamla) kilin; yetisemediginizi de (kendiniz) tamamlayin!» ifadesiyle Resûlüllah (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) namaza kosa kosa gitmenin dogru olmadigini te'kîd suretiyle tenbîh buyurmus; kosarak gitmenin yalniz namaza yetisenlere degil, yetisemeyenlere de memnu' oldugunu beyân etmistir.

Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Cemaatla kilinan namazin bir cüz'üne yetismekle cemâat fazileti hasil olur. Çünkü Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) :
«YetisebIld iginizi (imamla) kilin...» buyurmus; yetisilen mikdânn azi ile çokunun arasinda bir fark yapmamistir.
2- Cemaate yetisen kimse imami ne halde bulursa o halde kendisine uymasi mendubtur.
3- Camiye giderken vakarla yürümek, abesle istigâl etmemek, kötü söz söylememek, çirkin çirkin bakinmamak, hâsili mümkün oldugu kadar namaz hâlinde sakindigi seylerden korunmak, camiye vardiginda ayni minval üzere oturup namazi beklemek müstehabdir. Yalniz imam MâIik (Rahimehullah) namazin ilk rekâtina yetisememekten endise eden kimsenin kosmasina cevaz vermistir.
4- Hadîsin bazi rivayetlerinde :
«Yetisemediginizi de (kendiniz) tamamlayin...» bir rivâyetde: «Yetisemedigini kaza et!» buyurulmustur. Bu mesele ulemâ arasinda
ihtilaflidir. Sâfiîler'le diger bir çok ulemâya göre mesbûk yâni imâma sonradan yetisen kimsenin imamla birlikde kildigi mikdar, namazinin evveli, imam selâm verdikten sonra kildigi ise namazinin sonudur.
Ebû Hanîfe ile ulemâdana bir cemaat bunun aksine kaail olmuslardir. Onlara göre mesbûk'un imamla beraber kildigi rek'âtlar namazin sonu; yetisemedigi rek'âtlar ise namazin evvelidir. Bu kavîl aklende pek tabîî görülmektedir.
Mâlikîler bir rivâyetde Hanefîler'le, diger rivâyetde Sâfîîler'le beraberdirler. Bu mes'ele hakkinda bundan sonraki hadîsde tafsilât verile-cekdir.
5- îmamm arkasindaki cemaata kirâeti vacip görenler imama rIî-kû'da yetisen bir kimseyi o rek'âta yetismis saymazlar. Çünkü böyle bir kimseye Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) yetisemedigi yerleri ta-mamlamasini emretmisdir. Imama rükû'da yetisen kimse o rek'âtui kiyami ile kirâetine yetisememisdir. Binâenaleyh o rek'âti kaza edecekdir. Hz. Ebû Hüreyre 'nin kavli bu oldugu gibi îbni Huzeyme de bu mezhebi ihtiyar etmisdir.
Hanefiler'e göre imama rükû'da yetisen kimse o rek'âta yetismis sayilir. Cumhûr-u ulemânin kavli de budur. Çünkü cemaata rükû' hâlinde yetisen Hz. Ebû Bekre'ye Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) o rek'âti yeniden kildirmamisdir.
Bir kimse imam rükû'dan dogrulmadan ona uyar da rükû ederse o rek'âta yetismis sayilir. Fakat imam rükû'dan dogruldukdan sonra ona uyan kimse o rek'âta yetismis sayilamaz. Hanefîler'e göre cemaat imamdan önce rükû' etse imam onlarla rükû'da birlesse namaz caizdir. Yalniz Imam Züfer'e göre bu namaz caiz olmaz.

155- (603) Bana Ishâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Mübarek [58] Es-Sûrî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye-tü'bnü Sellâm, Yahya b. Ebî Kesîr'deii rivayet etti. (Demis ki) : Bana Abdullah b. Ebî Katâde [59] haber verdi, ona da babasi haber vermis; Demis ki: Bir defa biz Resulü Ilah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) ile birlikde namaz kiliyorduk. Derken bir gürültü isitti ve:
«Size ne oluyor?» dedi. Ashâb:
— Namaza yetismek için acele ettik... dediler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir daha böyle yapmayin! Namaza geldiginiz vakit sükûneti iltizâm edin; yetisebildiginiz kadarini (imamla) kilin; yetisemediginizi de kendiniz tamamlayin!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviyetü'bnü Hisâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seybân bu isnâdla rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» bahsinde, tahrîc etmisdir. Celebe: Sesler ve gürültü manasinadir. Mevzû-u bahis gürültü namaza sonradan yetisen ashabin hareketleri ile konusmalarindan ve acele

etmelerinden ileri gelmisdi. cümlesi muhtelif sekillerde rivayet edilmisdir. Bâzilarinda diger bâzilarinda bir rivâyetde Ebû Davud'un rivayetinde buyurulmusdur. Bu sebeple mezkûr cümleden muradin ne oldugu ulemâ arasinda ihtilaflidir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîsin muhtelif rivayetlerinde zikredilen, kaza ve itmamin ayni mânâya olup olmadiginda ihtilâf edilmisdir. Iste imama sonradan yetisen bir kimsenin imamla birlikde kildigi rek'âtlar namazinin evvelimi-dir, sönümüdür, meselesindeki hilaf buradan çikmisdir. Bu husûsda dört kavil vardir:
a) Cemaata sonradan yetisen kimseye mesbûk derler. Mesbûkun imamla birlikde kldigi rek'âtlar namazinin evvelidir, Imam selâm ver-dikden sonra yalniz basina kildigi rek'âtlar namazinin sonudur. îmam Safiî ile Ishâk'in ve Evzâî'nin kavilleri budur. Mezkûr kavil Hz. A1î ile Tabiînden Saîd b. El-Müseyyeb, Hasan-i Basrî, Ata' ve Mekhûl 'den rivayet edilmisdir. Bir rivâyetde Imam Mâlik ile îmam Ahmed b. Hanbel de buna kaaildirler. Delilleri hadîsin bâzi rivayetlerinde geçen «itmam edin» emridir. Çünkü itmam bir sey'in kalan kismini tamamlamaya denir. Hattâ Beyhakî'nin rivayet ettigi bir hadîse göre Hz. A1î (Radiyallahâ anh) «Imama yetisdigin rek'âtlar namazinin evvelidir.» demisdir. Böyle bir kavil güzel bir senedle Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh) 'dan da rivayet edilmisdir.
b) Mesbûkun imamla beraber kildigi rek'âtlar fiillere nisbetle namazinin evvelidir. Binâenaleyh geri kalan kismini o fiillerin üzerine bina eder. Fakat kavillere nisbetle namazinin sonudur. Su hâlde geriye kalan kavilleri kaza eder. Imam Mâlik 'in kavli budur. ibni Batta 1 'in rivayetine göre Hz. Mâlik: «Mesbûkun imama yetIsdigI rek'âtlari namazinin evvelidir. Ancak yetisemedigi kirâetin mislini fatiha ve bir sûre okumakla kaza eder.» demisdir.
c) Mesbûk'un imamla beraber kildigi rek'âtlar namazinin evvelidir. Su kadar var ki imama yetistigi rek'âtlarda fatiha île birlikde bir sûre okur, imamdan sonra kildigi rek'âtlarda ise yalniz fatihayi kaza eder. Çünkü bu rek'âtlar onun namazinin sonudur. Zahirîlerle, Müzeni'-nin ve Ishâk'in kavilleri budur.
d) Mesbûk'un imamla birlikde kildigi rek'âtlar, namazinin sonudur. Imamdan sonra mesbûk namazin kalan fiil ve kavillerini kaza etmis olur. Imam A'zam'la bir rivâyetde Imam Ahmed b. Hanbel 'in kavilleri budur. Mezkûr kavil Süfyân, Mücâhid ve Ibni Sîrîn 'den dahî rivayet edilmisdir. Ibnü'l-Cevzî: «Bîzim mezhebimizle, Ebû Hanîfe 'nin mezhebine en muvafik olan sekil bunun namazin sonu olmasidir.» demisdir.
Ibni Battal (— 444) : Bu kavlin Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anhâm) ile îbrâhîm Nehaî, Sa'bî ve Ebû Kilflbe Men de rivayet edildigini söyler. Mezkûr kavli Ibnü'l-Kaasim, Imam Mâ1ik'den de rivayet etmisdir. Esheb ile Ibni Mâ'cesûn'un kavilleride bu oldugu gibi Ibni Habîb dahî ayni kavli ihtiyar etmisdir.
Bunlarin delilleri hadîs'in bâzi rivayetlerin deki «yetisemediginizi kazâ edin!» emridir. Bu emri Ibni-Ebî Seybe sahîh bir senedle Ebû Zerr (Radiyallahû anh) 'dan, Ibni Hazim de Ebû Hüreyre 'den rivayet etmislerdir. Ayni hadîsi Beyhakî zararsiz bir- senedle Muâz b. Cebel (Radiyalhihû anh) 'dan rivayet etmektedir.
Hanefiler, Sâfiîler'in deliline cevap vermis ve : «Tamamlayin» emri mesbûkun namazi imamin namazina bagli oldugu için verilmisdir. Yâni Mesbûkun yetisemedigi rek'âtlari kazâ etmesi namazinin noksan kalan yerlerini tamamlamakdir. Nevevî: «Cumhurun hücceti ekseri rivayetlerde :
«Yetisemediginiz kismini tamamlayin» buyurulnius olmasidir.» demisse de ona da ayni cevap verilmis v?: «Yetisemedigini kazâ et!» emri için dahî: Buradaki kazadan murâd: Fukahânin istilahina göre kullanilan kazâ bir çok yerlerde fiil mânâsina kullanilmisdir. Kur'ân-i Kerîm'de «Hacc fiillerini kazâ ettiginiz vakit...» ve Namaz kazâ olundugu vakit...» gibi âyetlerde kazâ kelimesi hep fiil
mânâsinda kullanilmisdir. Vâkiâ kazâ bazen edâ mânâsmda da kullanilirsa da bu mânâda kullanilmasi mecazdir. Hakikat mânâ mecazdan evlâdir. Hele de Sâfiîler'in kaidesine göre; «Bir kelimeyi mecaz mânâsinda kullanmak zaruret icâbidir. Binaenaleyh hakîkat mânâ mümkün oldukça mecaza gidilemez.» denilmistir.
5- Her namaza sükûnet ve vakarla gitmek müstehabdir. Bu husus-da ilk rek'âta yetisip yetisememe endîsesi

mevzubahis degildir.
6- Namaz bizi fevt etti. Yâni namazi kaçirdik demek caizdir, Cum-hûr-u ulemâya göre bu sözde hiç bir kerahet yokdur. Yalniz Ibni Sîrîn'e göre böyle demek mekrûhdur. «Namaza yetisemedik» demelidir.

29- Cemaattibn Namaza Ne Zaman Kalkacaklari (Ni Beyan) Babi

156- (604) Bana Muhammed b. Hatim ile Ubeydullah b. Satd [60] rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya b. Saîd, Haccâc-i Savvâf dan rivayet etti. (Demis ki) : Bize Yahya b. Ebî Kesîr, Ebû Seleme ile Abdullah b. Eb! Katâde'den, onlar da Ebû Katâde'den naklen rivayet etti. Ebû Katâde söyle demis; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namaza ikaamet getirildigi zaman beni görmedikçe ayaga kalkmayin» buyurdular. Ibni Hatim: «Ikaamet getirildigi yahut ezan okundugu zaman...» dedi.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-y&n b. Uyeyne, Ma'mer'den rivayet etti.
Ebû Bekir dedi ki: Bize Ibni Uleyye dahi Haccâc b. Ebî Osman'dan) rivayet etti. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tsâ b. Yûnus ve Abdurrazzak, Ma'mer'den naklen haber verdiler.
îshâk dedi ki: Bize Velîd b. Müslim, Seyhan'dan naklen- haber verdi. Bu râvîlerin hepsi Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den, o da babasindan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve SeHem)'Aen naklen rivayet etmislerdir.
Ishâk, Ma'mer ile Seyhan'in hadislerini rivayet ederken:
«Benim çiktigimi görmedikçe (Kalkmayin)» ibaresini ziyâde etmisdir.

157- (605) Bize Hârûn b. Ma'rûi He Harmeletü'bnü Yahya rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ilmi Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Ehû" Selemete'bnü Ab-dirrahmân b. Avf haber verdi. Kendisi Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitmis: Namaza ikaamet getirildi; biz de kalkarak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanimiza çikmadan evvel sallari düzelttik. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geldi. Namazgahina durunca tekbîr almazdan önce (kendisine gusül lâzim geldigini) hatirladi. Ve hemen oradan ayrildi, bize de:
«Yerinizde durun!» dedi. Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem, yanimiza çikip gelinceye kadar ayakta kendisini bekledik. Yikannusdi; basindan su damliyordu, tekbîr aldi ve bize namazi kildirdi..

158- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Amr (yâni Evzâî) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî, Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Namaza ikaamet getirildi, cemaat saflarini kurdular, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de (mescide) çikarak (mihrâbdaki) yerine durdu. Müteakiben eli ile cemaata «yerinizde durun» diye isaret etti. (Ve mescidden ayrildi). Az sonra yikanmis, basindan su damlayarak çikti geldi ve cemaata namazi kildirdi.

159- (...) Bana Ibrahim b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ve-lîd b. Müslim, Evzâî'den, o da Zührî'den naklen haber verdi. Söyle demis: Bana Ebû Seleme, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) için namaza ikaamet getirilir; cemâat da Peygamber (Salîaiîahü Aleyhi ve Sellem) yerine geçmeden önce saflarindaki yerlerini alirlarmis. .

160- (606) Bana Selemetü'bnü Sebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasen b. A'yeii rivayet etti. (Dedi ki) : Bize

Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Simâk b. Harb, Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. Demis ki: «Bilal [61] gün devrildigi vakit ezân'i okur, fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizim yanimiza çikmadikça ikâamet getirmezdi. O çiktimi kendisini gördügü vakit namaza ikaamet getirirdi.»

Babimizin Ebû Hüreyre hr dîsini Buhârî «Gusül» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû -Dâvûd «Taharet» ve «Namaz» bahislerinde; Nesâî ile Ibni Mâce dahî «Taharet» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.

Ibni Mâce'nin rivâyenide: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalkti ve tekbîr aldi. Sonra cemaata isaret etti. Cemâat beklediler. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evine giderek yikandi; basindan su damliyordu. Bu sekilde cemaata namaz kildirdi. Namazdan çikinca:

«Ben sizin yaniniza cünûb olarak çikmisim. Hakîkaten namaza duryn-caya kadar bunu unutmusum,» buyurdular.

Dâre Kutnî 'nin Hz. Enes'den rivayet ettigi bir hadîsde: «Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza dâhil olarak tekbir aldi; biz de onunla beraber tekbîr aldik. Sonra cemaata (oldugunuz gibi durun!) diye isaret etti.» denilmektedir. Bu babda îmam Ahmed b. Hanbe1, Hz. Alî 'den; Ebû Dâ'vûd, Ebû Bekre (RadiycUlahû anh) 'dan hadîsler rivayet etmislerdir. Ebû Bekre rivayetinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz sabah namazina dâhil oldu ve (yerinizde durun) diye cemaata isaret etti.» detoilniisdir. Bu rivayetlerin birinde: «Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) basindan su damlayarak geldi ve cemaata namazi kildirdi.» Mürsel olan diger rivâ-yetde : «Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tekbîr aldi; sonra cemaata oturun diye isaret etti.» denilmektedir.

Ibni Sîrîn, Ata' ve Rebî1 b. Enes'in mürsel olarak rivayet ettikleri bir hadîsde de: «Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata oturun, diye isaret etti.» deniliyor. Rivayetlerin bâzisindan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaza niyetlendigi, ondan sonra cünûb oldugunu hatirlayarak namazdan çiktigi; digerlerinden ise tekbîr almak için ayaga kalktigi sirada cünûb oldugunu hatirladigi ve namaza niyetlenmeden evine giderek yikandigi anlasiliyor. Bu rivayetler birbirine münâfî oldugu için Aynî tercih cihetine gitmis ve sâir rivayetlerin Buhârî ve Müslim 'dekilere mu'âraza edemiyeceklerini söyleyerek namaza niyetlenmeden cünûb oldugunu hatirladigini bildiren rivayeti tercih etmisdir.

Bâzilari rivayetlerin arasini bulmaya çalismislardir. Bunlardan bir takimlari hadîsdeki «Tekbîr aldi» sözünü tekbîr almak istedi; seklinde te'vîl etmis, bu suretle SahSh-i Müslim ile Buhârî'deki rivayetlerle de amel etmis olmuslardir. Digerleri vak'anin iki defa ayri ayri zamanlarda cereyan ettigine kaail olmuslardir. Kurtubî bu ihtimâl üzerinde durmus, Nevevî bunun en akla yakin oldugunu söylemisdir. îbni Hibbân (- 354) dahî «Sahîh-inde Ebû Hüreyre ile Ebû Bekre (Radiyallahû anhûma) 'dan biribirine muhalif olarak rivayet edilen her iki hadîsi tahrîc ettikden sonra sunlari söylemisdir:

«Bunlar ayri ayri iki yerde vuku bulan iki fiildir. Birinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) mescide çikarak iftitâh tekbîrini almis; sonra cünub oldugunu hatirlamis ve derhâl oradan giderek yikanmis; sonra tekrar mescide gelmis ve cemaata namazi yeniden kildirmisdir. Digerinde namaza niyetlenmek için ayaga kalktigi sirada cünûb oldugunu hatirlamis ve niyetlenmeden evine giderek yikanmis; sonra dönerek cemaata namazi kildirmisdir...»

Ibni Hibbân su suretle iki hadîs arasinda hiç bir tezâd kalmadigini söyledik den sonra Hz. Ebû Bekra 'mn: «Cemaata namaz kildirdi.» sözünü «Yeniden iftitâh tekbîri alarak cemaata namaz kildirdi.» mânâsina te'vîl etmis; bu sözü «Namaza biraktigi yerden devam etti.» mânâsina almanin imkânsiz oldugunu beyân etmîsdir.

îmam Mâlik, Ebû Bekre rivayetinin namazin esâsina muhalif oldugunu görünce: «Bu fiil Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'e mahsustur.» demistir. Bâzilari ashâb-i kiramin tekbîr alarak namaza niyyetlendikden sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i beklemelerini imam Mâ1ik'in amel-i kalîl saydigini, binaenaleyh caiz gördügünü rivayet etmislerdir.

Bu rivayetlerde zikri geçen ikaamet lâfizlarindan dâima namaz için getirilen ikaamet kasdedilmisdir. Besûlüliah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yikanip döndükten sonra namaz için tekrar ikaamet getirilip getirilmedigi hususunda sahîh bir rivayet yokdur. Getirilmis olsa her hâlde nakledilirdi.

Kaadî Iyâz diyor ki: «Bu hadîsin muhtelif rivayetleri söyle birlestirilir : Hz. Bilâl (RadiyalîahÛ anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ne zaman namaza çikacagini gözetir ve onun çiktigini kimse görmeden yahut pek az kimseler ile birlikde görür çikar çikmaz ikaamet getirirdi. Cemâat ise Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i görmeden ayaga kalkmazlardi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemâat saflarini iyice düzeltmedikçe mihraba geçmezdi. Gerçi Ebû Hüreyre Hazretlerinin rivayetinde: «Cemâat Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çikmadan önce saflarini tutarlardi» denilmisse de ihtimâl bu hâl yâ cevazi bildirmek için yâhutda bir özür sebebi ile bir veya iki defa vâki olmus-dur. Ve caiz ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :
«Beni görmedikçe kalkmayin!» buyurmasi bundan sonra olmugdur. Ulemânin beyânina göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i görmeden ayaga kalkmanin cemaata menedilmesi uzun müddet ayakta kalma-sinlar diyedir. Bir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir sey ânz olup da uzun zaman gecikmesi mümkündür.»

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Namazda saflari düz tutmak bilicmâ' müstehabdir. Zâhîrfler'den îbni Hazm: «Saflari birer birer düzeltmek onlarda omuz omuza ve topuk topuga bir hizada olmak sarti ile simsikisik durmak farzdir.» demisdir.
2- Selefin ulemâsi ile onlardan sonra gelenler cemâatin namaza ne zaman kalkacaklari ve imamin ne zaman tekbîr alacagi hususunda ihtilâf etmislerdir.
îznam Safiî ile ulemâdan bir cemaata göre müezzin ikaameti bitirmeden hiç bir kimsenin yerinden kalkmamasi müstehabdir.
Hz. Enes (Radiyallahû anh) müezzin «Kad kaameti's - Salâtü» de-dikden sonra ayaga kalkarmis. îmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebi de budur.
Imam A'zam'la Küfe ulemâsina göre müezzin «Hayye ale's-Salâti» dedigi vakit cemâat ayaga kalkar. «Kad kaameti's - Salâttt» dediginde imam iftitâh tekbîrini alir. Bu kavli Ibni Ebîseybe, Süveyd b. Gafele ile Kays b. Ebî Seleme ve Hammâd'dan nakletmisdir.
Cumhûru ulemâya göre müezzin ikaameti bitirmedikçe imam tekbîr almaz.
îmam Mâ1ik'e göre sünnet vecîhle niyet müezzin- ikaameti bitirip cemaata saflari düzeltmeyi ihtar ettikden sonra imamin namaza iftitâh tekbîrini almasiyla olur.
Hanefîler'ce imam «Kad kaameti's - Salâtü» denirken niyetlenir. Ha-nef ilerden îmam Züfer'e göre birinci «Kad kametis - Salâtü» ile cemaat ayaga kalkar; ikincisi ile niyetlenirler. îmam Ebû Yûsuf-dan bir rivâyetde müezzinin okuduklarini cemâat da okuyabilmek için cemâat ikaamet bittikden sonra niyetlenirler. îmam Ahmed ile Sâfiî'nin kavilleri de budur.
3- Imama namaza mâni' bir hâl ariz olursa isaret etmek sureti ile yerine cemâatdan birini geçirir. Konusmasi caiz degildir. Mâlikiyye ulemâsinin iki kavlinden birinin bu oldugunu Kurtuhî rivayet etmisdir.
4- Hades vâki' olunca abdest tâzeledikden sonra namazin üzerine bina yâni namaza birakdigi yerden devam etmek caizdir. îmam A'zam'm kavli budur.
5- Peygamberlere ibâdetler hususunda unutma caizdir.
6- Namaza niyetlenirken cemâat imamdan sonra tekbîr alirlar. Ibni Battal: «Imam A'zamla îmam Mâlik'in mezhepleri bu oldugu gibi umumiyetle fukahâ dahî buna kaaildirler, Imam Safiî imama uyan bir kimsenin imamdan evvel tekbîr almasini caiz görmüsdür. Ancak bu mes'ele evvelâ yalniz kilmaya baslayip da sonradan imama uymaya niyet eden hakkindadir...» demisdir. Fakat Ibni Battal'in, Ebû Hanîfe'yi Imam Mâlik le beraber saymasi dogru degildir. Çünkü Ebû Hanîfe'ye göre cemâatin imamla beraber tekbîr almasi vâcibdir. îmam Ebû Yûsuf la, Muhammed'e göre cemâat imamdan sonra tekbîr alirlar. Bu efdaliyet hususunda oldugu söylenir.
6- Imam Buhârî bu rivayetlerle istidlal ederek: «Cünüb bir kimse unutur da mescide girer ve cünüb oldugunu orada hatirlarsa teyemmüm etmeden mescidden çikar.» demisdir. îbni Battal, tabiînden bâzilarinin: «Cünüb olan

kimse unutur da mescide girerse teyemmüm ederek oradan çikar.» dedigini rivayet etmis ve bu hadîsin onlarin sözünü redd ettigini söylemisdir.
Ulemâdan Sevrî ile tshâk dahî teyemmüme kaaildirler. Ishâk: «Içersinde çesme bulunan bir mescidden geçen cünüb misafir hakkinda Ebû Hanîfe 'nin kavli de böyledir. Yâni evvelâ teyemmüm eder ve mescide girerek su alir, sonra o suyu mesciddej} çikarir.» demisdir.
Ibni Ebî Zeyd'in «Nevadir» nâm eserinde': «Bir kimse, mes-cidde uyuyarak ihtilâm olsa oradan çikmak için teyemmüm etmesi gerekir.» denilmisdir.
Imam Safiî ye göre cünüb kimse haceti olsun olmasin durmamak sarti ile mescidden geçebilir. Böyle bir kavil Hasan-i Basii ile Saîd b. El-Müseyyeb, Amr b. Dînâr ye îmam Ahmed b. Hanbel 'den dahî rivayet edilmisdir. Safiî 'den ikinci bir rivayete göre cünüb kimse abdest almak sarti ile mescidde durabilir.
Dâvûd-u Zahirî ile Müzeni'ye göre cünüb olan bir kimse mutlak surette mescidde durabilir. Üelîlleri: «Mü'min necis olmaz.» hadîsidir.
Saîd b. Mansûr 'un «Sünen»inde güzel bir senedle Atâ'dan rivayet ettigi bir haberde söyle denilmisdir: «Ben, sahabeden bir çok kimseler gördüm ki namaz abdesti almak sarti ile cünüb olduklari hâlde mescidde otururlardi.» Ehl-i Suffa ve baskalari mescidde yatarlardi. Resûlül-lah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Sakîf hey'etini mescide misafir etmisdi. Imam Ahmed b. Hanbel: «Abdestli olmak sarti ile cünüb bir kimse mescidde oturur ve oradan geçebilir.» dermis
Cünüb kimsenin mescidden geçmesini mubah görenler «Mescide cünüb dahî giremezsiniz, ancak yolcu iseniz âyet-i kerîmesi ile istidlal ederler.
7- Mâ-i müstamel yâni kullanilmis bu temizdir. Çünkü ResûlüUah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) basindan su damlayarak çikmisdir. Baîsindan damlayan sular mâ-i müstameldir.

30- Namazin Bir Rek'atina Yetisen Kimsenin O Namaza Yetismis Sayilacagi Babi

161- (607) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki): Mâlike, Ibni Sihâb'dan dinledigim, onun da Ebû Selemete'bnÜ Abdirrahmân'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Her kim namazin bir rek'âhna yetisirse, o namaza yetisdi demekdir.» buyurmuslar.

162- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îbni Sihâb'dan, o da Ebû Selemete'bnÜ Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim imamla birlikde kilinan namazin bir rek'âhna yetisirse o namaza yeHsmIs demekdir.» buyurmuslar.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amrû'n - Nâkid ye Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Uyeyne rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbnü'l - Mübarek, Ma'mer ile Evzâî, Mâlik b. Enes ve Yûnus'dan naklen haber verdi. H.
Bize Ibni Nümeyr dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. H.
Bize îbnü'I - Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb rivayet, etti. Bunlar topdan Ubeydullâh'dan ve hepsi Zührî'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden naklen Yahyâ*nin, Mâlik'den rivayet ettigi hadis gibi rivayet de bulunmuslardir.
Hiç birinin rivayetinde: «Imamla birlikde» kaydi yokdur.
Ubeydullah'in hadisinde:
«Namazin bütününe yetisti demekdir,» buyurdu kaydi vardir.

163- (608) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Zeyd b. Eslem'den dinledigim, onun da Atâ' b. Yesâr Ile Büsr b. Saîd ve A'rac'-dan, onlarin da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettikleri bu hadisi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim günes dogmadan sabah namazinin bir rek'âtina yetisirse sabah namazina yetisti demektir. Ve her kim günes batmadan ikindinin bil rek'âtina yetisirse ikindi namazina yetisti demektir.» buyurmuslar.

(...) Bize Abd b. Humeyd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize AbdürrM-zâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ebû Seleme'den» o da Ebû Hüreyre'den naklen Mâük'in, Zeyd b. Eslem'den rivayet ettigi hadîsin mislini haber verdi.

164- (609) Bize Hasen b. Rabî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek, Yûnus b. Ye z id'den, o da Zührî'den naklen rivayet etti. Demis ki: Bize Urve, Âise'den rivayet etti. Âise: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu., demis. H.
Bana Ebü't-Tâhir ile Harmele ikisi birden tbni Vehb'den rivayet ettiler. Lâfiz Ha rm el e'n indir. Dedi ki: Bana Yûnus tbni Sihâb'dan naklen haber verdi, ona da Urvetü'bnü Zübeyr, Urve'ye de Âise rivayet etmis. Demis ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim günes kavusmazdan önce ikindinin bir secdesine yahut günes dogmazdan önce sabah namazinin bir secdesine yetisirse, o namaza yetismis dem e kd Ir.» buyurdular.
Secde: rek'âtdan ibâretdir.

165- (608) Bize Hasan b. Rabî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek, Ma'mer'den, o da îbni Tâvûs'dan, o da babasindan, o da Ibni Abbâs'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demis ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim günes batmadan ikindinin bir rek'âhna yetisirse (o namaza) yetismis demektir. Ve her kim günes dogmadan sabah namazinin bir rek'-âtina yetisirse (o namaza) yetismis demektir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Abdü'1-A'lâ b. Hammâd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temi r rivayet etti. «Ben Ma'm er'i bu isnâdla rivayet ederken isitdim.» dedi.
Bu hadîsi Müslim gibi diger hadîs imamlari da muhtelif lâfizlarla rivayet etmislerdir. Buhârj 'nin «Mevâkîtü's - Salât» bahsindeki rivayetleri az farkla Müs1im'in buradaki rivayetleri gibidir.
Ebû Dâvud 'un rivayetinde :
«Biriniz ikindi namazinin ilk secdesine yetisirse ilâh...» denilmis; Nesâî'nin rivayetinde:
«Biriniz günes batmazdan önce ikindi namazinin ilk secdesine yetisirse namazini tamamlasin!» buyurulmusdur. Bu rivayeti Ibni Hibbân dahî «Sahîh»inde tahrîc etmisdir.
Hadîsin: «Günes batmazdan önce ikindinin bir secdesini kilip da, sonra geri kalanini günes battiktan sonra kilan kimse, ikindiyi kaçirmamis demektir.' Günes dogmadan sabah namazinin bir secdesini kilip da, sonra geri kalan kismini günes dogduktan sonra kilan kimse de sabah namazini
kaçirmamis demektir.» seklinde rivayeti oldugu gibi:
«Her kim sabah namazinin bir rek'âtina yetisir de, sonra günes dogarsa namazini tamamlasin.» tarzinda rivayeti de vardir. Hattâ bir rivâyetde:
«Her kim cum'â namazinin bir rek'âtina yetisirse ikinci bîr rek'âh da ona eklesin.» buyurulmusdur.
Rivayetlerin bâzilarinda:
«Her kim ikindi namazinin bir veya iki rek'âtina yetisirse...» seklinde tereddüt gösterilmis, bir takimlarinda tereddütsüz :
«Iki rek'âhna yetisirse...» denilmisdir.
Hâsili bu hadîs birbirine yakin lâfizlarla pek çok muhtelif sekillerde rivayet edilmisdir.

Secdeden murâd: Müs1im'in bir rivayetinde beyân olundugu vecîhle rek'âtdir.
Ha11âbî (319 - 388) : «Secde'den murâd, rükû'u ve sücûdu ile bütün bîr rek'âtdir, Rek'ât secde ile tamamlandigi için ona secde denilmisdir.» diyor.
Gerek secde, gerekse rek'ât lâfizlarindan murâd: Namazin bir kismina yetismekdir. Bu bütün bir rek'ât yahut ihram tekbîri gibi bir rek'ât-dan daha az bir cüz' de olabilir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Bir kimse ikindinin bir rek'âtini kildikdan sonra selam verme-; den vakit çiksa namazi bozulmaz, o namazi tamamlamak îcâb eder. Bu mes'elede bütün ulemâ ittifak halindedir.
Sabah namazina gelince: Imam Safiî, îmam Mâ1ik ve Imam Ahmed b. Hanbel'e göre hüküm yine böyledir. Imam Azam'a göre ise sabah namazim kilarken günes dogarsa namaz bâtil olur.
Namaz bozulmaz deyenler bu hadîsi Imam A'zam'in aleyhine delîl gösterirler. Aynî, Imam A'zam tarafindan bu zevata su cevâbi vermektedir:
«Ebû Hanîfe 'nin istinâd ettigi esâsa vâkif olan bir kimse bu hadîsin onun aleyhine hüccet olmadigini, bu hadîsden mâda bütün hadîslerin, namaz bozulmaz diyenlerin aleyhine delîl olduklarini bilir. Biz deriz ki: Vakit namazin sebebi ve zarfi oldugu süphesizdir. Lâkin bütün vaktin namaza sebep olmasina imkân yokdur. Zîrâ bu takdirde edanin vakit çikdikdan sonra yapilmasi lâzim gelir. Su hâlde vaktin bir cüz'ünü sebep olarak ta'yîn etmek îcâb eder ki ö da ilk cüz'dür. Çünkü ilk cüz' itirazdan salimdir. Eger ilk cüz'ün arkasindan hemen edaya baslanirsa vaktin ilk cüz'ü sebeb olarak takarrür eder. Sayet ilk cüz'den sonra hemen edaya baslanmazsa sebebiyyet mes'elesi cüz'den cüz'e intikâl ede ede tâ vaktin sonunda bir iftitâh tekbîri sigacak kadar kalan cüz'e kadar varir. îste bu cüz' seytana nisbet edilmeyen ve sabah namazinda oldugu gibi kerahetle vasiflanmiyan sahîh ve saglam bir cüz' ise namaz o kimseye kâmil olarak vâcib olur; kamilen vâcib olan namaz ise nakis vakit de edâ edilemez. Bu tipki mutlak sûretde nezir edilen oruçla, kaza orucunun, bayram ve tes-rîk günlerinde eda edilememesi gibidir.
Namaza sebeb olan vakit cüz'ü günes kavusurken ikindi kilmak gibi Seytâna nisbet edilen bir kerahet vakti olursa o namaz nakis olarak vâcib olur. Çünkü sebep olan vaktin nakis olmasi müsebbeb olan namazin da noksan kalmasinda müessir olur. Artik o namaz noksan sifati ile edâ edilir. Zîrâ noksan olarak vâcib olmusdur.
Nitekim bayram günü oruç tutmayi nezir etmek ve fiilen o gün oruç tutmak da böyledir. Su hâlde ikindiyi kilarken günes batarsa namaz bozulmaz. Çünkü günes kavustukdan sonra gelen vakit kâmil vakitdir. Bu namaz o vakitde edâ edilebilir. Nakis olarak vâcib olan bir ibâdet kâmil olarak evleviyyetle edâ edilebilir. Eger: Ikindiye kerahet bulunmayan sahih bir vakit cüz'ünde baslayip da günes kavusuncuya kadar uzatan kimsenin namazinin bozulmasi îcâb eder., dersen ben de derim ki: Vakit genis olunca namaz kilan kimsenin bütün vakti namazla doldurmasi caizdir. Binâenaleyh namaza devam sureti ile ariz olan bu fesad affolunur. Zîrâ bütün vakti namazla doldurmaya azmeden bir kimsenin buradaki fesad cüz'ünden korunmasina imkân yokdur.
Babimiz hadîsine gelince; buna verilecek cevap Imam Ebû Cafer-i Tahâvî 'nin dedigi gibi bu hadîsdeki yetismeden murad: Günes dogmazdan önce çocuklarin buluga ermesi, hayizli kadinlarin temizlenmesi ve hiristiyanlarin müslümanligi kabul etmesi olabilir. Çünkü ha-dîsde «yetismek» zikredilmis fakat namazdan bahsedilmemisdir. Binâ- enaleyh adi geçen kimselerle onlarin emsali bu namaza yetismis olurlarsa onu kaza etmek kendilerine farz olur...»
Gerçi Ebû Hüreyre 'nin bâzi rivayetlerinde ResûIullah (Sailallahü Aleyhi ve Seiîem) :
«Sîzden biriniz günes batmazdan önce ikindinin bir rek'âhna yetisirse namazini tamamlasin! Günes dogmazdan önce de sabah namazinin bir rek'âtina yetisirse namazini tamamlasin;» buyurdu denilmisdir.
Bu hadîsi Buhârî ile Tahâvî de rivayet etmislerdir. Hadîs, günes dogdukdan sonra sabah namazini kilmaya devam edilecegini sarahaten göstermektedir. Fakat günes dogarken namaz kilmanin memnu' oldugunu bildiren hadîsler tevatür derecesine varmislardir. Günes dogarken namaz kilmanin mübâh oldugunu gösteren hadîsler ise

tevatür derecesini bulmamislardir. Bu da gösterir ki o anda namaz kilmanin mubah oldugunu ifâde eden hadîsler zikri geçen mütevâtir rivayetlerle nesih edilmislerdir. Buradaki nesihden maksad haram bildiren delille amel etmekden ibâretdir. Kaide îcâbi bir sey'in haram oldugunu bildiren delillerle, mubah oldugunu gösteren deliller bir araya gelirse haram delili ile amel olunur. Mubah delili bununla nesih edilmis olur. Nesih eden delîlin mensûhdan sonra gelmesi îcâb eder. Süphesiz ki esyada asil olan ibâhadir. Haram kilinmalari sonradan ariz olmusdur. Bunun aksini iddia etmek yâ-nî «Esyada asil olan hürmetdir.» demek caiz degildir. Çünkü iki defa nesih lâzim gelir.

Buhârî ile Müs1im'in ve diger hadîs ulemâsinin tahrîc ettikleri Imrân b. Husayn hadîsi günes dogarken ve batarken kaza namazlarinin da kihnamiyacagmi göstermektedir. Bundan anlasilir ki: Mekruh vakitlerde farz ve nafile bütün namazlarin kilinmasi yasak edilmisdir.

2- Imani A'zam ile ona tabî olanlar ikindi vaktinin günes batmakla sona erdigine bu hadîslerle istidlal etmislerdir. Zîrâ bir veya iki rek'âta yetisen bir kimse o namaza yetismis sayilinca o vakit de ikindinin vakti sayilir. Bundan dolayidir ki günes kavusmazdan önce bulûga eren çocukla müslüman olan kâfire; hayizdan temizlenen kadina ve bunlann emsaline o günün ikindisini kaza etmek farz olur. Mezkûr kimselerin eristikleri bu vakit; ikindi kilmaga yetmiyecek kadar az da olsa, kaza yine lâzimdir. Hanefîler'den Imam Züfer: «Ikindi kilacak kadar bir zamana yetismeyen kimseye o namazin kazasi lâzim gelmez.» demisdir.

Namaza bir rek'âtdan daha az, meselâ; iftitâh tekbîri alacak kadar bir zaman yetisen kimse hakkinda îmani Safiî 'den iki kavil rivayet olunur. Bunlann birine göre, o kimseye bu namazin kazasi lâzim gelmez; ikinci kavle göre kaza lâzimdir. Esah olan da budur.

3- Ulemâ bu rivayetlerde zikri geçen bir rek'âtdan daha aza yetismek tâbirinden hüküm mü, fazilet mi yoksa vakit mi kasdedildigi hususunda ihtilâf etmislerdir.

Imam Mâlik ile Cumhûr-u ulemâya göre namazin bir rek'âtdan daha az bir cüz'üne yetisen kimse o namaza yetismis sayilamaz. Imam Safiî 'nin iki kavlinden biri de budur. Bunlar hadîsdeki rek'ât lâfzi üzerinde durmaktadirlar. Bir de babimizin ilk hadîsi ile istidlal ederler. Bu hadîsde :

«Namazin bir relc'âtina yetisen kimse, o namaza yetisti demektir.»

buyurulduguna göre mefhûm-u muhalif yolu-ile bütün bir rek'âta yetisemiyen, o namaza hiç yetisememis sayilir.

Imam A'zam1a, Ebû Yûsuf'a ve bir rivâyetde imam Sâfiî'ye göre namazin bir rek'âtdan az bir cüz'üne yetisen bir kimse o namazin hükmüne yetismisdir. Vâkiâ hadîsde bir rek'âtdan bahsedil-misse de buradaki rek'ât tâbiri ekserî ahvâle göre söylenmisdir. Çünkü ekseriyetle namaza yetismek rek'âtla ölçülür. Hattâ Sâfiîler'den bâzilari: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rek'ât tâbiri ile namazin bir cüz'ü-ni kasdetmisdir.» demisler; hadîsin bâzi rivayetlerinde bir rek'ât, diger bâzilarinda iki rek'ât, bir takimlarinda da bir secde denilmek sureti ile namazin bir cüz'üne isaret buyuruldugunu söylemislerdir.

Kurtubî diyor ki: «Bu zevat yâni Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf ve bir rivâyetde Safiî, günes batmazdan önce tekbîr al-makla o günün ikindisine yetisilmis sayilacaginda ittifak etmisler; ögle namazinda ise ihtilâfa düsmüslerdir. Imam Sâfiî'den bir rivayete göre vakit çikmazdan evvel tekbîr alan kimse ögle namazina yetismis sayilir. Çünkü ona göre ögle ile ikindi, vakit hususunda müsterekdirler. Diger bir rivayete göre böyle bir kimse ögle namazini tamamlarsa onu kaza etmis olur.»

Cum'â namazi hakkinda da ihtilâf etmislerdir. Imam Mâlik, Sevrî, Evzâî, Leys, tmam Züfer, Imam Muhammed, îmam Safiî ve Imam Ahmed b. Hanbel cum'â namazinin bir rek'âtina yetisen bir kimsenin, ona bir rek'ât daha katarak tamamlamasi lâzim geldigine kaaildirler.

Ebû Hanîfe ile Ebû Yûsuf'a göre Cum'â namazinda imam selâm vermezden önce ona uyan bir kimse imam selâm verdikden sonra o namazi iki rek'ât olarak tamamlar. Ibrahim Nehaî ile Hakem ve Hammâd dahî buna kaaildirler.

Atâ', Mekhûl, Tâvûs ve Mücâhid Hazerâti ortaya garîb bir kavil atmis; ve: «Cum'a günü hutbeye yetisemiyen kimse namazi dört rek'ât kilar. Çünkü cum'â ancak hutbeden dolayi iki rek'âta indirilmisdir.» demislerdir.

Mâlikiyye ulemâsi:

«Her kim ikindinin bir rek'âtina yetisirse...» hadîsini hayizh kadinlarla, bayginlar gibi özür sahiplerine hamletmislerdir.
Namazda tume'nîneti ve cemaata fatiha okumayi vacip görenlerce kendisi ile o vakte erisilmis sayilan rek'âtdan murâd: iftitâh tekbîri akarak fatihayi okumak ve ta'dîl-i erkâna riâyetle rükû' ve sücûd yapmakdir. Cemaata fatiha okumayi vâcib görmeyenler her rek'âtda iftitâh tekbîri ile o tekbîr için ayakta durmanin kâfî gelecegini söylerler. Buradaki Küâ-fin sebebi rek'ât kelimesinden ser'îmi yoksa lügat mânâsi mi anlasilacagi mes'elesidir.
Kendisi ile cemâat fazileti kazanilan rek'âtm hükmü cumhûr-u ulemâya göre, iftitâh tekbîrini aldikdan sonra rükû'a gitmek ve imam basini kaldirmadan ellerini dizlerine koymakdir. Hz. Ebû Hüreyre 'den rivayet edilen bir habere göre, imam ayakta iken ona yetismedikçe o rek'ât sayilmaz.
Selefden bir cemaata göre imam rükû' hâlinde kaldigi müddetçe, cemâatin iftitâh tekbîri yapmasi caizdir. Velev ki cemâat rükû'a yetiseme-yip, imamdan sonra rükû' etsinler. Bâzilari: «îmam rükû'dan dogrulsa bile cemâat rükû'da iken niyetlense kâfidir.» demislerdir. Bu kavil Sâvbî'den rivayet olunur.
îbni Ebî Leylâ, imam Züfer ve Sevrî'ye göre imama uyan bir kimse imam rükû'dan dogrulmadan iftitâh tekbîrini alsa o rek'âta yetismis olur.
Ulemâ'dan bâzilari: «Cemâat, imam secde etmeden iftitâh tekbîri alsa o rek'âta yetismis sayilir.» demislerdir.
Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) saffm arkasinda niyet ederek rükû'a varmayi ve rükû' hâlinde yürüyerek-saf fa girmeyi cemâat rükû'dan dogrulmamis olmak sartiyla o rek'âta yetismek sayarmis.
Bu sekilde kilinan namaz sahîh kavle göre edâ'dir. Sâfiîler'den bâzilarina göre bu namazin hepsi kaza; diger bâzilarina göre ise imama yetisilen rek'ât edâ, ondan sonraki rek'âtlar kaza sayilir. Bu hilafin faydasi mü-sâfirde görülür. MüsâfIr, yâni yolcu vakit içinde ikindiye niyet ederSe bu sekilde kildigi namazin bütün rek'âtîan edâ sayilir; diyenlere göre o namazi iki rek'ât kilar. Hepsi kazadir diyenlere göre ise dört rek'ât olarak tamamlamasi îcâb eder. Yetistigi rek'ât edâ, geri kalan rek'âtîan kazadir; diyenlere göre dahî o namazi dört rek'ât üzerinden tamamlamak îcâb eder. Yalniz bu kavil: «Seferde kazaya kalan dört rek'âtli namazlar, seferde kaza edildigi takdirde dört rek'ât üzerinden kilinirlar.» diyenlere göredir.
Bir de buraya kadar sözü geçen imama yetisme mes'eleleri vakit içinde imama bir rek'âtda yetisildigine göredir. Daha az mikdârda yetisenler hakkinda o namaz cumhûr-u ulemâya göre kaza olur.

31- Bes Vakit Namazin Vakitleri Babi

166- (610) Bize Kuteyfaetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Ibni Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, îbni Sihâb'-dan naken haber verdi ki: Ömer b. Abdilâziz [62] ikindiyi bir parça geciktirmis. Bunun üzerine Urve, ona: Dikkat et ki Cibril indi de Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Seîlem) 'e imam olarak namaz kildi; demis. Ömer ona :
— Söyledigini iyi bil Yâ Urve! demis. Bu sefer Urve :
— Ben Besîr b. Ebî Mes'ûd'dan [63] dinledim. Söyle diyordu, demis: Ebû Mes'ûd'dan isitdim, söyle diyordu: KesûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) *den isitdim:
«Cibril inerek bana, imam oldu:
1) Ben de onunla namaz kildim.
2) Sonra (yine) onunla namaz kildim.
3) Sonra (yine) onunla namaz kildim.
4) Sonra (yine) onunla namaz kildim.
5) Sonra (yine) onunla namaz kildim.» buyuruyor, parmaklari Ile bes namazi sayiyordu.

167- (...) Bize Yahya b. Yahya Et-Temimi haber verdi. Dedi ki: Mâtik'e, Ibni Sihâb'dan duydugum su hadîsi okudum: Ömer b. AbdilâcSs bir gün namazi geç kilmis. Derken yanina Urvetü'bnü Zübeyr girerek ona sunu

haber vermis. Mugîratü'bnü Su'be Kûfe'de iken bir gün namazi geç kilmis; bunun üzerine Ebû Mes'ûd-u Ensârî onun yanma girerek:
— Bu (yaptigin) nedir Yâ Mugira? Bilmiyormusun ki:
1- Cibril inerek (nasil) namaz kilmisdi. Resûlüllah (Sailaüahü Aleyhi ve Selle m)'de (ona uyarak), namaz kilmisdi.
2- Sonra o kilmis, ResûliiHnh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de (ona uyarak) namaz kilmisdi.
3- Sonra o kilmis, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de (ona uyarak) namaz kilmisdi.
4- Sonra o kilmis, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'de (ona uyarak) namaz kilmisdi.
5- Sonra o kilmis, Resûlü'lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de (ona uyarak) namaz kiluusdi.
Sonra Cibril (Aleyfûsselâm)
«Sen iste bununla em rolündün» [64] buyurmusdu; demis. Ömer, Ur-ve'yc:
— Ne söyledigini düsün yâ TJrve! Acaba namaz vaktini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ta'ym eden Cibril (Aleyhisselâm) midir?» demis. Urve:
— Besir b. Ebî Mes'ûd, babasindan böyle rivayet ediyordu... cevâbini vermis.

168- (611) Urve demis ki: Vallahi Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiyi, günes Âise'nin odasinda iken, henüz oradan çikmadan kilardigini bana zevcesi Âise rivayet etti.

- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amrii'n-Nâkid rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize Süfyân, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise demis ki: «Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi günes benim hücremde görünmekde iken henüz gölge dönmeden kilardi.»
Ebû Bekir: «Henüz gölge yayilmadan.» dedi.

169- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, îbni Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Urvetü'bnü Zübeyr haber verdi. Ona da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âise haber vermis ki Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi günes henüz Âise'nin hücresinde iken; gölge odasina yayilmadan küarmis.

170- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ibni Nümeyr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî' Hisâm'dan, o da babasindan, o da Âise'den' naklen rivayet etti. Âise söyle demis:
'Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi günes benim odama vurmakda iken kilardi.»
Ebû Mes'ûd hadîsini Buhârî «Bed'ü'I-Halk» ve -Mevâ-kîtü's - Salât» bahislerinde; Âise hadîsini de mezkûr hadîsin sonunda rivayet ettigi gibi Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Ebû Mes'ûd hadîsinde namazin yalniz sayisi bildirilmis; vakitlerden bahsedilmemis ise de namazin günde bes defa kilinmasi, onun ayri ayri bes vakitde kilinmis olmasini istilzam eder. Muhâtaplarca vakitler ma'lûm oldugu için Hz. Ebû Mes'ûd yalniz namazin sayisini bildirmekle iktifa etmisdir.
Hz. Mugîrat ü'bn ü Su'be hakkinda: «Bir gün namazi geç kildi...» denilmesi, bu isi âdet hâline getirmeyip bazen yaptigina isaret içindir. Benî Ümeyme hükümdarlari bilhassa ikindiyi çok geç kilarlarmis. Velîd b. Utbe namazlari Hz. Osman (Radiyallahû anh) zamaninda vakit çikdikdan sonra kilarmis. Bu sebeple Hz. îbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) kendisine inkâr ve ihtarda bu-lunurmus. Hattâ Atâ'nin rivayetine göre Velîd bir defa Cum'â namazini aksam üzeri kildirmis. Haccâc'm âdeti de buymus.
Ömer b. Abdilâzîz'e gelince: O, namazi ancak müstehâb olan vaktinden sonraya birakmis; namazin vaktini geçirmemisdir. Hz. Ömer b. Abdilâzîz pek büyük bir zât oldugu için onun hakkinda böyle bir îtikatda bulunmak dogru degildir. Hz. Urve 'nin, ona ihtarda bulunmasi Cibril (Aleyhisselâmj'ui kildirdigi faziletli vakitde kilmayip biraz geciktigi içindir. îbni Abdilber: «Maksad onun müstehâb vakit çikincaya kadar namazi geciktirdigini

anlatmakdir; yoksa günes kavusuncaya kadar geciktirmis degildir.» demisdir.
Buhârî 'nin rivayetinde Hz. Mugîra'nin Irak'da vali bulundugu siralarda namazi geciktirdigi bildirilmektedir. Müs1imin rivayetinde Irak yerine Küfe zikredilmisdir. Mamafih iki rivayet arasinda münâfât yokdur. Çünkü Küfe, Irak sehirlerinden biridir.
Anlasiliyor ki Hz. Ömer b. Abdilâzîz bir defa,ikindiyi geciktirmis; kendisine Urve (Radiyallahû anh) ihtarda bulunmus; bir de Mugîra Ibnü Su'be namaz vaktini biraz geciktirmis; onu da Ebû Mes'ûd-u Ensârî (Radiyallahû anh) muâha-ze etmisdir. Delilleri Cibrî1 hadîsidir. Ömer ile Mü'gîra (Radiyallahû aiihûma) 'nin namazi geciktirmeleri hususunda Nevievîi Bunlar yâ bu hadîsi duymamis yahut vakit çikmamak sarti ile namazi bir parça geç kilmayi caiz görmüslerdir. Nitekim bizim mezhebimiz ile cumhûr-u ulemânin mezhebi de budur...» diyor.
Hz. Mugîra'nin Ebû Mes'ûd'a ne cevap verdigi belli degildir. Zahire bakilirsa onun dedigine dönmüstür.
Ibni Ishâk'in beyânina göre Cebrail (Aleyhisselâm) 'in namaz kilmak için gelisi Isrâ gecesinin ertesi günüdür.
Ebû Dâvûd ile Tirmizî 'nin ve diger bâzi hadîs ulemâsinin rivayet ettikleri Ibni Abbâs hadîsi ile Cibrî1 (Aleyhisselâm) 'in imam oldugunu gösteren daha baska hadîsler Hz. Cibrî1'in arka arkaya iki gün geldigini; birinci gün namazlari vakitlerinin evvellerinde, ikinci gün ise sonlarinda kildirdigini ifâde etmektedirler.
Kaadi Iyâz, Cibril (Aleyhisselâm) 'in imam oldugunu kabule pek meyyal görünmemekde ve: «Anlasilan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Cibril (Aleyhisselâm)'dan sonra kilmisdir.» demekde ise de babimizin birinci hadîsinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Cibril inerek bana Imam oldu...» buyurmus olmasi Kaadi 'nin mezkûr te'vîlini reddetmektedir. Hadîsdeki: «Sonra o kilmis, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de (ona uyarak) namaz kilmisdi.» ifâdesi: «Cibril (Aleyhisselâm) namazin hangi cüz'ünü kilarsa, arkasindan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona tâbi oluyor; o da ayni sey'i yapiyordu.» ma'nâsina hamlolunur.
Nevevî diyor ki: «Sonra o kilmis, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de (ona uyarak) namaz kilmisdi.» cümlesi bu sekilde bes def'â tek-rârlaninisdir. Bunun ma'nâsi: Cibril (Aleyhisselâm) namazin hangi cüz'ünü kilarsa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i'de onu kilardi. Her ikisinin namazi bu suretle tamam oldu; demekdir.»
Hz. Âise hadîsinin bir rivayetinde :
«Günes Âise'nin odasinda iken, oradan çikmadan.», diger bir rivayetinde :
«Günes benim hücremde görünmekde iken», üçüncü bir rivâyetde: «Günes henüz Âise'nin odasinda iken; gölge yayilmadan.», diger bir rivâyetde de :
«Günes benim odama vurmakda iken kilardi.» denilmektedir. Bu ta'-bîrlerin hepsinden murâd Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ikindiyi vaktinin evvelinde kildigini beyândir. cümlesinin ma'nâsi günes çikmadan önde demektir.
Yâni buradaki zuhurdan murâd yukariya çikmakdir. Hz. Âise’nin odasi dar ve alçak idi. Onun için günes çabucak çekilir; görünmez olurdu. Gölgenin zuhurundan murâd: Odanin içine yayilmasidir. Zuhur kelimesinin günese nisbetle odadan çikmak, gölgeye nisbetle ise odanin içine yayilmak mânâsina gelmesi mânâ i'tibâri ile birbirine zit degildir. Çünkü gölgenin yayilmasi ancak günes çikdikdan sonra mümkün olur.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Vakit, namazin farzlarindan biridir. Binâenaleyh vakit gelmeden kilman namaz vakit namazinin yerini tutamaz. Bu husûsda ulemâ arasinda ihtilâf yokdur.
2- Namazi vaktin evvelinde kilmak efdaldir. Gerçi ögle namazini yaz günlerinde serinlik zamanina birakmak, sabah namazini ortalik aydin-landikdan sonra kilmak sahih hadîslerle sabit ise de bu bâfeda asil olan, her namazi vaktinin evvelinde kilmakdir.
3- Ulemâ hükümdarlarin yanma girerek sünnete muhalif hareketlerinden dolayi onlara tenbîh ve ihtarda

bulunabilirler.

4- Icâbinda bir mes'elenin beyâni için âlime müracaat etmek ve münâkasa vukû'unda sünnete bas vurmak gerekir.

5- Hüccet olan hadîsler, müsnedlerdir. Maktu* hadislerden hüccet olmaz. Bundan dolayidir ki Hz. Ömer b. Abdilaztz, Urven'in maktu' olan ilk rivayetine kanaat getirememis; Besîr b. Ebü Mes'ûd tarîki ile müsned olarak rivayet .edince hadîsi kabul eylemisdir.

6- Ulemâdan bâzilari nafile kilan imamin arkasinda, farz kilan bir kimsenin cemâat olabilecegini söylemislerdir. Çünkü melekler mükellef degillerdir. Binâenaleyh Cibril (Aleyhisselâm)'m imam olarak kildirdigi namaz; onun hakkinda nafiledir. Ibnü'l-Arabî 'nin kavli de budur. Ancak Buhârî sarihlerinden Aynî, mezkûr istidlale Itiraz etmis ve Cibril (Aleyhisselâm) o namazlari Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e Ögretmekle mükellef oldugu için kildirdigi namazlarin nafile degil farz oldugunu, o hâdisede imam ile cemâatin her ikisinin kildiklari namazin farz oldugunu bildirmisdir.

Kaadi Iyâz: «O namazin henüz Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e farz olmamis bulunmasi muhtemeldir.» demisdir. Bu kavil dahî reddedilmis ve: «Cibril (Aleyhisselâm) 'm kildirdigi, namaz Isrâ gece-sinin yâni namazin farz kilindigi gecenin ertesi gününde vâki olmusdur.» denilmisse de bu cevâba da îtirâz edilmis ve: tOlabilIr Peygamber (Saîlaîlahü A leyM ve Sellem) 'e namazin farz, olusu Hz. Cibril'in beyârima muallâk birakilmisdir. Su hâlde Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) hakkinda namazin farz olusu ancak Hz. Cibril'in taliminden sonra tahakkuk eder.» denilmisdir.

7- Hadîs-i serif bina yapmanin caiz olduguna delildir. Lâkin bu husûsda ihtiyâç hududunu asmamak îcâb eder. Çünkü Resûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in hücre duvarlari alçak yapilmisdi.

Hasan-i Basrî: «Ben, delikanli iken Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in odalarina girerdim, Elimle tavanlarina degerdim.» de-misdir.

8- Namaz kilarken imama degil de cemaata uymanin caiz oldugunu, söyleyenler bu hadîsle istidlal etmislerse de kendilerine cevap verilmis ve: «ResûlüIIah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in hastaligi zamaninda, onun arkasinda Ebû Bekir (Radiyallahû anh) nasil cemaata namazi teblig vazifesi yapmissa, burada da Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) onun gibi bir mübellig idi.» denilmisdir.

9- Urve hadîsi, Hz. Ömer b. Abdilâzîz'in faziletine delildir.

10- îbni Battal, bu hadîsle istidlal ederek Cebrail (Aleyhisselâm)'m iki günün namazlarinda Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e imam oldugunu bildiren hadîsi zayif saymis ve: «Bu hadîs sahih olmus olsa Urve (Radiyallahû anh) Hz. Ömer'e vaktin sonunda kildigi namazdan dolayi itirazda bulunmazdi. Hâlbuki ikinci gün Cebrail (Aleyhisselâm) her namazi vaktinin sonunda kilmis ve:

«Su iki vaktin arasi bu namazin zamanidir.» demisdi. Ömer Ibnü Abdilazîz (Radiyallahû anh) 'da bu hadîsle istidlal etmisdi.» demisse de onun bu sözüne söyle cevap verilmisdir: «îhtimâl ki Ömer (Radiyallahû anh) bu namazi ihtiyarî vakit çiktikdan sonra yâni her sey'in gölgesi iki misli oldugu zaman kilmisdir. Ihtiyarî vakit çikmis olmakla beraber cevaz vakti henüz bakîdir. Ikindinin cevaz vakti günesin kavusmasi zamanidir. Bu suretle Ürve'nin itirazinin yerinde oldugu anlasilir. Ve mezkûr itirazdan Cibril hadîsinin zayif olmasi lâzim gelmez.»

Burada, Ebû Mes'ûd hadîsinden sonra Hz. Âise hadîsinin zikredilmesi, Urve onunla istidlal ettigi içindir. Yâni Urve bu hadîsi öne sürerek Hz. Ömer b. Abdilazîz 'e itirazda bulun-musdur. Çünkü Hz. Âise hadîsi namaz vakitlerinin Cibril (Aleyhisselâm) 'm ta'lîmi ile beyân edildigini göstermektedir.

11- îmam Safiî ile, ona tâbi olanlar Hz. Âise hadîsi ile istidlal ederek ikindiyi vaktinin evvelinde kumanin lüzumuna kaail olmuslardir. Fakat Tahavî (238 - 321): «Hadîsde buna delâlet yokdur. Çünkü hücrenin duvarlari alçak oldugundan ihtimâl ki onun içinden günes guruba yakin görünmez olmusdur. Su hâlde hadîs-i serif Besûlüllah (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiyi vaktinin evvelinde degil, sonunda kildigina delildir.» diyor.

Bâzilari Tahâvînin sözüne de itirazda bujunmuslarsa da yersiz oldugu için burada onu zikre lüzum görülmemistir.

Vakia Buhârî ikindinin vaktini beyân eden hadîsler için ayri bir bâb tahsis etmis, fakat orada zikrettigi hadîslerin hiç ' birinde ikindi vakti her sey'in gölgesi bir misli veya iki misli olmakla girer; denilmemis-se de ta'yîn bildiren hadîslerin Buhârî'de bulunmamasindan, baska kitaplarda da olmamasi îcab etmez. Bu bâbda bir çok Sahâbe-i kirâm'dan ve ezcümle Ibni Abbâs Hazretlerinden hadîsler rivayet edilmistir.
Ibni Abbâs hadisinde Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem): «Beyt'in yaninda Cibril AleyhiSselâm bana iki defa imam oldu».» buyurmaktadir. Ayni hadîsde ilk günün ikindisi için :
«Bana ikindiyi, her sey'in gölgesi bir misli oldugu zaman kildirdi.»; ikinci günün ikindisi için de:
«Bana ikindiyi, her sey'in gölgesi Iki misli oldugu zaman kildirdi.»
ifâdeleri vardir. Bu hadîsi Ebû Dâvûd île Tirmizî tahrfc etmislerdir. Tirmizî onun hakkinda: «Bu hadîs hasen'dir.» demindir. Ayni hadîsi Ibni Hibbân(- 354) «Sahîh»inde, Hâkim Mezkûr hadîsi tbni Huzeyme dahî «Sabîh-inde rivayet et-misdir.
tbni Abdil-Berr (368-463) «Et-Tevhid» nâm eserinde. «Bâzi kimseler mezkûr îbni Abbâs hadîsi hakkinda yersiz sözler söylemislerdir. Hâlbuki bu hadîsin bütün râvîleri ilimleri ile meshurdur.» demistir.
Filhakika Ibni Abbâs (Radiyalîahû anh) hadîsi bu bâbda esâs teskil eder. Imam A'zam'a göre her sey'in gölgesinin iki misli olmasi ögle zamanin sonudur. Ona göre zeval vaktindeki gölge sayilmamak sarti ile her sey'in gölgesi iki misli oldugu zaman öglenin vakti çikar; ikindinin vakti girer. Lisânimizdaki «Asr-i sânî* tâbîri ile ifâde edilen vakit budur. Imam Ebû Yûsuf ile imam Muhamme'd'e göre her sey'in gölgesi bir misli oldugu zaman Öglenin vakti çikar; ikindinin vakti girer. Mezkûr kavli Hasen b. Ziyâd, Imam A'zam'dan da rivayet ettigi gibi imam Mâlik, imam Sâfiî; imöm Ahmed b. Hanbel, Sevrî ve Ish.âk'm mezhepleri de budur. Yalniz imam Sâfiî'ye göre özürü olmiyanlar için ikindi vâkitinin sonu her sey'in gölgesi iki misli oldugu zamandir. Özürlüler için ise ikindinin son vakti günesin batmasidir.
Kurtubi: «Bu husûsda Ebû Hanîte'ye bütün ulemâ hattâ kendi ashabi bile muhalefet etmisdir.» diyor. Kurtubî fnin bu sözüne Aynî su cevâbi vermistir:
«Ebû Hanîfe hadîsle istidlal ettikden sonra ulemânin ona muhalefeti zarar etmez. Aliyyü'bnü Seybân'in rivayet ettigi bir hadîs dahî Ebû Hanîfe 'nin kavlini te'yîd etmektedir. O hadîsde Ibni Seybân (Radiyalîahûanh) «Resûlüllah (SallailahüAleyhi ve Sellem) 'in yanina Medine'ye geldik, ikindiyi günesin, safî beyazligim devam ettirdigi bir zamana kadar geciktirirdi.» demisdir. Bu hadîsi Ebû Dâvûd'la, îbni Mâce rivayet etmislerdir. Hadîs Eesûlüllah (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikindiyi her sey'in gölgesi iki misli oldugu zaman kildigini göstermektedir ki hasmi aleyhine Ebû Hanifeye delildir.
Ibni Ebî Seybe 'nin (- 234) zararasiz bir senedle rivayet ettigi Câbir hadîsinde Hz. Câbir (Radiyallahû anh) «Resûlüllah (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) bize ikindiyi her sey'in gölgesi iki misli oldugu zaman kildirdi...» demisdir. Bu hususta fazla tafsilât fikih kitaplarindadir.

171- (612) Bize Ebû Gassân El-Mismaî Ile Muhammed b. El-Mü-sennâ rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muâz (yâni îbni Hisâm) rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Katâde'den, o da Ebû EyyuVdan, o da Abdullah b. Amr'dan naklen rivayet etti ki Nebîyyullah (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sabah namazini kildiginiz vakit (yok mu) o vakit tâ günesin ilk isigi doguncaya kadar devam eder, sonra ögleyi kildiginiz vakit (yok mu) o vakit tâ ikindi oluncaya kadar devam eder. Ikindiyi kildiginiz vakit (yok mu) o vakit tâ günes sararin caya kadardir. Aksam namazini kildiniz mi, onun vakti de tâ safak kayboluncaya kadar devam eder. Yatsiyi kildiginiz vakit (yok mu) o vakit de gecenin yansina kadar devam eder.» buyurmuslar.
Bu hadîs namaz vakitlerini beyân etmekte ise de Müslim sarihlerinden Übbî'nin beyâni vecihle hiç bir namazin ilk vaktini ta'yîn etmemekde yalniz vakitlerin nerede nihayet buldugunu bildirmektedir.
Görülüyor ki sabah namazinin vakti günes dogmakla sona ermektedir. Günes dogdukdan sonra kilinan sabah namazi kaza olur. Yalniz usûl-ü fikih ilminde beyân edildigine göre edâ ve kaza lâfizlari birbirinin yerinde kullanilabilirler. Yâni kaza edilen bir namaza edâ lâfzi ile, edâ edilen bir namaza da kaza lâfzi ile niyetlenmek caizdir. Cumhûr-u ulemânin kavli budur. Onlara göre günes dogmakla sabah namazinin vak^i sona erer.

Delilleri bu hadîsdir.
Sâfiîler'den Ebû Saîd-i îstahrî: «Ortalik iyice aydinladiktan sonra kilinan sabah namazi kaza olur. Çünkü Cibril (Aleyhisselâm) ikinci gün sabah namazini bu zamanda kilmis ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'& — dünkü vakitle o günkü vakte isaret ederek — «Su iki vaktin arasi bu namazin vaktidir;» buyurmusdur, diyor. Fakat Hadîs-i serif onun lehine degil aleyhine delildir.
Cumhûr-u ulemâ, Cibril hadîsini sabah namazinin ihtiyarî vaktini yâna hamletmislerdir. Yalniz yukarida da görüldügü vecîhle HanefiWe göre namaz kilarken günes dogarsa o namaz bozulur.
Sabah namazinin ilk vakti Fecr-i sâdik yahut Fecr-i sânl denilen hakikî aydinlikla baslar. Bu aydinlikdan önce ufukda sark'dan, garb'a dogru yükselen bir aydmlik görünür, buna «Fecr-i kâzip» yâni yalanci Iecr derler. Ondan sonra cenûb'dan, gimâl'e dogru yayilan bir aydinlik daha zuhur eder ki buna «Fecr-i sâdik» yâni hakîki fecir denilir. Iste sabah namazinin ilk vakti bununla baslar.
Bu hadîsde öglenin evvel vakti bildirilme.digi gibi vaktinin sonu dahî sarahaten beyân edilmemis; yalniz ikindi vaktinin girraesîle sona erecegine isaret buyurulmusdur.
Ögle'nin vakti günesin zevalinden baslar.
Übbî'nin nakline göre üç türlü zeval vardir. Birinci zevali yalniz Allah Teâlâ bilir. Ikinciyi «Mukarrebûn» denilen melekler; üçüncü zevali de insanlar bilirler. Bundan murâd, günesin gök yüzünde en yüksek irtifâa çikdikdan sonra batiya dogru inmeye baslamasidir. Bu zeval gölgenin en kisa olmasiyla bilinir. Zevali bilmek için yere bir sopa dikilir ve bati tarafta bulunan gölgesine bakilir. Gölge sabahleyin son derece uzun olur, günes yükseldikçe kisalir, günes gökyüzünde en yüksek dereceye varinca gölge artik durur. Kisa bir zaman için ne artar ne eksilir. Iste o an günün ortasi-dir. Ona istiva derler. Sonra günes yavas yavas batiya dogru inmeye bag1* lar. Iste bu inisin ilk derecesine zeval denilir ki ögle namaznun vakti bununla girer. Gölge kisala kisala zeval za"ii&™"riaki uzunlugu hesaba katilmamak sarti ile sopanin uzunlugu kadar kaldigi zaman cumhûr-u ulemâya göre öglenin son vaktidir.
Imam A'zam'a göre Ögle vaktinin her sey'in gölgesi iki misli oldugu zaman çiktigini az yukarida gönnüsdük.
Mâlikîlere göre vakit; Ihtiyarî ve zarurî olmak üzere ikiye ayrilir. Içinde namazin edasi, mükellefin ihtiyarina birakilan vakte ihtiyarî vakitdan sonra gelene de zarurî vakit derler. Bu vakit hayiz, bayginlik ve delilik gibi zaruretler erbabina mahsûs oldugu için ona zarurî demislerdir. Zârû-ret sahiplerinden birisi namazi zarurî vaktinde kilmakla günahkâr olmaz. Fakat onlardan baskalari zarurî vakitde kilarlarsa günahkâr olurlar. Mâlî kiler'e göre her sey'in gölgesi bir misli oldugu zaman öglenin ihtiyarî vakti çikar; zarurî vakti girer. Zarurî vakti ikindinin ihtiyarî vaktinden baslayarak günesin kavusmasina yalniz ikindi namazi sigacak vakit kalincaya kadardir.
Ikindinin vakti Imam A'zam'a göre her sey'in gölgesi iki misli, cumhûr-u ulemâya göre bir misli olduktan sonra baslar. Zeval zamanindaki gölge burada dahî hesaba katilmaz. Ve günesin batmasiyla sona erer.
Mâl ikiler'e göre ikindinin zarurî vakti yere ve duvarlara vuran günesin sari bir renk olmasiyla baslar ve günes kavusuncaya kadar devam eder. Bundan evvelki vakit ikindinin ihtiyarî vaktidir.
Hanbelîler dahî, Mâlikîler gibi ikindinin ihtiyarî ve zarurî vakitleri olduguna kaaildirler.
Mâlikîler'in meshur olan kavline göre ögle ile ikindi arasinda hazarda dört, seferde iki rek'ât namaz sigacak kadar müsterek bir vakit vardir. Acaba bu ortak mikdâr ögle'nin sonu olup, ikindi, öglenin son vaktine girmis mi olur yoksa ikindinin ilk vakti olup da ögle, ikindinin ilk vaktine dâhil olmus mu sayilir. Bu husûsda dahî Mâlikîler'den iki meshur kavil rivayet olunur. Binâenaleyh bir kimse ikindiyi, Öglenin son vaktinde kilsa da na-mazini her sey'in gölgesi bir misli oldugu anda bitirmis olsa, birinci kavle göre bu namaz sahih; ikinci kavle göre bâtildir. Yine bir kimse ögleyi, ikindi vaktinin evvelinde kilsa, birinci kavle göre ihtiyarî vakitden sonraya biraktigi için günahkâr olur. Ikinci kavle göre günahkâr olmaz. Çünkü bu namazi ögle ile ikindi arasindaki müsterek zamanda kilmisdir.
Ulemâdan bir taife ile Imam Mâlik 'den baska müsterek vakte kaail olan yokdur. Öglenin vakti çiktigi gibi ikindinin vakti girer.

Imam Mâlik ile ona tabî olanlarin delili: Cibril (Aleyhisselâm) hadîsinde Kesûlüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Seltem) 'in :
«ikinci gün Cebrail, bana ögleyi her sey'in gölgesi bir misli oldugu va-kît kildirdi; birinci gün de ikindiyi her sey'in gölgesi bir misli oldugu vakit kildirdi.» buyurmus olmasidir. Bu hadîsin zahirine bakilirsa ögle ile ikindi vakitleri dört rek'ât namaz kilacak mikdârda müsterekdirler.
Cumhûr'un delili babimizin hadîsidir. Onlara göre, Cibril hadîsinin ma'nâsi: «Ögle namazini her sey'in gölgesi bir misli oldugu vakit bitirdi; birinci gün de ikindiyi, kilmaya her sey'in gölgesi bir misli oldugu zaman baslamisdi.» demekdir. Binaenaleyh aralarinda müsterek vakit yoktur.
Rivayetlerin arasini böyle cemetmek zarurîdir. Zîrâ müsterek vakit bulunduguna kaail ohnakla ögle vaktinin sonu meçhul kalir.
Sâfiîler'e göre ikindinin bes türlü vakti vardir. Bunlar : Fazilet vakti, Ihtiyar vakti, Kerâhetsiz cevaz vakti, Kerahetle cevaz vakti ve Özür vakti nâmlari ile anilirlar.
Fazilet vakti, ihtiyarî vakit ile birlikde baslar ve her sey'in gölgesi bir misli oluncaya kadar devam eder. Cevaz vakti, bundan baslayarak günesin sararmasi zamanina kadar devam eder. Kerahet ile ceyâz vakti, günesin sararmasindan baslayarak kavusmasina kadar devam eder. Özür vakti ise yolculuk veya yagmur gibi bir özürden dolayi ikindiyi, ögle zamaninda, ögle ile birlikde kilmakdir. Bu bes nevî namaz hep edâ olup güne* batmcaya kadar kilinmazlarsa kazaya kalirlar.
Ebû Saîdi îstahrî göre her sey'in gölgesi iki misli oldugu vakit kilinan ikindi I azâ sayilir. Bu hadîs onun aleyhine delildir.
Aksam namazinin vakd günes battikdan sonra baslar, safak kaybolmakla sona erer.
Hanefîler'e göre günes kavustukdan sonra ufukta birbiri ardina üç hâl meydana gelir. Birinci hâlde ufuk kizarir, ikincide beyazlasir, üçüncüde de kararir. Imam A'zam'a göre safak ufkun beyazligidir. Onun kaybolmasi da ufkun kararmasidir. Iste aksam namazinin vakti ufuktaki beyazlik sönerek karanlik çöktügü zaman sona erer.
Hanefîler'den Imam Ebû Yûsuf'la Imam Muhammed safak mes'elesinde diger mezhep imamlari ile beraberdirler. Onlara göre safakdan murâd ufuktaki kizillikdir.
Her namaz için biri ihtiyarî, digeri zarurî olmak üzere iki vakit isbât eden Mâlikîler aksam namazinda ihtiyarî vakit olmadigina kaaîldirler. Çünkü aksam namazinin devamli vakti yokdur. Onun ancak namazin sartlarini tamamlayarak ezan ve ikaametle kilinacak kadar zamani vardir. Namaz için hazirligi bulunmayanlara yalniz abdest, taharet v.s. gibi hazirliklarini ikmâl edecek kadarcik gecikme caizdir. Fakat aksam namazinin zarurî vakti vardir. Bu vakit günesin kavusmasindan baslayarak, tan yeri agarmasina dört rek'ât namaz sigacak vakit kalincaya kadar devam eder.
Sâfiîler'in zayif bir kavline göre aksam namazinin vakti, safagin kaybolmasina kadar devam eder. Sahîh olan kavle göre ise aksam namazinin vakti abdest ve taharet gibi hazirliklari tamamlayarak ezan ve ikaametle namazi kilacak kadardir. Namazi bundan sonraya birakmak kaza olur. Fakat Nevevî'nin beyânina göre Sâfiîyye ulemâsinin muhakkiklari aksam namazini safagin kaybolmasina yakin bir âna kadar geciktirmeyi caiz görmüslerdir. Vaktin evvelinde kilmayip da, o ânda kilan kimse günahkâr olmaz. Nevevî: «Sahîh olan yahut ondan baskasi caiz olmayan dogru sekil budur.» diyor.
Gerçi Cibril hadîsinde aksam namazinin her iki günde ayni zamanda yâni günes kavustukdan sonra kilindigi bildiriliyor. Binâenaleyh onun vaktinin safak kavusuncaya kadar devam etmemesi gerekirse de yine Nevevî bu hadîse üç vecîhle cevap verildigim bildiriyor. Söyle ki:
a) Hz. Cibril aksam namazi için yalniz ihtiyarî vakti beyân etmis, cevaz vaktini ibâdetle doldurmamisdir.
b) Cibril hadîsi islâm'in ilk devirlerine âiddir. Aksam namazinin safak kayboluncaya kadar kilinabilecegini gösteren bu hadîslerse Medine'de son zamanlarda vârîd olmuslardir. Binaenaleyh onlara îtimâd etmek gerekir.
c) Buradaki hadîsler sened itibâri ile Cibril hadîsinden daha sahîh-dirler.
Yatsi namazinin vakti safagin kaybolmasindan baslayarak, tan yeri agarmcaya kadar devam eder.
Mâlikîler'le, Hanbelîler'e göre yatsinin ihtiyarî vakti kirmizi safak kayboldukdan sonra baslayarak, gecenin üçte

birinin sonuna kadar devam eder. Zarurî vakti ise Mâlikîler'e göre gecenin üçte biri bittikden sonra baslar, tan yeri agarmasina tam bir rek'ât sigacak vakit kalincaya kadar devani eder. Yatsiyi özürlülerden mâda hiç kimse zarurî vaktinde kilamaz. Kilarsa günahkâr olur. Hanbelîler'e göre yatsinin zarurî vakti gecenin üçte biri geçtikden sonra baslar, tan yeri agarmcaya kadar devam eder. Onlara göre sabah, ögle ve aksam namazlarinin zarurî vakitleri yoktur.
Sâ fiîler'd en îstahrî 'ye göre, gece yarisindan sonra kilinan yatsi kaza olur.

172- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize baham rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Katâde'den, o da Ebû Eyyûb [65]'dan/(Ebû Eyyûb'un ismi Yahya b. Mâlik El-Ezdî'dir. Merâgî deyenler de vardir. Merâg: Ezd kabilesinin bir koludur), o da Abdullah b. Amr'dan, o da Peygamber (Saîlalîahü Aleyhi ve Setlem) 'den naklen rivayet etti Id. Resûlüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öglenin vakti, ikindi vakti girmedigi müddetçedir. Ikindinin vakti günes sararmadikça berdevamdir. Aksamin vakti safagin yayginligi düsmedikçe devam eder, yatsinin vakti gecenin yarisina kadardir. Sabah namazinin vakti de günes doguncaya kadardir.» buyurmuslardir.

(...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Amir El-Akadî rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebt Bükeyr rivayet etti. (Ebû Âmir ile Yahya'nin) ikisi de bu hadîsi Su'be'den bu isnâdla rivayet etmislerdir. Her ikisinin rivayetinde:
«Su'be dedi ki: Katâde bunu bir defa ref etti1; iki defa ref etmedi.» ifâdesi de vardir.

173- (...) Bana Ahmed b. Ibrahim Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Ebû Eyyûb'dan, o da Abdullah b. Amadan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ogle'nin vakti günes zevâl'e vardigi zamandan baslayarak, bir kimsenin gölgesi uzunlugu kadar oluncaya kadar (yâni) ikindinin vakti girmedigi müddetçedir, ikindinin vakti günes sararmadigi müddetçedir, aksam vakti safak kaybolmadigi müddetçedir. Yatsi namazinin vakti miTtedIl uzunlukdaki gecenin yarisina kadardir; sabah namazinin vakti tan yeri a-gardiktan, günes dogmasina az kalincaya kadar devam eder. Günes dogdu mu bir daha namazi kes! Çünkü günes seytanin iki boynuzu arasindan dogar.» buyurmuslar.

174- (...) Bana Afamed b. Yûsuf El-Ezdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Abdillâh b. RezIn [66] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibrahim (yâni Ibni Tahmân) [67] Haccâc [68]'dan —ki Ibni Haccâc'dir— o da Ka-tâde'den, o da Ebû Eyyûb'dan, o da Abdullah b. Amr b. Âs'dan naklen ri-râyet etti ki Abdullah söyle demis: Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e namaz vakitleri sorulduda, söyle buyurdular:
«Sabah namazinin vakti günesin ilk isigi dogmazdan önceki zamandir. Ögle namazinin vakti günes semânin ortasindan meyil, ettigi zamandir. (Ve) ikindinin vakti girinceye kadar devam eder. Ikindi namazinin vakti günes sararincaya ve ilk isigi düsünceye kadardir. Aksam, namazinin vakti, günes battiktan, safak kaybolunca ya kadardir. Yatsi namazinin vakti gecenin yansina kadardir.»

175- (...) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdulah b. Yahya b. Ebî Kesir haber verdi. Dedi ki: Babami: «Bedeni rahat tutmakla ilim elde edilemez» derken isittim.
Bu rivayetler namaz vakitlerinin baslarini ve sonlarini bildirmektedir.
Seytanin boynuzlarindan murâd: Bâzilarina göre onun ümmeti ve ka-bîlesidir. Bir takimlari bundan murâd basinin üstü oldugunu söylemislerdir. Nevevî bu ikinci ihtimâli daha zahir ve evlâ bulmaktadir. Bu takdirde

hadîsin manâsi: «Günes dogarken, seytan basini günese yaklastirir. Bu suretle günese tapan kâfirler ona secde eder gibi olurlar. Seytanlarin kendilerine tasallutu da kolaylasir» demek olur. Bundan dolayadir ki günes dogarken namaz kilmak mekruh olmusdur.
Nevevî diyor ki: «Öteden beri ulemânin âdeti Abdullah b. Yahya 'nin babasindan naklettigi (Bedeni rahat tutmakla ilim ekte edilemez) sözünü Müs1im'in niçin burada zikrettigini sormakdir; Müslim kitabinda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in hadîsle^ rinden baska bir sey zikretmezken namaz vakitlerini bildiren hadîslerle hiç bir alâkasi olmadigi hâlde Yahya b. Ebî Kesirden Hk#-ye edilen bu sözü buraya nasil almisdir?
Kaadi Iyâz, bâzi büyüklerin söyle dedigini naklediyor: Bunun sebebi, Abdullah b. Amr hadîsi için zikrettigi tarîklerin siyak güzelligi, bunlarm pek çok faydalar ihtiva etmesi maksadlarimn hulâsa edilisi ahkâm v.s. hususunda sâmil olduklari faydalar hosuna git-misdir. — Bu husûsda Müslim 'e hiç bir kimsenin ortak oldugunu da bilmiyoruz. —
îste Müslim bunu görünce böyle bilgileri elde etmeye nail kilan rütbeyi tahsil etmek isteyenlere tenbîhde bulunmayi dilemis ve: Bunun yolu çok çalismak ve tahsîl-i ilim ugurunda vücûdu yormak oldugunu söylemisdir.»

176- (613) Bana Züheyr b. Harb ile tlbeydullah b. Saîd, ikisi birden Ezrâk'dan rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Ishâk b. Yûsuf E! - Ezrâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Alkametü'bnü Mersed'den, o da Süleyman b. Büreyde'den, o da babasindan, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)Jden naklen rivayet etti ki, bir adam kendisine namaz vaktini sormus, Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) de ona:
«Bizimle beraber sunlari (yâni Iki günün namazini) kil!»buyurmuslar. GÜnes zevâl'e varinca Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl'e emretmis; o da ezan okumus. Sonra yine ona emir buyurmus o da ögle namazi için ikaamet getirmis. Sonra Bilâl'e emir buyurmus; o da günes henüz yüksek ve bembeyaz bir hâlde iken ikindi için ikaamet getirmis, sonra yine Bilâl'e emir buyurmus; o da günes battigi anda aksam namazi için ikaamet getirmis; sonra yine ona emir buyurmus, o da Yatsi için safak kayboldugu zaman ikaamet getirmis; sonra yine ona emir buyurmus, o da sabah namazi için fecir dogdugu zaman ikaamet getirmis, tkinci gün gelince Be-sûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Bilâl'a emir buyurmus ve ögleyi serinlik zamanina birakmis. Bilâl Ögleyi ortalik iyice serinleyinceye kadar geciktirmis. Ikindiyi günes yüksekken; dünkü vakitden biraz sonra kil-mis; aksam namazim safak kaybolmazdan Önce kilmis; yatsiyi gecenin üçte biri geçdikten sonra kilmis; sabah namazini da ortalik iyice aydinla -dikdan sonra kilmis. Sonra :
«Namaz vaktini soran zât nerede?» buyurmus. O zât: — Ben'im yâ Resûlâilâh. demis. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) : «Namazinizin vakti su gördügünüz sinirlar arasidir.» buyurmuslar.

177- (...) Bana Ibrahim b. Muhammed b. Ar'arete's - Sâmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harami b. Umara [69] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Alkametü'bnü Mersed'den, o da Süleyman b. Büreyde'den, o da babasindan naklen rivayet etti ki bir adam Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'& gelerek, ona namaz vakitlerini sormus. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
«Bizimle beraber namazda hazir bulun!» buyurmus. Derken Bilâl'e emretmis; o da alaca karanlikda ezani okumus. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) fecir dogdugu zaman sabah namazini kildirmis. Sonra günes semânin ortasindan biraz meyil ettigi vakit ögle ezanini okumasini emretmis; sonra günes yüksekte Iken ikindi ezanmi okumasini emir buyurmus; sonra' günes battigi zaman aksam ezanini okumasini emir buyurmus; sonra safak kayboldugu zaman yatsi ezanmi okumasini emir buyurmus.
Ertesi gün Bilâl'e yine emir buyurmus; o da sabah ezanini; ortalik ay-dinlandikdan sonra okumus. Sonra ögle ezanmi okumasini emir buyurmus; Bilâl ögleyi serinlik zamaninda okumus. Sonra günes henüz beyaz, tertemiz olup; rengine hiç bir sarilik karismamis bir hâlde iken ikindi ezl-nmi okumasini emretmis. Sonra safak

kaybolmadan aksam ezanmi okumasini emir buyurmus. Sonra gecenin üçte biri yahut bir kismi (Râvî Haram! burada sekketmisdir.) gittikde yatsi ezanini okumasini emretmis. Sabah olunca:
«Soran zât nerede? Su gördügün zamanlarin arasi namaz vakitleridir.» buyurmuslar.

178- (614) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bedr b. Osman [70] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekir b. Ebî Mûsâ [71], babasindan, o da Resulü Ilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 den naklen rivayet etti ki kendilerine bir zât gelerek namaz vakitlerini sormus. Resûlüllali (Sallaîlahü Aleyhi veSellem) ona hiç bir cevap vermemis. Müteakiben fecir dogdugu zaman sabah namazini kildirmis. (O hâlde ki) insanlar hemen hemen birbirlerini taniyamazlarmis. Sonra müezzine emir buyurmus; o da ögle namazina günesin zevali zamaninda ikaaniet getirmis. O hâlde ki cemâatin hepsinden iyi bilen biri gündüz yari oldu, dermis. Sonra günes yüksekte iken müezzine emir etmis; o da ikindiye ikaamet getirmis. Sonra günes kavustugunda emir buyurarak aksam için ikaamet getirtmis. Sonra safak kayboldugu zaman müezzine emir buyurmus; o da yatsi için ikaamet getirmis.
Ertesi gün sabah namazini o kadar geciktirmis ki, ondan çikdikdan sonra insan günes dogdu, yahut nerdeyse dogacak dermis. Sonra ögleyi o kadar geciktirmis ki dünkü ikindi vaktine yaklasmis; sonra ikindiyi de o derece geciktirmis ki, ondan çiktikdan sonra insan günes kizarmis, dermis. Sonra aksam namazini o kadar geciktirmis ki, nerdeyse safak kayboldugu zaman kikyormus, sonra yatsiyi gecenin ilk üçte birine kadar geciktirmis. Sabaha çikinca soran zât'i çagirarak:
«Namaz vakitleri, su iki vakit aralaridir.» buyurmuslar.

179- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Bedir b. Osman'dan, o da Ebû Bekir b. Ebî Musa'dan naklen rivayet etti. Bedir, Ebû Bekir'i, babasindan naklen: «Bir zât Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek, ona namaz vakitlerini sordu...» derken isitmis. Ve hadîsi Ibni Nümeyr hadîsi gibi rivayet etmis. Su kadar var ki, o:
«Ikinci gün aksam namazini safak kaybolmadan kildi.» demis. Bu rivayetler dahî, namaz vakitlerinin evvel ve âhirlerini bildirmektedirler.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in, kendisine bir sey soruldugu zaman dâima cevap verdigi malûm iken, burada namaz vakitlerini soran zâta cevap vermemesi, lâfza n degil, filen cevap vermek istedigi içindir. Nitekim soran zât'a:
«Bizimle birlikte namazda hazir bulun!» buyurmus; bununla: «Sana namaz vakitlerini bilfiil beyân edeyim de iyi belle!» demek istemisdir.
Büreyde hadisi ile, Ebû Mûsâ hadislerinde bahsedilen suâl, cevap hâdisesinin bir hâdise olmasi ihtimâli vardir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :

1- Resûlüllah (Sdllallahii Aleyhi ve Seilent)'in soran zât'a her namazi iki gün bilfiil kilarak göstermesi namazin biri fazilet, digeri ihtiyari "olmak üzere iki vakti olduguna delildir.
2- Aksam namazinin vakti, safak kayboluncaya kadar devam eder.
3- Sorulan bir sey'i fiilen beyân etmek, sözle îzâhdan daha beligdir. Çünkü fi'len beyânin faydasi sorana da, sormayana da sâmildir.
4- Beyânin hacet vaktine kadar te'hîri caizdir. Usûl-ü fikih ulemâsinin cumhuru buna kaaildirler.
5- Namaz bir maslahatdan dolayi vaktin sonunda kilinabilir.
6- Büreyde ile Ebû Mûsâ hadîslerinde, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yatsiyi gecenin üçte birinden sonra, Abdullah b. Amr hadîsinde ise gece yarisi kildigi bildiriliyor. Bu hadisler yatsinin ihtiyarî vaktinin sonunu bildirmektedirler. Bunlarin hangisi tercih edilecegi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Hanefîler'e göre yatsiyi

gecenin ilk üçte birinin sonunda kundak müstehâbdir. Kudûrî-nin kavline göre yatsinin müstehâb zamani gecenin üçte birinden önceki zamandir. «Kenz» sahibi ise yatsinin gecenin üçte birine te'hîr edilecegini söylemisdir. Bu iki kavlin arasini bulmak için yatsiya gecenin üçte biri sona ermezden önce niyetlenmeli, üçte birinin sonunda namazdan çikmalidir. Bittabi burada tahmin ile amel olunur.
Bu hususta Imam Safiî 'den iki kavil rivayet olunur. Birinci kavi1le göre yatsinin ihtiyarî vakti, gecenin üçte birine, ikinci kavle göre, gecenin yarisina kadar devam eder. Nevevî, ikinci kavlin esih oldugunu söyler.
Ebû'l-Abbâs b. Sureyh: «Burada gerek rivayetler arasinda gerekse Imam Safiî 'den, nakledilen kavillerde ihtilâf yokdur. Gecenin üçte birinden maksad yatsi vaktinin evveli, yarisindan maksad da sonudur. Hadîslerin arasi böyle bulunur.» demisdir.
Büreyde ile Ebû Mûsâ hadîslerinde, Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) in yatsiyi gecenin üçte birinde kildigi beyân edildigine göre ihtiyarî vakti gece yarisina yakin devam ediyor demekdir. Böylece bu bâbdaki hadîslerin aralari hem kavlen hem de filen bulunmus olur.

32- Siddetli Sicakta Cemaata Gidecek Olan Bir Kimseye Yolda Sicak Dokunacaksa Ögleyi Serinlige Birakmanin Müstehab Olusu Babi

180- (615) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H,
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ibni Sihâb'dan, o da Ibnü'l - Müseyyeb ile Ebû Selemete'bnü AbdIrrahmân'-dan, onlar da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre söyle demis: gerçekden Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sicak siddetlenince namazi, serinlige birakin! Çünkü sicagin siddeti cehennemin kükreyisindendir.» buyurdular.

(...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. Ona da Ibni Sihâb haber vermis. Demis ki: Bana Ebû Seleme ile Saîd b. El - Müseyyeb haber verdiler ki, Ebû Hüreyre'yi: -Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdu.» diyerek yukarki hadîsin tamâmiyle mislini rivayet ederken isitmisler.

181- (...) Bana Hârûn b. Saîd El - Eylî ile Amr b. Sevvâd ve Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. Amr: (bize haber verdi.) tâbirini kullandi. Ötekiler: (Bize Ibni Vehb rivayet etti.) dediler. Ibni Vehb demis ki: Bana Amr haber verdi; ona da Bükeyr, Büsur b. Saîd ile Selmân El-Egarr [72]'dan onlar da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etmisler ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Gün sicak oldugu vakit namazi serinlige birakin! Çünkü sicagin siddeti, cehennemin kükremesindendir.» buyurmuslar.
Amr dedi ki: «Bana Ebû Yûnus da, Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namazi serinlige birakin. Çünkü sicagin siddeti cehennemin kükremesindendir.» buyurmuslar.
Yine Amr dedi ki: «Bana Ibni Sihâb, Ibnül - Müseyyeb ile Ebû Sele-me'den, onlar da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisin benzerini rivayet etti.»

182- (...) Bize Kuteybetü'bnü Said rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz [73], Alâ'dan, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hiç süphe yok ki bu sicaklik cehennemin kükremesindendir. Binâenaleyh siz namazi serinlige birakinl» buyurmuslar.

183- (...) Bize Ibni Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbîh'den rivayet etti. Hemmâm : Bize Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikleri sunlardir; diyerek bir takim hadîsler zikretmis; ezcümle Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namazi sicakda, serinlige birakiniz! Çünkü sicagin jIddeti, cehennemin kükremesindendir.» buyurdular; demis.

184- (616) Bana Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Muhacir Ebû'I - Hasen'i, [74] Zeyd b. Vehb'den, o da Ebû Zerr'den isitmis olarak rivayet ederken dinledim. Ebû Zerr söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in müezzini ögle ezanini okumak istedi de, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Serinlige birak, serinlige birak!» yahut: «Bekle, bekle! Çünkü sicagin siddeti, cehennemin kükremesindendir. Sicak siddetlendi mi, namazi serinlige birakin!» buyurdular.
Ebû Zerr: «Tâ biz tepeciklerin gölgelerini görünceye kadar (bekledi.) »demis.
Bu hadîsin bâzi rivayetlerini Buhârî Mevâkîtü's - Salât» ve «Sifatü'n-Nar» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Zemahserî 'nin beyânina göre «tbrâd»in hakikati soguga girmek demekdir. Maksad namazi sogukda îfâ etmek. Yâni namazi soguk zamanda kilmak demekdir. Soguk zamandan murâd dahî, sicagin siddetinin kirildigi hissedilen zamandir. Zîrâ sicagin siddeti, namazda husû'a mâni olur. Ha11âbî diyor ki: «Ibrâd : Sicagin ögle zamanindaki siddetinin kirilmasidir. Çünkü ögle zamanindaki kaynar sicaga izafetle sicagin biraz kirilmasi sogumak sayilir. Yoksa serinlik zamanina birakmakdan murâd, namazi günün sonuna; aksam serinligine birakmak degildir. ZIrfi bunda bütün imamlarin kavillerinden hârice çikmak vardir.»
Ögle namazini serinlige birakmanin hikmeti hususunda ihtilâf edik misdir. Bâzilarina göre bu geciktirme mesekkati def etmek içindir. Çünkü sicagin siddeti husû'u giderir.
Bir takimlari zeval vakti, cehennem kükredigi için namazin geri birakildigini söylemislerdir.
Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: «Namaz rahmete sebepdir. Oriu kilmak dahî azabin define vesile olur. Binâenaleyh nasil olmusda Resû-lüllah (Sallallcûiü Aleyhi ve Sellem) o hâlde namazin terkini emretmisdir?»
Bu suâle iki dürlü cevap verilmisdir.
1) Ya'merî'ye göre, ta'lîl seriat sahibi tarafindan gelirse mânâsi anlasilmasa bile kabulü îcâb eder.
2) Ehl-i Hikmet'e göre, zeval zamani gadab-i ilâhînin zuhur ettigi zamandir. Binâenaleyh o zamanda talepde bulunmanin hiç bir faydasi yokdur. Bundan yalniz izinliler müstesnadir. Nitekim sefaat hadîsinde beyân edildigi vecîhle kiyamet gününde sefaat hususunda bütün Peygamberler, ümmetlerinden özür dileyecek yâni sefaat edemiyecekler, bizim Peygamberimiz Mubammed Mustafa (Sattaltahü Aleyhi ve Sellem) ise hiç bir i'tizârda bulunmiyacak zîrâ sefaat için kendisine izin verilecekdir.
Ulemâ : «Cehennemin kükremesi bir tesbih ve temsildir; yânî ögle zamaninin sicagi, cehennemin kükremesi gibi siddetli olur, ma'nâsinadir.» derler. Bâzilari bu sözün hakikat oldugunu söylemislerdir. Bu takdirde ögle zamanindaki siddetli sicak hakîkaten cehennemin kükremesi te'sîri ile olur.
Hadîs-i serifde zikri geçen müezzîn'den murâd: Hz. Bilâl (Radtyallahû on/»;'dir. Zîra hadîsin bâzi tarîklerinde ismi sarahaten zikre-dîlmisdir.
Tepecikten murâd; kum yahut toprak tepeleridir.
Fey: Esyanin ögleden sonraki gölgesidir. Sabahki gölgesine «zil» denir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Sicakda ögle namazini serinlige birakma hususundaki emrin vücûb için olup olmadigi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Kaadi Iyâz ile baskalari, bâzi ulemânin buradaki emri vücûb için telakki ettiklerini söylemislerdir.

Kirmani buradaki emrin vücûb için olmadigina ulemânin ittifak ettigini söylemisdir.
Hanefîler'den «El - Hidâye» sahibi: «Yaz günlerinde ögle namazini serinlige birakmak^ kis günlerinde ise vaktin evvelinde kilmak müstehab-dir.» demisdir.
îbrâd'in vakti hakkinda da ihtilâf varadir. Bâzilarina göre ögle namazi vaktinin evvelinden; duvarlarin gölgesi meydana çikincaya kadar geciktirilir. Nass'in zahirine bakilirsa nazar-i itibâra alinacak cihet vakit sona ermeden namazin bitmis olmasidir.
Imam Mâ1ik'e göre Ögle namazi yaz ve kis gölge bir arsin uza-ymcaya kadar geciktirilir. Hattâ îmam Mâ1ik'in ögle namazini vakit girdigi gibi kilmayi mekruh görürdügü ve: «Bu namaz haricîler ile hevâ ve hevesine tâbi olanlarin namazidir.» dedigi rivayet olunur. Bîr rivâyet-de Hz. Mâlik, her namazin vakti girdigi gibi kilinmasini efdal görürmüs; Yalniz çok sicak günlerde ögle namazinin bir az serinlige te'hî-rine cevaz verirmis.
Ebû Hanîfe ile Kûfeliler, îmam Ahmed b. Hanbel ve 1shâk «Ögle namazi, sicak biraz serinleyinceye kadar tehîr edilir.» demislerdir.
2- Bâzilari bu hadîsle istidlal ederek Cum'â namazinin dahî serinlige birakilacagini söylemislerdir. Bu husûsda Sâfiîler'den iki kavil vardir. Bunlarin esah olanina göre Cum'â namazi serinlik zamanina te'hîr edilemez. îmam Mâ1ik'in meshur kavli de budur. Çünkü Cum'a namazina erken gitmek sünnetdir. Hanefîler'in kavli de budur.
Bâzilari îbrâd'in ikindi namazinda dahî yapilacagina kaail olmuslardir. Meshur kavle göre ikindi namazinda ibrâd yokdur.
3- Babimiz hadîsleri cehennemin hâlen mevcûd olduguna delildirler.

185- (617) Bana Amr b. Sevvâd ile Harmeletü'bnü Yahya rivayet ettiler. Lâfiz Harmele'nindir. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis ki: Bana Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân rivayet etti, o da Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitmis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cehennem Rabbine sikâyet etti de: — Yâ Rab! Ben kendi kendimi yedim; dedi. (Allah Teâlâ da), ona iki defa nefes almak için izin verdi. Bir nefes kisin, bir nefes de yazin (alir.) iste en ziyâde ma'rûz kaldiginiz sicakla, hissettiginiz en siddetli soguk bundandir.» buyurdular.

186- (...) Bana tshâk b. Mûsâ El-Ensârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'n rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mâlik, Esved b. Süfyân'in âzâdlisi Abdullah fa. Yezîd'den, o da Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân ile Muham-med b. Abdirrahmân b. Sevbân'dan, [75] onlar da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sicak oldugu vakit namazi serinlige birakin. Çünkü sicagin siddeti, cehennemin kükremesindendir.» buyurmus ve sunu da zikretraisdir:
«Cehennem Rabbine sikâyet etti de, Rabbi ona her sene iki nefes i-çin izin verdi. Bir nefes kisin, bir nefes de yazin!»

187- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti .(Dedi ki) : Bize Hay ve haber verdi. Dedi ki: Bana Yezîd b. Abdillâh b. Üsâmete'bni Had, M uh amme d b. Ibrahim'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen rivayet etti ki söyle buyurmuslai :
«Cehennem, dedi ki: Yâ Rab! Kendi kendimi yedim. Bana izin ver de bir nefes bari alayim! Bunun üzerine Allah ona iki nefes için izin verdi. Bir nefes kisin, bir nefes de yazin (alir.) Iste mâruz kaldiginiz soguk, yâhud zemherir cehennemin nefesîndendir. Mâruz kaldiginiz sicak yahut harûr da cehennemin nefesîndendir.»
Bu hadîsi Buhari «Mevâkitü's - Salât» bahsinde; Nesâî «Kitâbü's - Salât» da tahrîc etmislerdir.
Cehnnemin, Rabbine sikâyeti, biri hakikat, digeri mecaz olmak üzere iki vecîhle tasavvur edilebilir.

Kaadî Iyâz hakikat olduguna kaaildir. Kurtubî dahî: «Bu sözü hakîkata hamletmek imkânsiz degildir. Çünkü muhbir-i sâdik olan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in haddi zâtinda caiz bir seyi haber vermesi te'vîle muhtaç degildir. Binaenaleyh bu sözü hakîkata hamletmek evlâdir.» demisdir.
Nevevîde buna benzer sözler söyledikden sonra: «Dogru olan hareket bu sözü hakîkata hamletmekdir.» diyor.
Bu husûsda Aynî de sunlari söylemisdir: «Allah'in kudreti bü-yükdür. Zîrâ Süleyman (Aleyhisselâm) 'in, hüdhüd'üne ilim ve idrâk halk eden Allah,, cehenneme de konusma âleti halk edebilir. Nitekim hüdhüd'e ilim halk ettigini kitâb-i kerîminde haber vermis. Cehennemin de «Daha varmi» diyecegini hikâye etmisdir.»
Dâvûdî: «Bu hadîs cehennemin düsünüp, anladigina delildir. Filhakika cennetle cehennemden daha çok isiten hiç bir sey olmadigina dâir hadîs vârid oldugu gibi, cehennemin Peygamberimiz Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile konusacagina keza mü'minle de konusarak «Geç ey mü'min! Gerçekten nurun alevimi söndürdü.» diyecegi rivayet olunmusdur. Bu bâbda daha baska sözler de söylenmisdir.
Ikinci veçhe göre cehennemin sikâyeti lisân-i hâl iledir. Kaadî Beyzâvî bu sikâyeti mecaza hamletmis: «Cehennemin sekvasi, galeyanindan mecaz oldugu gibi kendi kendini yemesi de cüz'lerinin sikisip birbiri üzerine yigilmasindan; nefes almasi dahî görünen kismin disari çikmasindan mecâzdir demisdir.
«Cehennemde sicakla, sogug'un bir arada bulunmasi imkânsizdir. Çünkü sogukla sicak biribirine ziddir; denilemez. Çünkü bâzi hadîslerde vârid olduguna göre cehennemin bâzi taraflarinda ates, bâzi taraflarinda da zemherîr vardir. Zemherîr, siddetli soguk demekdir. Sicakla sogugun bir yerde bulunmasi imkânsiz degildir, zîrâ Teâlâ Hazretleri iki ziddi bir araya getirmeye muktedirdir. Bir de cehennem, âhiret umûrundandir. Âhiret umurunu, dünyâdakilere kiyâs etmek dogru degildir. Mamafih Arabistan'in sicagi; kutuplarin sogugu düsünülürse sogukla sicagin dünyada da bir yerde bulundugu anlasilir.
Harûr: Gece ve gündüz devam eden siddetli sicakdir. Yalniz gündüz devam edip geceleyin kesilen sicaga semûm derler. «Harr» sâdece sicak demekdir. Hadîs-i serif de: «Ma'rûz kaldiginiz harr yahut harûr da cehennemin nefesindendir» denilmisdir. Burada yâ Rftvt sekk etmisdir. Yahut Resûlüilah (Saîlallahü Aleyhi ve Seltem) bu sekilde söylemisdir. Bu takdirde «Ev» kelimesi sekk degil, taksim ifâde etmis olur.
Sahîh haberlerden anlasildigina göre, dünyâ atesi de cehennem atesinden yaratilmisdir. Yalniz Ibni Abbâs (RadiyaUahû anh) Hazretlerinin beyânina göre üzerine yetmis defa su serpilmisdir. Zîrâ böyle yapilmasa mahlûkâtm ondan istifâde etmesine imkân kalmazdi. Teâlâ Hazretlerinin atesi yaratmasi dünyâ umuru onunla tamam oldugu içindir. Ates, bize âhireti de hatirlatir. Bizi Allah'in azabindan korkutur.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Yazin sicaklar siddetlenince ögle namazim hava biraz serinle-yinceye kadar geciktirmek müstehabdir.
2- Cehennem hâlen yaratilmisdir. Bu hadîs «Cehennem kiyamet gününde halk edilecekdir.» deyen Mu'tezile taifesi aleyhine delildir.
3- Sikâyet hayvanlarla, cansiz seylerden de tesavvur olunabilir. Nitekim Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve Seltem)'in mucizelerinden olmak üzere hurma kütügünün ve devenin sikâyetde bulunduklari rivayet olunmusdur.
4- Hadîsde serinlige te'hîr edilmesi emir buyurulan namaz; ögle namazidir.

33- Sicak Siddetli Olmadigi Zamna Ögle Namazini Vaktin Evvelinde Kilmanin Müstehab Olusu Babi

188- (618) Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile Muhammed b. Bes-sâr ikisi birden Yahya El-Kattan ve Ibni Mehdî'den rivayet ettiler, îbnii'l - Müsennâ dedi ki : Bana Yahya b. Saîd, Su'he'den rivayet etti. demis ki: Bize Simâk b. Harb, Câbir b. Semura'dan rivayet etti:
Ibnü'l - Müsennâ dedi ki: Bize Abdurrahmân b. Mehdi dahî, Su'be'-den, o da Simâk'dan, o da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etti. Câbir: «Peygamber (SallaHahii Aleyhi ve Selletn) ögle namazini günes

devrildigi vakit kilardi.» demis.

189- (619) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'I - Ahvas, Sellâm b. Süleym, Ebû îshâk'dan, o da Saîd b. Vehb'den, o da Habbâb [76]'dan naklen rivayet etti, Habbâb: «Sicak kumlarin üzerinde namaz kilmanin mesakkatinden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sikâyet ettik. Ama bizim sikâyetimizi kabul buyurmadi.» demis.

190- (...) Bize Ahmed b. Yûnus ile Avn b. Sellâm rivayet ettiler. (Avn : Bize haber verdi, tâbirini kullandi-. îbni Yûnus ise, bize Züheyr rivayet etti, dedi.) Lâfiz onundur. Züheyr demis ki: Bize Ebû Ishâk, Saîd, b. Vehb'den, o da Habbâb'dan rivayet etti. Habbâb söyle demis: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e gelerek kumlarin sicagindan, kendilerine sikâyet ettik. Fakat bizim sikâyetimizi kabul buyurmadi.»
Züheyr demis ki: Ebû Ishâk'a: Bu öglen namazmdamiydi? diye sordum,
— Evet... dedi.
— Öglenin vakti girdigi gibi kilinmasi hususunda mi? dedim.
— Evet! cevâbini verdi.

191- (620) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Biçr b. El-Mufaddâl, Gâlib El-Kattan [77]dan, o da Bekir b. AbdiUâh [78]'-dan, o da Enes b, Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes, söyle demis: «Sicagin siddetli zamânmda ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) ile birlikde namaz kilardik. Birimiz (sicakdan) alnini yere koyamazsa, elbisesini yayar; onun üzerine secde ederdi.»
Bu babin hadîsleri ögleyi vaktinin evvelinde kilmanin lüzumunu göstermektedirler.
Habbâb hadîsinde » denilmektedir. Bunun ma'nâsi
bizLn sikâyetimize cevap vermedi, sikâyetimizi kabul etmedi yahut, sikâyetimizi gidermedi; demekdir.
Bundan Önceki bâbda ögle namazinin serinlik zamanina te'htr edilmesi emirbuyurulmusdu. Buradaki Habbâb hadîsinde bahsedilen namaz dahî ögle namazidir. Nitekim rivayetin birinde bu cihet tasrîh edilmektedir. Bu suretle hadîsler zahiren birbirine muariz görünmektedir. Ulemâ bunlarin aralarini bulmak hususunda ihtilâf etmislerdir. Bazilarina göre ögle namazini sicak günlerde hava bir parça serinleyinceye kadar teMr etmek ruhsatdir. Efdal olan onu yine vakti girer girmez kilmakdir. BIT takimlari Habbâb hadîsinin bundan önceki bâbda görülen ibrâd hadîsleri ile mensûh olduguna kaaildirler. Ebû Bekir EI-Esrem ile Tahâvî bu kavli tercih etmislerdir. Tahvî: cBiz bunu yâni Nesh'i iki hadisde bulduk. Bunlarin birisi Mugîra hadîsidir. Mezkûr hadîsde (Biz ögleyi zeval vaktinde kilardik. Sonra Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize ögleyi serinlik zamanina birakin; buyurdular.) denilmektedir. Bundan anlasiliyor ki ögleyi serinlik zamanina birakma emri zeval zamaninda kildikdan sonra verilmisdir.
Ikincisi Enes (Radiyallahû anh) hadîsidir, o hadisde de (Hava serin ise ögleyi erken kilin; sicak olursa serinlige birakin!) buyurulmusdur.» diyor.
Ulemâdan bâzilarina göre Habbâb hadisinde ashâb^i kiram Öglenin serinlik zamanindan daha sonraya birakilmasini istemislerdir. Çünkü serinlik duvarlarin, altinda yürüyecek kadar gölge saldigi zaman hâsil olur.
Bir takimlari Habbâb hadîsinin Mekke'ce, Ibrâd hadîsinin ise Medine'de vârid olduklarini söylerler.
Nevevî diyor ki: «Sahîh kavil, îbrâd'in müstehab olmasidir. Cum-hûr-u ulemânin kavli de budur. Imam Safiî 'den nassan rivayet edilen kavil ve cumhûr-u sahabenin mezhepleri de budur. Ibrâd hususundaki sahîh hadîsler, Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bir çok yerlerde fi'len ve kavlen sabit olmusdur...»
Enes hadîsini Buhârî «Namaz» bahsinin müteaddid yerlerinde tahrîc ettigi gibi; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce dahî ayni bahisde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Câbir hadîsinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ögle namazini günes devrildikden sonra kilardi.» denilmektedir. Bu hadîs Öglenin vakti girer girmez kilinmasinin müstehab olduguna delildir. Cumhûr-u ulemânin kavli de budur. Yalniz Hanefîler'e göre bu istihbâb kas günlerine mahsûsdur. Yazin sicak günlerinde ise ögleyi serinlik zamaninda kilmak müstehab olur.
2- Enes rivayeti elbisenin kenarina secde etmeyi caiz görenlerin delilidir. Imam A'zam, Imam Mâlik, Imam Ahmed b. Hanbel, Ishâk ve Cumhûr-u ulemâ siddetli sicak ve siddetli soguk günlerde elbisenin kenarma secde etmenin caiz olduguna kaaildirler. Ashâb-i kiramdan Ömerü'bnü'1-Ha ttâb (Radiyallahû anh) 'in mezhebi de budur. Nitekim Ibni Ebî Seybe 'nin rivayet ettigi bir hadîsde Hz. Ömer 'in.pek sicak bir günde Cum'â namazi kildirdigi ve elbisesinin kenarini yere yayarak üzerine secde ettigi, sonra:
Ey cemâat! Biriniz sicaga ma'rûz kalirsa elbisesinin kenarina secde ediversin!» dedigi bildirilmektedir.
Îbnü'l-Münzir bu kavli Sabî ile Tâvûs, Evzâî, îbrâhîm Nehaî, Zührî, Mekhûl, Mesrûk ve Süreyh'den de rivayet etmisdir.
Imam Safiî elbisenin kenarina secde etmeyi caiz görmemisdir. Hz. Safiî bu bâbdaki hadîsleri: «Giyilmemis ayri elbise üzerine secde etmislerdir» diye te'vîl eder. Bu hadîs, onun aleyhine delildir.
3- Namazda amel-i kalîl, namazi bozmaz. Amel-i kalü'den murâd: Namaz cinsinden olmayan az miktardaki fiildir. Elbisenin kenarini secde yerine yaymak amel-i kalîldir.

34- Ikindiyi Vaktin Evvelinde Kilmanin Müstehab Olusu Babi

192- (621) Bize Kuteybetti'bnti Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Btee Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, tbnÜ Sihâb'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki, Resûlullah (SaUaltahii Aleyhi ve Seilem) ikindiyi günes henüz yüksek ve dip diri iken kilarmis. Namazdan sonra Avâlî'ye giden bir kimse günes henüz yüksekte iken oraya varirmis.
Kuteybe: «Avâlîye varirmis.» cümlesini zikretmedi.

(...) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî de rivayet etti. (Dedi ki) Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) Bana Amr, Ibni Sihâb'dan, o da Enes'den naklen haber verdi ki, Resû\t&lah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) ikindiyi kildirir di... diyerek tamâmiyle yukarki hadîsin jnislini rivayet etmis.

193- (...) Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ibni Sihâb'dan dinledigim, onun da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum. Enes demis ki: «Biz ikindiyi kilardik; sonra Küba'ya giden bir kimse, günes henüz yüksekte iken Kübalilarin yanina varirdi.»

194- (...) Bize yine Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e tshâk b. Abdillah b. Ebi Talhâ [79]'dan dinledigim, onun da Enes b. Mâlik'den rivayet ettigi su hadîsi okudum. Enes söyle demis: Biz ikindiyi kilardik, sonra insan Benî Amr b. Avf kabilesine gider de onlari ikindiyi kilarken bulurdu.»
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkittt's - Salât» bahsinin müteaddid yerlerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce «Namaz» bahsinde rivayet etmislerdir.
Avâlî: Âliye'nin cem'idir. Yükseklikler yaylalar mânâsina gelir. Bundan murâd: Medine'nin Necid tarafina düsen köyleridir. Tihâme tarafindaki köylere «Sâfile» derler. Zührî'nin beyânina göre Avâlî denilen köyler, Medine'ye iki, üç mil mesafededirler.
Bu hadîsi Ebû Avâne «Sahîh»inde, Zührî'den rivayet etmisdir. Onun rivayetinde: «Avâlî, Medîneye üç mil mesafededir.» de-nilmisdir.

Beyhakî 'nin, Leys tarîki ile Zührî'den rivayetinde mezkûr mesafenin üç dört mil; Dâre Kutnî 'nin rivayetinde alti mil, Abdurrezzâk'in, Zührî 'den rivayetinde iki üç mil denilmisdir. Kaadî îy âz bunlarin en uzak olanlarinin Medine'ye sekiz mil mesafede bulundugunu söyler.
Bu ihtilâflardan anlasiliyor ki Avâlî denilen köylerin Medine'ye en yakini iki mil, en uzagi da sekiz mildir. Üç, dört ve alti mil ta'bîrleri muhtelif köylerin, Medine'ye uzakligina göredir. Rivayetlerin arasi bu sekilde bulunur.
Bir mil, dört bin arsindir, yâni fersahin üçte biridir. Bir arsinin uzunlugu yirmidört parmak yâni cümlelerinin ihtiva ettigi harfler sayisinca olup asagi yukari bir adim demekdir. Bu hesapça bir mil dört bin adim demekdir. Bâzilari mil'i üçbinbesyüzden, dörtbin arsina kadar olan mesafe diye tefsir etmislerdir. «El-Yenâbi» nâm eserde: «Mil fersahin üçte biri olup; dörtbin adim mesafedir. Her adim âmme arsini ile bir buçuk arsindir. Âmme arsini yirmidört parmak uzunlugundadir.» denilmisdir.
Küba: Medine'ye üç mil kadar uzakta bulunan bir yerin ismidir.
Benî Amr Vavi kabilesinin bulundugu yer Medine'ye iki mil mesafededir.
Hattâbi diyor ki: «Günesin dipdiri olmasindan murâd: Renginin sâfîligi yâni sararmamis ve degismemis hâlidir.» Yine Hattâbi ile diger bâzi ulemâya göre günesin diriligi, sicakliginin mevcûd olmasidir.
Bu babin hadîslerinden murâd, ikindiyi vakti girer girmez kilmaya sitâb etmekdir. Çünkü ikindiyi kildikdan sonra iki veya üç mil mesafede bulunan bir yere günes sararmadan ve rengi bozulmadan varabilmek ancak ikindiyi vaktinin evvelinde kilmakla mümkün olabilir. Hattâ Nevevî'nin beyânina göre bu is hemen hemen yalniz uzun günlerde mümkün olabilir.
Beni Amr b. Avf'in yasadigi yerler, Medine'ye iki mil mesafede bulunduguna göre Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi kilmak hususunda son derece acele ediyormus; demekdir. Anlasiliyor ki Benî Amr ikindi namazini vaktin ortasinda kilarlarmis. Çünkü böyle olmasa hadîs hüccet teskil edemez. Ihtimâl ki mezkûr kabile ziraatlari ile bag ve bahçeleri ile mesgul olurken ikindiyi bir parça geciktirirlermis.
Hz. Enes (Radiyallahû anh) bu hadîsi «Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) kilardi., «Biz kilardik.» tâbirleri ile rivayet etmisdi/. Sahâbi'-nin bu gibi sözlerle rivayet ettigi hadîsin müsned mi yoksa mevkuf mu sayilacagi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bâzilari müsned sayilacagina kaail olmuslardir. Hâkim (321-405) bu kavli tercih etmistir.' Daveviye Kutnî (306 - 385) ve baskalari bu gibi hadîslerin mevkuf sayilacagini söylemislerdir.
Aynî diyor ki: «Dogrusu böyle hadîslere lâfzan mevkuf, hükmen merfu' demelidir. Çünkü sahâbî o hadîsi ihticâc makaminda rivayet et-misdir. Binaenaleyh Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda oldugunu anlatmak istedigine hamledilir.»
Yine Nevevî'ye göre bu babin hadîsleri ikindinin her sey'in gölgesi bir misli oldugu zaman girdigine kaail olan îmam Mâlik, Imam Safiî, Imam Ahmed ve Cumhûr-u ulemâya delildirler Imam A'zam: «Ikindinin vakti her sey'in gölgesi iki misli oldugu zaman girer.» demisdir. Bu hadîsler onun aleyhine delâlet etmektedir.
Fakat Aynî bu mütâleaya îtirâz etmis; Enes hadîsinin mevkuf veya müsned sayilacagi hususundaki ihtilâfi hatirlatarak: «Sayet Enes hadîsi kat'î sûretde merfû' olsaydi o zaman onlarin dediklerine hüccet olurdu. Hâlbuki hadîsin mevkuf mu, müsned mi sayilacagi ihti lâflidir.» demisdir.

195- (622) Bize Yahya b. Eyyûb ile Muhammed b. Sabbâh, Kutey-be ve Ibni Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismail b. Ca'fer, Ala' b. Abdirrahmân'dan naklen rivayet etti. Alâ', Ögle namazindan çiktikdan sonra Basra'daki evinde' Enes b. Mâlik'in yanina girmis. Enes'in evi, mescidin yambasinda imis. Alâ' diyor ki: Enes'in huzuruna girdigimiz vakit:
— Ikindiyi kildiniz mi? diye sordu. BIz de kendisine:
— Biz ögleden ancak simdi çiktik... dedik. Enes:
— Öyle ise ikindiyi kilin! dedi. Biz de kalkarak ikindiyi kildik. Namazdan çikinca. (Enes) :
— Ben Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) 'i :
«Bu sekil namaz, münafigin namazidir. Oturur günesi gözetir. Günes seytanin iki boynuzu arasinda bulundugu zaman kalkar da namazi dört rek'ât olarak (kusun yemi gagalamasi gibi) gagalar. O namazin içinde Allah'i pek

az zikreder!» buyururken isitdim; dedi.

196- (623) Bize Mansûr b. Ebi Müzâhim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek, Ebû Bekir b. Osman Ibni Sehl b. Huneyf den rivayet etti. Demis ki: Ebû Ümâmete'bnü Sehl'i söyle derken isitdim: «Ömer b. Abdilâziz ile birlikde ögleyi kildik. Sonra mescidden çikarak, Enes b. Mâlik'in yanma girdik. Onu ikindiyi kilarken bulduk. Ben:
— Amca! kildigin bu namaz nedir? diye sordum. Enes:
— Ikindidir. Bu namas Kesûlüllah (Sallallahü Aîeyhi ve Sellem)'in namazi; vaktiyle onunla - beraber kildigimiz namazdir» cevâbini verdi.
Nevevî diyor ki: «Yukarki iki hadîs, ikindi namazinin vakti girer girmez kilinacagi hususunda ve ikindi vaktinin her sey'in gölgesi bir misli oldugu vakit girdigini beyân babinda sarilidirler. Onun içindir ki Ömer b. Abdilâzîz 'den evvelki hükümdarlar ögleyi o vakte kadar geciktirirlermis. Öraerü'bnü Abdülâzîz dahî ikindinin vakti girer girmez kilinmasi gerektigini bildiren hadîsi duymazdan evvel onlar gibi ögleyi geç kilarmis. Hadîsi Isitince ögleyi vakti girer girmez kilmaga baslamis. Ma'mâfîh onu bir mesguliyet ve özürden dolayi geç kilmis olmasi da muhtemeldir. Hadîsin zahiri birinci te'vîli gerektirmektedir.
Ömer b. Abdilâzîz (Radiyallahû anh) 'in; Hz. Enesin evine giderek kendisi ile görüstügü bu vak'a, Hz. Ömer'in hilâfeti zamaninda degil niyâbeten Medine vâîisi bulundugu siralardadir. Çünkü Enes (Radiyallahû anh) Hz. Ömer b. Abdi1âziz'in hilâfetinden dokuz sene kadar evvel vefat etmisdir.»
YukarkI hadîslerin ayni hâdiseye âid olmalari muhtemeldir.
Abdülâzîz hadîsini Buhârî «Mevâkitü's - Salât» bahsinde; Nesâî dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Hz. Ebû Ümâme'nin, Enes (Radiyallahû anh) 'a amca diye hitâb etmesi, hürmet ve ta'zîm kabîlindendir. Yoksa hakîkatde Hz. Enes onun amcasi degildir.
Buhârî sârihi Aynî, Nevevî 'nin yukaridaki sözüne îti-râz etmis ve: «Hadîsde ikindi namazinin vaktin evvelinde kalinacagina dâir sarahat yokdur.» demis, Ömer b. Abdilâzîz gibi bir zâtin kendinden Önce geçen hükümdarlara tâbi olup da sünneti terk edecegine ihtimâl vermemisdir.
Seytanin iki boynuzu arasindan murâd: Az yukarida görüldügü ve-cîhle günesin altina girerek, onu iki boynuzunun arasina almis gibi1 göstermesidir. Bu suretle günese tapanlari kendisine ibâdet edermis gibi gös-tererek aldatmaya çalisir. Bazilari bunun mecaz oldugunu söylerler. Bu takdirde boynuzlarindan niurâd, yükselmesi ve avenesine galebe çalmasidir.
Namazi gagalamak: ta'dîl-i erkânina ve husu'a riâyet etmeksizin sür'âtle yatip kalkmakdan kinayedir. Sür'atla namaz kilanin hâli yem gagaliyan kusa benzetilmisdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in : «O münafik namazidir.» buyurmasi özürsüz ikindiyi geciktirmeyi sarahaten zem'dir.

197- (624) Bize Amr b. Sevvâd El-Âmiri ile Muhammed b. Sele-mete'l - Murâdî ve Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. Lâfizlari biribirine yakin-dir. Amr: (Bize haber verdi.) ta'bîrini kullandi. Ötekiler:. (Bize Ibni Vehb rivayet etti.) dediler. (Ibni Vehb demis ki) Bana Amr b. Haris, Ye-zîd b. Ebî Habîb'den naklen haber verdi. Ona da Mûsâ b. Sa'd El-Ensâri, [80] Hafs b. Ubeydillâh'dan, [81] o da En es b. Mâlik'den naklen rivayet etmis ki Enes söyle demis: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize ikindiyi kildirdi. Namazdan çikinca ona Benî Seleme'den bir adam geldi ve:
— Yâ Resûlallah! Biz bir devemizi bogazlamak istiyoruz. Senin de bogazlarken hâzir bulunmani arzu ediyoruz.» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Hay hay» diyerek oraya gitti. Onunla beraber biz de gittik. Ve deveyi henüz bogazlanmamis bulduk. Müteakiben deve bogazlandi; sonra parçalandi; sonra ondan bir mIkdâr pisirildi. Sonra günes batmazdan önce yedik.»
Murâdî dedi ki: Bize Ibni Vehb, îbni Lehîa ile Amr Ebnü Haris 'den bu hadîsde rivâyetde bulundu.

Bu hadîs, ikindiyi vaktinin evvelinde kilmanin lüzumu hakkinda mü-bâlaga ifâde etmektedir. Ayrica davete icabetin ve keza yemek için davet yapmanin her zaman müstehab olduguna delildir.
Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin bu davete icabeti ve kendisi ile teberrûk olunmasi için baskalarinin yaninda o deveden yemesi son derece büyük nezâket ve ahlâk sahibi oldugunu gösterir. Bir de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in cemâat ile birlikde yemek yemesi oradakilerin günahlarinin affina sebep olur. Çünkü bir hadls-i serifde:
«Günahi affolunmus bir kimse ile yemek yiyenin günâhi affolunur.» buyurulmugdur.

198- (625) Bize Muhammed b. Mihrân El - Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâî; Ebû'n-Ne-câsi'den naklen rivayet etti. Demis ki: Râfi' b. Hadîc'i söyle derken isit-dim: «Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde ikindiyi kilardik. Sonra deve bogazlanir da on parçaya bölünür; sonra pisirilir; biz de günes kavusmazdan önce pismis et yerdik.»

199- (...) Bize tshâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tsfi b. Yûnus ile Suayb b. Ishâk ed – Dimeski [82] haber verdiler. Dediler ki: Bize Evzâi bu isnâdla rivayet etti. Su kadar var ki: «Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) samaninda ikindiden sonra deveyi bogazlardik» dedi : «Onunla beraber namaz kilardik.» demedi.
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu's - Serike» de tahrîc etmisdir.
Bu hadîs dahî ikindi namazinin vakti girer girmez kilinacagini bildiren delillerdendir. Ondan ma'dâ su hükümleri de ihtiva eder.
1- Eti tartisiz olarak taksim etmek caizdir. Çünkü ma'rûf kabîlin-dendir.
2- Ibni Tîn: «Bu hadîsde ikindinin vakti, her sey'in gölgesi iki misli oldugu anda girer diyenlerin aleyhine delil vardir.» demisdir.
3- Kirmani ise: «Ikindinin vakti her sey'in gölgesi iki misli oldugu zaman girer.» demisdir.

35- Ikindi Namazini Geciktirme Hususundaki Siddetli Ceza Babi

200- (626) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâ-fI'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den rivayet ettigi su hadisi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ikindi namazini kaçiran kimse ehlini ve malini da elinden kaçirmis gibidir.» buyurmuslar.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amrü'n - Nâkid da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Süfyân, Zührî'den. o da Sâlim'den, o da babasindan rivayet etti. Amr: «Hadîsi teblig ediyordu.» dedi. Ebû Bekir ise: «Onu ref etti.» tâbirini kullandi.

201- (...) Bana Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki : Bize Ibni Vehb rivayet etti. Dedi ki: Bana Amr b. Haris, Ibni Sihâb'dan, o da Salim b. AbdiUâh'dan, o da babasindan naklen haber verdi ki Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Selkm):
«Her kim ikindi namazini kaçinrsa, o kimsenin ehli ve mali elinden kaçirilmis gibi olur.» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Salât» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahsinde ayni râvîlerden tahrîc etmislerdir.
cümlesini ekserJ râvîler seklinde nakletmislerdir. Bu takdîrde «Ehlehû» kelimesi «Vütira» filinin ikinci mefûlü olur. Birinci mefûlü müstetir zamirdir. Bu zamir: Ikindiyi kaçirana râcî'dir. «Vütira» fi'li azalir ma'nâsina kullanümisdir. Bâzilari: «vütira'nin ma'nâsi aile efradi ve mali elinden alinarak tek basma kaldi, demekdir.» mütâlâasinda bulunmuslardir
Mezkûr cümleyi bâzilari kitabimizda oldugu gibi seklinde rivayet etmislerdir. Bu rivayete göre vütira filinde

müstetîr zamir yokdur. «Ehlü» kelimesi, onun nâib-i failidir. «Mâluhu» kelimesi «Eh-lü» üzerine atfedilmisdir. Îbnül-Esîr diyor ki: «Noksanligi ikindiyi kaçiran adama irca' edenler (vütira) filinden sonra gelen her iki ismi nasp etmis; ehil ve mâl'e irca' edenler ise bu iki ismi merfû' okumuslardir.
Bâzilari (Ehle) kelimesinin basinda harfi cem bulundugunu; mezkur harf hazf edilince (Ehl) kelimesi mansûb okundugunu; bir takimlari da onun bedel-i istimal yahut bedel-i ba'z oldugunu söylemislerdir. Bu takdîrde cümlenin ma'nâsi: «O kimseden ehli ve mâli alinmis gibi olur.» demekdir. îmam Mâ1ik'in tefsiri de budur.
Ulemâ bu hadîsin ma'nâsi hakkinda ihtilâf etmislerdir.
Ha11âbî'ye göre hadisin ma'nâsi: «Ikindiyi kaçiran ehlini ve malini noksaulastiran ve bu suretle âilesiz, malsiz kalan kimse gibidir. Binâenaleyh ailesi ile malinin elinden gitmesinden nasil sakiniyorsa, ikindiyi kaçirmakdan da öyle sakinsin!» demekdir.
Ibni Abdil-Berr: «Bu hadîsin ma'nâsi: Ikindiyi kaçiran kimse ehli ile malina intikamli musibet isabet eden gibidir. Böyle bir kimsenin üzerinde iki tane keder bulunur. Bunlarin biri musîbetden, digeri de intikam alma lüzumundan dogar.» demisdir.
Dâvûdî 'ye göre hadîsin ma'nâsi: «Ikindiyi kaçiran kimseye ailesi ile malini kaybedenin basina gelen musibet gelir. Yâni ikindiyi kaçirdigi için onun kadar yanip yakilir.» demekdir.
Bâzilari: «Ikindiyi kaçiran, ailesi ile malini kaybetmis kadar esefe deger sevapdan mahrum olmusdur.» demislerdir.
ikindiyi kaçirmakdan muradin ne oldugu dahî ihtilaflidir. îbni Vehb ile diger bâzi ulemâya göre bundan murâd: Ikindiyi vakt-i ihtiyarîde kilmamakdir. Bâzilari: «Ikindiyi kaçirmakdan murâd: Onu kilmadan günesin kavusmasi ve bu suretle vaktin çikmasidir.» demis; diger bir takimlari ikindiyi günesin sarardigi zamana birakmak oldugunu söylemislerdir. Filhakika bu hadîsin Evzâî rivayetinde ikindiyi kaçirmak günesin sarardigi zamana birakmakdir; diye tefsir edilmisdir. Sonra bâzilarina göre bu hadîs ikindiyi unutarak kaçiranlar hakkindadir. Fakat Dâvûdî kasden geciktirenler hakkinda oldugunu söylemisdir. Bu kavil daha münâsip görülmüsdür.
Mühelleb'e göre, ikindiyi kaçirmakdan murâd: Cemaata git-memekdir. Çünkü ikindi namazinda gece ve gündüz melekleri sâhid olarak bulunurlar.
Ibni Abdil-Berr (368-463) sâir namazlarin da ikindi hükmünde olabilecegini söylemisdir. Bu takdirde ikindi namazinin hükmünü bildirmekle, diger namazlara da tenbîh ve isaret edilmis demekdir. îkindiyi hassaten zikretmesi soran zât ikindinin hükmünü anlamak istedigi içindir. Su hâlde günes dogmakla sabah namazini kaçiran, fecir dogmakla yatasinin vaktini geçiren kimsenin hükmü de aynen ikindi gibidir, ikindinin zikredilmesi faziletinden dolayi da olabilir. Bâzilari: «Ikindinin hassaten zikredilmesi, ona devama te'kîdli bir sekilde tesvik içindir. Çünkü ikindi insanlarin pek mesgul ve yorgun bulunduklari bir zamana tesadüf eder.» demislerdir.
«ikindinin hassaten zikredilmesi salât-i vustâ' oldugundandir.» diyenler de vardir.
Nevevî (631-676): Ibni Abdi1-Berr'in sabah namazi ile diger namazlari kaçiranlara da, ikindiyi kaçiran hükmünü vermesine îtirâz etmis ve bir sey'i, baska bir sey'e kiyâs edebilmek için aralarindaki müsterek iletin bilinmesi sart oldugunu, bu hükümde ise illet tahakkuk etmedigini, binaenaleyh baska namazlar, ikindiye kiyâs edilemiyecegini söylemisdir. Fakat Nevevî 'nin bu itirazina karsi, Aynî, Ibni Hibbâ'nin ve diger bâzi ulemânin Nevfel b. Muftviye-den merfû' olarak rivayet ettikleri su hadîsi hatirlatmisdir:
«Her kim bir namazi kaçirirsa, o kimse ehli ile malini elinden kaçirmis gibidir.» Filhakika bu, hadîs bütün- farz namazlara sâmildir.

202- (627) Bize Ebû Bekir b. Eb! Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsame, Hisâm'dan, o da Muhammed'den, o da Abide [83]'den o da Aliy'den naklen rivayet etti. Aliy söyle demis: Ahzâb harbinin yapildigi gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Küffâr hakkinda) :

«Bizi tâ günes kavusuncaya kadar orta namazdan nasil mesgOl ve men' ettilerse, Allah da onlann kabirlerini ve evlerini atesle doldursun!» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Eb! Bekr El-Mukaddemî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Tabya b. Saîd rivayet etti. H. Bize, bu hadisi Ishâk b. Ibrahim dahi rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize El -Mu'temir b. Süleyman haber verdi. Bunlar hep birden Hisâm'dan bu is-nâdla rivayette bulunmuslardir.

36- «Orta Namaz Ikindi Namazidir» Diyenlerin Delili Babi

203- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ ile Muhammed b. Bes-sftr rivayet ettiler. tbnül-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. Dedi ki: Ben, Katâde'yi,
Ebû Hassân'dan, o da Abîde'den, o da Aliy'den naklen rivayet ederken dinledim. Aliy söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ahzâb harbinin vuku buldugu gün :
«Bizi, günes kavusuncaya kadar orta namazdan mesgul ettiler. Allah kabirlerini yahut evlerini yahut karinlarini atesle doldursun!»buhurdular. Su'be evleri ile karinlari hususunda sekketmisdir.

(...) Bize Muhammed b. El - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îb-ni Ebî Adiy, Saîd'den, o da Katâde'den bu isnâdla rivayet etti ve: «Evleri ile kabirlerini (atesle doldursun) » dedi, sekketmedI.

204- (...) Bize bu hadisi Ebû Bekir b. Ebî Sey be ile Züheyr b. Harb da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Vekî', Su'be'den, o da Hakem'den, o da Yahya b. El-Cezzâr [84]'dan, o da AliyMejLuaklen rivayet etti. H.
Bize bu hadîsi UbeyduIIah b. Muâz dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki: Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Ha kem'd en, o da Yahya'dan naklen rivayet etti. Yahya, Ali'yi söyle derken isitmis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ahzâb günü hendegin geçitlerinden bir geçit üzerinde otururken:
«Tâ günes kavusuncaya kadar, bizi orta namazdan alikoydular. Allah, onlarin kabirlerini ve evlerini - yahut kabirlerini ve karinlarini - atesle doldursun!» buyurdular.

205- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Müslim b. Subeyh'den, o da Süteyr b, Sekel'den, [85] o da Aliy'den naklen rivayet etti. Aliy söyle demis: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) Ahzâb günü:
«Bizi orta namazdan, Ikindi namazindan alikoydular. Allah onlarin evlerini ve kabirlerini atesle doldursun!» buyurdu, sonra ikindiyi iki isâ' (yâni) aksam ile yatsi arasinda kildi.
Bu hadîsi Buhârî «Cihâd», «Megâzî», «Daavât» ve «Tefsir» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Namaz» bahsinde; Tirmizî «Teisîr» bahsinde; Nesâîde «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tah-rîc etmislerdir.
Ahzâb vak'asi, târihte «Hendek Gazasi» nâmi ile meshurdur. Bu gaza hicretin dördüncü veya besinci senelerinde vuku bulmusdur. Mezkûr gazada, Müslümanlar Medîne-i Münevvere'nin kenarina hendek kazmis ve bu suretle müdâfaa harbine hazirlanmislardi. Orada vâkî olan gazaya Hendek gazasi denilmesi bundandir. O sene Medine-i Münevvere'de kitlik ve açlik hüküm ferma oldugu için müslümanlar pek bîtâb bir hâlde idiler. Fakat neticede Allah'in nusrati ile muzaffer oldular. Düsman gördügü mûcize-i ilâhiyyeden yâni müthis bir rüzgâr çikip çadirlarini ve kazanlarini tarumar etmesinden korkarak kaçti. Hattâ getirdigi erzak ve mühimmati almaga bile vakit bulamadi. Bunlar müslümanlara ganimet olarak kaldi. Müsrikler muhasarayi bir ay devam ettirmis; bu müddet zarfinda müslümanlar tamâmiyle bitâb kalmis hattâ içlerinden bâzilari birkaç defa üçer gün bir se yyiyememislerdi. Nihayet muharebenin en ziyâde siddet kesbettigi bir günde Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) dört vakit namazini kazaya birakmisdir. Harb son derece siddetlendigi vakit Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) küf farin aleyhine duâ etmis; hayatta iken evlerini, Öldükden sonra da kabirlerini atesle

doldurmasini Cenâb-i Hak'dan niyaz etmis ve bu niyazi kabul buyurulmusdur. Fahr-i Kâinat (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz bazen bir kavmin aleyhine, bazen de lehine duâ etmisdir. Müslümanlara son derece ezâ ve cefâ edenlerin aleyhine; sonradan müslüman olacaklarini ümîd ettiklerinin de lehine duâ ederdi.
Ulemânin beyânina göre Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) 'in o namazlari kazaya birakmasi «Salâtü'l - Havi» yâni korku namazi inmezden önce idi. Bunlari düsmanla savasirken unutarak birakmis olmasi muhtemel oldugu gibi, o gün için bir özür teskü eden çarpisma sebebi ile bilerek birakmis olmasi da caizdir. Ondan sonra korku namazi nazil olmus ve harplerde namazin nasil kilinacagi beyân edilmisdir. Binaenaleyh bu gün düsman ve harp sebebi ile namazi kazaya birakmak caiz degildir. Harb'e mahsûs olan korku namazi kilinir. Bu namazin tafsilâti fikih ki-taplarindadir.
Resûlüllah (Salîaîlohü Aleyhi ve Sellem) 'in kazaya biraktigi namazlar bir rivayete göre yalniz ögle ile ikindidir; diger rivayetlere göre Ögle, ikindi, aksam ve yatsidir. Bu rivayetlerin arasini bulmak için ulemâ vakianin müteaddid oldugunu yâni bâzi günler iki namaz, bâzi günler de dört namaz kilamadigini söylerler.
Îbnü'1-Ara bî: «Dogrusu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hendek harbinde kilamadigi namaz yalniz ikindidir.» demisdir.
Babimiz hadîslerinin birinde: «Bizi orta namazdan, ikindi namazindan alikoydular.» buyurulmasi bu kavli te'yîd eder.
Babimizin bu rivayetleri ile bundan sonra görecegimiz bütün rivayetleri orta namazdan murâd ikindi oldugunu göstermektedir. Ulemânin bu bâbdaki kavillerini evvelce namazda konusma babinda görmüstük. Bununla beraber münâsebetden dolayi iki üç hadis sonra onlari tekrar hulâsa edecegiz.

206- (628) Bize Avn b. Sellâm El - Küfî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Talhate'l - Yâmî, Zübeyd'den, o da Mürra'dan, o da Ab-dullah'dan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: Müsrikler, Resûlül-lah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)'i ikindi namazindan alikoydular. Tâ ki günes kizardi yahut sarardi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Bizi orta namazdan (yâni) ikindi namazindan alikoydular. Allah onlarin karinlarini ve kabirlerini atesle doldursun!» Yahut: «Allah onlarin karinlarini ve kabirlerini atesle tiksin!» buyurdu.

207- (629) Bize Yahya b. Yahya Et - Temim! rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Zeyd b. Eslemden dinledigim, onun da Kalma' b. Hakîm'den, onun da Alse'nin âzâdhsi Ebû Yûnus'dan naklen rivayet ettigi su hadisi okudum: Ebû Yûnus söyle demis: Aise, kendisine bir Mushaf yazmami bana emretti.. Ve: Su âyete vardiginda, bana haber ver; (Namazlara ve orta namaza devam edin) [86] dedi. Ben o âyete varinca» kendisine haber verdim. Onu bana söyle yazdirdi: «Namazlara, orta namaza ve Ikindi namazina devam edin! Hem Allah için tevâzula namaz kilin!»
Aise: «Ben, bunu ResûlüUah (SalIallahu Aleyhi ve Sellem) 'den duydum.» dedi.

208- (630) Bize tshâk b. tbrâhtm El - Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Adem haber verdi. (Dedi ki) : Bize Fudayl b. Merzûk, [87] Sakîk b. Ukbe'den, [88] o da Berâ' b. Azib'den naklen rivayet etti. BerT söyle demis: Su âyet (yâni) :
Namazlara ve ikindi namazina devam edin! âyet-i kerimesi Indi. Biz de onu Allah'in diledigi kadar okuduk; sonra Allah, onu nesh etti. Müteakiben :
(Namazlara ve orta namaza devam edîn!) âyet-i kerimesi nazil oldu.
Bunun üzerine Sakîk'in yaninda oturan bir adam, Sakîk'a: Öyle ise bu orta namazi; ikindidir, dedi. Berâ':
— Ben onun nasil nazil oldugunu ve Allah'in onu nasil nesh ettigini sana haber verdim; Allah bilir.» dedi.
Müslim der ki: Bu hadîsi Escaî dahî, Süf yân-i Sevr i'den, o da Esved b. Kays'dan, o da Sakîk b. Ukbe'den, o da Berâ' b. Azib'den naklen rivayet etti. Berâ': «Biz o âyeti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde

bir zaman okuduk» diyerek, Fudayl b. Merzûk'un hadîsi gibi ri-vâyetde bulunmus.
Yukarki rivayetlerin her biri, orta namazin ikindi olduguna delâlet etmektedir. Yalniz Hz,. Âise hadîsinde ikindi namazi orta namaz üzerine atfedilmisdir. Ma'tûf ile ma'tûfun aleyhin baska baska seyler olmai lâzim geldigine bakarak Sâiiîyye ulemâsindan bâzilari: «Orta namaz ikindi degildir.» demislerse de, Nevevî: «Sazz kirâetle ihticâc edilemez; ona Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSelîem)'in hadîsi hükmü de verilemez. Çünkü bu kirâeti nakleden, onu Kur'ân diye nakletmisdir. Kur'ân ise ancak biricmâ' tevatürle sabit olur. Mezkûr kiraatin Kur'ân oldugu sübût bulmayinca hadîsligi de sabit olmaz.» diyerek Safiî mezhebinin bunu kabul etmedigini beyân etmisdir.
«Salât-i Vüstâ» yâni orta namazdan murâd ne oldugu taa ashâb-i kiram zamanindan beri ulemâ arasinda ihtilafli bir mes'eledir. Ashâb-i kiramdan Alîyyü'bnü Ebî Tâlib, îbni Mes'ûd, Ebû Eyyûb El-Ensârî, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Ebû Saîd-i Hudrîve Ebû Hüreyre (Raâtyallahû anhûm) hazerâti ile Tabiînden Hasan-i Basrî, Ibrâhîm Neha.î, Katâde, Dahhâk, Kel-bî ve Mukaatil, mezhep imamlarindan Ebû Hanîfe, Ahmed b. Hanbel, Dâvûd-u Zahirî, îbnü'l-Münzir ve daha baskalari: «Orta namaz ikindidir.» demislerdir. Tirmizî, sahabe ve onlardan sonra gelen ulemânin ekserisinin buna kaail oldugunu söyler.
Sâfiîler'den Mârûdî: «Imam Safiî 'nin mezhebi de budur. Çünkü bu bâbdaki hadîsler sahîhdir. Safiî 'nin orta namaz sabah namazidir; demesi ikindi hakkindaki sahîh hadisleri duymadigi içindir. Onu mezhebi hadîse tâbi olmakdir.» diyor.
Ulemâdan bir cemaata göre orta namazdan murâd sabah namazidir. Bu kavil ashâb-i kiramdan Ömerü'bnü-'l-Hattâb, Muâz b. Cebel, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer ve Câbir (Radtyaltahû anhûm) ile Tabiînden Atâ', 1 kerime, Mücâhid, Rabî' b. Enes ve mezhep imamlarindan Mâlik b. Enes ile imam Safiî ve diger Sâfüyye ulemâsindan naklolunmusdur. Yine ulemâdan bir taifeye göre; orta namazdan murâd ögledir. Onlar bu kavli Zeyd b. Sabit, Üsâme-tü'bnü Zeyd, Ebû Saîd-i Hudrî, Âise ve Abdullah b. Seddâd (Radiyalîahû anhûm) hazerâtindan nakil etmislerdir. Bir rivâyetde Ebû Hanîfe (Rahimehullah)'va kavli de budur.

Kabîsatü'bnü Züeyb: «Orta namazdan murâd, aksamdir.» demis, daha baskalari yatsi oldugunu söylemis; bir takimlari müphem olarak bes vakit namazdan biridir; demislerdir. Hattâ Kaadi Iyâz'in rivayetine göre: «Orta namazdan murâd bes vaktin hepsictif.V diyenler olmusdur. Cum'â namazi oldugunu iddia edenler de vardir.
Nevevî diyor ki: «Bu kavillerin içersinde sahîh iki kavil vardir. Onlar da ikindi ile sabandir. En sahih kavil, orta namazdan murâd ikindi ile sabahdir. En sahih kavil, orta namazdan murâd ikindi oldugunu bildiren rivâyetdir. Çünkü bu bâbdaki hadîsler sahîhdir...»

209- (631) Bana Ebû Gassân E1-Mismaî ile Muhammed b. El -sennâ, Muâz b. Hisâm'dan rivayet ettiler. Ebû Gassân dedi ki: Bize Muâz b. Hisâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Yahya b. EM Keslr'den naklen rivayet etti. Demis ki: Bize Ebû Selemete'bnü Abdirrâhmân, Câ-bir b. Abdillâh'dan, naklen rivayet etti, ki Hendek harbinde Ömerülmö*l-Hattâb Kureys kâfirlerine sövmeye baslamis ve:
— Yâ Besûlâllah! Günes kavusmak üzeredir. Vallahi ben hâlâ ikindiyi kilamadim!., demis. Besûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seîlem) :
«Vallahi onu ben de kilmadim!» buyurmuslar. (Ömer demis ki) Bunun nun üierine Buthân vadisine indik; Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Sellem) hemen abdest aldi; biz de abdestlendik. Resûlüllah (Salîailahü Aleyhi ve Selîem) gün kavustuktan sonra evvelâ ikindiyi, sonra onun arkasindan aksam namazini kildi.»

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ishâk b, tbrahlm rivayet ettiler. Ebû Bekir (Bize rivayet etti) tâbirini kullandi. Ishâk ise: Bize Vekf, Alt b. Mübârek'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den naklen bu isnâdda, bu hadîsin mislini haber verdi; dedi.
Bu hadîsi Buhar! «Mevâkîtü's - Salât» ile «Salâtttl - Havf» bahislerinde; Tirmizî ile Nesâî de «KitâbÜ's - Salât» da tah-ric etmislerdir.

Aynînin beyânina göre, Hz. Ömerin küffâr'a sövmesi hendek kazmakla mesgul olurken, ikindi namazini geciktirdikleri, buna da küf-fâr sebeb olduklari içindir.
«Kâde» fi'ünin ma'nâsi hakkinda, ulemâ muhtelif mutâlealar beyân etmislerdir. Aynî bu nmtâlealari sadra sifâ görmeyerek mes'eleyi söyle tahkik ve hulâsa etmisdir:
«Kâde fiilinin üzerine nefiy edati girerse, ifâde edecegi ma'nâ hususunda üç mezheb vardir.
1) Kâde, diger fiiller gibi basinda nefiy edati bulunmadan kullanilirsa isbât ma'nâsi ifâde eder. Basinda nefiy edati bulunursa ma'nâsi da menfî olur. Çünkü «Zeyd az daha kalkiyordu.» cümlesinin ma'nâsi, kalkmayi degil, onun yakin oldugunu anlatmakdir.
2) Kâde fiilinin basinda nefiy edati bulunursa isbât ma'nâsi ifâde eder.
3) Kâde'nin basinda nefiy edati bulundugu zaman fiilin mâzî veya müstakbel olmasi nazar-i dikkate alinir. Eger mâzî ise isbat ma'nâsi ifade eder. Müstakbel olarak kullanilmissa sâir fiiller hükmündedir.
Aynî bu ciheti hülâsa ettikten sonra su hükme variyor: «Bu üç kavlin içersinde esah olan, birincisidir. îbni Hâcib bunu nassaii bildirmisdir. Mes'ele böylece anlasildikdan sonra sunu da bilmeli ki burada Kâde'nin basinda nefiy edati vardir. Binâenaleyh ma'nâsi, nefiy yâni namazin yakinligini nefiy olmusdur. Namazin yakinligi nefiy edilince, namazin nefiy edilecegi evleviyyet tarîki ile sabit olur...»
Aynî 'nin bu izahindan anlasiliyor ki, Hz. Ömer günes kavusuncaya kadar ikindiyi kilamamis; onu kazaya birakmisdir. Ulemâdan bâzilari buradaki Kâde fi'linden Hz. Ömer'in günes kavusmaya yakin ikindiyi kildigi ma'nâsini anlamislardir.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin yemin ederek: «Vallahi onu ben de kilmadim» buyurmasi, Ömer (Radiyallahû anh) ikindiyi kazaya birakmistir diyenlerin sözünü te'yîd eder. Çünkü bununla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) son derece üzgün bulunan Hz. Ömerln gönlünü almak istemisdi.
«Buthân», Medine'de bir vadidir. Bu kelimeyi «Batihân» seklinde okuyanlar da olmusdur. Hattâ lisan ulemasi Buthân okunmasini caiz görmemislerdir.
Hz. Ömer'in: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ikindiyi günes battikdan sonra kildi; arkasindan da aksam namazini kildi.» sözünün zahiri, bu namazlari cemaatla kildigini göstermektedir.

Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Müsriklere sövmek caizdir. Ancak bundan murâd ayip ve çirkin sözler kullanmak degildir. Çünkü Hz. Ömer (Radiyallahû anh) gibi bir zâtdan agiza alinmayacak çirkin sözler sâdir olamaz.
2- Dînî bir maslahat, mülâhaza edildigi takdirde istenilmeden ye-mîn etmek caizdir. Nevevî: Mes'eleyi te'kîd, muhatabi tatmin yahut unutmadigini isbât gibi maslahatlardan dolayi yemin etmenin müstehab oldugunu söylemisdir.
3- Kazaya kalan namazlari cemaatla kilmak mesrû'dur. Bu husûs-da ulemâ ittifak etmislerdir. Yalniz Leys'e göre kaza namazlarini cemaatla kilmak caiz degildir. Hadîs-i serif onun aleyhine delildir.
4- Bu hadîs «Aksam namazinin vakti safak kayboluncaya kadar devam eder.» diyenlere delildir. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) günes kavustukdan sonra evvelâ ikindiyi kaza etmis; sonra aksam namazini kilmisdir. Eger aksam namazinin vakti bir aksam namazi kilacak kadar kisa olsaydi, vaktini kaçirmamak için evvelâ onu lalar, sonra ikindiyi kaza ederdi.
5- Yine bu hadîs «kilmadim» demenin mekruh olmadigina delîldir". Buhar! 'nin, rivayetine göre tbnî Sîrîn: «Namazi kilamadim; namazi kaçirdim.» gibi ta'bîrleri begenmez; namaza yetisemedim; denilmesini tavsiye edermis.
6- Hadîs-i Serifi, Peygamber (SallallahüAleyhive SeUem)'ia. hâiz oldugu yüksek ahlâki vakar ve te'ennî ile harekâtini, ashabina karsi hüsnü muamelede bulunusunu ve bu husûsda ona uymak gerektigini bildirmektedir.
7- Vakit namazi ile, kaza namazi arasinda tertibe riâyet vâcibdir. tbrâhîm Nehai 'ile Zührî, Rabta, Yahya'1-Ensâri, Leys, Ebû Hanîfe ve diger Hanefiyye ulemâsi, îmam Mâlik, Imam Ahmed b. Hanbel ve Ishâk'in

mezhebleri budur. Mezkûr kavil Hz. Abdullah b. Ömer 'den de rivayet olunmusdur.
Tâvûs'a göre tertîb vâcib degildir. îmam Safiî ile Ebû Sevr, Ibnü'l-Kaasim ve Zahirîler de buna kaaildirler.
Imam Malik 'den bir rivayete göre unutmak, vaktin darligi ve kaza namazlarinin çoklugu gibi seylerle tertîb sakit olmaz. Fakat Hz. Ma1ik'in sahih ve mu'temed olan kavline göre unutmakla tertîb sakit olur. Nitekim Mâlikîler'in kitaplarinda da böylece tasrîh edilmisdir.
îmam Ahmed b. Hanbel'e göre, bir kimse vakit namazini kilarken kazaya kalan bir namazini hatirlasa, kildigi namazi tamamlar, sonra kaza namazini kilar, sonra kilmis oldugu vakit namazini bir daha kilar. Hanbelîyye ulemâsindan bâzilari ikinci defa kilman vakit namazinin nafile namaz oldugunu söylerler. Bu gösterir ki Imam Ahmed de tertibin vücûbuna kaaildir.
Ibni Ebî Leylâ'ya göre bir kimse bir namaz terketse; ondan sonra kildigi bir senelik namazi caiz olmaz.
8- «Kaza namazlari için ezan mesru degildir» diyenler bu hadîsle istidlal etmislerdir. Fakat kaza için dahî ezanin mesru' oldugunu söyleyenler mezkûr istidlale cevap vermis ve: «Burada râvînin ezani zikretmemesi, Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)in vakit namazlari için ezan okutmak âdeti oldugunu herkes bildigi içindir. Yoksa haddizatinda burada ezan terkedilmis degildir.» demislerdir.

37- Sabah ve Ikindi Namazlarinin Fazileti ve Bunlari Cemaatla Kilmaya Devam Babi

210- (632) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Ebû'z - Zinâd'dan dinledigim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre*-den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Birbiri ardinca bir takim Melekler geceleyin; bîr takim Melekler de gündüzleyin, sizin araniza gelirler. Bunlar sabah namazi Ile ikindi namazinda bir araya toplanirlar. Sonra sizin aranizda geceleyenler semâya çikarlar. Rableri, kullarinin hâllerini pek âlâ bildigi hâlde onlara (kullarimi ne hâlde biraktiniz?) diye sorar. Melekler:
— Onlari namaz kilarken biraktik. Kendilerine vardigimizda dahî namaz kilarken bulduk; derler.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürtci-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1 Aet^ naklen rivayet etti, Ebû Hüreyre:
«Melekler birbiri ardinca size gelirler.» buyurdu; diyerek Ebû'z -Zinâd hadîsi tarzinda rivâyetde bulunmus.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Salât», ile «Tevhîd» bahislerinde; Nesâî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvüerden tahrîc etmislerdir.
cümlesi nahiv ulemâsinin lügati adini verdikleri cümleler kabîlindendir. Esâs itibâri ile bir filin yalniz bir faili vardir. Hâlbuki bu gibi cümlelerde iki tane fail göze çarpmaktadir. Onun için mezkûr cümlelerin halli hususunda nahiv ulemâsi ihtilâf etmislerdir. Imam Sîbeveyh 'in mezhebine göre filinin fâüi sonundaki zamîr yâni vav'dir. «Melâike» kelimesi ise zamirden bedel yahut beyândir. Sanki: «Kim onlar?» diye sorulmus da «Melekler.» diye cevap verilmisdir.
Ahfes göre, fi'lin sonundaki tesniye ve cernî zamirleri4in âid olduklari isimleri zikretmek caizdir.
Bâzilari bu cümlenin râvî tarafindan kisaltildigini asil cümlenin seklinde oldugunu söylerler.
Hakîkaten Buhari, onu «Bed-ül - Halk» bahsinde bu sekilde tahrîc etmisdir. Nesâî'nin rivayetinde dahî hadîs diye baslar.
Hz. Ebû Hüreyre 'den nakledilen bâzi rivayetlerde «Ijl buyurulmusdur.
Meleklerin nekire zikredilmesi birbiri ardinca gelen meleklerin baska baska guruplar oldugunu bildirmek içindir. Çünkü kaideye göre ma'-rife, ma'rife olarak iade edilirse ikinci, birincinin aynidir. Fakat nekire, nekire olarak iade edilirse ikinci, birincinin gayridir. Yâni ikinci defa zikredilen isim, birinciden baskadir. Burada da nekire olan melâike kelimesi ikinci defa yine nekire olarak zikredilmisdir. Binaenaleyh ikinci defa zikredilen melekler, birincilerden baska bir gurupdur.
Ekseri ulemâya göre hadîs-i serifde zikredilen meleklerden murâd «Hafeza» melekleridir. Allah'in onlara

sordugu sey kullarin amellerini yazip yazmadiklaridir.
Allah'in bildigi hâlde :
«Kullanmi ne hâlde biraktiniz?» diye sormasi teabbüd içindir. Yoksa Teâlâ Hazretleri her sey'i bilir,
Kaadî îyâz, ekseri ulemâya göre, burada zikri geçen meleklerin «Hafeza» melekleri oldugunu söylemistir. Bâzilari muhtemelen «Ha-feza»dan baska melekler oldugunu bildirmislerdir. Bu takdirde Allah'in, onlara:
«Kullarimi ne hâlde biraktiniz?» diye sormasi vaktiyle Hz. Âdem'in yaratilacagini duyunca:
«Sen yeryüzünde fesâd çikaracak kimseler mi yaratacaksin?» diyenleri tekdir içindir. Yâni kendilerine vaktiyle:
«Süphesiz ki ben, sizin bilmediklerinizi biliyorum.» buyurarak isaret ettigi ilm-i ezelîsi ile bildigi vukuati, gösterecek ve adetâ kendilerine:
«Gördünüz mü vaktiyle fitne çikarir diye korktugunuz kullarim nasil Ibâdet ederlermis!» buyuracaktir.
Kurtubî: «Iste meleklerin bu iki namazda toplanmalarinin, hikmeti budur.
Teâlâ Hazretlerinin, meleklere sormasi kullarin lehine sehâdet etmelerini diledigi için de olabilir. Onun için, melekler:
(Kullara vardigimizda kendileri namaz kiliyordu. Yanlarindan ayrildigimiz vakit de onlan namaz kilarken biraktik.) derler. Bu Teâlâ Hazretlerinin gizli bir lütfü ve güzel bir ihsanidir. Zira meleklere insanlarin yalniz ibâdetlerini gösterir; sehvet hâllerini ve benzerlerini onlara bildirmez.» demisdir.
Kurtubî 'nin sözünden de anlasiliyor ki bu melekler -Hafeza» degildirler. Çünkü «Hafeza» melekleri, kullarin iyi veya kötü bütün hâllerini bilir ve yazarlar. Fakat «Hafeza» melekleri baska, amelleri yazan melekler de baska ise ona bir sey denilemez. Zahire bakilirsa «Hafeza» baska, kâtip melekler baskadir. Onlarin baska baska melekler olduklarini gösteren hadîsler de vardir.
Meleklerin sabah ve ikindi namazlarinda toplanmalari, Allah'in mü'-min kullarina bir lütfudur. Çünkü bu iki zaman kullarin ibâdet vakitleridir. Onun için melekler hem geldikleri vakit hem de giderken mü'min-leri namaz kilarken görür huzûri ilâhîde de buna sehâdet ederler.
Meleklerin birbiri ardinca inmeleri söyle olur: Ük taife ikindi namazinda iner ve mü'minlerin arasinda kalirlar. Ikinci taife sabah namazinda iner ve her iki gurup sabah namazinda bir araya gelirler. Sonra geceyi mü'minlerin arasinda geçiren gurup semâya çikar; ötekiler ikindiye kadar yeryüzünde kalirlar. Ikindi olunca baska bir melek taifesi iner ve yerdeki meleklerle ikindi namazinda bulusurlar. Her iki taife bir müddet beraberce yer yüzünde kalirlar; sonra biri sabah namazinda semâya çikar. Bu suretle inis ikindiye, çikis da sabah namazina mahsus olmak üzere bir-birini tâkîb devam eder.
Bâzilari babimiz hadîsinde meleklerin sabah ve ikindi namazlarinda bir araya toplanmalarini bir vehim saymislardir. Çünkü hadîsin bir çok tarîklerinde meleklerin yalniz sabah namazinda toplandiklari zikredilmis, ikindiden bahsolunmamisdir. Fakat o hadîslerde ikindi zikredilmedi diye babimiz hadîsinde zikredilmesini vehim addetmek dogru degildir. Zin hadîslerin bâzilarinda yalniz sabah namazinin zikredilmesi meleklerin Ikindide bir araya toplanmamalarini gerektirmez. Hadîslerin arasini bulmak imkâni varken Hz. Ebû Hüreyre gibi mevsuk bir râvîyi vehme nisbet etmenin mânâsi yokdur. Âdil râvînin ziyâdesi makbuldür. Bâzi hadîslerde yalniz sabah namazinin zikredilmesi cehri namaz oldugu içindir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Namaz ibâdetlerin en büyügüdür. Çünkü Allah Teâlâ ile melekler arasindaki suâl ve cevap yalniz namaza dâirdir.
2- Sabah ve ikindi namazlari en sevaph namazlardir.
3- Sabah ile ikindi zamanlan en serefli vakitlerdir. Hinklarin sabahleyin taksim edildigi, amellerin günün sonunda Allah'a arz olundugu binaenaleyh o vakitde kim ibâdet ve tâatda bulunursa rizkina ve ameline bereket verilecegi hadîsle sabit olmusdur.
4- Hadîs-i serifde Ümmet-i Muhammediye'nin sâir ümmetlerden daha serefli olduguna isaret vardir. Ümmetin

serefli olmasi elbetde Peygamberinin de baska Peygamberlerden serefli olmasini iktizâ eder.
5- Hadîs-i serîf meleklerin bu ümmeti sevdiklerine isaret etmektedir,
6- Allah Teâlâ, melekleri ile konusur.
7- Bu hadîs ikindi namazini dâima cemaatla kilmaya tesvik etmektedir.

211- (633) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mer-vân b. Muâviyetel - Fezârî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ebî Halici haber verdi. (Dedi ki) : Bize Kays b. Ebî Hâzim rivayet etti. Dedi ki: Cerîr b. Abdillâh'i söyle derken isitdim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaninda oturuyorduk. Ayin ondördü olan o gecede Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aya bir bakarak söyle buyurdu:
«Bakin buraya! Hiç süphe yok ki sizler Rabbinizi su ay'i gördügünüz gibi göreceksiniz. Onu görme hususunda üst üste sikisip bir birinizin üzerine yigilmiyacaksiniz. Artik günes dogmazdan ve batmazdan önce hiçbir namaz yâni sabah ve ikindi hususunda kendinize galebe çaldirmamak e-linizden geliyorsa bunu yapin!»
Sonra Cerîr :
«Rabbini günesin dogmasindan ve batmasindan önce hamdîyle tes-bîh eyle!» [89] âyet-i kerîmesini okudu.

212- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ebû Üsâme ve Veki' bu isnâdla rivayet ettiler.
(Bu rivâyetde) :
«Balcin buraya! Hiç süphe yok ki sizler Rabbinize arz olunacak ve onu su ay1! gördügünüz gibi göreceksiniz» buyurdu. Ve: «Sonra okudu.» demis. Cerîr'i dememisdir.

213- (634) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb ve Ishâk b. Ibrahim hep beraber Vekî'den rivayet ettiler. Ebû Küreyb dedi ki: Bize Veki, Ibni Ebî Hâlid ile Mis'ar'dan ve Bahterî b. Muhtâr'dan [90] naklen rivayet etti. Onlar da Ebû Bekir b. Ümârate'bni Rueybe [91]'den, o da babasindan naklen dinlemisler. Demis ki: Ben Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'i söyle buyururken isittim:
«Günesin dogmasindan ve batmasindan önce namaz kilan yâni sabah namazi ile ikindiyi edâ eden bir kimse asla cehenneme girmîyecek-dirl»
Bunun üzerine Basrahlardan bir zât Rueybe'ye:
— Bunu Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sen mi isittin? diye sormus. Rueybe:
— Evet! cevâbini vermis. Soran zât:
— Ben de sehâdet ederim ki onu Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den, ben de dinledim. Onu kulaklarim dinledi; kalbim de belledi... demis.

214- (...) Bana Ya'kÛb b. Ibrahim Ed - Devrakî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Bükeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seytân, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Ibni Umârate'bni Rueybe'den, o da tabasindan naklen rivayet etti. Söyle demis: Besûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Günesin dogmasindan ve batmasindan önce namaz kilan kimse cehenneme girmez.» buyurdular. Rueyb'in yaninda Basralilardan biri varmis. Rueyb'e:
— Bunu Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'den sen mi isittin? demis. Rueyb:
— Evet! Bununla onun aleyhine sehâdet ederim... cevâbini vermis. Basrali zât:
— Ben de sehâdet ederim. Vallahi Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) i bunu senin kendisinden dinledigin yerde söylerken dinledim, demis.
Cerîr hadisini Buhârî «Mevâkitü's - Salât», «Tefsir» ve «Tevhîd» bahislerinde; Ebû.Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce «Sünnet» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.

kelimesi seklinde de rivayet edilmisdir. Birinci rivayete göre mânâsi «Sikisinlyocaksiniz.» demektir, ikinci rivayete göre:
«Birbirinizi sikistirmiyacaksiniz.» mânâsina gelir. Bu kelimeyi seklinde okuyanlar da olmusdur. O kiraate göre mânâsi :
«Ben göreyim de baskasi görmesin diye biribirinizi Hip kakmiyacak-siniz.» demek olur. Hattâ Ibnü'l-Cevzî, ekseriyetle râvüerin hadîsi bu sekilde rivayet ettiklerini söylemisdir. Mezkûr cümlenin daha baska sekilde rivayetleri de vardir. Bunlardan birisi rivayetidir. Mânâsi:
«BiribirinIze zarar vermezsiniz.» demekdir.
«Kendinize galebe çaldirmamak elinizden geliyorsa bunu yapin i» ifâdesi namaza gelmekden kinayedir. Galebe çalacak seylerden murâd da uyku ve dünya isi ile mesguliyet gibi namaza mâni olan seylerdir.
Hadîsin bir çok rivayetlerinde: «Sonra okudu.» denilmis, âyeti kim okudugu bildirilmemisdir. Bu yüzden ulemâ ihtilâfa düsmüs; bâzilari âyeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) okudugunu, bir takimlari da Cerîr okudugunu iddia etmislerdir. Babimizin Cerîr rivayeti okuyanin Cerîr oldugunu sarahaten beyân etmekle bu ihtilâflara son vermisdir.
Okunan âyetteki tesbîhden murâd; namazdir.
Mü'minlerin kiyâmetde, Allah Teâlâyi göreceklerini bildiren bu hadîsin bir çok muhtelif rivayetleri vardir.
Nevevî diyor ki:
«Süphesiz sizler Rabbinize arz olunacak ve onu su ay'i gördügünüz gibi göreceksiniz...» ifâdesinden murâd :
«Siz Allah'i sek'siz, süphesiz ve hiç bir mesakkatsiz; muhakkak sûret-de göreceksiniz. Netekim su ay'i da hiç bir mesakkat çökmeden muhakkak sûretde görmektesiniz...» demekdir. Binâenaleyh buradaki tesbih görülen iki sey'i birbirine benzetmek degil; görmeyi görmeye benzetmek-dir. Allah'i görmek mü'minlere mahsûsdur. Küffâr, onu göremiyecekler-dir. Bâzilari Allah'i bu ümmetin münafiklari da gorecekdir; demislerse de bu kavil zayif dir. Sahih olan ehl-i sünnetin cumhurunun kavlidir M sâir küffâr gibi münafiklar da Allah Teâlâ Hazretlerini göremiyecekler-dir...»

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Gerek bu hadîslerle gerekse Kur'ân-i Kerîm'in bâzi âyetleri ile âhirette mü'minlerin Allah Teâlâ'yi göreceklerine istidlal olunmusdur. Bu husûsda ashâb-i kiram ile onlardan sonra gelen ulemânin icmâ'i vardir. Mü'minlerin Allah Teâlâ'yi göreceklerini bildiren hadîsler yirmiden fazla sahâbe-i kiram tarafindan rivayet edilmislerdir ki Ebû Bekir, Alî b. Ebî Tâ'lib, Muâz b. Cebel, îbni Mes'ud, Ebû Mûsâ El-Es-arî, Ibni Abbâs, îbni Ömer, Huzeyfe, Ebû Ümâme, Ebû Hüreyre, Câbir, Enes, Ammâr b. Yâsir, Zeyd b.. Sabit, Ubâ-detü'bnü Sami t, Biteyde, Cünâde ve Fedâ-letü'bnü Ubeyd (Radiyaîlahû anh) bunlar meyânindadir.
Bu bâbda zikredilen hadîslerin ekseriyet Itibâri ile senedleri iyidir,
Mu'tezile, Mürcie ve Hâricîler'in bazilari Allah'in görülemiyecegine kaail olmuslardir. Bunlar bâzi âyetlerin zahirleri ile istidlal etmislerdir. Ehl-i sünnet ise zikrettigimiz hadîslerle ve bâzi âyetlerle ihticâcda bulun-muslardir. Mes'ele kelâm kitaplarinda görülebilir.
2- Sabah ve ikindi namazlari sair namazlardan daha sereflidirler. Çünkü bu iki namazda peyder pey semâdan inen melekler içtimâ' ederler. Bir de sabah namazi uykunun en tatli zamaninda kilinir. O zaman namaza kalkmak nefse zor gelir. Ikindi namazinda ise insan yorgun bulunur. Bunlardaki güçlüklere gögüs gererek cemaata devam eden bir kimse sâia namazlara evleviyyetle devam eder.
3- Hattâbî Besûlüllafa (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) »in : «Kendinize galebe çaldirmamak elinizden geliyorsa bunu yapin I» buyurmasina bakarak: «Bu iki namaza devam sayesinde Allah'i görmek me'mûldür.» demisdir.

215- (635) Bize Heddâb b. Hâlid El - Ezdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hemmâm b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) [92]

: Bana Ebû Cemrete'd -Dubai , Ebû Bekir'den, o da babasindan naklen rivayet etti Id, Resulü Ilah (Sallaîîahü Aleyhi ve Settem) :
«Her kim iki serinlik namazini kilarsa; cennete girdi demekdir.» buyurmuslar.

(...) Bize Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bisr b. Seriy rivayet etti. H.
Bize Ibni Hirâs dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Asim rivayet etti. Bunlar toptan: Bize Hemmâm bu isnâdla rivayet etti, demisler; Ebû Bekir'in nesebini de bildirerek «Ebû Bekir b. Ebî Mûsâ» demislerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Salât» bahsinde tahrîc etmisdir.
Iki serinlik namazindan murâd sabah ve ikindi namazlaridir. Kurtubî bir çok ulemânin buna kaail olduklarini; söylemisdir. Bunlara serinlik namazi denilmesi; serin zamanlarda kilindiklari içindir.
Ebû Ubeyde 'den bir rivayete göre serinlik namazlarindan murâd: Sabah, ikindi ve aksam'dir. Ancak bu kavil söz götürür. Çünkü ha-dîsde mezkûr namazlar tesniye siygasi ile bildirilmislerdir. Tesniyenin hassaten ikiye delâlet ettigi ma'lûmdur. Ulemâdan, Ebû Ubeyde'-nin kavline istirak eden bulunmamisdir.
Kazzâz, Ebû Ubeyde 'nin içtihâdda bulunarak mezkûr iki vaktin büyük fâidelerinden dolayi baskalarindan ayrildigina kaail oldugunu söylemis ve onun : «Allah Teâlâ Hazretleri, kullarini ilk defa îmâna davet ettigi vakit bu namazi kim kilarsa onu cennete koyacagim bildirmis; bu hadîsle de aksam namazi ile birlikde, sabah ve ikindi namazlarini da kilanlari müjdelemistir. Bu hâl tâ tsrâ gecesine kadar devam etmis, o gece nesh edilmisdir...» demek istedigini bildirmisdir. Fakat Ebû Ubeyde 'nin sözü bir kaç vecihden dolayi kabul edilmemisdir.
1) Hadîsin râvîsi Ebû Mûsâ, bu hadîsi islâmin intisârindan sonra isitmigdir. Gerek kendisi gerekse sair ashâbi kiram mânânin mezkûr namazlari kilan herkese sâmil oldugunu anlamislardir. Hâlbuki Hz. Ebû Ubeydenin kavline göre mânâ yalniz bu namazlari kilanlara mahsûsdur. Bütün îmân edenlere sümulü yokdur. Sonradan nesh edilmis; îmân eden herkesin cennete girecegi bildirilmisdir.
2) Faziletler yâni sevabina yapilan ibâdetler nesh edilmezler.
3) Hadîs-i serît bir sart ve cevap cümlesinden ibarettir. Binaenaleyh her kim sarti îfâ ederse mesruta hak kazanir. Çünkü sart kelimesi umum bildiren kelimelerdendir. Burada sart, serinlik namazlarini kilmak; mesrut da cennete girmekdir. Simdi: Öyle ise serinlik namazlarini kilmayanlar cennete girmiyecek demekdir.» seklinde bir suâl hatira gelebilir.
Cevap: Bu mânâ, hadîsin mefhûm-u muhalifinden çikabilir. Hanefî-ler'e göre mefhûm-u muhalif, hüccet degildir. Bir de hadîs-i serif de: «Cennete girdi demekdir.» buyurulmasi yüzde yüz degil ekseriyet îtibâ-ri iledir. Zira ekseriyetle sabah ve ikindi namazlarini kilanlar, namaza münâfî olan münkerât ve fuhsiyâtdan vazgeçerler. Zâten namaz Insani bunlardan men'eder.
Bu hadîsden murâd: «Sabah ve ikindi namazlarini kilmaya devam edenler netîce îtibâri ile günün birinde mutlaka cennete gireceklerdir.» mânâsi da olabilir. Cennete girmeyi mezkûr iki namaza tahsîs etmek, onlarin son.derece serefli olmalarindandir. Yukarida da beyân edildigi ve-cihle bu namazlarda melekler de toplanarak hazir bulunduklari için, onlari cemaatla kilmaya hassaten tesvik ve tergîp buyurulmusdur.
Buradaki sart cümlesinin cevâbi, esâs îtibâri ile muzâri* dlacakdi yâni : «Her kim serinlik namazlarini kilarsa cennete girer.» denilecekdi. Bu asildan rücû' ederek sartin cevâbinda: «Cennete girdi demekd ir.» buyu-rulmasi bu isin yüzde yüz olacagini te'kîd içindir.

38- Aksam Namazi Vaktinin Evveli Günes Kavustukdan Sonra Girdigi Beyan Babi

216- (636) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim, — ki îbni Ismail'dir.— Yezîd b. Ebî Ubeyd'den, [93] o da Seleme-tü'bnü Ekva'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aksam namazini, günes kavusarak perde arkasina gizlendigi zaman kilarmis.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Salât- bahsinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî dahî «Namaz» bahsinde muhtelif

râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Buhârî'nin rivayetinde Hz. Seleme: «Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile aksani'i günes perde arkasina gizlendigi vakit kilardik» demisdir. Bu rivâyetdeki aksamdan murâd, aksam namazidir. Yine Buhârî'nin rivayetinde günes zikredilmemis fakat aksam karinesi ile perde arkasina gizlenenin günes oldugu anlasilmisdir.
Hicâb: Perde demekdir. Bâzi ulemânin beyânina göre günesin hicabindan murâd: onun ziyâsidir. Bu takdirde günesin perde arkasina gizlenmesi : kendi cirmi ile ziyasinin görünmez olmasi yâni batmasidir.
Bu hadîs aksam namazinin vakti girer girmez hemen kilinacagina delildir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in aksam namazini safagin kaybolmasina yakin kildigini bildiren hadîs mezkûr namazi o vakitde kilmanin da caiz oldugunu beyân için olsa gerektir.
Aksam namazi vaktinin sonu hususundaki ihtilâfi az sonra görecegiz.

217- (637) Bize Muhammet! b. Mihrân Er-Râzî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'n - Necâsî [94] rivayet etti. Dedi ki: Ben Bâfi' b. Ha-dîc'i söyle derken isittim: «Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile birlikde aksam namazini kilardik. Bizden birimiz namazdan çikbkdan sonra okunun düstügü yerleri iyice görürdü.»

(...) Bize tshâk b. Ibrahim El - Hanzali rivayet etti. (Dedi ki) : Ebu Suayb b. tshâk Ed-Dimaskî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Evsftî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû'n-Necâsî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Rftfi' b. Hadîc rivayet etti: «Biz aksam namazini kilardik...» diyerek yukarld hadîs gibi rivâyetde bulundu.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Sala t» bahsinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce dahî namaz bahsinde tahrîc etmislerdir.
Hadîs muhtelif lâfizlarla rivayet edilmisdir. Ebû Dâvûd 'un, Enes (RadiyallahÛ anh) 'dan tahrîc ettigi rivâyetde: «Biz aksam namazini kilar sonra ok atardik. Her birimiz attigi okun yerini görürdü.» denilmis; Kâ'd b. Mâlik rivayetinde: «Peygamfcer (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) aksam namazini kildirir; spnra cemâat Benî Seleme kabilesinin oturdugu yerdeki ailelerinin nezdine dönerler ve hâlâ atilan okun düstügü yerleri görürlerdi.» buyurulmusdur. Ebû Hatim bu rivayet hakkinda: «Sahîh olan, mürseldir.» demisdir.
Imam Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettigi Câbir hadisinde: «Biz, Benî Seleme'ye gelir hâlâ atilan oklarin yerini görürdük.» denilmektedir. Nesâî 'nin sahîh bir senedle lîslem kabilesine mensub bir zâtdan tahrîc ettigi rivâyetde söyle denilmektedir: «Biz Peygamber* (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile birlikde aksam namazini kilar; sonra tâ Medine'nin kenarindaki evlerimize dönerdik. Sonra ok atar ve oklarimizin düstügü yerleri görürdük.»
Bu hadîsi Taberânî «El- Mu'cemü'l - Kebîr»inde, Zeyd b. Hâ1id (RadiyallahÛ anh) 'dan su lâfizlarla tahrîc etmisdir: «Biz Peygamber (Saîlaîlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde aksam namazini kilardik; sonra namazdan çikar; çarsiya gelir ve hâlâ atilan oklarin düstügü yerleri görürdük.»

Hadis-i Serifden Çikarilan Hükümler:

1- Bu hadis Peygamber (Sailailahü A leyhi ve Sellem)'in aksam namazini günes batar batmaz hemen kildigina delildir. Cumhûru ulemânin mezhebi de budur. Tâvûs, Atâ' ve Vehb b, Münebbih aksam namazinin vakti yildizlarin dogmasi ile girdigine kaaildirler. Delilleri Ebû Basrate'l- Giyâri (Radtyallahû anh) hadîsidir. Mezkûr hadisde:
«Ikindiden sonra tâ sâhid doguncaya kadar baska namaz yokdur; sâ-htd de yildizdir.» denilmektedir. «Sâhid de yildizdir.» sözü râvînin te'-vîlidir. Hadîsin metninden degildir. Hâlbuki Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in aksam namazini günes kavustukdan sonra derhâl küardi-gini bildiren hadîsler tevatür derecesini bulmuslardir.
2- Aksam namazinin safak kaybolmasina yakin kilindigini gösteren hadîsler, o zamana kadar geciktirmenin caiz

oldugunu beyân ederler.
3- Aksam namazinin ne zaman çiktigi ihtilaflidir.
Sevrî ile îbni Ebî Leylâ, Tâvûs, Mekhûl, Hasen b. Hayy, Evzâî, îmam Mâlik, îmam Safiî, îmam Ahmed b. Hanbel, îshâk, ve Dâvûd-u Zahir î 'ye göre safak kayboldumu, aksam namazinin vakti çikar. Safak'-dan murâd: Ufuktaki kizillikdir.
Hanef Ilerden îmam Ebû Yûsuf ile îmam Muhammed'in kavilleri de budur.
Ömer b. Abdilâzîz, Abdullah b. Mübarek, bir rivâyetde Evzâî, bir rivâyetde Imam Mâlik ve Hanefîler'-den Imam Züfer, ufuktaki beyaz safak kaybolmadikça aksam namazinin vakti çikmadigina kaaildirler. Bu kavil Hz. Ebû Bekir, Aise, Ebû Hüreyre, Muâz.b. Cebel, Übeyy b. Kâ'b ve Abdullah b. Zübeyr (Radtyallahû anhûm) ha-zerâtindan rivayet olunmusdur. tmam A'zam ile Ebû Sevr ve baskalarinin mezhepleri de budur.
Îbnü'l-Münzir, Imam Mâlik ile îmam Safiî ve Evzâî 'nin: «Aksam namazinin bir tek vakti vardir, o da günes ka-vustuktan sonradir.» dediklerini rivayet eder.

39- Yatsinin Vakti ve Yatsi Namazini Geciktirme Babi

218- (638) Bize Amr b. Sevvâd El-Âmiri ile HarmeletÜ'bnü Yahya rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi; ona da Ibni Sihâb haber vermis. Demis ki: Bana Ur-vetü'bnü Zübeyr haber verdi, ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Âise söyle demis :
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) gecelerden bir gece yatsi namazini karanlik basincaya kadar geciktirdi. Ateme denilen namaz iste budur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (o gece hücresinden erken) çikmadi. Nihayet Ömerü'bnü'l - Hattâb: Kadinlarla çocuklar uyudu; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Namaza) çikti. Ve mescIddekilerin yanina varinca, onlara:
«Bu namazi sizden baska yeryüzünde yasiyanlann hiç biri bsklemez.» buyurdular. Bu (söylediklerim) islâmiyet henüz insanlar arasinda yayil-mazdan evveldi.»
Harmele, kendi rivayetinde sunu ziyâde eyledi: «tbni SIhâb dedi ki: Bana anlatildigina göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) «Resûlül-lâha namaz hususunda israr etmeye hakkiniz yokdu.» buyurmus. Bunu Ömerü'bnü'l - Hattâb seslendigi vakit söylemis.

(...) Bana Abdülmelik b. Suayb b. Leys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden, o da Ukayl'den, o da Ibni Sihâb'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti. Ama Zührî'nin: -Bana anlatildigina göre.» dedigini ve ondan sonraki sözlerini söylemedi.

219- (...) Bana tshâk b. Ibrahim ile Muhammed b. Hatim, ikisi birden Muhammed b. Bekr'den rivayet ettiler. H.
Bana Hârûn b. Abdillâh dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. H.
Bana Haccâc b. Sâir ile Muhammed b. Râfi' de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdürrezzak rivayet etti. Hepsinin lâfizlari birbirine yakindir. Bu râviler toptan: Bize tbni Cüreyc rivayet etti; demisler, tbni C üre ye demis ki: Bana Mugîratü'bnü Hakim, Ümmü Külsüm binti Ebî Bekir'den [95] naklen haber verdi. Ümmü Külsüm de, Mugîra'ya, Aise'den naklen haber vermis. Aise söyle demis: «Bir gece Peygamber (Sallaflahü Aleyhi veSettem) yatsi namazini gecenin geç vakitlerine geciktirdi. O derecede ki gecenin çogu gitti ve mescide gelenler uyudu. Sonra (mescide) çikarak namazi kildirdi ve:
«Bu namazin vakti iste budur. (Ama) ümmetime mesakkat vermis olmasam I» buyurdu.
Abdürrezzâk'in rivayetinde:
«Bu vakit ümmetime zor gelmese!» ifâdesi vardir.
Bu hadîsi Buhari «Mevâkitü's - Salât» bahsinin bir - iki yerinde tahrîc etmisdir.
Ateme: Gecikmek, gece karanligi ve gecenin ilk üçte biri mânâlarina gelir. Bu mânâlara bakarak yatsi namazina

da «Salâtü'l - Ateme» denilmisdir îbni Seyyide'ye göre Ateme; gecenin safak kaybolduktan sonra gelen ilk üçte biridir. Bâzilari yatsi namazindan sonra gelen vakte ateme denildigini söylemislerdir. Bir takimlari Ateme'den mu-râd, gecenin bakiyyesi; demek oldugunu söylerler.
El - Musannef» de rivayet edildigine göre Meymûn b. Mihrân : «Abdullah b. Ömer'e, yatsiya ilk defa ateme adini veren kimdir?, dedim. «Seytandir... cevâbini verdi» demisdir.
tslâmin intisârindan murâd: Medine'den baska yerlere yayilmasidir. O yerlere islâmiyet, Mekke'nin fethinden sonra yayilmisdir.
Kadinlarla çocuklardan murâd: Evlerinde uyuyanlar degil; mescide gelmis olanlardir. Hassaten bunlarin zikredilmesi uykuya sabredemiye-cekleri, bir de sefkat ve merhamete daha lâyik olduklari içindir.
Resûlüllah (Sallatîahü Aleyhi ve Sellem) in :
«Bu namazi sizden baska yeryüzünde yasiyanlann hiç biri beklemez.» buyurmasi, yâ o gün Medine'den baska hiç bir yerde namaz kibnmadigi içindir. Yahut baska milletlerin dînlerinde o vakitde namaz bulunmadigmdandir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Hz. Âise'nin: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecelerden bir gece yatsi namazini geç kildirdi.» demesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ekseriyetle yatsiyi vaktinin evvelinde kildigina delîl-dir. Ulemâ yatsinin vakti girer girmez mi yoksa sonra mi kilinmasi efdal oldugunda ihtilâf etmislerdir. Her iki kavi1 de Selef-i sâlihin hazerâti ile îmam Safiî ve Imam Mâlik 'den rivayet olunmusdur. «Yatsiyi geç kilmak efdaldir.» diyenler, babimiz hadîsleri ile istidlal ederler. Vakti girer girmez kilinmasini efdal görenler, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in ekseriyetle onu bu zamanda kilmasiyla istidlal ederler ve: «Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) caiz oldugunu, göstermek için bazen yatsiyi geç kildirmisdir. Yahut mesgul veya ma'zûr bulundugu için gecik-misdir.» derler.
Bu hadîslerde mevzû-u bahîs olan geciktirmeden murâd: yatsiyi ihtiyarî vaktinde kilmakdir. Yatsinin ihtiyari vakti bâzilarina göre gecenin yarisi, diger bâzilarina göre ise gecenin üçte biridir.
Yatsi namazinin gece yarisindan sonra kilinmasi efdal oldugunu söy-liyen hiç bir âlim yokdur. îmam A'zam'a göre yaz günlerinde yatsiyi vaktin evvelinde, sair zamanlarda ise sonunda kilmak efdaldir.
2- Yatsi namazindan önce uyumak caizdir. Ancak buradaki uykudan murâd, bir müddet istirahat için; yatarak uyumak degil, yatsiyi beklerken uyuklamakdir.
Nevevî diyor ki: «Bu uyku abdesti bozmayan uykuya hamledil-misdir, ki o da mak'adini yere döseyerek oturan kimsenin uyumasidir. Hadîs-i serif bu sekil uykunun abdesti bozmadigina delildir. Ekseri ulemânin kavli de budur...»
3- Hadîs-i serif yatsi namazinin faziletine delildir.
4- îmam evinde bulunuyorsa, namaz vaktinin geldigini kendisine bildirerek mescide çikmasini söylemek caizdir.
5- Bu hadîs, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in lütf-u keremine ve tevâzu'una delildir. Çünkü Hz. Ömer'in seslenmesine karsi ona bir sey dememisdir.
6- Hükümdar ve âlim arkadaslarinin yanma gelmekte gecikir yahut arkadaslarina güç gelecek bir sey yaparlarsa onlardan özür dilemeleri müstehab olur.

220- (639) Bana Züheyr b. Harb ile tshâk b. Ibrahim rivayet ettiler, tshâfc (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Züheyr: Bize Cerîr, Mansûr'-dan, o da Hakem'den, o da Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti; dedi. Abdullah söyle demis: Bir aksam Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yatsi namazi için bekledik durduk. Derken gecenin üçte biri gittigi zaman yahut daha sonra yanimiza çikti. Kendisini ailesi hususunda bir seymi yoksa daha baska bir seymi mesgul etti bilmiyoruz. Yanimiza çiktigi zaman:
«Gerçekten siz öyle bir namaz bekliyorsunuz ki, onu sizden baska hiç bir dîn ehli beklemez; eger ümmetime agir gelmeseydi, onlara (yatsiyi) mutlaka bu saatde kildirirdim.» buyurdular. Sonra müezzine emretti, o da namaza

ikaamet getirdi ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) namazi kildirdi.

221- (...) Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Nâfi' haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ömer rivayet! etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gece yatsi namazindan alikonularak, onu geciktirdi. Hattâ biz mescidde uyuduk. Sonra uyandik, sonra yine uyuduk sonra uyandik. Nihayet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanimiza çikti ve:
«Bu gece yeryüzünde sizden baska bu namazi bekleyen hiç bir kimse yolcdur.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's - Salât» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Kitâbü't-Tahâre» de muhtelif râvÜerden tahrîc etmislerdir.
Nesâî'nin rivayetinde:
«Ömer (Radiyalkthû anh) kalkarak: Namaza Yâ Resûlallâh! Kadinlarla çocuklar uyudu., diye seslendi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) basindan su damlayarak çikti ve:
«Hakîkaten vakit budur. Ümmetime mesakkat verecegimi bilmesem onlara yatsiyi bu saatde kildinrdimL» buyurdular. Ifâdesi varadir. Su hâlde Hz. Âise hadîsi ile bu hadîsin ayni vak'aya âid olmalari muhtemeldir. Mâmâfîh vak'alann baska baska olmalari da caizdir. Hadîsler birbirini tefsir ettigine göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gecikme esnasinda yikanmakla mesgul oldugu anlasiliyor.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Fazla uykusu gelen bir kimsenin yatasi namazini kilmazdan önce uyumasi mübahdir.
2- Yatsi namazi faziletli bir namazdir.
3- Imama namaz vakti geldigini hatirlatmak caizdir.
4- Kadinlarla çocuklarin cemaata gelmeleri caizdir.
5- Oturan bir kimsenin mak'adini yere sererek uyumasi abdesti bozmaz. Babimizin hadîsleri bu mânâya hamlolunurlar. Ekseri ulemânin kavilleri de budur.
6- Bu hadîs: «Uykunun azi da, çogu da hadesdir: Abdesti bozar.» diyen Müzenî'nin aleyhin edelîldir. Çünkü ashâb-i kirâm'in az veya çok her uykunun abdesti bozdugunu bildikleri hâlde abdest tazelemeden namaz kilmalarina imkân yokdur. Bilâkis bu sekildeki uykunun abdesti bozmadigini bilirlermis ki abdest tazelemeden namazlarini kilmislardir.
Ulemâ uykunun, abdesti bozup bozmiyacaginda ihtilâf etmislerdir. Bâzilarina göre uyku mutlak sûretde abdesti bozmaz. Bu kavil ashâb-i ki-râm'dan Hz. Ebû Müsel Es'arî ile Tâbiîn'den Saîd b. El-Müseyyeb, Ebû Miclez, Humeyd-i A'rac ve Su'be'den naklolunmusdur.
Diger bâzilarina göre uyku mutlak sûretde abdesti bozar. Hasan-i Basrî, Müzenî, Ebû Ubeyd, Kaasim b. Se1lâm ve îshâk b. Râhuye 'nin mezhepleri budur. Bu kavil garip olmak üzere Safiî 'den de rivayet edilmisdir. îbni Münzir: «Ben de buna kaailim.» demisdir. tbni Abbâs ile Ebû Hüreyre (Raâiyallahû anhûma) 'dan dahî bu mânâda sözler rivayet edilmisdir.
Bir takim ulemâya göre çok uyku mutlak sûretde abdesti bozarsa da az uyku biç bir sûretde abdesti bozmaz. Zührî ile Rabîa, Evzâî, Mâlik; bir rivâyetde Imam Ahmed b. H anbe1'in mezhepleri budur. Diger bir takim ulemâ ise: «Namaz kilan bir kimse hey'etinde yâni rüku', Secde, kiyam ve oturus hâllerinden birinde uyumak abdesti bozmaz» demislerdir. Bu hâllerden birinde uyuyan bir kimsenin namaz içinde veya namaz disinda olmasi hükmen müsavidir. Yaslanarak yahut sirtüstü yatarak uyumak abdesti bozar. Imam A'zam ile Dâvûd-u Zahirî *nin mezhepleri de budur. Bu mezhep ga-rîp bir kavil olmak üzere îmam Sâfiî'den de rivayet olunur.
Bir kisim ulemânin mezheplerine göre yalniz rükû' ve sücûd hâlindeki uyku abdesti bozar. Bu kavil Imam Ahmed b. Hanbel'-den dahî rivayet olunmusdur.
îmam Sâfiîye göre mak'adini yere döseyerek oturan kimsenin uykusundan baska az olsun, çok olsun namaz

içinde veya disinda her uyku abdesti bozar.
Bâzilari: «Namaz içinde ne hâlde olursa olsun uyumak abdesti bozmaz. Fakat namaz disindaki uyku abdesti bozar.» demislerdir. Bu kavil zayif olmak üzere Imam Sâfiî'den de rivayet olunur.

222- (640) Bana Ebû Bekir b. Nâfi' E1-Abdi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz b. Esed E1 - Ammi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den naklen rivayet etti ki kendileri, Enes'e, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) in yüzügünü sormuslar, Enes: Bir gece Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) yatsiyi gecenin yarisina yahut gecenin yarisi hemen hemen geçmek üzere bulundugu âna kadar geciktirdi. Sonra gelerek:
«Süphesiz ki halk namazlarini kilmislar ve uyumuslardir. Sizler ise namazi beklediginiz müddetçe namazdasiniz!» buyurdu. Enes: Gümüsten ma'mûl yüzügünün piriltisini hâlâ görür gibiyim; demis ve küçük parmagi ile isaret ederek sol elinin parmagini kaldirmis.

223- (...) Bana Haccâc b. Sâir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Zeyd Saîd b. Rabî' [96] rivâyet etti. (Dedi ki) : Bize Kurratü'bnü HâlId Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'd en naklen rivayet etti. Enes söyle demis: «Bir gece Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'i bekledik. O derecede ki gecenin yarisma yakin bir vakit oldu. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gelerek namazi kildirdi. Arkasindan yüzünü bize çevirdi; Elindeki gümüs yüzügün piriltisini hâlâ görür gibiyim.»

(...) Bana Abdullah b. Sabbâh El-Attâr [97] da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullâh b. Abdilmecîd El - Hanefî [98] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurra bu isnâdla rivayet etti. Ama: «Sonra yüzünü bize çevirdi.» cümlesini anmadi.
Bu hadîs-i Buhârî «Kitâbiri - Libâs» ve «Kitâbü's - Salât» da tahrîc etmisdir.
Resulüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sîzler ise namazi beklediginiz müddetçe namazdasiniz.» sözü bir tes-bîhdir.
«Siz namazi beklediginiz müddetçe namazin içinde gibisiniz.» mânâsim ifâde eder.
Hz. Enes'in küçük parmagi ile isaret ederek sol elinin parmagini kaldirmasi yüzügün Resûlüllah (SallcUlahü Aleyhi ve Sellem)'m sol elinin küçük parmaginda oldugunu göstermek içindir; ve parmagini kaldirarak yüzügün yerini gösteren Hz. Enes (Radiyalîahû anh) 'dir.
Enes hadîsinin ikinci rivâyetindeki kelimesi bâzi esâs nüshalarda seklinde rivayet edilmisdir. Bunlarin ikisi de dogrudur. kelimesi merfû okundugu takdirde «Kâne» fiili tam; mansûb okundugu takdirde nakis kullanilmis olur. Ve cümle yânî «Zaman yakin idi.» mânâsinda takdir olunur.
Bu hadîs gümüs yüzük takinmanin caiz olduguna delildir. Bu hususta icmâ-i ümmet de vardir.

224- (641) Bize Ebû Âmir El - Es'arî ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsâme, Büreyd'den, o da Ebû Bürde'den, o da EbÛ Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Mûsâ söyle demis: Ben ve gemide benimle beraber gelen arkadaslarim Buthân sahasina inmisdik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'de bulunuyordu. Her gece yatsi namazi zamaninda arkadaslardan bir kaç kisi nevbetle Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)'in. yanina gidiyorlardi. (Bir defasinda) arkadaslarimla ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i kendine âid bir isle biraz mesgul bulduk, hattâ namazi gecenin yarisi oluncaya kadar geciktirdi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çikarak cemaata namazi kildirdi. Namazini bitirdikden sonra yanindakilere:
«Agir olun! Sizlere bildiriyorum. Müjdeler olsun ki, insanlar içinde sizden baska bu saatte namaz kilan hiç bir kimsenin bulunmamasi Allah'in size olan nI'm eti er inden biridir.» Yahut: «Bu saatde sizden baska hiç bir

kimse namaz (almamistir.» buyurdu.
Bâvîler «Bu iki cümlenin hangisini söyledigini kestiremiyoruz» dediler.
Ebû Mûsâ demis ki: «Bunun üzerine biz de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den dinlediklerimize sevinerek yerimize döndük.
Bu hadîsi Buhari -Nevâkîtü's - Salât» bahsinde tahrîc etmisdir. Onu Ebû Dâvûd, Nesâî, imam Ahmed b. Hanbel, Ibni Huzeyme ve baskalari Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahû artti) 'dan tahrîc etmislerdir. Hadîsin o rivayetteki metni söyledir :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde aksam namazini kildik; ama yatsi için gecenin asagi yukari yarisi geçmeden yanimiza çikmadi. (Yanimiza geldigi vakit) :
«Süphesiz ki insanlar namazlarini kildilar; yataklarina yattilar, sizler ise namazi beklediginiz müddetçe elbette namazda olmakda dâimsiniz. Eger zâiflerin za'fi, hastalarin hastaligi, hacet sahiplerinin ihtiyâci olmasaydi ben, bu namazi mutlaka gecenin yarisina te'hîr ederdim!, buyurdular.
.Bu hadîsi Ibni Mâce yine Ebû Saîd (Radiyallahûanh) dan su lâfizlarla tahrîc etmisdir:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) aksam namazini kildirdi. Sonra gecenin yarisi oluncaya kadar (mescide) çikmadi. Sonra çikarak cemaata namazi kildirdi; ve:
«Eger zayiflarla hastalar olmasaydi ben, bu namazi gece yarisina te'hîr etmek isterdim; buyurdu.»
Tirmîzî dahî bu mânâda bir hadîsi Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet etmisdir.
Bakî': Genis yer, sâhâ; demekdir. Agaçli olmasi yahut hiç olmassa içinde agaç kütükleri bulunmasi sarttir.
Buthân'in, Medine'de bir vâdî oldugunu yukarida görmüsdük.
Bu hadîsde ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ne ile mesgul oldugu bildirilmemis yalniz: «Kendine âid bir isle biraz mesgul bulduk» denilmisdir. Taberânî 'nin «Mu'cem»inde sahih bir rivayetle Hz. Câbir'den nakledildigine göre ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o anda ordu techîzi ile mesgul imis.
Hadîsin râvîsi Ebû Müse'l-Es'ar î (Radiyallahû anh) aslen Yemenlidir. Es'arîler kabilesine mensûbdur. Bu kabile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zuhurunu Yemende isitmisler, içlerinden Ebû Mûse'l-Es'arî elliüç kisi ile birlikde Medine'ye hicrete karar vermisler ve bir gemiye binerek yola çikmislar. Denizde firtinaya tutularak Habesistan sahillerine siginmislar. Orada yedi sene kalmislar. Bu esnada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcasi oglu Ca'fer b. Ebî Tâlib ile bulusmuslardir. Hz. Ca'fer, onlara kendisi ile bir cemaatin ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafindan Habesistan'a gönderildigini söylemis; ve bir kaç zaman için onlarin da Habesistan'da kalmalarini teklif etmis. Onlar da bunu kabul ederek Habesistan'a inmisler. Nihayet hepsi birlikde Medine yolunu tutmuslar. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "i Heyber'in fethi esnasinda görmüsler. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hem Ca'fer (Radiyallahû anh) 'm hem de Ebû Mûsâ 'nin kaafilelerine ganimet mallarindan hisseler ayirmis; kendilerini taltif etmisdir. Es'arîler, Medine'ye geldiklerinde Buthân vadisi sahasina inmislerdir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Yatsi namazindan sonra konusmak caizdir.
2- Imam, cemâatde yatsi namazini bekleyecek takat oldugunu görürse bekleme faziletine ermeleri için namazi biraz geç kildirabüir. Çünkü namazi bekleyen kimse, namazda sayilir.
îbni Battal: «Bu gün bizim imamlarimiza bunu yapmak caiz degildir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) imamlara namazi hafif kildirmalarini emrederek :
«Süphesiz kî cemâatin içinde zayiflar, hastalar ve ihtiyâç sahipleri vardir.» buyurunca namazi beklemek suretiyle isi uzatmayi terk etmek evlâ olmusdur.» diyor.
îmam Mâlik tahfif için yatsiyi vakti girer girmez hemen kildirmanin efdal oldugunu söylemisdir.
tbni Kudâme: «Yalniz kilan için ve bir de geciktirmeye razi olan cemâat için te'hîr müstehabdir.» demisdir.
Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ye Sellem)'in yatsiyi mesguliyet sebebi ile bir iki defa geç kildirdigi rivayet

edilmisdir.
Hanefîler'e göre cemâat nesâtsiz veya tembel olursa yatsiyi vaktinin evvelinde kildirmak; nesâth olurlarsa geciktirmek müstehabdir.
3- Her isde vakaar ve teenni ile hareket etmek matlûbdur.
4- Sevinçli bir haberi müjdelemek mendûbdur. Çünkü bunda müminiinin kalbini ferahlatmak vardir.

225- (642) Bize Muhammed b. Bâfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. Dedi ki: Atâ'ya: «Lisanlarin a teme dedikleri yatsiyi gerek imam gerekse yalniz olarak ne zaman kilmami dilersin?» dedim. Atâ' sunlari söyledi:
— Ben, Ibni Abbâs'i söyle derken isittim: Nebiyyullah (Sallailahii Aleyhi ve SeIîem) bir aksam yatsiyi geç kildirdi. O derecede ki cemâatdan bâzilari uyuyup uyandilar ve tekrar uyudular uyandilar. Bunun üzerine Ömerü'bnül - Hattâb ayaga kalkarak: (Namaza!..) diye seslendi. Atâ' dedi ki: Ibni Abbâs: «Derken Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çikti. Basindan su damladigini ve elini basinin yarisina koyarak geldigini simdi görüyor gibiyim, Resûlüllah (Sallailahii Aleyhi ve Sellem) :
«Eger ümmetime mesakkat vermese kendilerine yatsiyi hep böyle kilmalarini emrederdim I.. buyurdular dedi.
Ibni Cüreyc demis ki: Atâ'dan, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in elini basina nasil koydugunu, îbni Abbâs'in haber verdigi gibi tesbît etmesini istedim. Atâ', bana parmaklarini biraz araladiktan sonra, parmak uçlarini basinin tepesine koydu; sonra onlari yatirdi. Ve öylece basinin üzerinde gezdirdi. Hatta bas parmagi yüz tarafindan kulaginin kenarina dokundu. Sonra sakaklarina ve sakalinin kenarina gezdirdi. Hiç bir yerini az veya çok degil hep bu karar mesh etti,
Atâ'ya: «Sana o aksam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in yatsiyi ne kadar geciktirdigi söylendi?» dedim.
— Bilmiyorum, dedi.
Atâ' demis ki: Benim için imam da olsam yalniz da kilsam yatsiyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in o gece kildigi gibi geç kilmak daha mu'teberdir. Eger yalniz kildigin hâlde sana yahut cemaata imam oldugun hâlde cemaata bu agir geliyorsa o hâlde ne acele ne de geç olmaksizin ortada kil!»
Bu hadîsin bir kismi az yukarida .(221) numarali îbni Ömer rivayetinde geçti. Orada Müslim 'den baska onu kimlerin tahrîc ettigini ve hükümlerini gördük. Burada yalniz sunu ilâve edelim ki hadîsin Buhârî'deki sekli de bir iki cümle noksanligi ile tamamen buradaki gibidir.
Bu rivâyetde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaza çikmazdan önce yikandigina isaret edilmektedir.
Kirmânî, râvî Atâ'nin, Ata' b. Yesâr mi yoksa Ata' b. Ebî Kabâh mi oldugunda tereddüt etmisdir. Zîrâ bunlarin ikisi de Ibni Abbâs (Radiyalîahû anh) 'dan hadîs rivayet etmislerdir. Bâzilari Kirmânî 'yi kasdederek: « Atâ'nin, îbni Yesâr oldugunu söyliyenler vehme kapümisdir.» demislerdir. Fakat Kirmânî buradaki râvînin yüzde yüz Atâ'b. Yesâr oldugunu iddia etmemis; zahiren Atâ1 b. Yesâr oldugunu, Atâ' b. Ebî Rabâh olmasi ihtimâli de bulundugunu söylemisdir.
cümlesini bâzilari «Yavas da davranmiyor; acele de etmiyordu.» seklinde tefsir etmislerdir.

226- (643) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Ebû, Bekir b. Ebî Seybe rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi; ötekiler ise: Bize Ebû'l - Ahvas, Simâk'dan, o da Câbir b. Semura'-dan naklen rivayet etti; dediler. Câbir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsi namazini te'hîr ederdi.» demis.

227- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Ebû Kâmil El-Cahderî de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Avâne, Simâk'dan, o da Câbir b. Se-mura'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün namazlari asagi yukari sizin namaziniz gibi kilardi. Yalniz yatsi namazini sizin kildiginizdan biraz sonraya geciktirirdi. Namazi hafif kildirirdi.»

Ebû Kâmil'in rivayetinde: «Hafif tutardi...» denilmisdîr.

228- (644) Bana Züheyr b. Harb ile Ibni Ebî Ömer de rivayet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Ibni Ebû Lebîd [99] den, o da Ebû Seleme'den, o daAfadullâh b. Ömer'den .naklen rivayet etti. Abdullah (Öyle demis: Ben Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Selle m) "i:
«Sakin Bedeviler (su) namazinizin ismi hususunda sîze galebe çalmasinlar! Dikkat edin! Bu namaz yatsidir. Bedeviler develer sebebiyle yatsiyi gecenin karanligina birakirlar (da onun için ona ateme adi verirler.) > buyururken isittim.

229- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Sey be de rivayet etti. (Dedim ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Abdullah b. Ebî Lebîd-den, o da Ebû Selemete'bni Abdirrahmân'dan, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sakin Bedeviler yatsi namazinizin Ismi hususunda size galebe çalmasinlar! Zîra o namaz Allah'in Kitabinda isâ' (diye anilmis) dir. Bu namaz develeri sagmakla mesgul olurken karanliga kalir (da onun için Bedeviler ona ateme derler). » buyurdular.
Yukarki rivayetler dahî yatsi namazini geç kilmanin efdal olduguna delildirler. Son iki rivâyetde yatsiya «Ateme» degil «Isâ» denilmesinin efdal oldugu beyân edilmektedir. Anlasiliyor ki çölde yasiyan Bedeviler develerini sagmakla ugrasirken yatsiyi geciktirirler ve karanliga geciktirme mânâsindan alarak ona ateme derlermis.
Aksam namazina «isâ'» yahut isâ-i evvel, yatsiya «ateme» yahut isâ-i âhire ve bunlarin ikisine birden «isâeyn» demek araplar arasinda âdetti Nitekim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashâb-i kirami da bu kelimeleri kullanmislardir. Binaenaleyh hadîsdeki nehiy tahrîm için degil tenzih içindir.
Bu hadîsi Buhârî «Mevâkîtü's-Salât» bahsinde tahrîc etmisdir. Buhârî'deki lâfzi:
«Sakin Bedeviler aksam namazinizin ismi hususunda size galebe çalmasin! Bedeviler aksam namazina isâ' derler.» seklindedir.
cümlesinin mânâsi hakkinda ihtilâf edilmisdir. Ezherî'ye göre :
«Sakin sizi aldatmasin!» demekdir. Hadîsden murâd da: «Bedevilerin bu isi sizi aldatip da namazinizi temhir etmeyin, onu vakti geldigi gibi kilin!» demekdir.
Isâ': Gece karanliginin evvelidir. Ve safagin kaybolmasindan baslar. Aksam namazina da isâ' denilirse iki namaz biribirine karisarak maksad anlasilmaz. Bu husustaki kerahet aksam namazin bedevilerin verdigi ismi kullanmaktadir.
Kurtubî hadîsdeki nehyin Allah Teâlâ'nin verdigi isimden dönülmemek için vârid oldugunu söylemisdir. Ona göre buradaki nehy'den murâd tahrîm degil; evlâ olana irsâddir. Yoksa Bedevilerin taktigi ismi kullanmak caizdir. Nitekim ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz bir hadîs-i seriflerinde yatsiya -Ateme» demis; bu suretle onun kullanilabilecegini isbât etmisdir. Hz. Ebû Bekir ile îbni Abbâs (Radtyallahû anhûm) 'ün dahî yatsiya ateme denilmesini mubah gördükleri rivayet olunur.
Tiybî'nin beyânina göre: cGalebenin mânâsi gasp etmek veya elinden zorla almak.» demekdir. Buna göre hadîsden murâd: «Bedevilerin aksam namazina isâ', yatsiya da ateme demelerini kabul etmeyin! Zîra bedeviler yatsi namazina Allah'in vermis oldugu ismi gasp ederler.» demek olur.
Bir takimlari da galebenin üstün gelmek mânâsina oldugunu söylemislerdir.
Nevevîye göre bâzi hadîslerde yatsiya ateme denilmesi yâ bunun caiz oldugunu bildirmek içindir yahut isâ' kelimesini bilmeyen bir kimseye, onu anlatmak için ateme kelimesini kullanmisdir. Çünkü ateme arap-larca daha meshurdu. Onlar aksam namazina isâ' derlerdi. Nitekim Bn-hârî'nin rivayetinde bu cihet tasrîh edilmisdir.

40- Sabah Namazini Vaktinin Evvelinde, —ki Bu Alaca Karanliktir— Erken Kilmanin Müstehab Olusu

ve Sabah Namazinda Kiraatin Mikdarini Beyan Babi

230- (645) Bize Ebû Bekir b. EM Seybe ile Amrü'n - Nâkid ve Zü-heyr b. Harb topdan Süfyân b. Uyeyne'den rivayet ettiler. Amr dedi ki: Bize Süfyân b. Uyenen, Zührî'den, o da Urve'den, o da Aise'den naklen rivayet etti ki, mü'min kadinlar sabah namazini Peygamber (Saüailahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikde kilar; sonra çarsaflarina bürünerek evlerine dönerler, onlari kimse tanimazmis.

231- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. Ona da tbni Sihâb haber vermis. Demis ki: Bana Urvetü'bnü Zübeyr haber verdi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)'in zevcesi Âise söyle demis: «Gerçekten mü'min kadinlardan bâzilari çarsaflarina sarinarak Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber sabah namazina gelirlerdi. Sonra evlerine dönerler (fakat) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namazi alaca karanlikda kildirdigi Için taninmazlardi.»

232- (...) Bize Nasr b. Aliy El-Cehdamî ile tshâk b. Mûse'I - Ensârî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ma'n, Mâlik'den, o da Yahya h. Saîd'den, o da Amre'den, o da Aise'den naklen rivayet etti. Aise söyle demis: «Re^ sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazmi kilardi da kadinlar Çarsaflarina sarinarak dagilirlar; alaca karanlikdan dolayi taninmazlardi.»
Ensârî kendi rivayetinde mütelleffifât» tâbirini kullandi.
Bu hadîsi Buhari (194-256) «Namaz» bahsinin bir iki yerinde; Ebû Dâvûd (202-275), Tirmizî (209-279), Nesâî (215-303) ve Ibni Mâce (209 - 273) dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Müteleffiât; tâbiri «Mü teleffif ât» seklinde de rivayet edilmisdir. Ekseri rivayetler müteleffiât kelimesi ile vârid olmuslardir. Her iki kelimenin mânâlari «Bürünerek» demekse de aralarinda fark vardir.
Esmaî'nin beyânina göre, müteleffiât: Hiç bir tarafi görünmemek sarti ile âdeta çul ile sarinir gibi sarinanlardir.
Bâzilarina göre kadinlarin bu sekilde sarindiklari örtüye «Lifâ» derler.
-El-Muvatta» serhinde söyle denilmisdir: «Teleffu': Elbiseyi basin üzerine koyarak; onunla sarinmakdir. tltifâ'; ancak basi Örtmekle olur. (Iltifâ', istimal gibidir, yânî gelisi güzel sannmakdan ibarettir.) deyenler hatâ etmisdir. Teleffüf ise basini örtmekle oldugu gibi açmakla da tehak-kuk eder.»
Mirt: Kazzâz'in beyânina göre çarsaf demekdir. Bâzilari mirt'in ipek, yün veya ketenden yapma bir örtü oldugunu söylerler.
Bir takimlari, bunun yesil elbise demek oldugunu; digerleri de siyah kil'dan yapma elbise oldugunu söylemislerdir.
Mirt'in çizgili elbiseler demek oldugunu söyleyenler hattâ gömlege mirt denildigini ileri sürenler de olmustur. Bunu kadinlarin giymedigi söylenirse de «El - Muvatta» sârihi Abdülmelik: «Mirt ince yünden yapilmis dört köseli hafif elbisedir. O zamanin kadinlari bununla ör-tünürlerdi.» demisdir.
Kadinlarin taninmamasi yâ karanlik devam ettigi için yahut simsiki sarinip büründüklerindendir.
Aynî bu cümleyi îzâh ederken: «En iyisi onlarin kadin mi, erkek mi olduklarini kimse tanimaz. Görenlerin gözüne yalniz bir karalti görünürdü; demekdir,» seklinde mutâlea beyân etmisdir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Kadinin sarinip bürünmek sarti ile bir elbise içinde namaz kilmasi caizdir. Vâkiâ hadîsde bahsi geçen kadinlarin bürgülerinin altinda baska elbise olup olmadigi zikredilmemisdir. Baska elbise bulunmasi da caizdir. Fakat baska elbiseleri bulunmamasi" esâsdir. Bu mes'ele ulemâ arasinda ihtilaflidir.
Ibni Battal (- 444): «Ulem? kadinin kaç elbise içinde namaz kilacagi hususunda ihtilâf etmislerdir. Ebû Hanîfe, Mâlik ve Sâfiî'ye göre kadin bir gömlek ile bir bas örtüsüne sarinarak namazini kilar.
Atâ': «Kadin üç elbise yâni entari, fûta ve bas örtüsü içinde namaz kilar» demis; îbni Sîrîn bunlara bir de çarsafi

ilâve ederek dört elbise içinde namaz kilmasi gerektigini söylemisdir.
îbnü'l - Münzir: «Kadin, bir elbise ile olsun, fazlasi ile olsun yüzü ve elleri müstesna olmak üzere bütün vücûdunu örtmek mecburiyetindedir. Eski ulemâdan rivayet edilen üç veya dört elbise ile örtünme emrinin müstehab olmakdan baska bir vecîhle nakledildigini zannetmiyorum.» demisdir.
Ebû Bekir b. Abdiîrrahmân'a göre, kadinin her yeri hattâ tirnaklari bile avrettir. Bu kavil îmam Ahmed b. Hanbe1'den de rivayet olunmusdur.
Imam Mâlik ile Imam Sâfiîye göre, kadinin ayaklan avrettir. Sayet ayaklan açik olarak namaz kilarsa Imam Mâ1ike göre vakit içinde o namazi tekrar kilmas? îcâb eder. Saçlari açik olarak kilmak da ayni hükümdedir.
Imam Sâfiîye göre o namazi ne zaman olursa olsun tekrar kilmasi icâb eder.
Ebû Hanîfe ile Sevrî'ye göre, kadinin ayaklan avret degildir. Ayaklan açik olarak namaz kilmasi caizdir. Ancak bu bâbda Ebû Hanîfe 'den iki rivayet vardir.
2- îmam Mâlik, Safiî, Ahmed b. Hanbel ve Ishâk bu hadîsle istidlal ederek, sabah namazinin alaca karanlikda ki-linmasinin efdal oldugunu söylemislerdir.
Hanefîler'e göre namaz bozuldugu takdirde onu bir daha kilmaga yetecek vakit kalmak sartiyla sabah namazini ortalik iyice aydinlandikdan sonra kilmak efdaldir. Hanefîler'in bu bâbda istidlal ettikleri hadîsler çok-dur. Bu hadîsler bir çok sahâbe-i kiram tarafindan rivayet olunmuslardir, ki Râfi' b. Hadîc, Mahmûd b. Lebîd, Bi1âl-i Habesî, Enes îbni Mes'ûd ve Ebû Hüreyre (RadiyaIlahû anhûm) hazerâti bunlar meyânmdadir. Bu zevatin ve baskalarinin rivayet ettikleri hadislerde Besûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazinin ortalik iyice aydinladikdan sonra kilinmasini emretmis bunun daha ziyâde sevap olacagini beyân buyurmusdur. Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: Bu kadar çok rivayetlerde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'in sabah namazini geç kilmayi emir buyurdugu sübût bulunca bunun vâcib olmasi iktizâ etmezmiydi?
Cevap: Emir ancak karinelerden mutlak oldugu vakit vücûb ifâde eder. Buradaki emirin vücûb için olmadigina karine vardir. Binaenaleyh vücûb degil nedip ifâde eder.
Lügat ulemâsinin beyânina göre Gales: Alaca karanlik demekdir.
Imam Safiî, Ahmed b. Hanbel ve fshâk'a göre «îsfâr»in mânâsi, fecir'in dogmasi demektir. Fakat lügat ulemâsinin arz ettigimiz beyânlari «Gales»in Isfâr mânâsina gelmesine mâni oldugu gibi Ibni Ebî Seybe, tshâk b. Râhuye ve Ebû D â-vûd-u Tayâlisî 'nin «Müsned»lerinde; Taberânî 'nin de «Mu'cem- inde tahrîc ettikleri Râf i' b. Hadîc (Radiyallahû anh) hadîsi dahî onlarin te'vîllerini iptal etmektedir. Mezkûr hadîsde Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Bi1â1'e :
«Yâ Bilâl! Sabah namazini ortalik aydin la ndikdan sonra okul Cemâat aydinligin çoklugundan attiklari oklarin yerini görsün!» buyurmusdur.
Bâzilari: «Sabah namazini ortalik iyice aydinlandikdan sonra okuma emri mehtâbli geceler hakkinda vârid olmusdur. Çünkü öyle gecelerde sabah oldugu çok güç seçilir. Bu sebeple ResûlüUah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) yakînen sabah oldugunu anlamak için sabah namazinin geç okunmasini emretmisdir.» demislerse de onlarin bu sözü tahsis bilâ muhassis yâni hiç bir sebepsiz tahsîsdir ki bâtildir.
îbni Hazm: «îsfâr hadîsi sahîhdir. Lâkin bu hadis Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in taglîs hususundaki sabit fi'line izafe edilince o hadîsde size hüccet kalmaz. Zira ResûlüUah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) namazdan çiktikdan sonra kadinlar karanhkdan hâla taninmazmis..» demisse de Aynî ona su cevâbi vermisdir: «ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sabah namazini alaca karanlikda kilmasi efdaliyete delâlet etmez. Baska vaktin ondan efdal olmasi caizdir. ResûlüUah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) onu ümmetine kolaylik olsun diye öyle yapmisdir. Fakat «Isfâr» emrini bildiren hadîsler böyle degildir. Çünkü Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz:
«Sabah namazini ortalik aydinlandikdan sonra kilin! Çünkü bunun ecri daha buyukdür.» buyurmuslardir. Bu hadîsde efal-i tefdü siygasi kullanilmisdir. Bu siyga biri digerinden daha mükemmel olmak üzere iki tane ecir bulunmasini iktizâ eder. "Zira efal-i tefdîl siygasi esâs Itibâri ile iki taraf dan birinin tercihi ile birlikde müsareket iktizâ eder. Su hâlde mezkûr hadîs alaca karanhkda kilinan sabah namazinin da sevabi olmasini lâkin

ortalik aydinlandikdan sonra kilinan sabah namazinda daha çok ve daha mükemmel sevap bulunmasini iktizâ eder.
Gerçi Ebû Davud'un rivayet ettigi, Ebû Mes'ûd hadîsinde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir defa sabah namazini alaca karanhkda kildi. Baska bir defa onu ortalik aydinlandikdan sonra kildi. Ondan sonra vefatina kadar sabah namazini hep alaca kmnmliMa. kildi...» deniliyor. Hadîsi Ibni Hibbân dahî -Sahih-inde rivayet etmisdir. Fakat bu hadîs Buhârî ile Müslim'in tahrîc ettikleri Ibni Mes'ûd hadîsine muhalif dir. Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anli) «Resûlüllah (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i hiç bir namazi vaktinin di sinda kilarken görmedim. Ancak Müzdelife'deki aksam ile yatsiyi birlîkde kilmasi ve ertesi sabah, sabah namazini vaktinden evvel kilmasi müstesna!..» demisdir.
Ulemâ «Vaktinden önce.» sözünden her gün kildigi mu'tâd vakitden önce mânâsini anlamislardir. Yoksa sabah namazini fecir dogmadan kilmis degildir. Bu sözden murâd: O sabah onu alaca karanlikda kildi; demekdir.
ibni Mes'ûd hadîsini Buhârî ile Müslim tah-rîc ettiklerine göre bu hadîs sair hadîslere tercih edilir. Mezkûr hadîs Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazini dâima ortalik aydinlandikdan sonra kilardigma delildir.
Sonra Taglîs hadîsi, Isf âr hadîsi ile nesh edilmisdir. Bunu Tâhâvî sahîh bir isnâdla îbrâhîm Nehaî 'den rivayet etmisdir. Ibrâhîm Nehaî: «Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabi sabah namazinin aydinlikda kilinacagina ittifak ettikleri kadar hiç bir seyde ittifak etmemislerdir.» demisdir. Ashâb-i kirâm'in, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin fi'li hilâfina icma'lari imkânsizdir. Binaenaleyh onlarin bu ittifaki Taglis hadîsinin nesh edildigine delildir.
3- Hadîs-i serif, kadinlarin mescide çikmalarinin caiz olduguna delildir. Fakat onlarin mescide çikmalari için fitneden emin olmak sarttir. Bâzilari genç kadinlarin çikmasini kerîh görmüsdür.
Imam A'zam'a göre ögle ile ikindiden mâda namazlara ihtiyar kadinlar çikabilir. îmam Ebû Yûsuf 'la, îmam" Muhammed'e göre ihtiyar kadinlar bütün namazlara çikabilirler. Fakat Aynî: «Bu gün ihtiyar, genç bütün kadinlarin çikmasi mekrûhdur. Çünkü fesad zahir olmus; fitne umûmîlesmisdir.» diyor.
Zamanimiz kadinlari hakkinda fetva sormak isteyenler Aynî merhûm'un sözlerini dikatla okumalidirlar.

233- (646) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunider, Su'be'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile tbiii Bessâr da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su*be, Sa'd b. Ibrahim'den, o da Muhammed b. Amr b. El - Hasen b. Alî [100]'den naklen rurâyet etti. Söyle demis: «Haccâc, Medine'ye gelince (namazlari geciktirmeye basladi.) bunun üzerine Câbir b. Abdillâh'a (Namaz vakitlerini) sorduk. Câbir: «Resûlüüah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ögleyi zeval vaktinde, ikindiyi günes henüz berrak iken, aksam'i günes battigi vakit kilardi; yatsiyi bazen te'hîr eder; bazen de vakti girdigi gibi kilardi. Ashabin toplandiklarini görürse vaktin evvelinde kildirir; geciktiklerini görürse te'hîr ederdi. Sabah namazini onlar yahut Peygamber (Sallaiîahü Aleyhi ve Sellem) alaca karanlikda kilardi.» dedi.

234- (...) Bize bu hadîsi Ubeydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Sa'd'dan rivayet etti. O da Muhammed b. Amr b. El - Hasen b. Alî'den dinlemis Muhammed : «Haccâc namazlari te'hîr ederdi; bunun üzerine biz Câbir b. Abdillâh'a sorduk...» diyerek Gunder'in hadîsi gibi rivâyetde bulunmus.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» ve -Mevâkîtü's - Salftt» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâîd* «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Haccâc: Irak valisi Ibni Yûsûf'es-Sekafî 'dir. Medine'ye dahî Abdülmelik b. Mervân tarafindan (74) târihinde vali olarak gönderilmisdir.
Hadîsin birinci rivayetinde Hz. Câbir b. Abdillâh 'a sorulan sey'in ne oldugu bildirilmemisse de, ikinci rivayetinde: -Haccâc namazlari te'hîr ediyordu; bunun üzerine biz, Câbir b. Abdillâh'a sorduk» denilerek

sorduklari sey'in namaz vakitleri olduguna isaret edilmisdir.
Hâcira: Sicagin siddeti demekdir. Bundan murâd zevalden hemen sonra gelen zamandir. Çünkü hâcira; hicret'detf alinmadir. Hicret terk etmek demekdir. Sicagin siddetinden o zamanda insanlar isi gücü birakarak istirahata çekildikleri için ona bu ismi vermislerdir.
Hadîsin sonundaki: «Sabah namazini onlar yahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alaca karanlikda kilardi.» cümlesinde râvî Câbir (Radiyallahü anh) sekketmisdir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Bu hadîs bes vakit namaz vakitlerinin nasil bilinecegini göstermektedir.
2- Namaza vaktinin evvelinde sitâb etmek gerekir. Bundan yalniz, ögleyi serinlik zamanina birakmak, sabah'i ortalik iyice aydinlandikdan sonra kilmak, cemâat geç geldigi vakit yatsiyi te'hîr etmek istisna edil-misdir.
3- Ehl-i ilim'e mes'ele sormak mesru'dur.
4- Kendisine suâl sorulan zât mes'eleyi bilirse aletta'yîn cevap vermesi îcab eder.

235- (647) Bize Yahya b. Habîb El-Hârisî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâl/d b. E1 - Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Seyyar b. Selâme haber verdi. Dedi ki: Babami, Ebû Berze'ye, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namazini sorarken isittim.
Râvî demis ki: Ben Seyyâr'a : Bunu .sen mi isittin? dedim, Seyyar: — Hem de simdi seni nasil isitiyorsam öyle (isittim.) dedi. Ve sözüne söyle devam etti:
— Babami, ona Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)'ia namazini sorarken isittim. Ebû Berze su cevâbi verdi:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu (yâni yatsi namazini) bazen gecenin yarisma kadar te'hîr etmekde beis görmüyordu. Yatsidan Önce uyumayi ve ondan sonra konusmayi sevmezdi.
Su'be demis ki: «Sonra ben, Seyyâr'a rastliyarak kendisine sordum. Seyyar söyle dedi: «Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) ögleyi günesin zevalinden sonra, ikindiyi bir insanin, günes dipdiri iken Medine'nin en uzak yerine gidebilecegi bir zamanda kilardi. Aksam namazi hakkinda hangi vakti söyledigini bilmiyorum.»
Su'be demis ki: Bir zaman sonra Seyyâr'a yine tesadüf ederek, kendisine sordum. Seyyar su cevâbi verdi :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazini kildirir; namazdan çiktikdan sonra insan tanidigi ahbabinin yüzüne balonca, onu tanirdi. Sabah namazinda altmisdan, yüz'e kadar âyet okurdu.»

236- (...) Bize Ubeydullâh b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Seyyar b. Selâme'den rivayet etti, demis ki: Ebû Berze'yi söyle derken isittim: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bazen yatsi namazini gece yarisina kadar te'hîr etmekde bir beis görmezdi. Yatsidan evvel uykuyu, ondan sonra konusmayi sevmezdi.»
Su'be demis ki: «Sonra Seyyâr'a baska bir defa rastladim. O defa Seyyar (yahut gecenin üçte birine) dedi.»

237- (...) Bize bu hadîsi Ebû Kûreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süveyd b. Arar El - Kelbî [101] Hammâd b. Seleme'den, o da Seyyâl» b. Selâme EbûT - Minhâl'den naklen rivayet etti. Demis ki: Ben, Ebû Ber-zete'l - Eslemî'yI söyle derken isittim: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsiyi gecenin üçte birine kadar te'hîr ederdi. Yatsidan önce uykuyu ve ondan sonra konusmayi sevmezdi. Sabah namazinda yüzle altmis arasi âyet okurdu. Namazdan biri birimizin yüzünü taniyacak kadar aydinlik oldugu zaman çikardi.»
Bu hadîsi Buhari «Mevâkîtü's - Salât» ve «Ezan» bahislerinde;
Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce dahî «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Resûlüllah (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in yatsidan önce uyumayi niçin sevmediginî ulemâ söyle îzâh

etmislerdir: Çünkü yatsi namazindan Önce uyuyan kimse uykuya iyice dalarak yatsinin vaktini yahut efdal ve muhtar olan vaktini kaçirabilir. Bir de buna müsâde edilirse cemâat tesâhûl göstermeye baslar; neticede toptan yatsiyi kilmadan sabahlayabilirler.

Yatsi namazindan sonra konusmayi sevmemesi ise uykusuz kalmaya sebeb olacagi içindir. Zîra yatsidan sonra oturup konusan kimselerin yattiklari zaman_ uykuya dalarak gece namazi veya zikir için yahut sabah nmazi için kalkmamalarindan korkulur. Bir de geceleyin çok oturmak, gündüz vazifeleri hususunda tenbellik göstermeye sebep olur.

Yatsidan sonra konusulmasi mekruh olan seyler, faydasi olmayan lâkirdilardir. Faydali ve hayirli seyler konusmakda hiç bir kerahet yokdur. Ders müzâkere etmek, sülehâya dâir hikâyeler söylemek, misafire hosbes-de bulunmak, çolugu çocugu ile muhabbet etmek, darginlari baristirmak v.s. gibi seyler hep hayira müteveccih olduklarindan onlar hakkinda konusmak mekruh degildir.

Yatsidan önce uykuyu Hz. Ömer ile oglu Abdullah, î fani Abbâs (Radiyallahû anhûm) ve daha birçok ashâb-i kiram kerîh görmüslerdir, imam Mâlik ile Sâfiîler'in mezhebi de budur.

îbni Mes'ûd (Radiyallahû anh) ile Küfe ulemâsina göre yatsidan Önce uyumakda bir beis yokdur. Tahâvî: «Buna, yaninda uyandiracak kimse bulunmak sarti ile ruhsat verilir.» demisdir. Ibni Ömer (Radiyallahû anh) 'dan dahî böyle bir rivayet nakledilmisdir.

«Sabah namazinda altmis'dan yüz'e kadar âyet okurdu.» cümlesini Seyyar b. Selâme 'den yalniz Su'be rivayet etmisdir.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in sabah namazinda yirmidokuz âyetden ibaret olan Tekvîr sûresini, kirkbes âyetden ibaret bulunan Kaaf sûresini, yüzotuziki âyeti ihtiva eden Saaffaat sûresini, altmis âyetlik Ruum sûresini, doksansekiz âyetlik Hac sûresini okudugu rivayet olundugu gibi Kur'ân-i Kerîm'in en kisa iki sûresi ile sabah namazi kildirdigi da rivayet edilmisdir. Bu ihtilâflarin sebebi ahvâl ve zamanin degismesine göre hareket etmesidir.

Taberânî 'nin «El-Evsat» nâm eserinde sahîh bir senedle Enes (Radiyallahû anh) 'dan tahrîc ettigi bir hadîsde; «Bize ResûlüUah (SalkUlahii Aleyhi ve Sellem) sabah namazini Kur'ân-i Kerîmdin en kisa iki sûresi ile kildirdi ve :

«Ben ancak anne, çocuguna bakacak zaman bulsun diye acele ettim;» buyurdular. Resulüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) bir çocuk sesi isitmis-di.» denilmisdir.

Ebû Dâvûd 'un sahîh bir senedle ve Muâz b. Abdi1lâh tarîki ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettigi bir hadîsde Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sabah namazinin her iki rek'âtinda «Izâ zülzilet» sûresini okudugu bildiriliyor.

Böyle muhtelif uzunlukdakisûreleri ashâb-i kiram ile tabiîn hazerâti da okumuslardir.

îbni Battal: «Selefin, zikrettigimiz ihtilâflari gösteriyor ki onlar ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden uzun ve kisa okumanin mubah oldugunu ve bu husûsda bir had bulunmadigini anlamislardir.» diyor.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serif Hanefîler'in delîllerindendir. Çünkü «Insan tanidigi ahbabinin yüzüne bakinca, onu tanirdi.» cümlesi ortaligin aydinlandigini gösterir. Tahâvî'ye göre ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) sabah namazina alaca karanlikda niyetlenir; uzun sûre ve âyetler okumak suretiyle onu aydinlik zamâmna kadar uzatirdi. Hadîsin : «Altmis ile yüz arasi âyet okurdu.» cümlesi Tahâvî'nin delilidir.

2- Ögle namazinin vakti, günesin zevalinden sonra baslar.

3- Ikindi namazinin müstehab vakti onu günes dipdiri iken yâni sicagi devam ederken ve rengi henüz degismeden kilmakdir. Bu da ikindiyi vaktinin evvelinde kilmanin müstehab olduguna delâlet eder. Nitekim Imam Mâlik, Imam Safiî ve îmam Ahmed'in mezhepleri de budur.

Cumhûr-u ulemâya göre ikindinin vakti her sey'in gölgesi bir misli oldugu zaman girer.
Imam A'zam'a göre ise her sey'in gölgesi iki misli olmadikça ikindinin vakti girmez.
4- Yatsinin müstehab vakti, onu gecenin üçte birine yahut yarisina kadar te'hîr etmekdir.
Ekser-i sahabe ve Tâbiîn'in kavilleri bu oldugu gibi îmam Mâlik ile Imam Ahm'ed b. Hanbe1in mezhepleri de budur.
Tirmizî, yatasiyi gece yarisina birakmanin mubah, daha sonraya birakmanin mekruh oldugunu söylemisdir.
5- Yatsi'dan önce uyumak mekruhdur. Çünkü uyku sebebi ile namazi kaçirmak tehlikesi vardir.
6- Yatsi namazindan sonra konusmak mekruhdur.

41- Namazi Muhtar Olan Vaktinden Geri Birakmanin Keraheti ve Imam Namazi Te'hir Ettigi Zaman Cemaatin Ne Yapacagi Babi

238- (648) Bize Halef b. Hîsâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd b. Zeyd rivayet etti. H.
Bana Ebû'r - Rabi' Ez - Zehrânî ile Ebû Kâmil El - Cahderî de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Hammâd, Ebû îmrân El - Cevnî'den, o da Abdullah b. Sâmit'den, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr söyle demis: Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) :
«Sana namazi vaktinden geri birakan yahut vaktinden (çikararak) namazi öldüren emirler, âmir olunca acaba hâlin nice olacak?» buyurdular. Ben:
— Bana ne emir buyurursun dedim. Resûlüllah (Sattaüahü Aleyhi ve Sellem):
«Namaz i vaktinde kil! Eger ona o emirlerle birlikde yetisirsen tekrar kili Çünkü bu senin için nafile olur.» buyurdu.
Halef: «Vaktinden» sözünü zikretmedi.

239- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'ler b. Süleyman, Ebû Imrân £1 - Cevnî'den, o da Abdullah b. Sâmit'den, o da - Ebû Zerr'den naklen haber verdi. Ebû Zerr söyle demis: Bana Resûlüüah (Scllallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Ebâ Zerr! Hiç süphe yok ki benden sonra namazi öldüren bir lakim emirler gelecekdir. Ama sen namazi vaktinde kil! Eger vakti içinde o namazi (tekrar) kilarsan bu senin için nafile olmus olur; tekrar kilamaz-san sen namazini ihraz etmis olursun.» buyurdular.

240- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Idrîs, Su'be'den, o da Ebû tmrân'dan, o da Abdullah b. Sâmit'den, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet etti. Ebû Zerr söyle demis: Ha-lîlim, bana (basimdaki âmirim) elleri ayaklari kesilmis bir köle de olsa (onu) dinleyip, kendisine itaat etmemi ve namazi vaktinde kilmami tavsiye buyurdu. (Sunu da ilâve etti) :
«Eger cemaata namazlarini kildikdan sonra yetisirsen, sen namazini ihraz etmis olursun. Böyle olmaz da onlarin namazina yetisirsen bu, senin için bir nafile olur.»

241- (...) Bana Yahya b. Habîb El-Harisi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. E1 - Haris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Büdeyl'deri rivayet etti. Demis ki: Ben Ebû'l - Aliye [102]'yi, Abdullah b. Sâmit'den, o da Ebû Zerr'den naklen rivayet ederken isittim. Ebû Zerr söyle demis: Kesûlüllah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) uyluguma vurarak:
«Namazi vaktinden geri birakan bir kavmin içinde kaldigin zaman acep hâlin nasil olacak?» buyurdu. Ebû Zerr:
— Sen ne buyurursun? dedi. ResûlüUah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem) : «Namazi vaktinde kil! sonra isine git! Sayet sen mescidde iken namaza ikaamet getirilirse, sen de kil!» buyurdular.

242- (...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ibrâhîm Eyyûb'dan, o da Ebû'l - Aliye El - Berrâ'dan, naklen rivayet etti. Demis ki: Ibni Ziyâd namazi te'hir etti. Bunun üzerine Abdullah b. Sâmit bana geldi. Kendisine bir sandalye takdim ettim. Üzerine oturdu. Müteakiben tbni Ziyâd'in yaptigini ona anlattim. Dudagini isirarak uyluguma vurdu; Ve sunlari söyledi: Senin bana sordugun gibi, ben de Ebû Zerr'c sordum. Senin uyluguna vurdugum gibi, o da benim uylu-n guma vurdu ve: Senin bana sordugun gibi, ben de ResûlüUah (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem)'e sordum, o da senin uyluguna vurdugum gibi benim uyluguma vurdu ve:
«Namazi vaktinde kil! Eger sen cemaatla beraberken namaz vakti gelirse yine kil! Ben bu namazi kildim tekrar kilmam deme!» buyurdular

243- (...) Bize Âsim b. Naflr Et-Teymî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Ei - Haris rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Su'be, Ebû Neâme [103]'den, o da Abdullah b. Sâniit'den, o da Ebû Zerr'den naklen.rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Namazi vaktinden te'hîr eden bir kavmin Içinde kaldigin vakit acep hâlin (yahut acep hâliniz) ne olacak? Ama sen namazi vaktinde kil! Sonra o namaza (tekrar) ikaamet getirilirse cemaatla beraber yine kili Çünkü namaz hayir ziyâdesidir.» buyurdular.

244- (...) Bana Ebû Gassân El - Mismaî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz — ki Ibni Hisâm'dir — rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Matar'dan, o da Ebû'l - Âliye El - Berrâ'dan naklen rivayet etti. Söyle demis: Abdullah b. Sâmit'e: «Biz cum'a günü namazi bir takim emirlerin arkasinda kiliyoruz. Onlar da namazi te'hîr ediyorlar.» dedim. Abdullah uyluguma öyle bir vurdu ki canimi yakti ve:
— Ben bu mes'eleyi Ebû Zerr'e sordum, o da benim uyluguma vurarak: Ben bu mes'eleyi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sordum da :
«Namazi vaktinde kilin! Cemaatla beraber kilacaginiz namazi da nafile yapin!» buyurdular; dedi.
Abdullah da: «Bana anlatildigina göre Nebiyyullâh (Sallallahü Aleyhi ve Setfem) Ebû Zerr'in uyluguna vurmus.» demis.
Namazi öldürmekden murâd: Te'hîr etmek, onu cani çikmis ceset gibi birakmakdir. Te'hîr'den murâd da muhtar olan vaktinde kilmamakdir. Tamâmiyle kilmadan vaktini geçirmek degildir. Çünkü gelmis geçmis ümerâdan nakledilen haberler onlarin namaz vaktini geçirmediklerini, ancak namazi muhtar olan vaktinde kilmayip vaktin sonuna dogru geciktirdiklerini göstermektedir.
Namazi ihrâz'dan murâd : onu tahsil etmek ve korumakdir.
«Müceddeü'l - Etraf» kollari bacaklari kesilmis demekdir. Böyle olan bir köle, kölelerin en kötüsü ve en kiymetsizidir. Zira insanlar ondan nefret eder. Faydasi da hemen hemen yok gibidir.
Nevevî diyor ki: «Eger köleden, müslumanlara nasil hükümdar olur. Hâlbuki hükümdarligin sarti hür olmak, Kureys kabilesine mensûb bulunmak, elleri ayaklari saglam olmakdir?» dersen, buna iki vecîhle cevap verilir.
1) Bu sartlar ve daha baskalari ancak söz sahibi kimselerin seçimi ile imâni ta'yîn edilen kimseler hakkindadir. Cebren ve kahran milletin basma geçip de zorla imâm olanlarin hükmüne gelince: böyleleri hür de olsa, fâsik veya köle de olsa onlara itaat vâcibdir; mâsiyet olmamak sarti ile verdikleri emirlere muhâlefetde bulunmak haram olur. Elverir ki müs-lünian olsunlar.
2) Bu hadîsde elleri ve ayaklan kesilmis kölenin hükümdar olacagindan bahsedilme mi sdir. Hadîsdeki köleden murâd, hükümdar tarafindan kendisine bir is görmek veya bir hak almak gibi bir sey emredilen köle mânasina hamledilmisdir.
Konusurken bir kimsenin dizine veya uyluguna vurmak söylenilene, o kimsenin dikkatini çekmek içindir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serîf bütün rivayetleri ile namazi vaktinin evvelinde kilmaya tesvik etmektedir.
2- Imam namazi vaktinin evvelinde kilmayip, geciktirdigi vakit cemâatin yalniz baslarina vaktin evvelinde kilmalari müstehabdir. Sonra, onu bir de imamla beraber kilarlar. Bu suretle hem vaktin evveli hem de cemâat faziletleri bir araya getirilmis olur. Acaba bu iki namazdan yalniz birisi kilinmak istenirse hangisini kilmak efdaldir; mes'elesi Sâfiîyye ulemâsi arasinda ihtilaflidir. Muhtar olan kavle göre fazla gecikmemek sarti ile imami bekleyerek namazi cemaatla kilmak müstehabdir.
3- Hükümdarlara mâsiyet hususunda olmamak sarati ile muvafakat ve itaat gerekir. Tâ ki müslümanlarin birligi bozulmasin; aralarina fitne düsmesin.
4- Iki defa kilinan namazin birincisi farz, ikincisi nafile olur. Ulemâ bu mes'elede ihtilâf etmislerdir. Sahih olan kavle göre ilk kilman namaz farz ikincisi nafile olur.
5- Sabah, ikindi ve aksam namazlarini sâir namazlar gibi vakit içinde tekrar kilmakda bir beis yokdur. Çünkü Peygamber (Sallillohü Aleyhi ve Sellem) yeniden kilmayi emir buyururken bu husûsda namazlar arasinda fark yapmamisdir.
Hanefîler'e göre sabah ve ikindi namazlari vakit içinde ikinci defa kilinamazlar. Çünkü ikinci namaz nafiledir. Bu vakitlerde ise nafile kilmak mekruhdur. Bu kavil Sâfiîler'den de rivayet edilmisdir. Aksam namazini tekrar kilmak dahi dogru degildir. Çünkü aksam, gündüz namazlarinin vitiridir. Tekrar kilindigi takdirde vitir olmakdan çikar; çift rek'ât-li olur. Nevevî bu kavli zayif bulmusdur.
6- Hadîs-i serif bir mucizedir. Filhakika Resûlüllah (Saîlailahu Aleyhi ve Sellemj 'in önceden haber verdigi vak'alar Benî Ümeyye hükümdarlari zamaninda vuku bulmuslardir.

42- Cemaatla Namaz Kilmanin Fazileti ve Cemaata Devam Etmeyenler Hakkindaki Tesdidin Beyani Babi

245- (649) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e îb-nI Sihâb'dan duydugum, onun da Saîd b. El-Müseyyeb'den, onunda EBû Hüreyre'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum: Resûlüllah (SdUaîîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cemaatla kilinan namaz, sizden birinizin yalniz basina kildigi namazdan yirmi bes cüz' daha faziletlidir.» buyurmuslar.

246- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâ'lâ, Ma'mer'den, o da Zührî'den, o da Saîd b. El-Müseyyeb'den, tf da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti. Efendimiz:
«Cemâat içinde kilinan bir namaz, kisinin yalniz kildigi namaz üzerine yirmibes derece daha faziletlidir.» buyurmus ve sunu söylemindir:
«Gece melekleri ile gündüz melekleri de sabah namazinda toplanirlar.»
Ebû Hüreyre: «Isterseniz su âyeti okuyun: «Sabah namazini da kil! Çünkü sabah namazi sahitlidir [104].» demis.

(...) Bana Ebû Bekir b. Ishâk da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebûl-Yeniân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Suayb, Zühri'den naklen haber verdi. Demis ki: Bana Said ile Ebû Seleme haber verdiler ki, Ebû Hüreyre: «Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i söyle buyururken isittim.» diyerek Abdülâ'Iâ'mn, Ma'mer'den rivayet -ettigi hadis gibi rivâyetde bulunmus. Ancak (Burada) : «Yirmibes cüz» tâbirini söylemis.

247- (...) Bize Abdullah b; Meslemete'bni Ka'neb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eflâh, Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'den, o da Selmân-i Egarr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Cemaatla kilinan namaz, yalniz kilinan namazdan yirmibes derece (ziyâde)'ye denk olur.» buyurdular.

248- (...) Bana Hârûn b. Abdillâh ile Muhammed b. Hatim rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. Dedi ki: Ibni Cüreyc sunu söyledi: Bana Ömer b. Atâ' b. Ebî'l - Huvâr [105] haber verdi ki kendisi bir defa Nâfî' b. Cübeyr b. Mut'im ile birtikde otururken ansi-zin yanlarindan Zeyd b. Zebbân'in damadi Cüheynelilerin âzâdksi Ebû Abdillâh geçmis. Nâfi', onu çagirarak demis ki: Ben Ebû Hüreyre'yi söyle derken isittim: Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Imamla beraber kilinan bir namaz, kisinin yalniz basina kildigi yirmi bes namazdan daha faziletlidir.» buyurdular.

249- (650) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Nâ-fi'den duydugum, onun da tbni Ömer'den rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cemaatla kilinan namaz, yalniz kilinan namazdan yirmtyedi derece daha faziletlidir.» buyurmuslar.

250- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yahya b. Ubeydullâh rivayet etti.. Dedi ki: Bana Nâfi', tbni Ömer'den, o da Peygamber (SallaUphü Aleyhi ye Sellem) den naklen haber verdi Efendimiz:
«Bir kimsenin cemâat içinde kildigi namazi, yalniz basina kildigi namazindan yirmiyedi derece ziyâdedir.» buyurmuslar.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme ile Ibni Nümeyr rivayet ettiler. H.
Bize Ibni Nümeyr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bunlarin ikisi de : Bize Ubeydullâh bu isnâdla rivayet etti; demislerdir.
Ibni Nümeyr, babasindan naklen «Yirmi küsur.» dedi. Ebû Bekir ise kendi rivayetinde «Yirmiyedi derece» dedi.

(...) Bize bu hadîsi Ibni Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Füdeyk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Dahhâk, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den, o da Peygamber (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem)"den naklen haber verdi ki: «Yirmi küsur.» buyurmuslar.
Gerek Ebû Hüreyre hadîsin gerekse Abdullah îbni Ömer hadisini Buhârî «Kitâbü'l Ezan» da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ibni Mâce «Kitâbu's - Salât» da tah-rîc etmislerdir.
Âyette zikri geçen «Fecrin Kur'âni»ndan murâd, sabah namazidir. Oha bu isim kinaye olmak üzere verilmisdir. Çünkü namaz kilmak Kur'-ân okumayi istilzam eder.
Cemaatla kilman namazin fazileti hakkinda pek muhtelif rivayetler vardir. Bu rivayetler cemaatla kilman namazin yalniz kilinan namazdan efdal oldugunu bildirmekde müttefik iseler de derece sayisi hususunda biribiderinden farklidirlar. Bâzilarinda cemaatla kilinan, namaz, yalniz kilinan namazdan yirmi yedi derece efdal oldugu beyân edilmis; digerlerinde yirmiyedi derece yerine kimi yirmiyedi cüz'; kimi yirmi küsur derece; bâzilarinda yirmibes derece diger bâzilarinda yirmibes cüz', bir takimlarinda yirmibes namaz, ötekilerinde yirmibes kat; yirmidört namaz ve elli derece... gibi tâbirler kullanilmisdir.
Vâsi1i'nin «Fedâilü'l - Kuds» nâm eserinde rivayet ettigi Ebû'l-Hattâb hadîsinde:
«Kabilelerin mescidinde kilinan bir namaza yirmialti derece, mescid-i Aksa'da kilinan bîr namaza elli bin namaz sevabi; benim mescidimde kilinan bir namaza dahî elli bin namaz sevabi; Kabe'de kilinan bir namaza yüzbin namaz sebâbi verilir.» buyurulmusdur.
Ulemâ bu muhtelif derece bildiren rivayetlerin aralarim bulmak hususunda ihtilâf etmislerdir. Yirmiyedi derece ile yirmi bes derecenin arasini bulmak için bâzilari: «Yirmiyedi derece bildiren hadîs daha sonra vârid olmusdur. Gâlibâ Allah Teâlâ, Resulüne evvelâ yirmibes derece sevabi vermis, sonra ziyâdesini de bildirmisdir.»

demislerdir.
Bir takimlari; «Mespidde cemaatla kilinan namaz yine mescidde yalniz kilinan namazdan yirmi yedi derece faziletlidir.» demis; fakat bu kavil reddedilmisdir. Çünkü rivayetlerin bâzilarinda:
«Kisinin cemaatla kildigi namazi, evinde ve pazar yerinde kildigi namazindan yIrmibes kat daha dereceli olur.» buyurulmusdur.
Ulemâdan bâzilari namaz derecelerinin, namaz kilanlara ve kildiklari namaza göre artacagini söylemislerdir. Namazi mükemmel kilan ve ce-inâata giden kimse hatali kilandan derece itibâri ile daha üstündür. Bir takimlari derece ziyâdesinin yatsi ile sabah namazlarina mahsûs oldugunu söylerler. Çünkü o namazlarda gece ve gündüz melekleri topdan hâzir bulunurlar. Bir kisim ulemâya göre bu muhtelif rivayetler arasinda hiç bir münâfât ve ziddiyet yokdur. Çünkü azi zikretmek, çoka münâfî degildir. Usûl-ü Fikih ulemâsindan bir cemaata göre mefhûmu aded bâtildir.
Görülüyor ki bu rivayetlerde derece, cüz', kat tâbirleri kullanilmis-dir. Derecenin cüz'den daha küçük oldugunu söyleyenler de vardir. Her hâlde yirmibes cüz* parçalandigi zaman yirmiyedi derece olur; demek isterler. Fakat bu dogru degildir. Zîra sahîheyn rivayetleri arasinda hem yirmiyedi derece hem de yirmibes derece tâbirleri vardir.
Ulemâdan bâzilari derecenin âhirette, cüz'ün ise dünyâda verilmesi üzerinde durmuslardir.
Bâzilarina göre fazilet bâblarmin niçin bazen yirmibese, bazen de yir-miyediye çikarildigi Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve SelIem) Efendimizin bilecegi bir keyfiyettir. Ihtimâl ki bundaki fâide müslümanlann, melekler gibi safbeste olarak bir imama uymalari ve seâir-i islâmiyyeyi bu suretle »zhâr etmeleridir. Bu husûsda daha baska sözler de söylenmisdir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Ibni Battal: «Burada yalniz kilan kimsenin namazi için de yirmibes dereceden bir derece vardir.» demisdir.
2- Bu rivayetler cemaatla kilinan namazin faziletine delildirler.
3- Cumhûr-u ulemâ bu rivayetlerle istidlal ederek: «Namazin sahih olmasi için cemâat sart degildir.» demislerdir.
Dâvûd-u Zahirî'ye göre, sarttir.
Bâzilari cemaata devam etmenin farz-i ayin oldugunu; bir takimlari farz-i kifâye oldugunu söylemislerdir.
Hanefîler'e göre: Cemaata- devam Sünnet-i müekkededir.

251- (651) Bana Amrü'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yân b. Uyeyne, Ebû'z - Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bir namazda bâzi kimseleri görememis bunun üzerine söyle buyurmus:
«Vallahi içimden öyle geldi ki bîr adama cemaata namaz kildirmasini emredeyim; sonra o cemaata gelmeyen bir takim adamlara gideyim; onlar hakkinda emir vereyim de odun demetleri ile evlerin! üzerlerine cayir cayir yaksinlar!.. Bunlardan biri yagli bîr kemik bulacagini bilse ona (yâni yatsi namazina) mutlaka gelirdi.»

252- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'mes rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb de rivayet ettiler. Lâfiz onlarindir. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'm es'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Süphesiz kI münafiklara en agir gelen namaz yatsi ile sabah namazlaridir. Ama onlarda neler oldugunu bilseler emekliyerek bile olsa behe-mahâl onlara gelirlerdi. Vallahi içimden öyle geçti ki, namazi, emredeyim de

ikaamet getirilsin; sonra bir adama emredeyim de cemaata namazi kildirsin; sonra yanlarinda odun demetleri bulunan bir takim adamlari beraberime alarak namaza gelmeyen güruha gideyim ve üzerlerine evlerini atesle cayir cayir yakayim!» buyurdular.

253- (...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Müneb-bih'den naklen rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin, Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettikleri sunlardir... diyerek bir takim hadîsler zikretmis; ezcümle sunlari söylemis: Resûlüllah (SaUattahü Aleyhi ve Sellem):

«Vallahi Içimden öyle geçti ki, gençlerime benîm için odun demetleri hazirlamalarini emredeyim! Sonra bîr adama cemaata namazi kildirmasini emredeyim; sonra bir takim evler, içlerindekIlerIn üzerlerine cayir cayir yakilsin!» buyurdular.

(...) Bize Züheyr b. Harb ile Ebû Kiireyb ve Ishâk b. tbrâhîm, Vekî'-den, o da Ca'fer b. Burkaan'dan, o da \ezîd b. Esam'dan, o da Ebû Hüre yre'den, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadisin benzerini rivayet ettiler.

254- (652) Bize Ahmed b. AbdIllâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ishâk, Ebû'l - Ahvas'dan dinlemis olmak üzere rivayet etti, o da Abdullâh'dan rivayet etmis kî, Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) Cum'aya gelmeyen bâzi kimseler için:

«Vallahi içimden öyle geldi ki, bir adama emredeyim de cemaata namazi kildirsin! Sonra C um'aya gelmeyen bir takim adamlarin üzerlerine evlerini cayir cayir yakayim!» buyurmuslar.

Bu hadîsi Buhar i «Ezan» bahsinin iki yerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.

Hadîs-i serif muhtelif lâfizlarla rivayet olunmusdur. Bunlarin bâzilarinda özürü olmadigi hâlde namaza gelmeyenler tehdîd edilmisdir.

Ebû Dâvûd 'un rivayetinde :

«içimden öyle geldi ki... BIr illetleri olmadigi hâlde namazi evlerinde kilan bâzi kimselere varayim da evlerini üzerlerine cayir cayir yakayim!» denilmis; îmam Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde:

«Eger evlerde kadinlarla çocuklar olmasaydi yatsi namazi için ikaa-met getirir ve gençlerime emrederek bu evlerde bulunanlari cayir cayir yaktirirdim!» buyurulmusdur.

Taberânî 'nin «EI-Evsat» nâm eserindeki rivâyetde: «Sayet bir adam bir yemege izin verse ona gelirler, halbuki namaza davet olunuyor da yine gelmiyorlar.» buyuruluyor.

Rivayetlerin bâzilarinda yatsiya gelmeyenlerin; bâzilarinda Cum'aya gelmeyenlerin; bir takimlarinda da mutlak sûretde namaza gelmeyenlerin evleri yakilmak istenilmistir. Bunlarin hepsi sahih olup aralarinda hiç bir münâfât yokdur. Çünkü vak'anin ayri ayri zamanlarda müteaddid defalar geçmis olmasi mümkündür. Bu tehdîd Cum'a namazina gelmeyenler hakkinda zahirdir. Çünkü Cum'a namazinda cemâat sarttir. Diger namazlar hakkinda ise ihtilâf edilmisdir.

Beyhakî'nin beyânina göre Cuma namazi ile cemâat kasdedil-misdir. Fakat bu iddia münâkasa mevzuu olmusdur. Çünkü Ebû Dâvûd ile Taberânî 'nin rivayetlerinde râvîlerden Yezîd b. Câbir kendisine rivayet eden Yezîd b. El-Esamm ile söyle bir konusma yaptigini anlatmaktadir: «Yezîd b. Esamm'a: Yâ Ebâ Avf! Acaba Cum'a yi mi kasdetti yoksa baska namazi mi?» dedim, Yezîd :

— Eger Ebû Hüreyre'yi bu hadîsi Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ederken isitmedimse kulaklarim sagir olsun! Ebu Hü-reyre ne Cum'ayi andi ne de baskasini! cevâbini verdi.»

Bundan anlasiliyor ki Ebû Hüreyre hadîsi Cum'a'dan baska namazlar hakkindadir. Babimizin Cum'a hakkindaki hadîsini Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahû anh) rivayet etmistir. O müstakil bir hadîsdir. Az yukarida zikrettigimiz gibi bu rivayetler biribirine münâfî degildir. Zîra vak'alar ayri ayri geçmis olabilirler.

Hadîsin ekseri rivayetlerine e yakmak için siygasi kullanilmisdir. Bundan murâd: yakma hususunda mübalaga göstermektir.

Hadîsin bir rivayetinde :
«Bunlardan biri yagli bir kemik bulacagini bilse ona yâni yatsi namazina mutlaka gelirdi.» dcnilmisdir. Buhar i'nin rivayetinde bu cümleye ilâveten:
«Yâhud iki güzel koyun paçasi.» buyurulmusdur.
Bunlardan murâd : «Bu adamlar namaza geldikleri takdirde velev ki az olsun dünyevî tir menfaat bulacaklarini bilseler cemaata gelirlerdi. Çünkü bunlarin düsündügü dünyâ menfaatidir. Âhiret nimetleri mukabilinde cemaata devam etmezler.» demektir.
«Ama onlarda neler oldugunu bilseler...» ifâdesinden murâd; Yatsi ile sabah namazinda ne derece hayir ve sevap oldugunu bilseler, onlara sürünerek de olsa gelirlerdi; demektir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Ulemâdan bir cemâat bu hadîslerle istidlal ederek: «Cemaata devam etmek farz-i ayin'dir.» demislerdir. Mes'ele ihtilaflidir.
Dâvûd-u Zahirî ile Imam Ahmed b. Hanbel'e göre, cemaata devam etmek namaz sahîh olmak için sarttir.
Bir kisim ulemâya göre farz-i ayin'dir. tbni Huzeyme ile Ibnü'l-Münzir buna kaaildirler. Mezkûr kavil A tâ,, Evzâî ve Ebû Sevr 'den rivayet olunmusdur. Bu kavil Imam Ahmed'e göre de sahindir. Hattâ Imam Safiî 'nin bir kavli de bu oldugu söylenir.
Imam Ahmed 'den diger bir kavle göre cemaata devam etmek namazin sarti degil sâdece vâcibdir.
Hanefîler'e göre sünnet-i müekkededir. Hattâ vacip deyenler vardir. El-Hidâye» serhinde: «Umumiyetle ulemâmiza göre cemaata devam etmek vâcibdir. Ulemâmizdan bâzilari da sünnet-i müekkede demislerdir. > deniliyor.
«El-Müfîd» nâm eserde ise: «Cemâat vâcibdir. Ona sünnet denilmesi vücûbu sünnetle sabit oldugundandir.» deniliyor.
«Et-Tuhfe» nâm eserde cemâat hakkinda sunlar söylenmisdir: «Cemâat ancak zahmetsizce devama kudreti olanlara vâcipdir. Özürle sakit olur. Binaenaleyh hasta, â'mâ ve kötürüm gibi kimselere cemaata gitmek vacip degildir. Amma bu cevaz â'mâ ile kötürüm kendilerini mescide götürecek kimse bulamadiklarina göredir. Ebû Hanîfe'ye göre bulsalar da hüküm aynidir. îmâmeyne göre mescide götürecek kimse bulurlarsa cemaata devam etmeleri vacip olur. Semsü'l-E'imme ile diger bâzi ulemâya göre özürsüz cemâati terk etmek ta'zîr îcab eder. Cemaata gitmeyen kimseye ses çikarmayan komsulari dahi günahkâr olurlar. Hattâ bâzi ulemâdan rivayet olunduguna göre cemâati terk edenin sehâdeti kabul edilmez. Lügat okumakla mesgul olurken cemaata gitmemek özür sayilmamisdir. Fakat fikhi tekrar yahut mütâlâa ederken cemâatdan kalan kimse mazurdur. Bir yer ahâlisi cemâati terkederlerse onlara karsi silahla harp edilir.» «El - Kinye» nâm eserde: «Bir kimse gece gündüz fikhi tekrarla mesgul olarak cemaata gitmese mâzûr degildir; sehâdeti kabul edilmez.» denilmektedir.
Hâherzâde serhinde cemâatin gayet müekked bir sünnet oldugu kaydedilmektedir. Cemaata gitmek farz-i kifâyedir; diyenler de vardir. Tahâvî ile Kerhî bu kavli ihtiyar etmislerdir. Imam Safiî 'nin muhtar olan kavli de budur.
Imam Mâ1ik'e göre cemaata devam etmek sünnet-i müekkede'-dir. Farz-i kifâyedir dedigi de naklolunur.
Cemaata devam etmek farz-i ayindir deyenler babimizin hadîsleri ile istidlal etmis ve: «Eger cemaata devam farz-i kifâye olsaydi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabinin ona devam etmesi kâfî gelirdi. Cemaata devam farz degil de sünnet olsaydi sünneti terk eden bir kimsenin üzerine evi yakilmazdi. Çünkü Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz ancak hak olan bir seyi yapmaya niyet eder. Korku namazi dahî cemâatin farz olduguna delâlet eder. Çünkü bu namazda, namaza zid ameller vardir. Bu ameller farz-i kifâye veya sünnetden dolayi yapilmaz.» demislerdir.
Bunlarin bir delili de Müs1im'in rivayet ettigi bir hadîsdir. Mezkûr hadîsde:
«Âmânin biri yâ Resûlâllah! Beni mescide götürecek kimsem yok; demis, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem):
«Sen ezân'i isitmiyor musun?» buyurmuslar. Âmâ: Evet; cevâbini verince :
«Dyle ise ona icabet et!» emrini vermisler.»
Bu hadîsin baska rivayetleri de vardir. Onlardan anlasildigina göre Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mazeret beyân eden âmâ, Hz. Abdullah Ibni Ümmi Mektûm 'dur.
«Cemaata devam etmek farz-i ayindir.» deyenler bunlardan baska Ibni Abbâs, îbni Ömer-, Üsâmetü'bnü Zeyd, Enes, Ebu'd-Derdâ, Ebû Hüreyre, Harisetü'bnü No'manveCâbir (Radiyallahû anhûm) hadîsleri ile istidlal ederler.
Ibni Abbâs ile Ibni Ömer (Radiyallahû anhûm) 'ün beraberce rivayet ettikleri hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in minber üzerinde:
«Yâ bir takim kimseler cemaata gelmemekden vazgeçerler, yahut Allah onlarin kalplerini mutlaka mühürler.» buyurdugu bildirilmektedir. Digerlerinin rivayetlerinde ekseriyetle ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata gelmeyenlerin evini tepelerine yakacak olmusdur.
Cemaata devami sünnet-i müekkede veya farz-i kifâye sayanlar:
«Cemaatla kilinan namaz, yalniz kilinan namazdan yirmiyedi derece daha faziletlidir.» hadîsi ile ve buna benzer diger hadîsler ile istidlal etmislerdir. Çünkü ism-i tafdîl sîgasi iki sey'in fazîletde müsterek olduklarini, yalniz birinde faziletin, digerinden daha çok oldugunu bildirir. Sayet cemaata devam etmek farz-i ayin olsaydi yalniz kilinan namazin hiç bir fazileti bulunmamasi hattâ o namazin caiz olmamasi icab ederdi.
Bir delilleri de; Namazlari hayvanlarinin yaninda cemâat olmadan kilan iki zât'a, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Yüklerinizin yaninda namaz kilar da sonra mescide gelirseniz o namazi tekrar kilin! Çünkü o sizin için nafile olur.» buyurmasidir. Eger ce-câat farz-i ayin olsaydi, ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o iki kisiye namazlarini yeniden cemaatla kilmalarini emrederdi.
Ulemâ-i kiram babimiz hadîsleri ile istidlal edenlere onbir vecîhle cevap vermislerdir. Söyle ki:
a) Ibni Battal 'a göre, cemaata devam etmek farz-i ayin olsaydi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) terk edenlerin evlerini üzerlerine yakmakla tehdîd ettigi zaman, yalniz kilanin namazi sahîh olmadigini bildirirdi. Çünkü makam, beyân makamidir.
Ibni Dakîki'1-îd: Buna itiraz etmis ve: «Beyân bazen sözle bazen de delâletle olur. ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Vallahi içimden geçti ilâh...» buyurmasi cemaata devamin vacip olduguna delildir; bu da beyân için kâfidir.» demisse de Aynî bu hadîsde delâlât-i selâs denilen mutabakat, tazammun ve iltizâmdan hiç birinin bulunmadigini söyleyerek bu îtirâzi defetmisdir.
b) Bâcî'ye göre, bu hadîs zecr ve tehdîd için vârid olmusdur. Ha-kîkati murâd degildir. Onunla mübalaga kasdedilmisdir. Çünkü müslü-manlarin atesde yakmak sureti ile cezâlandirilamiyacagina icmâ-i ümmet mün'akid olmusdur.
c) Ibni Bezîze 'nin rivayetine göre ulemâdan bâzilari nefs-i hadisden, cemaata devamin farz olmadigini istinbât etmislerdir. Çünkü Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sei!em) cemaata gelmiyenlerin yanma gitmek istemisdir. Eger cemaata devam farz-i ayin olsaydi onu kendisi terk etmek istemezdi.
d) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evlerini yakma tehdidinde bulundukdan sonra, yakmamasi cemaata devam etmenin farz olmadigina delâlet eder.
e) Kaadi Iyâz: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gönlünden geçirmis; fakat düsündügünü yapmamisdir.» demisdir.
f) Nevevî: «Cemaata devam farz-i ayin olsaydi Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) cemaata gelmeyenleri hâlleri üzere birakmazdi.» diyor.
g) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tehdidi, cemâati terk edenlere degil; namazi terk edenlere âidtir.
Fakat bu kavil merdûddur. Çünkü hadîsin bâzi rivayetlerinde:
«Yâ bir takim adamlar cemaatlari terk etmekden vaz geçerler, yahut evlerini cayir cayir yakarim!» buyurulnrms

ve maksadin namazi terk edenler degil cemâaati terk edenler oldugu sarahaten bildirümisdir.
h) Bu hadîs hakikatta münafiklara benzemekden sakindirmak için vârid olmusdur.
i) Hadîs-i serif münafiklar hakkinda vârid olmusdur. Binaenaleyh cemâati terk edenler hakkinda delîl olamaz. Bâzilari bu kavli reddetmis ve: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, münafiklara bu kadar îtinâ göstererek cemâati terk ettikleri için onlari te'dîb etmesi ihtimâlden uzaktir. Hâlbuki münafiklarin namazi olmadigi malumdur. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarin niyetlerini bildigi hâlde kendilerine ceza vermekden vaz geçmis ve:
«Insanlar, Muhammed ashabini öldürüyor! diye lâf etmesinler.» buyurmusdur. demislerdir.
Kaadî îyâz da îtirâz edenlere îtirâz etmis. Fakat Aynî onun itirazini da yersiz bulmus ve sunlari söylemisdir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Münafiklara yatsi ile sabah namazindan daha agir gelen bîr namaz yokdur!» buyurmus olmasi bu hadîsin münafiklar hakkinda vârid oldugunu açiklar. Lâkin buradaki nifâk'dan murâd: küfür nifaki.degil, mâsi-yet nifakidir. Buna delil Ac1ân'in rivayetinde :
«Yatsiyi kilmak için cemaata gelmiyorlar.» buyurmus olmasidir. Ebû Dâvûd'un rivayeti bundan daha da açiktir. O rivayette:
«Hiç bir illetleri olmadigi halde namazi evde kilarlar.» buyurulmus-dur. Bu gösterir ki cemaata gelmeyenlerin nifaki, küfür nifaki degil mâ-siyet nifaki imis. Çünkü kâfir evinde namaz kilmaz. O ancak riya ve söhret için mescidde namaz kilar. Evine çekildimi Allah Teâlâ'nin vasfettigi sekilde küfür ve istihzasina devam eder. Kurtubî de bu cihete ten-bîh etmisdir.
Tiybî: Mü'minin bu tehdîdden hâriç kalmasi ezani isittigi hâlde cemaata gitmeyebilir mânasina degildir. Bilâkis cemâati terketmek müzminlerin sanindan degildir. O münâfiklarain sifatlarindandir... demisdir.»
j) Cemaata devam islâmiyetih ilk zamanlarinda farz idi. Çünkü münafiklara namazlari terk etmek için müsâde kapisi kapanmisti. Bu hüküm sonradan nesh edildi. Mezkûr kavli Kaadî t y âz hikaye etmisdir.
k) Hadîsdeki namazdan murâd : Cum'a namazidir. Bu kavli Kurtubî begenmisdir. Fakat hadîsin bâzi rivayetleri namazdan muradin yatsi oldugunu sarahaten beyân ettigi için mezkûr kavil reddedilmistir.
2- Cezayi müstelzim bir is hususunda evvelâ tehdidde bulunmalidir. Zira mefsedet ehven olan tehdidle giderilebilirse; onunla iktifa olunur; cezaya bas vurulmaz.
3- Zahire bakilirsa malla cezalandirmak caizdir. Bu kavil Imam Mâlik ile diger bâzi Mâlikîyye ulemâsina nisbet edilmisdir. Cumhûr-u ulemâya göre malla tecziye islâmiyetin ilk zamanlarinda mesru idi. Sonralari nesh olundu.
4- Bir hak için aranan kimseyi evinden çikarmak ve bu ugurda her çâreye bas vurmak caizdir. Nitekim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata gelmeyenleri evlerini tepelerine yakmak sureti ile çikarmak istemedir.
5- Bu hadîs mücrimleri hîle ile yakalamanin caiz olduguna delildir.
6- Hastalik, zâlimden veya bir hayvandan korku gibi Özürler dolayisiyla cemaata gitmemek caizdir.
7- Bir maslahatdan dolayi kendinden daha üstün bir kimseye imam olmak caizdir.

43- Ezani Isiten Kimseye Mescide Gitmenin Vacip Olusu Babi

255- (653) Bize Kuteybetü'bnü Said ile Ishâk b. Ibrahim, Süveyd b. Saîd ve Ya'kûb e d-D evraki hep birden Mervân el-Fezârî'den rivayet ettiler. Kuteybe dedi ki: Bize Fezâri, Ubeydullah b. Esamm'dan rivayet etti. Demis ki: Bize Yezîd b. Esamm, Ebû Hüreyre'den rivayet etti. Söyle demis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e âmâ bir zât geldi ve: Yâ Kesûlâllahî Gerçekden beni, mescide götürecek yedekçim yok; diyerek, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den evinde kilmak için ruhsat iste-di. O da kendisine ruhsat verdi. Â'mâ dönüp gittikten sonra Resûlüllah (Sallallahü Meyhi ve Sellem) onu çagirarak:
«Sen namaz için okunan ezani isitmiyor musun?» diye sordu, Ama :
— Evet! cevâbini verince,

«Öyle ise ezana icabet et!» buyurdular.
Hadîsde zikri geçen âmâ'dan murâd Abdullah Ibni Ümmü'Mektûm 'dur. Nitekim Ebû Dâvûd ile Dâre Kut-n î 'nin rivayetlerinde sarahaten beyân edilmisdir.
Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Imam Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve daha bir çok hadîs imamlari tahrîc etmislerdir. Taberânî 'nin «El-Evsat»inda Bezzâr'dan naklettigi hadîsde:
«Ibni Ümmi Mektûm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e hâlinden sikâyette bulunarak, yatsi ile sabah namazlarinda kendisine ruhsat vermesini istirham etti ve: Yâ Resûlâllah! Seninle aramizda bir hurmalik var; dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ezan'i isitiyor musun?» diye sordu; Ibni Ümmi Mektûm: Evet; cevâbini verdi. Bu suâl ve cevâp bir veya iki defa tekerrür etti. Ama Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona ruhsat vermedi.» denilmektedir.
Rivayetlerin bâzilarinda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cemaata devam etmeyenlerin evlerini tepelerine cayir cayir yakmak istedigini bildirdigi zaman Abdullah Ibni Ümmi Mektûm 'un : «Yâ Resûlâllah Medine'nin zehirli haserâti ile yirticilari çok...» diyerek özür diledigi; diger bâzilarinda her vakit kendisini mescide götürecek bir kimse bulamadigini, söyleyerek bu namazlari evimde kilmam câizmidir? diye sordugu; Lâkin kendisine ruhsat verilmedigi beyân ediliyor.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serîf «Cemaata devam etmek ezani isitenlere farz-i ayindir^ diyenlerin delilidir. Fakat cumhûr-u ulemâ buna söyle cevap verirler : «Hz. Abdullah Ibni Ümmi Mektûm namazi evinde kilmak ve cemâat faziletini onunla kazanmak için ruhsat istemisdir. Çünkü ma'zûr idi. Kendisine bu sekilde cemâat faziletine eremiyecegi bildirildi. Nitekim cemaata devamin bir özürden dolayi bilicma' sakit olmasi da bunu te'yid eder.»
2- Cemaata devam etmek mutlak surette vâcipdir deyenlerle Cum'a cemâatine devami vacip görenler dahî bu hadîsle istidlal etmislerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Abdullah îbni Ümmi Mektûm Hazretlerine evvelâ evinde kilmaya müsâde edip; sonradan etmemesi yâ o anda kendisine vahiy gelerek bu isin caiz olmadigini bildirdigi içindir. Yahut içtihadi degismisdir. Yahut bunlarin her ikisi birden olmus, fakat sonradan kendisini efdal olani îfâya tesvik etmisdir.
3- Übbî'ye göre bu hadîsde cemaata devamin vacip olduguna delâlet yokdur. Hadîs yalniz te'kîd bildirmektedir.
Lâkin hadîsin baska bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Senin Için hiç bir ruhsat bulamiyorum.» buyurdugu bildiriliyor. Mezkûr rivayet birinciden daha açik ve kuvvetli olmak üzere cemaata devamin vacip oldugunu gösteriyor. Onun için bâzilari: «Bu siddet islâ-miyetin ilk zamanlarinda idi; o zaman hiç bir kimseye Özür taninmamak sureti-ile münafiklarin, cemâati terk etmeleri önlenmisdir. Sonradan bu hüküm neshedilerek cemâat hususunda bâzi özürler kabul edildi.» demislerdir.

44- Cemaatla Namaz Kilmanin Sünen-i Hüdadan Olmasi Babi

256- (654) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bisr El-Abdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ T». Ebî Zaide rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afadülmelik b. Umeyr, Ebû'l - Ahvas'dan naklen rivayet etti. Söyle demis: Abdullah; «Vallahi ben nifaki malûm münâfikdan yahut hastadan fcaska hiç birimizin namazdan geri kalmadigini görmüsümdür. Hasta olan bile iki adam arasina girerek mutlaka namaza gelirdi. Gerçekden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) bize sünen-i hüdâyi ögretti :
«Ezan okunan mescidde namaz kilmak da sönen-i hüdâdandir.» dedi.

257- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fadl b. Dükeyn, Ebû'I - Umeys'den, o da [106]

Alîy b. Akmer 'den, o da Ebii'l - Ahvas'dan, o da Abdullâh'dan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis:
«Kim yârin Allah'a, müslüman olarak kavusmak isterse su namazlara ezan okunan yerde devam etsin! Çünkü Allah, Peygamberiniz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e sünen-i hüdâ'y* mesru kilmisdir. Bu namazlar da sünen-î hüdâdandir. Sayet cemâati terkedip, namazi evinde kilanin yaptigi gibi siz de evlerinizde kilarsaniz Peygamberinizin sünnetini terk etmis olursunuz. Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz, muhakkak dalâlete düsersiniz. Hiç bir kimse yoktur ki tertemiz abdestini alsin, sonra su mescidlerden birine gitsin de Allah, ona attigi her adim mukabilinde bir sevap yazmasin; her adim mukaabilinde onu bir derece yükseltmesin; ve her adim mukaabilinde onun bir günâhini affetmesin! Vallahi ben öyle günümüzü görmüsümdür ki nifaka malum münâfikdan baska hiç birimiz cemâati terk etmiyordu. Vallahi insan iki kisi arasinda; bacaklari yerde sürünerek (mescide) getirilir de saffa durdurulurdu».
Bu hadîs cemaata devam etmenin sünen-i hüdâdan oldugunu bildirmektedir. Usûl-i fikih ilmine göre sünnetler iki kisimdir. Sünen-i hüdâ, sünen-i zevâid:
Sünen-i hüdâ'rîan murâd; dîni tekmil için devam üzere ibâdet olarak yapilan sünnetlerdir. Bunlari terk etmek mekrûhdar. Yapmayanlar zem-me müstahik olurlar. Iste cemaata devam etmek, ezan, ikaamet v.s. gibi ibâdetler bunlardandir.
Sünen-i zevâid: Ütesûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Seltem) 'in âdet yolu ile yaptigi fiillerdir. Bunlari terktmekde kerahet yokdur. Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem)*in oturup kalkmasi; yeyip içmesi gibi sîretle-rine âid seyler sünen-i zevâid'den ma'dûdturlar.
Hz. Abdullah b. Mes'ûd'un; -Nifaki malûm münâfjk-dan yahut hastadan baska hiç birimizin namazdan geri kalmadigini gör-müsümdür." demesi gösteriyor ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in evleri ile birlikde yakmak istedigi kimseler münâfiklarmis. Buradaki iki rivayet birbirini tefsir etmekde ve hasta olanlarin cemâat sevabindan mahrum kalmamak için iki kisinin omuzlarindan tutunarak âdeta yari sürüklenir bir hâlde mescide gittikleri anlasilmaktadir. Bu da cemâatin son derece müekked bir sekilde matlûb olduguna delildir. Cemaata de-vam hususunda mesakkate tahammül etmek, hastalik yürümeye mâni' degilse yahut hasta oldugu hâlde bir vâsita ile mescide gitmek imkâni bulunursa o hâlde bile cemaata devam etmek müstehabdir.
Hadîsin buradaki rivayetinde: "Peygamberimizin sünnetini terk ederseniz dalâlete düsersiniz." denilmisdir. Baska bir rivâyetde dalâlet yerine küfür zikredilmis ve: «Peygamberinizin sünnetini terk ederseniz muhakkak küfür etmis olursunuz!» buyurulmusdur. Bu cümle cemaata dvâm meselesinin son derece ciddî oldugunu; onu terk etmenin sonu dalâlete varacagini gösteriyor, Zîra cemaata devam hususunda gevseklik gÖs-tern kimse serâata karsi da lûubâlî olur. Seriati terk ise küfürdür.

45- Müezzin Ezani Okudugu Vakit Mescidden Çikmanin Nehyi Babi

258- (655) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bile Ebû'l - Ahvas, Ibrahim b. Muhacir'den, o da Ebû's - Sahsa [107]'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Mescidde Ebû Hüreyre ile beraber oturuyorduk. Derken müezzin ezani okudu ve bir adam, mescidden kalkip gitti. Ebû Hüreyre onu mescidden çikincaya kadar gözü ile tâkîp etti. Arka sindan:
"Su adam yok mu, muhakkak Ebû'l - Kaasim (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) e isyan etti." dedi.

259- (...) Bize Ibni Ebî Ömer El-Mekkî de rivayet etti. (Dedi ki) . Bize Süfyân (yâni Ibni Uyeyne)' Ömer b. Saîd'den, o da Es'as b. EM-s-Sa'sâ El - Muhâribî'den, o da babasindan naklen rivayet etti. Babâsj söyle demis: Etû Hüreyre'den dinledim: Ezandan sonra mescidden çikip giden tir adam gördü de arkasindan:
"Su adam yok mu! muhakkak Ebû'l - Kaasim {Sallallahü Aleyhi ve Sellemyç isyan etti." dedi.
Ebû'l - Kaasim, Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve SellemJ fin künyeyidir Bunu evvelce de görmüstük.
Buradaki rivayetlerin ikisi de Hz. Ebû Hüreyre 'nin kendi sözü oldugu hâlde imam Müs1im'in onîart hadîs olarak

kitabina almasi manen müsned ve muttasil, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeIlem) 'e merfû' olduklarindandir. Çünkü Hz. Ebû Hüreyre 'nin dîn babinda kendinden bir hüküm tesriine hakki yokdur. Binaenaleyh hadîsi Resûllüllah(Satlallahü Aleyhi ve Sellem)'den isittigine, yalniz lâf zan degil de manen rivayet ettigine hamlolunur.
Hadîs-i serif hiç bir özür bulunmadigi hâlde ezan okunurken mescidden çikip gitmenin mekruh olduguna delildir,
Übbî diyor ki: «Isyan haram olan filin hâssalarindandir. Hâlbuki mescidde bulunan bir kimseye ezan okunmakla namaz farz olmaz. Namaz ancak ikaamet getirilirken farz olur. Ama bazen ezan kelimesi ile ikaamet kasdedilir. Yahut o devirlerde ikaamet hemen ezanin pesinden getirildigi için ezan lâfzi ile onu da murâd etmisdir.»

SAHIH-I MÜSLIM TERCEMESI
ve
SERHI
Cilt: 4

Sttfy&n [108] dan, o da Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu isnad-îm rivayet etti. Ama Cttndeb: «Onu cehennem atesine tepesi öttü atmasin!» cümlesini söyleme-misdir.
Babimizin birinci hadîsinde Hz. Osmân'in, yanina oturan Ab-durrahmân'a hemen ResûlüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadîs riayet etmesi, Übbînin beyânina- göre yâ onun mescidden gidecegini anladigi yahut da namaza geç geldigi için olsa gerekdir.
«Her kim yatsiyi cemaatla kilana gecenin yansini namazla geçirmis gibi olur.» ifâdesinden raaksad: "Kim yatsiyi cemaatla kilarsa kazanacagi sevap, yatsiyi cemaatla kilmadigi zaman gece yansina kadar namaz kilmakla kazanacagi sevâb müsavidir.* demekdir.
Babimizin ikinci ve üçüncü hadîslerinde zikri geçen Cündeb b. Abdillâh ile Cündeb b. Süfyân ayni zâtdir. îsmi Cündeb b. Abdillâh b. Sûfyân 'dir. Bâzi hadîslerde babasina; digerlerinde dedesine nisbet edildigi için ayn ayri iki sahismis gibi görünür.
Allah'in zimmeti: burada Allah'in kefalet ve te'mînâti manasinadir. Bâzilari «Allah'in emniyeti.» mânâsina geldigini söylemislerdir.
«Sakin Allah zimmetine âid bir sey hususunda sizi talep etmesini»» cümlesinin mânâsi: «Böyle bir talepde bulunduracak isler yapmayin!» demekdir. Nitekim bu mânâda türkçemizde küçükleri bir sey'den men'et-mek için: «Sakin bir daha seni bu isi yaparken görmiyeyim!» deriz. Bin-netîce mânâ söyle olur: «Bir kimse sabah namazini cemaatla kilarsa o kimse Allah'in kefalet ve te'mînâti altina girmis olur. Binâenaleyh siz Allah'a karsi gitmeyin! Sayet onun rizâsina karsi bir amelde bulunursaniz Allah size yetisir de cezanizi verir ve bu ceza da tepesi üstü cehenneme atilmak olur.» tâbirindeki zamîr, Allah'a da, bir kimseye de râci' olabilir.
Hadis-i serif ezan okunduktan sonra farz namazini kilmadan camiden çikmanin mekruh olduguna delildir. Bu hükümden yalniz ma'zûr olan kimse müstesnadir.
Buhâri «Namaz» bahsinde Allah ve Resûlü'nün zimmetlerine temas eden bir hadîs rivayet etmisdir. Mezkûr hadîsde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : «Her kim bizim namazimizi kilar, kiblemize döner, kestigimizi de yerse iste Allah ve Resulünün zimmetlerini kazanan müslüman odur. Binâenaleyh siz zimmeti hususunda Allah'a verdiginiz ahd-u peymân'i bozmayin!»
buyurdular denilmisdir. Hadis Enes (Radiyallahû anh) 'dan rivayet olunmusdur.

47- Bir Özürden Dolayi Cemaata Gitmemek Için Ruhsat Babi

263- (33) Bana Harmeletü'bnü Yahya Et - Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize timi Vehb haber verdi. (Dedi ki) :

Bana Tunus, fimi Sihâb'-dan naklen hafeer verdi,,ona da Mahmut.b. Rabî Ef-Ensarf rivftyet etmis

46- Yatsi Île Sabah Namazlarini Cemaatla Kilmanin Fazileti Babi

260- (656) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-gîratü'bnÜ Selemete'l - Mahzunu haber verdi, (Dedi ki): Bize Abdûlvâhit (yani tbni Ziyad) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Haktin rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdurrahmân b. Ebî Amra rivayet etti. (Dedi ki) : Osman b. Affân, aksam namazindan sonra mescide girerek yalniz basma oturdu. Ben de yanma oturdum. Osman :
— Ey kardesim oglu! Ben Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem)i «Her kim yatsiyi cemaatla kilarsa, gecenin yansim namazla geçirmis gibi olur. Ve kim sabah namazini cemaatla kilarsa bütün gece namaz kilmis gibi olur.» buyururken isitim; dedi.

(...) Bana bu hadisi Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhamtned d. Abdillâh El - Esedî rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdtirrazzak rivayet etti. Bunlarin ikisi de Süfyân'dan, o da Ebû Sehl Osman b. Ha-kîm'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

261- (657) Bana Nasr b. Aliy El - Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bisr (yâni Ibni Mufaddâl) Hâlid'den, o da Enes b. Sîrîn [109] 'den naklen rivayet etti: Demis ki: Ben, Cündcb b. Abdillâh'i söyle derken isittim: Resûlüllah (Saüalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim sabah namazini cemaatla kilarsa, o kimse Allah'in zimmetindedir. Sakan Allah zimmetine âid bir sey'den dolayi si*î talep etmesin Talep ettigi kimseyi de yetiserek, cehennem atesine tepetaklak atmasin!» buyurdular.

262- (...) Bu hadîsi bana, Ya'kûb b. Ibrahim Ed-Devrakî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail, Hâlid'den, o da Enes b. Sîrîn'den naklen rivayet etti. Demis ki: Ben Cündeb-i Kasriyi söyle derken isittim: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim sabah namazini cemaatla kilarsa, o kimse, Allah'in zimmetindedir. Sakin Allah zimmetine âid bir sey'den dolayi sizi talep etmesin. Çünkü o kimi zimmetine âid bir sey'den dolayi talep ederse ona yetisir. Sonra onu yüzüstü cehennem atesine atar!» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Sey be de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Te-zîd b. Hârûn, Dâvûd b. Ebi Hind'den, o da el-Hasen'den, o da Cündeb b.

265- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velid b. Müslim, Evzfiî'den naklen haber verdi. Demis ki: Bana Zührî, Mahniud b. Babî'dan rivayet etti. Demis ki: Ben, Resûtüllah (Sallailahü Aleyhi ve SeUemy'm bizim evde bir kovadan agzina su alin püskürttügünü pek âla hatirliyorum.
Mahmttd söyle demis: Iste bana Itbân b. Mâlik rivayet etti. Itbân dedi ki: «Ben: Tâ Kesûlallah! Benim gözlerim fenalasti; dedim...» Râvî hadisi:
«Bize iki rek'ât namaz kildirdi. Biz Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)'i kendileri için yaptigimiz bir cesîseyi yemeye alikoyduk.» cümlesine kadar rivayet etmis;
Yûnusla, Ma'mer'in hadisin sonuna yaptiklari ziyâdeyi söylememistir.
Itbân hadisini Buhari kimi muhtasar, kimi mufassal olmak üzere kitabinin on'dan fazla yerinde, tahrîe etmisdir. Bunlar: «Kitâbü'r -Rikaak», «tstitâbetül - Mürteddîn», «El - MegâzI» ve «Et'ime» bahislerindedir.
Hadîsi, Müslim dahî bir kaç yerde; Nesâî «Namaz» bahsinde ve baska yerlerde; Ibni Mâce «Namaz» bahsinde

muhtelif râvîlerden tahrîe etmislerdir.
Mahmud b. Rabî' hadîsini Buhârî «Ezan» bahsinde tahrîe etmisdir.
Itbân hadîsinde: «Itbân b. Mâlik» diye bashyan ve «Itbân dedi ki» cümlesine kadar devam eden kisim râvî Mahmud b. Rabî'in sözüdür. Zahirine bakilirsa hadîsin o mikdân mürseldir. Nete-kim Kirmânî mürsel oldugunu söylemisdir. Çünkü Mahmûd'un hadîsi, Itbân'dan dinledigi cezmen ifâde edilmedigi gibi vak'ayi gözüyle gördügüne dâir de bir kayit yokdur. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefâtmda Mahmud, küçük çocukmus. Ancak Buhârî'nin bir rivayetinde Mahmud 'un, Itbân b. Mâlik'-den dinledigi tasrîh edilmisdir.
Evzâî'nin, îbni Sihâb'dan rivayetinde dahî Itbân 'dan dinledigi sarahaten zikredürnisdir. Binaenaleyh hadîsin bu kismi da sa-hâbinin, sahâbîden rivayeti kabilinden olur. «Itbftn dedi kî» sözü rivayet uzun sürdügü için Mahmud tarafindan tekrar edilmisdir.
Ulemâ bu hadîsde oldugu gibi «Bize filân rivayet etti ki, filân söyle demis...» seklindeki hadîs rivayeti hakkinda da ihtilâf etmislerdir. îmam Ahmed ile ulemâdan bir cemaata göre bu tarzda rivayet edilen hadîs munkati' sayilir. Meger ki râvînin seyhîn-dan isittigi sübût bula! Cumhûr'a göre böyle -Enne» ile yapilan rivayet «An» edati ile yapilan rivayet gibidir. Binâenaleyh râvînin müdellis olmamasi ve esah kavle göre seyhiyle görüsmüs bulunmasi sarti ile o rivayet seyhinden isittigine hamlolumir.
Hz. 1bân'in Bedir harbine istirak eden Ensâr-i Kirâm'dan oldugu söylendigine göre evvelâ ashâbdan oldugunu kayda lüzum yoksa da râvî bu cümleyi, rivayetini takviye, Itbân (Radiyallahû anh) 'an hörmet ve ta'zîm ve onunla iftihar için"zikretmisdir. Yoksa Hz. Itbân'in Bedir gazasina istirak eden ashâb-i kiramdan oldugu herkesçe malum ve meshurdur. Yahut Mahmûd b. Rabî' bu uzun tarifi onu bilmiyenIere anlatmak için yapmisdir.
Buradaki rivâyetde Hz. Itbân 'in bizzat Resûlüllah (Salîallahii Aleyhi ve Sellem)'e geldigi bildiriliyor. Müs1im'in diger rivayetinden ise Resûlüllah (Sallallakü Aleyhi veSel}em)*e haber gönderdigi anlasüiyorsa da iki rivayet arasinda münâfât yökdur. Zîra bir defa kendi gitmesi baska bir defa da hatirlatmak için birisini göndermis olmasi mümkündür.
Hz. Itbân 'in : «Yâ Resûlattah! Gözlerim seçmez oldu.» demesi gözlerinin tamâmiyle görmez oldugu yahut zayifladigi mânâlarina gelebilir. Müs1im'in bir rivayetinde: «Görmem fenalasti.»; baska bir rivayetinde : «Gö2Üme bir sey ânx oldu.» dedigi bildirilmisdir ki, bunlardan, onun tamâmiyle âmâ olmadigi anlasilirsa da Buhârî 'nin bir rivayetinde: «Itbân â'mâ oldugu hâlde kavmine imamlik yapiyordu.» denilmis ve Resûlüllah (Saiîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e hâlini arz ederken, ben: «Gözün görmeyen bir adamim.» dedigi zikredilmisdir. Mamafih Hz. Itbân'in yine de yüzdeyüz âmâ olmamasi; gözleri pek az gördügü için kendisine âmâ demis olmasi mümkündür.
Itbân (Radiyatlahü anh) Peygamber Efendimizi evine Cum'a günü davet etmis; o bu davete ertesi gün icabet buyurmusdur. Bu rivâyetde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maiyyetinde yalniz Ebû Bekiv (Radiyallahû anh) 'in bulundugu bildiriîmisdir. Baska bir rivayette ise Ebû Bekir ile Ömer (Radiyallahû anhûma)'nw. ikisi zikredilmektedir. Müs1im'in, Hz. Enes tarîki ile Itbân 'dan rivayet ^ettigi bir hadîsde Itbân (Raâiyallahû anh) in:
«Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Allah'in diledigi kadar ashabi geldiler.» dedigi görülmektedir. Bu rivayetlerin arasini bulmak için :
«Yolda çikarken Resûlüllah (SallaIlahüA leyhi ve Sellem) 'in yaninda yalniz Hz. JEbû Bekir varmisdir. Ax sonra Ömer (Radiyallahû anh) île diger ashâb da onlaf a iltihâk ederek beraberce gitmislerdir.» denilir.
Bu davette Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in evvelâ namaz kildigi, sonra yemek yedigi bildiriliyor. Hâlbuki Müleyke hadîki: Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in Bedir gazasina istirak eden ashabindan ve Ensâr'dan Itbân b. Mâlik, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi \e Sellem)'e gelerek:
«Yâ ResûlâIahî gözlerim seçmez oldu. Hâlbuki kavmime namaz kildiran ben'im. Yagmurlar yagdigi zaman kavmimle aramizda bulunan dere akiyor; ben de onlarin mescidine gidip kendilerine namaz kildirami-yorura. Yâ Resûlâüah! Dilerim kî evime gelerek bir yerde namaz kila-sin! Ben de o yeri namazgah yapayim!» demis.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«lnsaallah bunu yaparim.» buyurmuslar.
Itbân demis ki: «Ertesi gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr-i Siddîk gün yükseldigi vakit bana geldiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) izin istedi; kendilerine izin verdim. Ama o hiç oturmadan eve girdi, sonra :
«Evinin neresinde namaz kilmami istiyorsun?» dedi. Ben, evin bir kösesini isaret ettim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalkarak tekbir aldi. Biz de onun arkasina durduk. Bize iki rek'ât namaz kildirdi. Sonra selâm verdi. Biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel\em)*\ kendileri için
---
hazirladigimiz bir nazireyi yemeye alikoyduk. Derken o mahallenin erkeklerinden bir gurup etrafimizi çevirdiler. Bu suretle evde bir hayli adamlar toplandi. Içlerinden biri:
«Mâlik b. Ed-Duhsun nerede?» diye sordu, diger biri: «O münâfikdir: AJIâh ve Resulünü sevmez.» cevâbini* verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onun hakkinda böyle sey söyleme! Görmüyormusun ki Allah'dan baska hiç bir ilâh yokdur; diyor ve bununla Allah'in rizâsini istiyor!» buyurdu. Ashâb:
«Allah ve Resulü bilir.» dediler. (Münafik diyen zât) Biz onun münafiklara hep böyle yüz verdigini ve onlara karsi hayrihâhligini görüyoruz dedi. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Çünkü Allah (Lâ ilahe illallah) diyerek bununla Allah'in rizâsini dileyen bir kimseyi cehenneme haram kilmisdir.» buyurdular.
Ibni Sihâb demis ki: «Sonra ben, Benî Salimden ve onlarin ileri gelenlerinden biri olan Husayn b. Muhammed El - Ensârî'ye Mahmud b. Rabî' hadîsim sordum da, o da bu hususta onu tasdik etti.»

264- (...) Bize Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd, ikisi birden Abdürrezzâk'dan rivayet ettiler. Demis ki: Bize Ma'mer, Zührî'den naklen haber verdi. Demis ki: Bana Mahmud b. Rabî', Itbân b. Mâük'den rivayet etti. itbân;
«Ben Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim...» demis. Râvî hadisi, Yûnus'un hadîsi mânasinda rivayet etmis. Su kadar var ki o:
«Bir adam: Mâlikü'bnü'd - Dühsun yahut DÜhaysin nerede? dedi.» demis ve hadîse sunlari ziyâde etmis: «Mahmud dedi ki: Ben bu hadisi, içlerinde Ebû Eyyûb El-Ensârî de bulunan birkaç kisiye rivayet ettim. Ebû Eyyûb bu senin söyledigini^ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in söylemis olacagini zannetmem; dedi. Bunun üzerine ben: Eger Itb&n'in yanina dönersem, bunu ona (tekrar) soracagima yemin ettim. Ve hemen Itbân'm yanina döndüm, onu, gözleri görmez olmus; çok yasli t>ir ihtiyar olarak buldum. Hâla kavminin imami idi. Yanibasina oturarak bu hadisi, ona sordum. Onu bana ilk defa nasil rivayet ettiyse öylece rivâyetde bu-lundu.»
Zührî demis ki: «Bundan sonra bir çok farzlar ve baska seyler nazil oldu ki isin artik onlara dayandigini görüyoruz. Imdi kimin aldanmamak elinden geliyorsa aldanmasin!»
Ben de derim ki: Yâ hadîsin sübûtu kuvvet bulsun da kalbi iyice yatissin diye yahut mürsel rivayet ettigi veya hadîsi çocuklugunda bellemis oldugu için sormusdur. Çocuklugunda hadîs belleyen bir kimsenin sonra o hadîsi rivayet edip, edemiyecegi ihtilafli bir mes'eledir.»
Serât kelimesi bâzilarina göre zengin mânasina gelen serî'nin,.cem'i-dir. tmam Sîbeveyh bu kelimenin cemi' degil ism-i cemi' oldugunu söylemisdir. Bâzilari mezkûr kelimenin «Ileri gelir.» mânâsinda kullanildigini söylerler.
Babimizin Mahmud b. Rabî' hadîsinde zikri geçen Cesîse'-den murâd, bulgurdan yapilan bir nevi' yemekdir. Bu yemegi yapmak iç;n evvelâ bulgur kaynatilarak kurutulur; sonra ögütülerek ondan yemek yapilmis.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :

1- Âmâ'nin imamligi caizdir.
2- Yagmur, siddetli karanlik ve can korkusu gibi bir özürden dolayi cemâaati terk etmek caizdir.
3- Bir kimse, kendisini mübtelâ oldugu bir dertle baskalarina takdîm edebilir. Bu, hâlinden sikâyet sayilmaz.
4- Namaz için muayyen bir yer.tahsis etmek caizdir. Gerçi Ebû Dâvûd 'un «Sünen» inde rivayet olunan bir hadîse göre mescidde muayyen bir yer peyleyerek namazi dâima orada kilmakdan nehiy buyurul-musdur. Fakat oradaki nehiy'den murâd riya îcâb edecek derecede kendine yer ta'yhi etmekdir.
5- Sarflari düzeltmek gerekir.
6- Evlerde, mescid için tahsîs edilen yerler sahibinin mülkünden çikmazlar. Lâkin bir mahalleye yaptirilan mescid, sahibinin mülkünden çikar.
7- Sulehâ'nin, fudalâ'nin namaz kildiklari yerlerle teberrük etmek caizdir. Isrâ gecesi Cebrail (Aleyhisselâm) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Medine'de, Tûru Sina'da, Suayb ve Musa (Aleyhisselâm)'m yurdlârinda, Hz. îsâ'nm dogdugu Beyti Lahim'de namaz kilmasini emretmistir.
8- Ameli ile teberrükde bulunmak için sulehâ'dan biri, bir yere davet olunursa, kendisine ucub gelmemesinden emîn olmak sarti ile o davete icabet etmesi gerekir.
9- Ahd'e vefa gerekir, yâni bir kimse verdigi sözü tutmalidir.
10- Gündüzün cemaatla nafile namazi kilmak caizdir.
11- Ulemâ, bir maksadla pve çagnlirlarsa, kendilerine yemek v.s. ikram etmek inüstehab olur.
12- Hükümdar huzurunda bâzi kimselerin fasik ve münafik olduklarina tenbîhde bulunmak caizdir.
13- Cemâat namaz için mescide toplanirlar da, içlerinden biri gelmezse, onu sorusturmak ve sayet Özürü olmadigi anlasilirsa hakkinda sû-i zan'da bulunmak caizdir.
14- Bir kimse kendinden daha faziletli olan bir zâti bir maslahat-dan dolayi evine çagirabilir.
15- Ev sahibinin izni ile ziyaretçinin imam olmasi caizdir.
16- Gündüz nafileleri, ikiser rek'âtdir. Mâmâfîh bu mes'ele ihtilaflidir.
17- Hükümdar veya âlim, gittigi yere arkadaslarini da götürebilir.
18- Bir kimse bir yere çagrilmis bile olsa, oraya girerken yine izin istemelidir. Bir yere sülehâ'dan bir zât geldigi vakit, o,yer halkinin mü-sâfiri ziyarete gitmeleri, meclisinde bulunarak, ondan istifâde etmeleri ve ayrica kendisine ikramda bulunmalari müstehabdir.
19- Hakkinda kötü lâflar edilen, fakat hakîkatta o kötülüklerden berî bulunan bir kimseyi müdâfaa etmelidir. :
20- Kelime-i tevhîd üzere vefat eden bir mü'min cehennemde ebedî kalmaz.
21- Bu hadîsler: «Iman için îtikâd olmasa bile kelime-i sehâdeti söylemek kâfidir.* diyen Mürcie taifesinin kavlini reddetmektedirler. Kelime-i sehâdet ile birlikde (Muhammedün Resûlûllah) 'i da zikretmek îcab eder.
22- Bir mescidi ««Filânlarin mescidi» diye bir kavme îzâfe etmek caizdir.

48 - Nafile Namazda Cemaat Olmanin, Hasir, Seccade Kumas ve Diger Temiz Sey'ler Üzerinde Namaz Kilmanin Cevazi Babi

sinde HesfâUHlah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in davet olundugu, onun da icabet ederek geldigi ve evvelâ yemek yiyerek, sonra namaz kildigi zikre-dilmisdir.
Anlasiliyor ki Besûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) her iki dâvetde de ne maksadla çagirildi ise, ise, ondan baslamisdir. Hz. Itbân'm daveti evinde namaz kilmasi içindi. Müleyke ise yemege davet et-misdi. Onun için Itbân'in evinde evvelâ namaz kilmis sonra sofraya oturmus; Müleyke 'nin .evinde evvelâ yemek yemis; sonra namaz kil-misdir.
Yemek mes'elesine gelince: Hazire: Eti ufak ufak parçalar hâlinde suda kaynatarak yapilan yemekdir. Et iyice pistikden sonra üzerine biraz da un serpilerek bulamaç hâline getirilir. Hazîre de mutlaka et bulunmak sartdir. Içinde et olmazsa araplar ona «Asîde» derler. Hazîreyi, baska türlü târîf edenler de olmusdur.

Bu rivâyetde evvelâ «Ama hiç oturmadan eve girdi.» denilmesi az sonra da «Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) kalkarak tekbir aldi.* seklinde beyânda bulunulmasi ulemânin ihtilâfina sebep olmusdur. Bâzilari mânâyi düzeltmek için birinci cümledeki «Hattâ» kelimesini «Htne» seklinde okumus ve dogrusunun;bu oldugunu iddia etmisdir. Kaadi Iyâz (RahimehulUth) dogrusunun «Hîne» degil, «Hattâ» oldugunu söy-lemisdir. Nitekim Sahîh-i Müslim'in bütün nüshalarinda rivayet «Hattâ» iledir. Buhârî'nin bâzi nüshalanhda «Hattâ» bâzilarinda «Hine» denilmis-dir. Mânâ itibâri ile bunlarin ikisi de dogrudur. «Hattâ» rivayetine göre mânâ : «Eve girinceye kadar hiç bir yerde ottirmadi.»; «Hîne» rivayetine göre ise «Eve girdigi anda oturmadi.» demek olur.

Babimizin hadîsinde «Namaza kalkarak tekbîr aldi.» denilmesi namazdan evvel oturduguna isaret etmektedir. Ayni rivâyetde «Hiç oturmadi.» dedikten sonra «Namaza kalkarak...» ifâdesinin kullanilmasi birbirine münâfi ise de aralarini bulmak için: «Besûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) hiç bir yerde oturmadan Hz. îtbân'in yanina girmis ve ona: Nerede namaz kilmami istiyorsun? diye sormusdur; Ondan sonra oturarak bir parça istirahat etmis ve kalkarak namaz kilmisdir.» denilebilir.

Mahalle halkinin oraya toplanmalari, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seilem) 'in tesriflerini duyduklari içindir. Içlerinden birisi Mâlik, b. Duhsun'u sormusdur. Bu zâtin kim oldugu belli degildir. Mâ1ik’in Duhsun mu yoksa Duhaysin mi dedigini râvî kestirememisdir.

Bâzilari Mâlik b. Duhsun'u soranin bizzat Itbân b. Mâ1ik oldugunu söylemislerdir. Hattâ bu kavil îbni Abdil-Berr'e bile nisbet edilmisdir. Fakat dogru degildir. Çünkü îbni Abdi'1-Berr: «Mâlik b. Duhsûn 'dan nifak sâdir olmasi sahih degildir. Onun tertemiz bir müslüman olmasi bu ithami mene-decek derecede zahirdir. Mâ1ik'in Bedir gazasina istiraki hususunda ihtilâf yokdur. Süheyl b. Amr'i esîr eden de odur.» demis sonra onun hakkinda ileri geri söz edenlere Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seüemy'm :

«Bu zât Bedir gazasina istirak etmedi mi?» buyurdugunu Hz. Ebû Hüreyre'den güzel bir isnâdla rivayet etmisdir. îbni Ishâk'in «El - Megazî» de beyân ettigine göre Resûlüllah (Salkillahü Aleyhi ve Sellem) Mâlik b. Duhsun ile Ma'n b Duhsun ile Ma'n b. Adiy'yi «Dirar» mescidini yakmaga göndermis, onlar da bu vazifeyi görmüslerdir.

Bütün bunlar gösterir ki . Hz. Mâlik b. Duhsun nifak töhmetinden berî'dir. Gerçi onun hakkinda münafik diyen zât: «Biz onun münafiklara hep böyle yüz verdigini ve onlara karsi hayirhâhligini görüyoruz.» demisse de ihtimâl o, bunu bir özürden dolayi yapmisdir. Yahut bu sözü zahire bakarak söylemisdir. Ondan dolayi da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Allah kendinin rizâs:ni dileyerek Lâ ilahe illallah diyen kimseyi cehenneme haram kilmisdir.» buyurarak bu sözü reddetmisdir. Hz. Mâ1ik'i itham eden zâtin sözünden maksadi küfür nifakindan baska bir sey de olabilir, Resûlüllah (Sallallahü 'A leyhi ve Sellem) 'in, ona mukabil:

«Bu zât hakkinda böyle söz söyleme ilâh...» buyurmasi Hz. Mâ1ik'in münafik olmadigina en güzel sehâdettir.

Kelime-i sehâdet getiren bir kimseye Allah Teâlâ'nin cehennemi haram etmesi «Onu ebedi olarak cehennemde birakmaz.» manasinadir. Zîra kelime-i tevhidi getiren âsi mü'minlerin cehennemde azap olunacagi birçok deüleerle sabit olmusdur. Ibni Tîn'e göre bu cümlenin mânâsi : «Af edildigi ve ibâdetleri kabul buyuruldugu takdirde cehenneme girmeyecekdir.> demekdir. Yahut cehennem atesinden murâd kâfirlere mahsûs olan a tesdir. Filhakika onlarin atesi mü'minlere haramdii. Zîra Dâvûdî'nin beyânina göre, cehennem atesi yedi derekeye ayrilmisdir. Münafiklar ve îb1îs ile Hz. Âdem'in kardes kaatili oglu en alt derekede yanacaklardir.

Ibni Sihâb bu hadîsin dogru olup olmadigini Tâbiîn'in mevsuk râvîlerinden Husayn b. Muhammed'e sormus, o da tasdik etmisdir.

Kirmani diyor ki: «Hadîsin râvîsi Mahmud b. Rabî' âdil bir zât oldugu hâlde acaba îbni Sihâb, Zührî bu hadîsi baskalarina sormaya neden lüzum görmüstür? dersen:

266- (658) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: MâlIk'e, Is-hâk b. Abdillâh b. Ebi Tâlha'dan dinledigim, onun da Enes b. Mâlik'den rivayet ettigi su hadîsi okudum: Enes'in anne annesi Müleyke, kendi yaptigi bir

yemege Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'i davet etmis. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem). de o yemekden yemis; sonra:
«Haydi kalkin da size namaz kildirayim!» buyurmuslar.
Enes demis ki: «Bunun üzerine ben kalkarak çok kullanilmakdan kararmis bir hasirimizi getirmege gittim ve onun üzerine biraz su serptim. Müteakiben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun üzerine namaza durdu. Yetim ile ben de arkasina safi olduk. Kocakari da arkamiza durdu. (Böylece) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize iki rek'ât namaz kildirdi. Sonra çekildi gitti.»
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Nevevî'ye göre Hz. Müleyke, Enes (Radiyallahû anh) 'in annesi, râvî Ishâk'm ninesidir. Çünkü Ishâk, Hz. Enes-in anne bir kardesinin ogludur. Bâzilari Hz. Müleyke 'nin hakîkaten Efces (Radiyallahû anh) 'in ninesi oldugunu söylerler.
Cumhûr'a göre mezkûr kadinin ismi Müleyke 'dir. Kaadî Iyâz «Melike» okunacagini bâzi ulemâdan nakletmisdir. Fakat bu ikinci kavil için Nevevî: «Garîb, zaîf ve merdûddur.» demektedir.
Hadîs-i serif de. zikri geçen yetîm'den murâd : Dumeyr b. Sa'd El - Himyerî; kocakaridan maksad da Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleyman (Radiyallahû anha) 'dir. Hz. Dumeyr, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âzâdli kölesi idi.

Bu Hadisden Asagidaki Hükümler Çikarilmistir

1- Evlenme daveti olmasa bile, bir davete icabet gerekir. Davete icabetin mesru' oldugunda hilaf yokdur. Hilaf, icabetin vacip mi yoksa farz-i ki fay e veya sünnet mi olmasindadir. Bu bâbdakI kaviller insaallâh yeri gelince görülecektir.
2- Nafile namazi cemaatla kilmak caizdir.
3- Salih ve âlîm bir zâtin davet olundugu yeri orada namaz kilmak sureti ile bereketlendirmesi caizdir. Bâzilari : «Caiz ki Peygamber iSttlhilUihü Aleyhi ve Sellem) hem evlerini bereketlendirmek, hem de Enes "in annesine namaz fiillerini Ögretmek için orada namaz kilmisdir...» demislerdir.
4- Hasir gibi nebati seyler üzerinde namaz kilmak caizdir. Bu bâbda ulemâ müttefikdirler. Vâkiâ halîfe Ömer b. Abdilâzîz 'den hilaf nakledilmis ise de, onun hilafi tevazu' için dogrudan dogruya çiplak yerde namaz kilmayi müstehab gördügüne hamledilmisdir.
5- Elbise, hasir, yaygi ve seccade gibi seylerde asil olan taharettir. Bunlarin yüzde yüz necis olduklari bilinmedikçe temizliklerine hükmedilir.
6- Nafile namazlarda efdal olan gece namazlari gibi ikiser kilin-makdir. Sâfiîler'in mezhebi budur. Hanefîler'e göre ise gündüz nafilelerinde iki veya dört rek'âtda selâm vermek caizdir. Dörtden yukarisi mek-rûhdur. Gece namazlarinda ise iki, dört ve sekiz rek'âtda bir selâm vermek caizdir; fazlasi mekruh olur. îmam Ebû Yûsuf ile imam Muhammed'e göre gece namazlarinda efdal olan iki rek'âtda bir selâm vermekdir.
Imam A'zam'a göre gece ve gündüz namazlarinda dörder rek'âtda selâm vermek efdaldir.
7- Iyiyi kötüyü ayiran bir çocugun n&mazi sahîhdir.
8- Namazda imamdan ma'dâ iki cemâat bulunursa, imamin arkasina dururlar. Bütün ulemâ'nin mezhebi budur. Yalniz Ibni Mes'ûd (Radiyaliahû anh) ile iki râvîsine göre o iki kisi Imamla birlikde saf f teskil ederler. Imam onlarin arasina durur.
9- Kadinlar, namazda erkklerin arkasina dururlar.
MâIikîler, Sâfiîler'le aralarinda ihtilâf ettikleri meshur bir mes'ele hakinda bu hadîsle istidlal ederler. Mes'ele sudur: Bir kimse, elbise giy-miyecegine yemin etse de sonra onu ayaklarinin altina alarak; üzerine çiksa Mâlîkîler'e göre yemini bozulur, Sâfüler'e göre bozulmaz. MâIikîler bu hadîsle istidlal ederek ayak altina serilen bir sey'in, onu giyme hükmünde oldugunu söylerler. Sâfiîler ise her sey'in giyilisinin kendine mahsûs oldugunu söyleyerek hadîsdeki giymek tâbirini, yere sermek mânâsina almislardir.

Hasir'in kararmasi, çok kullanildigindan ve üzerinden çok zaman geç-tigindendir. Hz. Enes'in onun üzerine su serpmesi; yumusatmak ve tozunu gidermek içindir. Çünkü hasir hurma dalindan örülmüsdü. Nitekim baska bir rivâyetde bu sekilde tasrîh edilmisdir.
Kaadî Iyâz'a göre Hz. Enes'in hasira su serpmesi, onun necis oldugunda süphe ettigi içindir. Kaadî'ya göre pis veya temiz oldugunda süphe edilen bir sey hiç yikamadan üzerine su serpmekle temiz olur.

267- (659) Bize Seybân b. Ferrûh ile Ebû'r - Rabî', ikisi birden Abdülvâris'den rivayet ettiler. Seybân dedi ki : Bize Âbdülvâris, Ebû't - Tayyâh'dan, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes söyle demis: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) insanlarin en güzel ahlâklisi idi. Bazen kendileri bizim evde iken namaz vakti gelirdi. Hemen altindaki yayginin temizlenmesini emreder; yaygi süpürtilürdü. Sonra Üzerine su serpilir di; daha sonra Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) imam olur; biz de arkasina durarak bize namaz kildirildi.»
Enes'lerin yaygisi hurma yapragradanmis.
Bâzilari bu rivâyetlerdeki su serpmeyi, yaygi pis oldugu takdirde yikamak mânâsina, almislardir, pisliginde süphe edildigi sûretde ise ya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in gönlü olsun diye yahut süpheyi gidermek için üzerine su serpmistir derler. Çünkü Hz. Enes lerin evinde memeden henüz ayrilmis küçük Ebû Umeyr vardi. Ebû Umeyr bazen o yayginin üzerinde otururdu. Bu çocuk Hz. Enes'in anne bir kardesi idi.

268- (660) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâsim b. El-Kaasim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman, Sâbit'den, o da Enes'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanimiza girdi. Evde ben, annem ve teyzem Ümmü Haram'-dan Uska kimse yoktu. Resûlüllah (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kalkin size namaz kildirayim!» buyurdu. (Bu teklif namaz vakti disinda idi) Bize namaz kildirdi.
Bir adam sâbit'e: Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Seltem) Enes'i nereye durdurmus? diye sormus. Sabit: Onu sag tarafina durdurmus; demis. Enes demis ki:
Sonra Resûlüllah (Scühülahü Aleyhi ve Sellem) bize, hâne halkina, bütün dünyâ ve âhiret hayirlarini dua etti. Annem:
— Tâ Re sula Hah! Bu senin hizmet kâr çigindir. Allâha onun için duâ et!» dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Stûlallahü Aleyhi'veSellem)benim için bütün hayirlari duâ etti. Bana yaptigi duâ'nin sonu söyle demek oldu :
«Yâ Rabbî, bunun malini ve zürriyetini çogalt, ve kendisine bu husûs-da bereket ihsan eyle!»

269- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Abdullah b. Muhtardan [110] naklet rivayet etti, o da Musa b. Enes'i, [111] Enes b. Malik'den naklen rivayet ederken dinlemis. Enes'in rivayetine göre Resûlüllah (Saiktltahü Aleyhi ve Sellem) Enes ile annesine yahut teyzesine namaz kildirmis, Enes: «Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) beni sag tarafina, kadini da arka-miza durdurdu.» demis.

(...) Bize bu hadîsi Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bu hadîsi bana Züheyr b. Harh dahi rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdurrahmân (yâni Ibni Mehdi) rivayet etti. Dedi ki: Bize Su'be bu isnâdla rivayet etti.
Bu hadîsler baska bir gün geçen bir vak'aya âiddirler. Bunlarda ziyâde olarak Resûlüllah (Saltailahü Aleyhi ve Sellem) 'in Enes ailesine hayir duada bulundugu, bilhassa Hz. Enes'in annesi Ümmü Sü1eym (RadiyaIlahû anhai 'nm! ricasi üzerine hassaten Enes (Radiyatlahû anha)'a hayir duada bulundugu; duasini:
«Yâ Rabbî bunun malini ve zürriyetini çogalt! Kendisine bu bâbda bereket ihsan eyle» cümleleri ile bitirdigi beyân ediliyor.

Hak Teâlâ Hazretleri, Resûl-i Zlsan'inin duasini kabul buyurmus; Enes (RadiyalIahû anh) 'in hanesinde o günden sonra dillere destan olacak derecede bir bereket çaglamisdir.
Bu hadîsin serhi «Kitâbü't - Tahâre» nin baslarinda geçmisdir.

270- (513) Bize Yahya b. Yahya Et -Temimi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid b. Abdillâh haber verdi. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahî rivâyt etti. Dedi ki: Bize Abbâd b. Avvâm rivayet etti. Bunlarin ikisi de Seybânî'den, o da Abdullah b. Sed-dâd'dan naklen rivayet etmisler. Abdullah söyle demis: Bana Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'ih zevcesi Meymûne rivayet etti ve: «Resûlül-lah ISallallahü Aleyhi ve Selîem) namaz kilar; ben de onun hizasinda bulunurdum. Bazen secde ettiginde elbisesi bana dokunurdu. Küçük bir sec-cade üzerinde namaz kilardi.» dedi.

271- (661) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet etti. Bunlar hep birden A'mes'den rivayet etmislerdir. H.
Bana Süveyd b. Said rivayet etti. Dedi ki: Bize Ali b. Müshir rivayet etti. Bunlar hep birden A'mes'ten rivayet etmislerdir. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Isâ b. Yûnus haber verdi. (Dedi ki) : Bize A'mes, Ebû Süfyân'dan, o da

Câbir'den naklen rivayet etti. Demis ki: Bize Ebû Saîd-i Hudrî rivayet etti, ki kendisi Resûlüllah (SaltoÜahii Aleyhi ve Stllcm) 'in yanina girmis de, onu bir hasir üzerinde namaz kilar; secde ederken bulmus.
Hz. Meymûne hadisini Buhârî -Taharet» ve «Namaz» bahislerinde; Ebû Dâvûd Ue îbni Mâce dahi «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Humra: Hurma yapraklarindan yapilan ve iplikle örülen bir nevi' küçük seccadedir. Insan boyu kadar uzun olursa, ona hasir derler.
Îbni Abbâs "(Radiyallahû anh) 'dan rivayet edilen bir hadîsde: «Bir fare fitil çekerek geldi. Fitili Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Önüne; onun oturdugu humranm üzerine birakti. Böylece humradan dirhem mikdâri bir yer yandi.» denilmektedir. Bundan, büyük seccadeye de humra denilebilecegi anlasilir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükünmler:

1- Namaz kilan bir kimsenin bedenine kadinin dokunmasi, namazina zarar vermez. Isterse kadin hayizli olsun.
2- Humra denilen küçük seccade üzerinde namaz kilmak kerâhet-siz olarak caizdir. Hattâ Saîd b. El-Müseyyeb 'den bunun sünnet oldugu bile nakledilmisdir. Ashâb-i kiramdan Câbii, Ebû Zerr, Zeyd b. Sabit ve Abdullah b, Ömer (Radiyallahû cmhâm) humra üzerinde namaz kilmislardir.

49- Namazi Cemaatla Kilmanin ve Namaz Beklemenin Fazileti Babi

272- (649) Bize Ebû Bekir b. Ebî Sey be ile Ebû Küreyb, ikisi birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Ebû Küreyb dedi ki: Bize Ebû Muâviye; A'mes'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Demis ki: Resûlüllah (Saüallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Kisinin cemaatla kildigi namaz, evinde ve pazarinda kildigi namazindan yirmi kusur derece ziyâde olur. Bu da, sundandir: Cemâate)an biri abdest alir da onu tertemiz yapar; sonra mescide gider, kendisini namazdan baska hiç bir sey harekete geçirmez, namazdan baska hiç bir niyeti de olmazsa mescide girinceye kadar attigi her adima mukabil ona bir derece yükseltilir. Ve yine attigi her adima mukabil bir günâhi bagislanir. Mescide girdigi zaman dahî kendisini orada namaz hapsettigi müddetçe namazda sayilir. Böylesi namaz kildigi meclîsde

bulundugu müddetçe melekler kendisine salât eyler ve: (Yâ Rab! Buna rahmet buyur. Yâ. Rab! Bunu magfiret eyle! Yâ Rab! Burada eziyet vermedikçe, abdestini bozmadikça bunu tevbesini kabul et!) derler.» buyurdular.

(...) Bize Saîd b. Amr El - Es'asî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abser haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Bekkâr b. Reyyân da rivayet etti. Dedi ki: Bize Ismail b. Zekeriyyâ rivayet etti. H.
Bize Ibnü'l - Müsennâ da rivayet etti. Dedi ki: Bize Ibni Ebî Adiyy, Su'be'den rivayet etti. Bunlarin hepsi Ames'den buisnâdla bu hadîsin mânâsi gibi rîvâyetde bulunmuslardir.

273- (...) Bize Ibni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süf-yan, Eyyûb-u Sahtiyânî'den, o da Ibni Sîrîn'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Süphesiz ki sizden biriniz namaz kildigi yerinde bulundugu müddetçe, melekler ona salât eyler ve abdestini bozmadigi müddetçe: Yâ Rabbî!
Buna magfiret eylel Yâ Rabbî! Buna rahmet eyle!., derler. Sizden biriniz kendisini namaz hapsettigi müddetçe; namazda sayilir.» buyurdular.

274- (...) Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'den, o da Ebû Râfi'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki ; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kul, namazgahinda namazi bekledigi müddetçe namazda olmakda devam eder; melekler de ta oradan gidinceye yahut abdest bozuncaya kadar: Yâ Rabbî! Onu magfiret eyle! Yâ Rabbî! Ona rahmet eyle!., derler.» buyurmuslar.
Râvî diyor ki: Abdestini bozmak ne oluyor? dedim: «Fislatir yahut zartlatir.» dedi.

275- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ebû'z - Zinâd'dan duydugum, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Sizden biriniz kendisini namaz hapsettigi ve ailesi nezdine dönmek-den kendisini ancak namaz men ettigi müddetçe namazda olmakda devam eder.» buyurmuslar.

276- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize fbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Selemete'l Muradi de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb, Yûnus'dan, o da Ibni Sihâb'dan, o da tbni Hürmüz'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden biriniz namazi bekleyerek oturdugu müddetçe abdestini bozmamak sarti ile namazdadir. Ona melekler duâ eder; Yâ Rabbi! Bunu magfiret buyur! Yâ Rabbî! Buna rahmet eylel derler.» buyurmuslar.

(...) Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdur-razzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadîs gibi rivâyetde bulundu.
Bu hadîsi Buhârî «Namaz» bahsinin bir iki yerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Ibni Mâce «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsin serhi «Cemaatla namaz kilmanin fazileti» babinda geçmisdir.
Meleklerin salâti: Mü'minler için istigfarda bulunmakdir. Bâzilari buradaki meleklerden murâd Hafaza yahut seyyare melekleridir. Her iki nevi birden kaadedilmis de olabilir; demislerdir. Melâike kelimesi harf-i tarif ile kullanilmis bir cem'idir. Harf-i tarif istigrak yâni umûm ifâde eder.
Görülüyor ki abdest alarak mescidde namazi bekleyen bir kimse için melekler istigfarda bulunurlar; onun için,

Allâh'dan magfiret ve rahmet dilerler. Bu iki kelimenin arasindaki fark sudur: Magfiret, günahlari örtbas etmekdir; Rahmet ise kul'a bol bol ihsanda bulunmakdir.
— Burada :
«Eziyet vermedikçe, abdestini bozmadikça bunun tevbesini kabul et!» ifâdesinden murâd: «Abdestini bozmak suretiyle meleklere eziyet vermedikçe.» demekdir. Yâni cümleden mef'ûl hazf edilmisdir. Zîra melekler abdest bozmakdan eziyet duyarlar. Abdest bozmakdan murâd ise hadîsin bir rivayetinde beyân buyuruldugu vecîhle sesli veya sessiz yellenmekdir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler

1- Cemaatla kilinan namaz,, yalniz basina kilinan namazdan yirmi su kadar kat daha faziletlidir.
2- Evlerde ve pazar yerlerinde mescîd yapilabilir.
3- Mescidde abdest bozmak günahdir. Orada abdestini bozan kimse meleklerin, kendisi için istigfarindan mahrum kalir.
îbni Battal: «Bir kimse hiç yorulmadan günahlarinin affolunmasini isterse namazdan sonra mescidde kalmayi ganimet bilsin! Çünkü böylesine melekler duâ ve istigfar ederler. Onun hakkindaki bu dualarin kabulü umulur...» demisdir.
4- Mescidde olsun, baska bir yerde olsun namazi beklemek mutlak sûretde faziletli bir isdir.
5- Mescidde abdest bozmak bu fazileti giderir. Ondan sonra orada az veya çok oturmanin faydasi yokdur.
6- Mescidde yellenerek abdest bozmak, orada sümkürmekden daha fenadir.
Abdestsiz mescidde oturmanin hükmü hakkinda selef-i sâlihîn ihtilâf etmislerdir. Hz. Ebû'd-D erdâ 'nm mescidden çikarak bevl ettigi, sonra abdest almadan tekrar mescide dönerek arkadaslari ile sohbetde bulundugu rivayet olunur. Bunun emsali Hz. A1î (Radiyaiiahû anh) ile Atâ' Ibrahim Nehaî ve Saîdb. Cübeyr haze-râ tindan da rivayet olunmusdur. Saîd b. El-Müseyyeb ile Hasan-i Basrî'ye göre kasden abdestsiz olarak mescidde otur-mak mekruhdur.

50- Mescidlere Dogru Cok Adim Atmanin Fazileti Babi

277- (662) Bize Abdullah b. Berrâd El - Es'ari ile Ebû Kfireyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Üsame, Büreyd'den, o da Ebûden, o da Ebû Musa'dan naklen rivayet etti. Ebû Mûsâ söyle demis: Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Süphesiz ki namaz hususunda insanlarin en büyük ecre nail olani, mescide derece derece en uzak olanlaridir. Namaz vaktini bekleyip de o-nu imamla kilanin ecri de onu kilarak uyuyan kimsenin ecrinden daha büyüktür.» buyurdular.
Ebû Küreyb'in rivayetinde: «O namazi imamla birlikde cemâat hâlinde kilarsa.» ibaresi vardir.
Bu hadîsi Buhârî «Ezan» bahsinde tahrîc etmisdir.
Mescidlerden uzakta yasiyanlarin daha çok sevap kazanmasi, uzak mesafeden gelerek mesakkat katlandiklari içindir. Ibâdetin.en faziletlisi en zahmetli olanidir. Binaenaleyh mesakkate katlanarak uzak mescide gitmek ve namazi orada kilmak daha sevaplidir.
Kirmani diyor ki: «Eger; Sabah namazini bekleyerek imamla kilan kimsenin ecrinin onu hemen kilarak yatan kimsenin ecrinden daha fazla olacagi meydanda ve zarurîdir. O halde bunu söylemekden ne fayda hâsil olur? dersen.
Ben de derim ki; Bu cümlenin mânâsi sudur : Namazi vaktin sonuna dogru bekleyerek imamla kilanin ecri, onu ihtiyarî vaktinde yalniz basma kilandan daha çokdur, yahut namazi bekleyerek imamla kilanin ecri hiç beklemeden imamla kilanin ecrinden daha büyükdür. Yâni sevabin ziyadelesmesine mesafe uzakligi nasü te'sîr ederse, zamanin uzunlugu da öyle te'sîr eder. Çünkü bunlarin ikisinde de fazla mesakkat vardir.» Bundan

anlasiliyor ki, namazi ihtiyari vaktinden sonraya birakmak sevap-dan hâli degildir. Nitekim sicagin siddetli zamaninda ögleyi serinlik zamanina birakmak, ikindiyi günesin rengi degismesine yakin bir zamana, yatasiyi gecenin üçte birine, sabahi iyice ortalik aydinlandigi zamana b:-rakmakda ecir vardir.
Hadîs-i serif çok adim atmaya sebep olan uzak mescide gitmenin fazîletine delildir.

278- (663) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab ser, Süleyman Et-Teymî'den, o da Ebû Osman En - Nehdî'den, o da Übcy b. Kâ'b'dan naklen haber verdi. Übey söyle demis: Bir adam vardi ki, mescide ondan daha uzakda bulunan hiç bir kimse bilmem. Bu zât hiç bir (cemâat) namazini kaçirmiyordu. Kendisine söyle dediler (Yahut ben ona söyle dedim) : Bir esek satin alsan da karanlikda ve sicakta ona bin-sene!.. O zât su cevâbi verdi: Evimin mescidin yanibasinda olmasi beni memnun etmez. Çünkü ben, mescide gidisimin ve evime döndügüm vakit dönüsümün lehime yazilmasini isterim. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Allah senin için bunlarin hepsini bir araya topladi.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Abdilâ'lâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. Dedi ki : Bize Cerîr rivayet etti. Bunlarin ikisi de Teymî'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmislerdir.

(...) Bize Muhammed b. Ebî Bekir El - Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abbâd b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Âsim, Ebû Osman'dan, o da Übey b. Kâ'b'dan naklen rivayet etti. Söyle demis:
— Ensâr'dan bir zât vardi ki evi Medînede (mescide) en uzak evdi. Bu zât, Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) Ile birlikde kilinan hiç bîr namazi kaçirmazdi. Biz, kendisine acidik. Ben dedim ki: Yâ Fülân! Sen bir esek satin alsan da seni sicakdan ve yerin zehirli haserâtindan korusa ya!., dedim. O zât, su cevabi verdi:
— «Beri bak! Vallahi evimin Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in evine çadir ipi ile baglanmis olmasini istemem!»
Onun bu sözü bana çok agir geldi. Nihayet Nebiyyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek bunu, ona haber verdim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu çagirdi. O zât Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e de ayni sey'i söyledi ve kendisinin izlerinden ecir umdugunu söyledi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
«Senin için hakîkaten hesab ettigin sey var.» buyurdular.

(...) Bize Saîd b. Amr El-Es'asî ile Muhammed b. Ebî Ömer; ikisi birden îbni Uyeyne'den rivayet ettiler. H.
Bize Saîd b. Ezher E1 - Vâsitî [112] de rivayet etti. Dedi ki : Bize VekT rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. Bunlarin hepsi Âsim'dan bu isnâdla, bu hadîsin benzerini rivayet etmislerdir.
Ramda*: Siddetli sicak demekdir. Anlasiliyor ki, kendisine merkep satin almasi tavsiye edilen zât vâsita ile —ne kadar uzak olursa olsun— mescide gitmenin, yürüyerek gitmek kadar sevap olmiyacagini biliyormus. Onun için de bu teklifi kabul etmemis. « 36 » cümlesinin mânâsi, «Bu bana agir geldi; sözün çirkinligi beni üzdü.» demekdir. Buradaki çirkin söz, o zâtin: «Evimin, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in evine çadir ipi ile bagli olmasini istemem.» demesidir. Dünyâda ResÛ-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e komsu olmak gibi fazilet ve bahtiyarlik yokdur. Ancak o zât bu sözü ile bu mânâyi kasdetmemis; sevabinin çok olmasi için evinin, mescide uzak olmasini dilemisdir. Onun için de Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisine bir sey dememis; yaptiginin dogru oldugunu tasdik için :
«Senin için hakîkaten hesâb ettigin sey var.» buyurmuslardir.
Kaadi Iyâz'in beyânina göre Selefin ulemâsi en uzak câmi'e gidene de ayni sevabin verilip, verilmiyecegi hususunda ihtilâf etmisler-dü1- Hasan-i Basrî ile diger bâzi ulemâ bunu kerîh görür; ve:Mahallesinin

mescidinden uzaga gidilmez.» derlermis. Mâlikîler'in mezhebi de budur.
Enes b. Mâlik (Radiyallahû anh) yeni yapilan mescidleri geçerek, eski mescidlere gidermis.
HadÎ£-i serîf, mescide gidisde oldugu gibi, dönüsde de sevap yazilacagina delâlet etmektedir.

279- (664) Bize Haccâc b. Sâir rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. Ishâk rivayet etti. (Dedi ki); Bize Ebûz-Zebeyr rivayet etti... Dedi ki : Ben, Câbir b. Abdil-lâh^dan dinledim. Söyle dedi: Mahallemiz, mescidden uzakdî. Bu sebeple evlerimizi satarak, mescide yaklasmak istedik. Fakat Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) bizi bundan nehy ederek:
«Sizin için hakikaten her adimda bir derece vardir.» buyurdular.

280- (665) Bize Muhammed b. El - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed b. Abdi 1 vâris rivayet etti. Dedi ki: Babami rivayet ederken dinledim. Dedi ki: Bana Cüreyrî, Ebû Nadra'dan, o da Câbir b. Abdil-lâh'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: (bir ara) mescidin etrafindaki arsalar hâli kaldi. Bunun üzerine Beni Seleme kabilesi, mescidin yanma tasinmaga niyet ettiler. Resûlüllah (Sallaltahü A leyhi ve Sellem) bunu duydu ve onlara:
«Duydum ki mescidin yakinina tasinmak istiyormussun uz.» dedi. Onlar:
— Evet, Yâ Resûlâllah! Buna niyet ettik... dediler. Resûlüllah (Sadallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Ey Benî Seleme! Yurdunuzda kalin ki adimlariniz yazilsin; Yurdunuzda kalin ki adimlariniz yazilsin!» buyurdular.

281- (...) Bize Âsim b. Nadr Et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir rivayet etti. Dedi ki: Kehraes'i, Ebû Nadrâ'dan, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet ederken dinledim. Câbir söyle demis: «Benû Selime (kabilesi) mescidin yakinina göçmek istediler. Oralardaki arsalar da bostu. Peygamber (Saltaltahü Aleyhi veSellem) bonu haber alarak:
«Ey Benî Seleme! Yurdunuzda oturun ki izleriniz yazilsin!» buyurdu. . Bunun üzerine onlar : «Artik yerlerimizden göçmüs olsak sev inmezdik...» dediler.
Benû Selime, Ensâr'dan bir kabiledir. Araplarda bunlardan baska Benû Selime yokdur. Oturduklari yer mescide takriben bir mil uzakmis. Bu. sebeple mescidin yanina tasinmak istemislerde de Resûlüliah (Saliallahü Aleyhi v* Sellem) buna razi olmamis. Çünkü Benû Selime yasadiklari semtin âdeta bekçisi mesabesinde imisler. Onlar, oradan kalkarlarsa Medine'nin o semti muhâfizsiz kalacakmis. Onun için Resûlüllab (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerini mescide gelmek için çok yürüyerek kazanacaklari sevaba tesvik etmisdir.

Buradaki yazilmadan murâd, sevaplarinin amel defterlerine yazilmagidir. Bundan Benû Selime 'nin sâlihler meyâmna yazilmalari da kasdedilmis olabilir. Onlarin sulehâ'nin arasina yazilmasi, baskalarinin da .^cemaata devamina sebep olur. Uesiklüllah (Salktllahü Aleyhi veSeüem) bir hadîs-i seriflerinde:
«Her kim iyi bir çigir açarsa, onun mükâfati da o yolda gidenlerin mükâfâati da kendinin olur.» buyurmusdur.

51- Namaza Gitmekle Günahlarin Yokedilmesi ve Derecelerin Yükseltilmesi Babi

282- (666) Bana Ishâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ze-keriyyâ b. Adiy haber verdi. Dedi ki: Bize Ubeydullah (yâni îbni Amr) Zeyd b. Ebî Üneyse'den, o da Adiy b. SâMt'den, o da Ebû Hâzim-i Es/caî'-den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim evinde temizlenir de sonra A/Jâh'in evlerinden birine; Allah'in farzlarindan birini edâ ermek için giderse adimlarinin birisi bir günâh yo&eder; öteki de bir derece yükseltir.» buyurdular.

283- (667) Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Kuteybe dedi ki : Bize Bekr (yâni Ibni Mudar) rivayet etti. Bunlarin ikisi de îbni'l - Hâd'dan, o da Muhammed b. Ibrahim'den, o da Ebû Sele-mete'bnî Abdirrahmân'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdu... demis. Bekr'in hadisinde ise Ebû Hüreyre, ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} 'i söyle buyururken isitmis (denilmisdir.) Efendimiz :
«Söyleyin bakalim birinizin kapisinin önünden bir nehir aksa, günde bes defa o nehirde yikansa (vücûdunun) kirinden brr sey kalir mi?»buyur-
muslar. Ashât):
— Hayir, Onun kirinden hiç birsey kalmaz! demisler. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«iste bes vakit namazin misâli budur. Onlarla Allah günahlari yok eder.» buyurmuslar.

284- (668) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe île Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir (yâni Ibni Abdillâh)'dan naklen rivayet etti. Câbir söyle demis:
Resûlülîah (Saliallahü A leyhi ve Seîlem) :
«Bes vakit namazin misâli, birinizin kapisi önünden gürülgürül akan ve içinde her gün bes defa yikandigi bir nehir gibidir.» buyurdular.
Ravî demis ki: Hasen: Bu kir nâmina ne birakir? dedi.
Hz. Ebû Hüreyr.e 'den rivayet olunan ikinci hadîsi Buhâri «Mevâkîtü*s - Salât» bahsinde; Ti rraizî «Emsal» de; Nesâî de «Namaz» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Gerek Ebû Hüreyre hadîsinde, gerekse ondan sonraki Câbir hadîsinde namazlar temsîl sureti ile anlatilmisdir.
Ibnü'l - Arabî diyor ki: «Bu temsilin vechi sudur : Insan hissî olan pisliklerle kirlenir ve gerek bedeni, gerekse elbisesi pislenir de, onu bol su ile nasil yikarsa bes vakit namaz da öyledir. Bunlar kul'u, günah, kirlerinden temizler. O derece ki yok etmedik, keffâret olmadik hiç bir günah birakmazlar.»
Buradaki rivayetler mutlak olduklari için küçük ve büyük bütün günahlara sâmil gibi görünür. Çünkü «Hatâya» lâfzi küçük günahlara oldugu gibi büyük günahlara da itlak olunur. Ancak imam Müslim 'iri, Hz. Ebû Hüreyre 'den merfu olarak rivayet ettigi bir hadîs buradaki günahlardan yalniz küçüklerinin kasdedildigini beyân etmisdir. Mezkûr hadîsde :
«Bes vakit namaz, büyük günahlardan kaçinildigi müddetçe kendi aralanndaki günahlara keffârefdir.» denilmektedir.
Ibni Battal, babimiz hadîslerinden hassaten küçük günahlar kasdedildîgi anlasildigini söylüyor. Çünkü Resul-i Ekrem (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) günahlari kire benzetmisdir. Hâlbuki kir, ondan daha büyük yara ve berelere nisbetle küçükdür.
Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: Küçük günahlarin keffâreti, büyük günahlardan korunmak oldugu nass-i Kur'ân ile sâbitdir. O hâlde bes vakit namaz neye keffâret olacakdir?
Cevap: Büyük günahlardan kaçinmak ancak bes vakit namazi kilmakla tamam olur. Bes vakit namazini kilmayan bir insan büyük günahlardan sakinmis olmaz. Zîra namazi terk etmek büyük günahlardandir. Binaenaleyh büyük günahlarin, küçüklerine keffâret olabilmesi bes vakit namazi kilmaya baglidir.

285- (669) Bize Ebû Bekir b. EM Seybe ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Biae Mu-hammed b. Mutarrif, Zeyd b. Eslem'den, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber (Salîaîlahü Aleyhi ve Selîem) 'den naklen haber verdi. Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ye Sellem):
«Her kim sabahleyin yahut aksamleyin mescide giderse; her aksam, sabah gittikçe Allah, ona cennette bir misafir ikrami hazirlar.» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhar î «Ezan» bahsinde tahrîc etmisdir.
Ulemâ «Gadâ» ve «Râha* kelimelerinin mânasi üzerinde ihtilâf etmislerdir. Bu ihtilâflardan anlasildigina göre

sabandan, günesin zevaline kadar olan yürüyüse araplar «Güdüv»; günesin zevalinden, gecenin evveline kadar devam eden yürüyüse de «Ravâh» derler. Bu iki kelime mecazen «Gidip geldi» mânâsinda da kullanilirlar. Burada onlardan murâd muayyen olan iki vakit yani aksamla sabah degil bütün namazlara devamdir.
«Nüzul» gelecek misafire yapilan hazirlik ve onu agirlamak için hazirlamak için hazirlanan esyadir.

52- Sabah Namazindan Sonra Namazgahinda Oturmanin ve Mescidlerin Faziletleri Babi

286- (670) Bize Ahmed b. Abdiliâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) Bize Zütieyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Simâk rivayet etti. H.
Bize Yahya b. Yahya dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. Dedi ki: Bize Ebû Hay seme, Simâk b. Harb'dan naklen haber verdi. Simâk söyle demis: Câbir b. Semura'ya:
— Sen Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber otururmuy-dun? dîye sordum. Câbir:
— Evet (Hem de) çok!.. Resulü! I ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah yahut gadât namazini kildigi namazgahindan, günes doguncaya kadar kalkmazdi. Günes dogdugu zaman kalkardi (Bu müddet zarfinda) ashabi ile konusurlardi. Bazen câhiliyet devri islerine dalarlar da ashâb güler; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de tebessüm buyururdu.» dedi.

287- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Vekî', SüîyânMan rivayet etti.
Ebû Bekir dedi ki : Bize Muhammed b. Bisr de, Zekeriyyâ'dan rivayet etti. Bunlarin ikisi de Simâk'dan, o da Câbir b. Semura'dan naklen rivayet etmislerdir ki, Pey^gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazim kildigi vakit günes iyice doguncaya kadar namazgahinda otururmus.

(...) Bize Kuteybe ile Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebü'l Ahvas rivayet etti. H.
Bize Ibnüi - Müsennâ ile îbni Bessâr dahî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. BBualann ikisi de Simâk'dan bu isnâdla rivayet etmisler; fakat «iyice» kelimesini söylememislerdir.

288- (671) Bize Harun b. Mâ'rûf ile Ishâk b. Mûsâ el - Ensârî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Enes b. lyâz (Harun'un rivayetinde: bana îbni Ebî Zübâb rivayet etti; Ensârî'nin rivayetinde ise: Bana El - Haris rivayet etti; denilmisdir.) Ebû Hüreyre'nin âzâdlisi Abdurrahmân b. Mihrân'dau, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûiüllah {Sallallahü A leyhi ye Seilem) :
«ÂÜIâh'a en makbul beldeler, o beldelerin mescidleridir. En sevimsiz beldeler de, o beldelerin çarsi fa ridft1.» buyurmuslar.
Ashâb-i kirâm'in câhiliyet umuruna ait, mahabbete dalmalari eski milletlerin târihine âid seyler konusmakdan ibaretti. Günes doguncaya kadar sabah namazi kilman yerde oturmak ve iyice yükselip nafile ibâdet zamani gelince, o ibâdete baslamak müstehabdir. Ashâb-i kirâm'm konusmalari nafile ibâdet zamanindan öncedir. Çünkü o zaman mahabbete dâl-mâk mekrûhdur.
Bu hadîs gülmekle, tebessüm etmenin caiz olduklarina delildir. îkin-ci hadîsde, Allah indinde en 'makbul yerlerin mescidler oldugu bildiriliyor. Kaadî Iyâz'a göre, onlarin makbul olmasina sebep ihlâs ve takva üzere bina edilmeleridir. En sevimsiz yerlerin ise çarsi ve pazarlar olmasi, o yerlerde sirf dünyâ için çalisildigi Allah Teâlâ zikredilmedi-gi, yalan.yere yömîri etmek suretiyle insan aldatildigi içindir.
Allah'in muhabbet ve bugzu,' hayir ve serrin irâdesi yahut bunlara yaratmasidir. Yâiiî mahabbetinden murâd, bâzi kimseleri mes'ûd halk etmesi; bugzundan murâd da bir takimlarini saki yaratmasidir, Mescidler, Allah Teâlâ'nm rahmetinin indigi yerlerdir. Çarsi ve pazarlar ise bunun aksinedir.

53- Imamete En Layik Olan Kimse Babi

289- (672) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebü Av an e, Katâde'tien, o da Ebû Nadra'daa, o da Ebû Saîd-i HudrS'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûiiiiüaii (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
KNamuz. ksIacak kimsebr, uç kisi olursa, biri kendilerine imam olsun! Onlarin Imamliga en layik olani, en iyi okuyanidir.» buyurdular.

(...) Bize Muhammed b. Bessâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid-i Ahmer, Saîd b. Ebî Arûbe'den rivayet etti. H.
Bana Ebû Gassân El-Mismaî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz — ki Ibni Hisâm'dir.— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana, babam rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi Katâde'den bu isnâdla, bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

(...) Bize Muhammed b. El - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Salim b, Nûh [113] rivayet etti. H.
Bize Hasen b. îsâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Mübarek rivayet etti. Bunlar hep birden, Cüreyrî'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den, o da Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

290- (673) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Saîd-i Esecc, ikisi birden Ebû Hâlid'den rivayet ettiler. Ebû Bekir dedi ki: Bize Ebû Hâ-lid-i Ahmer, A'mes'den, o da Ismail b. Recâ'dan, [114] o da Evs. b. Dam'ac [115] 'dan, o da Ebû Mes'ûd-u Ensârî'den naklen rivayet etti, Ebû Mes'ûd söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Cemaata, Allah'in kitabini en iyi okuyanlari imam olur. Eger okuma hususunda müsâvî iseler, sünneti en iyi bilenleri; sünnet hususunda da müsâvî iseler hicret itibâri ile en kidemlileri; hicret hususunda da müsâvî iseler, islâmiyet'i kabulde en kidemlileri imam olur. Sakin birinin hâkim oldugu yerde, baska biri ona imam olmasin! Ve hiç bir kimse baskasinin e-vinde onun izni olmaksizin yaygisinin üzerine oturmasin!» buyurdular.
Ebû Saîd-i Esecc, kendi rivayetinde «silmen» (Islama giris) yerine «sinnen» (yasça) demisdir.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye rivayet etti. H.
Bize Ishâk da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr ile Ebû Muâviye haber verdiler, H.
Bize Esecc dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Fudayl rivayet etti. H.
Biae Ibni Ebî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân rivayet etti. Bu râvîlerin hepsi A'mes'den, bu isnâdla; bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

291- (...) Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Ibntil - Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer, Su'be'den, o da Ismail b. Recâ'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Ben, Evs b. Dam'act söyle derken isi t di m : Ben Ebû Mes'ûd'u sunu söylerken dinledim: Bize
Resûlüllah (Saltalîahü Aleyhi ve Sellem) :
«Cemaata, Allah'in kitabini en iyi okuyanlari ve okuma hususunda en kidemlileri imam olur. Eger okumalari müsavi ise, onlara hicret hususunda en kidemlileri, imam olsun! Hicret hususunda da müsavi iseler yas'ça en büyükleri imom olsun! Sakin bir kimseye evinde ve idaresi altinda bulu nen yerde Imamlik yapma! Onun evinde yaygisi üzerine de oturma! Ancak sana izin verirse yahut onun izni ile otururs an, o baska!»buyurdular.
Bu hadîsi Buhari 'den mâda bütün Kütüb-i Sitte sahihleri «Imamet» bahsinde tahrîc etmislerdir. Onu îbni Hibban ile Hâlemim dahi rivayet etmislerdir. Yalniz Hâkim «Sünneti en iyî bilenleri» yerine «En fakîh olanlari.»

demisdir, Fakîh tâbiri lâfiz itibâri ile ga-rîb ise de isnadi sahihdir.,

Hanefîler'e göre, bir cemâatin içinde imamliga en lâyik olanlar, sünneti en iyi bilenleridir. Eger bu husûsda müsavi olurlarsa Allah'in kitâ-Dini en iyi okuyanlari; bunda da müsâvî olurlarsa en ziyâde vera've takva sahibi olanlari; bunda da müsâvî olurlarsa en yasli olanlari imam olur.

Vâkiâ hadîsde ilk aranacak vasfin en iyi okumak olduguna isaret buyurulmussa da ashâb-i kiram zamaninda en iyi Kur'ân okuyanlar ayni zamanda dînin ahkâmini en iyi bilenlerdi. Sonralari hâl degismisdir. Onun için Hanefîyye ulemâsi sünneti yâni ahkâmi en iyi bilenin imamliga en lâyik oldugunu söylemislerdir. Bununla beraber imam. Ebû Yûsuf-cîan bir rivayete göre en iyi Kur'ân okuyan imamliga en lâyik olan. kimsedir.

Sâfiîler'le Mâlîkîler'e göre hükümdar veya onun naibi olan vâlî v.s. gibi kimselerin onlardan daha erbabi bulundugu hâlde imam olmalari mendûbdur. Ondan sonra sira maasli imama gelir; o da yoksa ev sahibine gelir; o da lâyik degilse cemâat aralarindan en fakîh olanini seçerler. Çünkü namazda lâzim olan kiraat mikdâri ma'lûm ve mazbûtdur. Onu herkes bilir. Fikih mes'eleleri ise her kesin bilecegi sekilde mazbut degildir. Bazen namazda Öyle hâl ariz olur ki, o hâl karsisinda dogru yolu ancak ser'î mesaili iyi bilen kimse bulabilir. Bundan dolayidir ki, Peygamber (Sallallahu Aleyhi ve Se'tlem) namazda imam olmak üzere ashabi arasindan Ebû Bekir (RadiyaUahû anh) \ seçmisdir. Hâlbuki ashâb içersinde Hz. Ebû Bekir 'den daha. güzel Kur'ân-i Kerîm okuyanlar bulundugunu bizzat Resûlüllah (Saltailahü Aleyhi ve Sellem) beyân etmisti.

Nevevi'nin beyânina göre Sâfiüer'den bâzilari veya' sahibini fakih ile en iyi Kur'ân okuyana tercih etmislerdir. Çünkü imamlikdan. maksad, herkesden ziyâde vera' ve takva sahibi kimselerle hâsil olur.

Vera' ile takva arasinda fark vardir. Takva: Haram olan seylerden sakinmakdir. Vera' ise, haramdan mâda süpheli olan seylerden bile sakinmakdir.

Hanbelîler'e göre imamliga en lâyik olan, fikhi en iyi bilen ve Kur'ân'i en iyi okuyandir. Bu husûsda müsâvî olurlarsa Kur'ân'i en iyi okuyan tercih edilir.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imam seçilecek kimselerin, sünnet ilmi hususunda da müsâvî olurlarsa hicret hususunda kidemli olani geçirilecegini beyân etmisdir.

Cumhûr-u ulemâya göre hicret kiyamete kadar devam edecekdir. Gerçi bir hadîs-i serifde: «Mekke'nin fethinden sonra hicret yokdur.» buyurulmusdur. Fakat bundan niurâd bilumum her yer'den hicret degil «Mekke'den hicret yokdur.» demekdir. Çünkü fetihden sonra Mekke de-islâm diyari arasina katilmisdir. Yahut bu hadîsdea murâd: «Mekke'nin fethinden önceki hicret gibi faziletli hiç bir hicret yokdur.» demekdir. îs-te imam seçilecek kimseler hicret hususunda da müsavi olurlar meselâ biri eski muhacirlerin ogullarindan, digeri yani muhacirlerden olursa, eski muhacirlerin oglu tercih edilir.

Bu husûsda da müsâvî iseler, hadîsin bir rivayetine göre islamiyeti kabulde en kidemli; diger rivayetine göre yas'ça en büyük olan tercih edilir.

Hadîsin bir rivayetinde :

«Sakin birinin hâkim oldugu yerde, baska biri ona imam olmasin!..»,

diger rivayetinde :

«Sakin bir kimseye evinde ve idaresi altinda bulunan yerde imamlik etme!..» buyurulmusdur. Ulemâ bu husûsda sunlari söylemislerdir: «Ev sahibi, bir meclîsin hâkimi ve mescidin imami, imamlik hususunda baskalarindan evlâdirlar. Velev ki baskalari fikih, kiraat, vera' v.s. hususunda onlardan evlâ olsun.

Ev sahibi isterse imam olur; dilerse imamete baskasini geçirir. Bu husûsda söz onundur.

Ulemâdan bâzilari : «Hükümdar veya onun yerini tutan vali v.s. gibi biri geldigi zaman ev sahibine ve mahalle imami gibi kimselere tercih edilir. Çünkü onun vilâyeti umûmidir. Ev sahibinin kendinden daha faziletli birine izin vererek onu imamete geçirmesi müstehâbdir.» demislerdir.

«Tekrime» dösekT minder, posteki ve emsali yaygilardan ev sahibine tahsis edilenidir.

Imamliga kimin tercih edilecegi hususunda her mezhebin, kendine göre tafsilâti vardir. Bunlar fikih kitaplarindan ögrenilebilir.

292- (674) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismâîl b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi kî} Bize Eyyûb, Ebû Kilâbe'den, o da Mâlik b. Huveyris'den naklen rivayet etti. Demis ki: Biz delikanli, yasça bIribirimize yakin bir takini gençler Resûlüllah (Salîaîîahü Aleyhi ve Seilem) 'e geldik d£ onun yaninda yirmi gece kaldik. Resûlüîlah (SailaUahü Aleyhi ve Seilem) pek merhametli ve nâzik idi. Ailelerimizi özledigimizi anlayinca bize ailelerimizden kimleri biraktigimizi sordu. Biz de kendisine haber verdik. Bunun üzerine :
«Aileleriniz nezdine dönün de, onlarin arasenda kaim! Hem onlara ögretin! kendilerine emir verin! namaz vakti gelince Içinizden biriniz size ezan okusun; sonra en büyügünüz size imam olsun!» buyurdular.

(...) Bize Ebü'r-Rabî' Ez-Zehrânî ile Halef b. Hisâm rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Hammâd, Eyyûb'dan bu isnâdla rivayet etti.

(...) Bize bu hadîsi îbni Ehî Ömer de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Afc-dülvahhâb. Eyyûb'dan rivayet etti. Demis ki : Bana Efcû Kilâha söyledi. (Dedi ki) : Bize Mâlik b. Huveyris Ebû Süleyman rivayet etti. Dedi ki : Ben. bir takim kimseler arasinda Resûlüllah (Saliallahu Aleyhi ve Seilem) e geldim. Yasça hepimiz birbirimize yakin gençlerdik...
Ve buradaki râvîleiin ikisi de hadisi tbni Uleyye hadîsi tarzinda rivayet etmislerdir.

293- (...) Bize Ishâk b. Ibrâhîm El - Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb Es - Sekafî, Hâlid-i Hazzâ'dan, o da Ebû Kilâbe'den, o da Mâlik b. Huveyris'den naklen habr verdi. Mâlik söyle demis: Ben ve bir arkadasim, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldik. Onun yanindan dönmek istedigimiz vakit, bize sunu buyurdular :
«Namaz vakti geldimi ezani okuyun! sonra ilcaamet geririnI ve yasça daha büyük olaniniz, size imamlik yapsin!»

(...),Bu hadîsi bize, Ebû Saîd-i Esecc dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs (yâni Ibni Giyâs) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid-i Hazza' bu is-nâdla rivayet etti. O: «Hazza' dedi ki : Bu iki genç kiraat hususunda da birbirine yakin idiler.» cümlesini ziyâde etmisdir.
Bu hadîsi Buhâirî «Namaz» bahsinin müteaddid yerlerinde, «Ki-tâbü'I - Edeb» ve «Kitâbü'l - Cihâd» da; Ebû Dâvûd, Tirimizi, Nesâî ve Ibni Mâce «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Mâlik b. Huveyris (Radiyaliahû anh) ile birlikde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelen gençler Benû Ley s b. Bekr kabilesine mensûbdurlar.
Bu hadîsin muhtelif rivayetleri vardir. Bunlarin bâzisinda: «Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'e sefere çikmak isteyen iki kimse geldi.» deniliyor; diger bâzilarinda :
«Aileleriniz nezdine dönün de, onlarin arasinda kalin! Hem onlara ögretin ve emredin;» buyurdu. Belledigim yahut belleyemedigim bir çok seyler daha söyledi ve :
«Benim nasil kildigimi gördünüzse, siz de öyle kilin!» buyurdu.» denilmektedir. Daha baska ibare degisiklikleri de vardir. Onun için Kurtubi: «Bu müteaddid lâfizlarin ayri ayri iki hey'ete söylenmis oîmasi yahut bir hey'ete söylenmis de nakil tekrarlanmis olmasi muhtemeldir.» demisdir.

Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serif, cemaatla namaz kilmak için ezan okumayi emretmektedir. Bu emir misafire ve misafir olmayana sâmildir. Ata 'dan mâda bütün ulemâya göre yolcunun ezan okumasi müstehabdir. Atâ'-ya göre ise ezan okumak müsfehab degil; farzdir. Ata' ezan ve ikaa-metsiz kilinan namazin tekrar kilinmasi lâzim geldigine kaaildir.
Mücâhid'e göre de öyledir. Hattâ onlarca bir kimse ikaamet getirmeyi unutursa; namazim yeniden kilar. Atâ' ile

Mücâhid'in delilleri babimiz hadîsinin zahiridir.
Bâzilari : «Hadîsin zahirî mânâsini icmâ-i ümmet degistirmisdir. Onun için ezan ve ikaamet vâcib degildir.» demislerdir. Fakat bu söz itiraz ile karsilanmisdir. Çünkü Taberî'nin rivayetine göre imam Mâlik: «Ezani terkeden namazi yeniden kilar.» demisdir. Imam Mâli k'in meshur kavline göre ezan okumak müstehabdir. Yine imam Mâlik'-den bir rivayete göre, yolcuya ezan yokdür.
Dâvûd-u Zahirî, yolcuya ezan okumanin vâeib olduguna kaaildir. Ulemâdan bir cmâata göre yolcu ezan ve ikaamet mes'elesinde muhayyerdir. Isterse okur; istemezse okumaz. Bu kavil Hz, Alî (Radiyaiîahû anh) 'dan rivayet olunmusdur. Urve ile Süfyân-i Sevrî ve Ibrâ-hîm Nehaî 'nin mezhepleri de budur.
Bâzilarina göre yolcunun sâdece ikaamet getirmesi kâfidir. Bu kavil Mekhûl, Hasan-i Basrî ve Kaasim 'den rivayet olunmusdur. Abdullah b. Ömer (Radiyaliahû anh) seferde, sabah namazindan baska bütün namazlar için ikamet getirir; sabah namazina ise ezan dahi okurmus.
Hanefîler'den Kaadîhân: «Bir adam seferde veya evinde ezan ve ikaametsiz namaz kilsa mekruh islemis olur. Ama kerahet yalniz misafire mahsûsdur. Evinde kilana efdal olan ezan okuyup ikaamet getirmesidir. Tâ ki kildigi namaz cemâat hey'etinde olsun!..» demisdir.
Kurtubî'ye göre, ResûIüHah (Saîlaîîahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Sonra size yasça büyük olaniniz imamlik etsin!» hadîsi bu iki zâtin imamlik sartlari hususunda müsâvî geldiklerine ve birini yas itibâri ile tercih ettigine delildir. Filhakika o Iki zât yasdan baska bütün hasletlerde müsâvî idiler. Çünkü brâber hicret etmis; beraber müslüman olmus; ve yine beraberce yirmi gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seitem) 'in sohbetinde bulunmuslardi.
2- Hadîs-i serif «Imamlik, müezzinlik'den efdaldir.» diyen Hanefî-ler'in delîllerindendir. Çünkü îtesûlüllah (Saîiallahii Aleyhi ve Sellem) imamligi yasça büyük olana tahsis buyurmusdur.
3- Cemâaatm bir kisiden ibaret olmasi caizdir. Bu husûsda icma-i müslimîn vardir.
4- Hadîs-i serif, hazarda ve seferde ezân'a devama tesvik etmektedir.
5- Ezan ile cemâat yolculara da mesrû'dur.

54- Müslümanlarin Basina Bir Musibet Geldigi Zaman Bütün Namazlarda Kunut Yapmanin Müstehab Olusu Babi

294- (675) Bana Ebû't - Tâhir iîe Harmeletü'bnü Yahya rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Yezîd'den, o da Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Demis kî: Bana Saîd b. El - Müseyyeb ile Ebû Selemete'bnü Ahdirrahmân b. Avf haber verdiler ki onlar da Ebû Hüreyre'yi söyle derken isitmisler;: Resûlüliah (Saîiallahii Aicylii ve Selletn) sabah namazinin kiraatini bitirip; tekbîr aldigi ve basini kaldirdigi zaman: «Semiallahu Ii men hamideh. Rabbena ve leke'l-hamd.» (Allah, kendisine hamd edenin hamdini kabul eder. Ey Rabbimiz! Hamd de sana mahsûsdur.) der: sonra ayakta iken sunlari okurdu:
«Allah'im! Veltd b. Velid'I, Setemetü'bnü Hisâm'i, Ayyas, b. Ebî Rabia'-yi ve mü'rninlerin zayif olanlarini kurtar! Yâ Rabbî, Mudar kabilesine olan siddet ve baskini arttir! Bunu onlara Yûsuf'un kitlik yillari gibi yap! Allah'im, Lihyân, Ri'l ve Zekvân ile Aitâh ve Resulüne isyan eden U say ye kabilelerine lanet eyle!»
Sonra (sana bu isde hiç bir vazife düsmez. Yâ Allah Teâlâ onlarin tev-besini kabul edecek yahut kendilerini azâb eyleyecekdir. Çünkü hakki ile zâlimler ancak onlardir.) [116] âyet-i kerimesi indirilince bu kur.û*dan vazgeçtigini duyduk.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amrü'n - Nâkid da rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Ibni Uyeyne, Zûhrî'den, o da Saîd b. El -Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (SaUallahü A ieyhi ve Sellem) 'den naklen :
«Bu yillari onlara Yûsuf'un yillari gibi yap!» cümlesine kadar rivayet etti. Sonunu söylemedi.

295- (...) Bize Muhammed b. Mihrân Er - Râzî rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Velîd b. Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Evzâi, Yahya b.

Ebî Kesîr'den, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti. Ebû Seleme ile arkadaslarina da Ebû Hüreyre rivayet etmis ki Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bir ay müddetle, bir namazda rükû'dan sonra kunût yapmis :
«Sem ia'Ilâ hu lIrnen hamideh» dedigi vakit (yaptigi) kunût un da :
«Allah'im, Velîd b. Velîd-i kurtar! Allah'im, Selemetü'bnü Hisâm'i kurtar! Allah'im, Ayyas b. Ebî Rabîa'yi kurtar! Allah'im, mü'minlerin zayif o-lanlarini kurtar! Allah'im, Mudar kabilesi üzerine olan siddet ve baskini arttir! Allah'im, bunu onlarin üzerine Yûsuf'un kitlik yillari gibi yap!» derdi.
Ebû Hüreyre demis ki: Bir müddet sonra Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu duayi biraktigini gördüm. Ve: «Zannederim Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bunlarin lehine duayi da birakti.» dedim.
— Onlari görmüyormusun hep gittiler... denildi.

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Muhammed [117] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seybân, Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti. Ebû Seleme'ye de, Ebû Hüreyre haber vermis ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yatsi namazini kilarken «semia'llâhu Hmen hamîdeh» dedigi zaman arkasindan, secdeye gitmezden önce :
«Allah'im, Ayyas b. Ebî Rabîa'yi kurtar!..» dermis. Sonra râvî, Evzâî'-nin hadîsi gibi rivâyetdev bulunarak: «Yusuf'un kitlik yillari gibi.» irâdesine kadar varmis; ondan sonrasini zikretmemis.

296- (676) Bize Muhammed b. El - Müsennâ rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Muâz b. Hisâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti. Demis ki: Bize Ebû Selemete'bnü Abdirrahmân rivayet etti. O da Ebû Hüreyreyi söyle derken isitmis: «Vallahi ben sizi behemehal Resûlüllah (SeUlallahü A Ieyhi ve Seîlem) 'in namazina yaklastiracagim!»
Ebî Hüreyre ögle, yatsi ve sabah namazlarinda kunût okur; mü'min-lere rîuâ, kâfirlere lanet edermis.

297- (677) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Mâlik'e, Is-hak b. Abdillâh b. Ebî Tâ Iha'dan dinledigim, onun da En es b. Mâlik'den rivayet ettigi su hadîsi okudum: Enes demis ki: «Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) Bi'r-i Maûne ricalini öldürenler aleyhine otuz sabah beddua etti. (Bu meyânda) Ri'l, Zekvân ve Lihyân ile Allah ve Resulüne isyan eden Usayye kabilelerine bedduada bulunuyordu.
Enes demis ki: «Bi'r-i Maûne'de öldürülen zevat hakkinda Allah Aze ve Celi, Kur'ân indirdi. Biz, onu bilâhare nesh edilinceye kadar (kavmi-. mize haber verin ki, Biz Rabbimize kavustuk. O bizden razi oldu; biz de ondan razi olduk.) diye okuduk durduk.

298- (...) Bana Ainrü'n - Nâkid ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler, ki: Bize tsmâil, Eyyûb'dan, o da Muhammed'den naklen rivayet etti. Muhammed söyle demis: «Enes'e: Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seîlem) sabah namazinda hiç kunut okudumu?» dedim, Enes':
— Evet, rükûMan sonra bir kaç zaman!..» cevâbini verdi.

299- (...) Bana Ubeydullah b. Muâz El - An beri ile Ebû Küreyb, Ishâk b. Ibrahim ve Muhammed b. Abdil'a'lâ rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Müâz'indir. {Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman, babasindan, o da Ebû Miclez [118] 'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. (Enes söyle demis): Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ay sabah namazinda rükû'dan sonra kunût yapti. Ri'l, ve Zekvân kabileleri aleyhine beddua ediyor ve :
«Usayye, Allah ve Resulüne isyan etti.» diyordu.

300- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize, Ene,s b. Sîrîn, Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ay müddetle sabah namazinda rükû'dan sonra kunût yapmis; Benî Usayye'ye beddua etmisdir.

301- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ebû Muâviye, Âsim'dan, o da Enes'den naklen rivayet etti. Demis ki TEnes'e, Kunût'un rükû'dan öncemi, sonra mi oldugunu sordum; Enes:
— Rükû'dan önce idi... cevâbini verdi. Ben:
— Bâzi insanlar -Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in rükû'dan sonra kunût yaptigini söylüyorlar da...» dedim. Bunun üzerine Enes:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ancak bir ay kunût yapmis-dir. Ashabindan Kurrâ' denilen bir takim zevati Öldüren bâzi kimseler aleyhine beddua ediyordu.» dedi.

302- (...) Bize Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyâa, Âsim'dan rivayet etti. Demis ki:-Ben, Enes'i söyle derken isittim: «Ben, KesûlüMah (Saiîaîîahü Aleyhi ve Selîem) fin Bi'r-i Maûne vak'asimn oldugu gün vurulan yetmis sahâbîye yandigi kadar hiç bir seriyyeye yanip yakildigini görmedim. Onlara Kurrâ' derlerdi. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selletn) bir ay onlarin kaatillerine beddua etti durdu.

(...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs ile tbni Fu-dayl rivayet ettiler. H.
Bize îbni Ebî Ömer de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize .Mervân rivayet etti. Bunlar hep birden Âsim'dan, o da Enes'den, o da Peygamber (SaIlallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bu hadisi biribirinden ziyâdeli olarak rivayet etmislerdir.

303- (...) Bize Amrü'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esved b. Amir [119] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Katâde'den o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bir ay kunût yapmis Allah ve Resulüne isyan eden Ri'l, Zekvân ve Usayye kabilelerine bedduada bulunmusdur.

(...) Bize Amrü'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Esved b. Amir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Mûsâ b. Enes'den, o da Enes'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin benzerini haber verdi.

304- (...) Bize Muhammed b. El - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân rivayet etti. (Dt-di ki) : Bize Hisâm, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) arap kabilelerinden bâzilari aleyhine bir ay kunûtda bulunmus, sonra bunu terketmis.

305- (678) Bize Muhammed b. El - Müsennâ ile Ibni' Bessâr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : BIze Su'be, Amr b. Murra'dan rivayet etti. Demis ki: Ben Ibni Ebî Leylâ'dan dinledim. Dedi ki: Bize Berâ' b. Âzib rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü
Aleyhi ve Selle m) sabah ve aksam namazlarinda kunût yaparmis.

306- (...) Bize Ibni NÜmeyr rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize, babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sü'fyân, Amr b. Murra'dan, o da Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan, o da Berâ'dan, naklen rivayet etti. Berâ': «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah ve aksam namazlarinda kunût yapti.» demis.

307- (679) Bana Ebû't - Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh El. Misrî rivayet etti. Dedi ki : Bize Ibni Vehb, Leys'den, o da Imrân b. Ebî Enes'den, [120] o da Hanzaletü'bnü Alî'den, [121] o da Hufâf b. îmâ' El - Gifârî'den [122] naklen rivayet etti. Hufâf söyle demis: Bir namazda Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Rabbî! Benû Lihyân, Ri'l, Zekvân ile Allah ve Resulüne isyan eden Usayye'ye lanet et. Giffâr'a Allah magfiret eylesin! Eslem'e de Allah selâmet versin!» buyurdular.

308- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve Ibni Hucr rivayet ettiler. Ibni Eyyûb dedi kî: Bize Ismail rivayet etti. Dedi ki: Bana, Mu-hammed —ki Ibni Amr'dir.— Hâlid b. Abdillâh b. Harmele [123]!den, o da Haris b. Hufâf'dan naklen haber verdi ki; Haris söyle demis: Hufâf b. îmâ' dedi ki: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) rükû' etti, sonra basini kaldirarak :
«Giffâr'i, Allah magfiret eylesin! Eslem'e de Aüâh selâmet versin! U-sayye ise Allah ve Resulüne isyan etmisdir. Yâ Rabbî! Benû Lihyân'a lanet eyle! Ri'l ile Zekvân'a da lanet eyle!» dedi. Sonra secdeye kapandi.
Hufâf : «Kâfirlere lanet iste bu yüzden mesru' kilindi.» demis.

(...) Bize Yahya b. Eyyûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail rivayet etti. Dedi ki : Bana, bu hadîsi Abdurrahniân b. Harmele, Hanzaletü'bnü
Aliy b. Eska'dan, o da Hufâf b. îmâ'dan naklen yukariki hadîs gibi habei verdi. Yalniz o: «Kâfirlere lanet iste bu yüzden mesru' kilindi.» demedi.
Babimizin "Ebû Hüreyre hadîsini Buhârî «Ezan», «Daa-vât» ve «Tefsir» bahsinin Sûre-i Nisa' tefsirinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Namaz» bahsinde tahrîc ettikleri gibi Enes (Radiyallahû anh) hadîsini dahî Buhârî «Kitâbü'1-VItr» in bir kaç yerinde, «Cizye», «Cenâiz», «Megâzî» ve «Istiskaa» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Namaz» bahsinde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Görülüyor ki iman Müslim, bu bâbm hadîslerini Ebû Hüreyre, Enes, Berâ' b. Ezib ve Hufâf b. îmâ (Radiyallahû anhûm) hazerâtmdan rivayet etmisdir. Rivayetlerin mecmun-dan alnasiliyor ki «Bi'r-i Maûne» vak'asi dolayisi ile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) bir ay müddetle sabah namazinda bâzi arap kabilelerine beddua etmis; ondan sonra bu isden vazgeçmisdir.
Bi'r-i Maûne vak'asr su'dur: Hicretin dördüncü yilinda Ebû Berâ' Âmîr b. Mâlik El-Kilâbî, mensûb bulundugu Ki1âb kabilesi arasinda irsâd'dâ bulunmak üzere birkaç kisi göndermesini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den recâ etmis. Fahr-P Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz :
«Ben, NecId havalisinden endîse ederim; Ben ashabimin hayâtindan mes'ûlüm.» diyerek; bu teklîfi kabul etmek istememisdi. Çünkü Âmir b. Tufey1, Resûlüllah .(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e :
«Çöller senin; sehirler bizim olsun!» demisdi. Fakat Ebû Berâ' te'mînâtda bulundugu için neticede Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensâr-i kiramdan yetmis kisiyi, oraya göndermeye razi oldu. Bu zevat Zühd-ü Takvâ'nm timsâli idiler. Gündüzün odun toplar; aksamleyin satarlar, maisetlerini bu suretle te'mîn ederlerdi. Hepsi Ashâb-i Sof-fa'dan idiler. Kendilerine «Kurrâ» denirdi.
Bunlar Eesûlülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emri üzerine yola revân oldular. Reisleri Münzir b. Amr 'di. «Bi'r-i Maûne» denilen yere vardiklari zaman orada durmuslar; içlerinden Hirâm b. Mi1hân'a, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mektubunu vererek onu Âmir b. Tufeyl'e göndermislerdi. Âmir, mektubu okumaya bile lüzum görmiyerek hemen Hirâm'i öldürmüs kendisine mücavir yasayan Ri'l, Zekvân ve Usayye kabilelerine haber göndererek derhâl toplanmalarim istemis; onlar da toplanarak Âmir'i beklemislerdi.
Beri tarafda Hiram b. Mi1hâni bekleyen ashâb, beklemek-den bücmislar, Âmir :in bulundugu tarafa dogru ilerlemisler. Fakat yolda-düsman tarafindan sarilarak sehid edilmislerdi. IçIerinden yalniz
Amr b. Ümeyye öldürülmemis, Âmir b. Tüfe yi onunla alay ederek:
«Annem bir köle âzâd etmeyi adamisti. Iste ben de seni âzâd ediyorum» demisdi. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) bu faciayi haber alinca fevkalade müteessir olmus; ömründe hiçbir hâdise onu bu kadar üzmemisdi.

Bu sebeple tam bir ay namazdan sonra bu zâlim kabileler aleyhine bedduada bulundu.
Babimizin birinci hadîsinde Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in, Velîd, Seleme ve Ayyâs (Radiyallahû anhûm) ile bîçâre mü'minlere duâ ettigi, Mudar kabilesi ile Benî Lihyân, Ri'l, Zekvân ve Usayye'ye bedduada bulundugu görülüyor.
Haklarinda hayir duada bulundugu zevatin birincisi: Ve1îd b. Velîd b. Mugîra 'dir. Bu zât meshur Hâ1yd b. Ve1îd'in kardesidir. Bedir harbinde henüz müslüman olmadan, müslümanlarin eline esir düsmüsdü. Fidye vererek esâretden kurtuldu ve müslüman oldu. Kendisine: «Mademki müslüman olacaksin neden fidye vermeden önce müslümanligi kabul etmedin?» diyenlere: «Zorla müsîüman oldum zannetmesinler diye; böyle yaptim» cevâbini vermisdi. Bir müddet Mek-kede birakildiktan sonra Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in duasi berakâti ile esâretden kaçarak Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanma geldi. Ve onun sagliginda Medine'de vefat etti.
Ikincisi Selemetü'bnü Hisâm 'dir. Bu zât Ebû Ceh1'in kardesidir. Islâmiyetin zuhurunu müteakip müslüman olmus ve Allah askina birçok iskencelere gögüs germisdir. Müsrikler, onun Medine'ye hicretine manî oldular. Zehebî 'nin beyânina göre Habesistan'a hicret etmis, sonra Mekke'ye dönmüsdür. Fakat müsrikler Medine'ye hicretine müsaade etmemisler; kendisine iskenceler yapmislardi. Medine'ye ancak Hendek harbinden sonra gidebildi.
Üçüncüsü Ayyas b. Ebî Rabîa 'dir. Bu zât dahi Ebû Cehi1'in anne bir kardesidir. Eskiden Müslüman olmus Mekke'de Ebû- Ceh1'in iskencelerine mâruz kalmisdi: Anlasiliyor ki mezhûr üç zât Mugîra'nm torunlaridir.
Hadîs-i serifde zayif müslümanlarin, bunlarin .üzerine atfedilmesi âmmi hâss üzerine atif kabîlindendir. Buhârînin rivayet ettigi bir hadisde Ibni Abbâs (Radiyalhhu enin : «Annem'le, ben de zayifîartlandik» demisdir.
Mudar b. Nizâr: Kurevs, Esed , ' HüzeyI ve Tenim gibi birçok kabileleri içine alan büyük bir oymakdir. Fahri Kâinat iSallaUahü Aleyhi ve Sellem) Kureys 'den olduguna göre o da Mudar'a mensûb demekdir. Böyle olmakla beraber oria. bedduada bulunmus ve bu kabile mensublarina Yûsuf (Aleyhisselâm) zamanindaki kitlik seneleri gibi uzun süren belâ, musibet ve mihnetler vermesini Cenâb-i Hak'dan niyaz eylemisdi. Çünkü Mudarlilar müslümanlara yaptiklari eza ve cefâlarla bu bedduayi hak etmislerdi.
Lihyân, Ri'l, Zekvân ve Usay ye küçük kabileler olup her biri Sü1eym'in bir dalidir. Âmir b. Tufeyl mel'-ûnu yetmis hafizi, bunlar vasitasi ile sehîd etmisdi.
Iste Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir ay müddetle sabah namazinin ikinci rek'âtinda; rükû'dan dogrulduktan sonra haklarinda beddua ettigi kimseler bunlardir. Sonra Resûlüllah (SüiuUalüI Aleyhi ve Sellem) teselli eden âyet nazil olunca bundan vazgeçmisdir. Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) 'in rivayetine göre Resûlüllah (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) bir müddet sonra H z. Ve1îd ile iki arkadasi nâmina yapmakta oldugu hayir ve necat duasindan da vazgeçmis; niçin vazgeçtigi sorulunca onlarin vefat ettiklerini bildirmisdir. Hadîsdeki:
«Onlari görmüyormusun hep gittiler!» ifâdesinden murad budur.
Hz. Enes hadîsi muhtelif sekillerde rivayet edilmisdir. Bu rivayetlerin bâzilarinda: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) otuz sabah Ri'l, Zekvân ve Usayye kabilelerine beddua ederek kunût duasi etti» denilmekte; diger bâzilarinda otuz gün yerine «bir ay»; bir takimlarinda «yirmi gün.» rükû'dan evvel beddua ettigi bildirilmektedir. Hâlbuki babimizin Enes (Radiyallahû anh) /rivayetinde kunût'un, rükû'dan az sonra yapildigi beyân edilmisdir. Bu sebeple Enes hadîsinin iki vec-hinden biri ile istidlal caiz degildir. Çünkü kunût'un, rükû'dan evvel yapildigina Hz. Enes hadîsi Ile istidlal eden bir kimseye hasmi tarafindan yine Enes (Radiyallahû anh) hadîsi ile istidlal edilerek rükû'dan sonra yapildigini isbât mümkün olur.
Babimizda (304) numara ile yine Hz. Enes 'den rivayet edilen bir hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir ay kunût duasi etti; sonra onu terketti.» denilmektedir. Bu had^s vaktiyle kunût'un farz namazlarda yapildigini, sonradan nesh edildigini gösterir.
Ulemâ kunût'un, rükû'dan Öncemi, sonra mi vapildiginda ihtilâf etmislerdir. Imam A'zam'a göre rükû'dan önce

yapilmisdir. Bu kavli Ibni Münzir: Ömer, Alî, Abdullah b. Mes'ud, Ebû Mûsael-Esarî, Berâ b. Âzib, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Enes b. Mâlik, Ömer b. AbdilâzIz ve Ubeydetü's-SelrnânI (Radiyallahû anhûmi ile Humeyd-i TaviI ve Ibni Ebü Leylâ hazerâtmdan rivayet etmisdir. Imam Mâlik ile Ishâk ve Ibni Mübarek'in kavilleri de budur. îmam Sâfiî'nin sahîh olan kavline göre Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) mezkûr kunût'u, rükû'dan sonra yapmisdir. Bu kavli yine Ibni Münzîr : Ebu Bekr-i Siddîk, Ömer, Osman ve bir kavle göre A1î (Radiyalhhû anhûm)'den rivayet etmisdir.

Ibni MünzIr, Enes (Radiyallahû anh) ile Eyyûb b. Ebî Temime ve Ahmed b. Hanbel hazerâtindan ku-nût'un, rükû'dan evvel de, sonra da yapilabilecegini rivayet' etmisdir.

Hadisin müteaddId rivayetleri Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve SeMem) 'in bütün namazlarda kunût yaptigini gösteriyorsa da vitir namazindan gayri namazlarda Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) yaliniz müsriklere bedduada bulunmus; bu da yalniz bir ay devam etmisdir.

Babimizin Berâ b. Âzib rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kunût'u sabah ve aksam namazlarinda yaptigi bildiriliyor. Ayni hadîsi Buhâri «namaz» bahsinde; Abdullah b. Ebî'l-Es v ed'den; «vitir namazi» bahsinde de, Hz. Enes'den tahrîc etmisdir.

Imam Safiî, bu rivayetlerle istidlal ederek, sabah namazinda kunût'un dâima sünnet oldugunu söylemisdir. Ona göre kunût ikinci rek'-âtda rükû'dan dogrulduktan sonra yapilir. Kunût'un asikâr okunmasini dahî müstehâb addeder. Baska namazlarda kunût mes'elesine gelince bu husûsda Hz. Safiî 'den üç kavil rivayet olunur :

1- Sahîh ve meshur olan kavle göre kitlik, veba hastaligi ve düsman istilâsi gibi bir felâket zamaninda müslümanlar farz namazlarin hepsinde kunût yaparlar. Böyle bir sey yoksa sabah namazindan mâda hiç bir farzda kunût yapilmaz.

2- Felâket bulunsun bulunmasin her farz namazda kunût caizdir.

3- Felâket olsun olmasin sabah namazindan mâda hiç bir namazda kunût yapilamaz.

Asikâre okunan namazlarda kunût'un da asikâre okunup okunamiya-cagi hususunda Sâfiîlerce iki vecîh vardir. Bunlarin esah olanina göre kunût asikâr yapilir. Kunût yapilirken el kaldirmak da müstehabdir. Yalniz eller yüze sürülmez. Bâzilari elleri yüze sürmenin de müstehâb oldugunu söylemislerdir.

Sâfiîlerden bir takimlarina göre kunût esnasinda el kaldirilmaz.

Sahih olan kavîe göre, kunût için ayrica duâ yokdur. Hangi duâ okun-sa caizdir. Kunût'u sabah namazinda terkeden kimseye secde-i sehiv lâzim gelir.

Imam Safii sabah namazinda kunût'un dâima sünnet olduguna daha baska hadîslerle de istidlal etmisdir.

Bahusus Dârakutnî 'nin «sünen» inde, Ishâk b. Râhu-y e 'nin de «Müsned» inde Rabî b. Enes 'den tahric ettikleri bir hadîsde : «Bir adam. Enes b. Mâlik'e: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi . ve Selle/n) arap kabilelerinden bâzilarina beddua ederek bir ay mi kunût yapti? diye sordu; Enes onu bu sözden men'etti ve Resûlüllah {Sallallahü AleyhiveSellem) dünyâdan gidinceye kadar sabah namazinda kunût yapmaya devam etti; dedi.» buyurulmusdur. Sâfiî1erin istidlal ettikleri en iyi hadîs budur. Fakat Ebû Mûse'1-Medîni'nin «Kitâbü'l-Kunût» nâm eserinde bu hadîs hakkinda söyle denilmis-dir: «Eger bu hadîs sahîh ise Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in musibet zamanlarinda yaptigi kunût'lara hamlolunur. Yahut mezkûr hadîs-den murâd: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) !in namazi uzun tutma-sidir. Çünkü kunût: Tâat, kiyam, husu' ve ^sükût gibi bir çok mânâlar arasinda müsterekdir. Hattâ Ibnü'l-Arabî kunût'un on mânâya geldigini söyler. Bunlar: Duâ, husu', ibâdet, tâati ikâme, kullugu ikrar, namazda sükût, namazda kiyam, kiyami uzatmak, tâatin devami ve hâlis kazanç'dir. Fakat Ibnü'l-Cevzî, bu hadîsi zayif bulmus ve onun sahîh olmadigini söylemisdir. Diger hadîs imamlari da onun zayif oldugunu bildirmislerdir. ,

Taberânî'nin, Gâlib b. Ferkâd 'dan rivayet ettigi bir haberde: «Ben, Enes b. Mâ1ik'in yaninda iki ay kaldim. Sabah namazinda hiç kunût yapmadi.» denilmisdir. Imam Muhammed b. Hasen'in «El-Âsâr» adli eserinde Ebû Hanîfe tarîki ile rivayet ettigi bir hadîsde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in dünyâdan ayrilincaya kadar, sabah namazinda kunût yaptigi görülmemisdir.» deniliyor.

Ibnü'l-Cevzî «Et-Tahkîk» nâm eserinde sunlari söylemektedir: «.Sâfiîlerin hadîsleri dört kisimdir.

1- Bunlardan bâzilari mutlakdir. Yâni sâdece Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kunût okudugunu bildirir. Kunût okumakda ise zâten söz yokdur. Çünkü Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kunût yaptigi sabit olmusdur.

2- Eâzi hadîsler «sabah namazmda -kunût yapti.» kaydi ile mukay-yetdir. Bu gibi hadîsler Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) 'in kunût'u bir ay yaptigina hamledilir.

3- Berâ' b. Âzib hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah ve aksam namazlarinda kunût yapmisdir. Lâkin imam Ahmed : «Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Selîem) 'in aksam namazinda kûnut yaptigi, bu hadîsden baska hiçbir yerde rivayet olunmamisdir.» diyor,

4- Sâfiî1er'in sahîh bularak îtimâd ettikleri Enes hadîsine göre Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) dünyâdan gidinceye kadar sabah namazinda kunût'u terketmemisdir.»

Sâfiî1er'in bir hadîsin, bir kismi ile istidlal edip; bir kismi ile etmemelerine yânî sabah namazinda kunûfa, kaail olup; aksam namazinda kaail olmamalarina Aynî sasmakta ve: «Bu bir tehakkümdür...» demektedir.

Sâfiîler 'den Hatîb kunût hakkindaki bir eserinde ResulüIIah (Saliailahü Aleyhi ve Seliem)'in vefatina kadar sabah namazinda kunût'u terk etmedigini gösteren birçok hadîslerle istidlal etmisse de bu hadîslerin hepsi zayif bulunmus; hattâ bir tanesi için Îbnü'l-Cevzî, ona agir sözler söylemisdir.

Tahâvî'nin, Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde: «Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) Usayye ve Zekvân kabilelerine beddua ederek bir ay kunût yapti; onlara gâlib gelince bir daha kunûtu terketti.» denilmektedir. Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) da namazlarinda kunût yapmazmis. Tahâvî diyor ki: «tste Ibni Mes'ûd!.. Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) 'in yaptigi kunût'un, aleyhlerine bedduada bulunmak istedigi kimseler için oldugunu, sonradan bunu biraktigini söylüyor. Su hâlde kunût, nesh edilmis demekdir.»

Peygamber (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) 'in kunût'u, Hz. Abdullah b. Ömer 'den dahî rivayet edilmisdir. Fakat sonra Abdullah b. Ömer, Allah Teâlâ'nin bu hükmü nesh ettigini haber vermis ve bir daha kendisi de kunût yapmamisdir. Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Seliem) 'in kunûtunu rivayet edenlerden biri de Abdurrahmân b. Ebî Bekir 'dir. Hz. Abdurrahmân, Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seliem) 'in kunûtunun bâzi kimseler aleyhine bedduadan ibaret oldugunu; sonralari bunu nesh edildigini söylemisdir.

Sabah namazinda kunût olmadigini bildiren sahîh hadîsler vardir. Hz. Ömer, Ibni Abbâs, Ibni Ömer, Ibni Zübeyr, Ebû Bekr-i Siddîk (Radiyallahû anhûm) ile Saîd b. Cübeyr ve I'brâhîm Nehaî hazerâti, sabah namazinda kunût yapmazlarmis. Sa'b I: «Sabah namazinda kunût, Sam tarafindan gelme bir sev'dir.» demisdir.

Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anh) ve Tâvûs : «Sabah namazinda kunût yapmak bid'atdir.» derlermis. Ulemâdan bir cemâatin mezhebi da budur.

Tirmizî 'nin, Ebû Mâiik-i Escaî tarîki ile babasindan rivayet ettigi bir hadîsde Ebû Mâ1ik'in babasi: «Ben Peygamber . (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in arkasinda namaz kildim; Kunût yapmadi. Ebû Bekir, Ömer Osman ve Alî 'nin arkalarinda namaz kildim; onlar da kunût yapmadilar. Yavrucugum, bu sonradan çikarilma bir sey'dir.» demisdir.

Tirmizî bu hadîs hakkinda: «Sahih bir hadîsdir; ekseri ulemâya göre bununla amel olunur.» demisdir. Ayni hadisi Nesâi ve Ibnî Mâce gibi birçok hadîs imamlari da tahrîc etmislerdir. Dârakutnî ile Beyhakî,îbni Abbâs (Radiyaliahü anh) 'in: «sabah namazinda kunût yapmak bid'atdir.» dedigini rivayet etmislerdir. Yalniz bu hadîsin senedinde zayiflik vardir.

Taberânî 'nin «El-Evsat» nâm eserinde Abdullah b. Mes'ûd (Radiyaliahü anh) 'dan tahrîc ettigi bir hadîsde Hz . Ibni Mes'ûd: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitirden baska hiçbir namazinda kunût yapmadi.» demis; Yalniz muharebe zamanlarinda bütün namazlarda kunût yaparak müsrikler'-aleyhine duâ ederdigini söyîemisdir.

Ibni Mâce 'nin rivayet ettigi Ümmü Seleme (Radiyaliahü anha) hadîsinde: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazinda kunût yapmakdan nehy buyurdu.» denilmisdir.

Iste arz olunan bu deliller muvacehesinde imam A'zam, imam Ebû Yûsuf, imam Muhammed, imam Ahmed b. Hanbel, Abdullah" b. Mübarek, Ishâk, Leys b. Sa'd ve diger bâzi ulemâ sabah namazinda kunût olmadigina kaail

olmuslardir. Hanef ilerle imam Mâlik, kunût'un rükû'dan evvel yapilacagina kaaildir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler :

1- Enes (Radiyaliahü anh) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in rüküdan önce kunût yaptigini tasrih etmis bu hususu kendisine soran Asim'a, onun rükû'dan önce kunût yaptigini söyîedikden sonra kendisinden rükû'dan sonra kunût yaptigini rivayet edenleri siddetle inkâr hattâ yalanciliga nisbet etmisdir. Burada söyle bir suâl hâtira gelebilir: Bu bâbda Hz. Enes"den rivayet edilen hadisler mutlak namaz hakkindadir. Âsim"m suâli de öyledir'. Netekim Resûlüllah (Saiialiahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir ay pesi pesine her günün ögle, ikindi, aksam, yatsi ve sabah namazlarinin son rek'âtlarinda kunût yaptigini bildiren Ibni Abbâs hadîsi de ayni sey'e delâlet etmektedir. Mezkûr hadîsi, Ebu Dâvûd «Sünen»inde, Hâkim «Müstedrek»inde rivayet etmislerdir. Hâkim: «Bu hadîs Buhârî'nin sarti üzere sahîhdir.» de-misdir. Enes hadîsinde ise Resûlüllah (SallaIlahü Aleyhi ve Sellem) 'in kunût'u vitir namazinda yaptigina delâlet yokdur?

Ceva; Ibni Mâce'nin sahih bir isnâdla Übey b. Kâ'b (Radiyaîiahû anh) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) 'in dâima vitir namazini kildikda rükû'dan önce kunût yapardigi beyân edildigi gibi Tirmizî'nin Ebû'l-Havrâ' Rabîatü'bnü Seybân 'dan rivayet ettigi bir hadîsde dahî söyle denilmektedir: «Hasen b. Aliy (Radiyaîiahû anhûma) iedi ki: Bana Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazinda okuyacagim bir takim kelimeler ögretti. O kelimeler, sunlardir:

«Ya Rabbî! Hidâyet verdigin kullar meyâmnda, bana da hidâyet ihsan eyle! Afiyet verdigin kullarinla birlikde bana da afiyet ver!; Umurunu bizzat üzerine aldigin kullarin içinde, beni de tevellî buyur; Verdigin nîmet lerde bana bereket ihsan eyle; hüküm buyurdugun seylerin serrinden bent koru; çünkü hükmeden ancak sensin; sana hükmolunmaz. Senin tevellî buyurdugun kimse hakir düsmez. Sen mübareksin ey Allâhimiz ve yücesin!»

Tirmizî bu hadîsi rivayet ettikden sonra: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den kunût hakkinda bundan da^ia güzel bir sey bilmiyoruz.» demisdir. Ayni hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce dahî rivayet etmislerdir. Gerçi hadîsin isnadinda itiraz götürür bir râvî vardir. Fakat bu hadîsin zayif oldugunu kabul etsek bile Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kunût'unu vitir'in sonunda yapardi-Üini bildiren sahîh hadisler vardir. Bunlardan birini «Sünen» sahiplerinden Ebû Dâvûd. Nesâi ve Ibni Mâce rivayet et-mislerdir Mezkûr hadisi Hâkim dahî «Müstedrek» inde rivayet etmis ve: «Isnadi sanîhdir.» demisdir. Hadîsi rivayet eden Alî b. Ebü Tâ1ibi RatliycMahû anin : Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve S?H*ml vitir'j-nin sonunda :

«Yâ Rab! Ben, senin gadabindan rizâna siginirim; azabindan affina iltica eylerim; senden, sana siginirim; sana ne kadar sena etsem azdir. Sen kendine nasif sena ettinse Öyleçesin; buyururdu.» demisdir.

Ibni Ebi Seybe 'nin «Musannaf»inde Ibni Mes'ûd (Radiyaîiahû anh)'dan rivayet ettigi bir hadisde: «T?eygamher(Saliallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazinda rükû'a varmazdan önce kunût okurdu.» deniliyor. Ayni hadîsi Dâreku Ibnî su lâfizlarla tahrîc etmisdir: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vitir namazinda nasil kunût yapiyor; göreyim diye onun yaninda geceledim. Rükû'dan önce kunût yapti; sonra annem Ümmü Abd'i gönderdim; kendisine: Git Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye-Sellemj'in zevcelerinin yaninda gecele de Peygamber (SallallahüAleyhi ve Sellem) vitir namazinda nasil kunût yapiyor; bir bak; dedim. Annem gitti geldi ve bana haber verdi ki, rükû'dan önce kunût yapmis.

Bu bâbda daha baska hadisler de vardir. Tirmizî (209-279) diyor ki: «Ulemâ vitir namazindaki kunût hakkinda ihtilâf etmislerdir. Abdullah b. Mes'ûd'a göre kunût. bütün sene yapilir. O ku-nût'un rükû'dan evvel yapilacagini ihtiyar etmisdir. Ulemâ'dan bâzilarinin kavli de budur. Süfyân-i Sevrî ile Ibni Mübarek 'in ve Ishâk'm mezhepleri dahî budur.»'

Ibni Ebî Seybe «Musannef »inde Esved tarîki ile Ibni Mes'ûd (Radiyaîiahû anh) 'm bütün sene vitir namazinda rükû'dan önce kunût yapilmasini ihtiyar ettigini rivayet eylemisdir. Â1kame'nin, Ibni Mes'ûd (Radiyaîiahû anh) dan rivayeti dahî bu mânâdadir. Bu husûsda Alîy, Ebû Mûse'l-Es'arî, Berâ' b. Âzib, Ibni Ömer, Ibni Abbâs, Ömer b. Abdilâzîz, Ubeydetü's-Selmânî, Hamîd-i Tavîl ve Abdurrahmân b. Ebî Leylâ (Radiyaîiahû anh)

hazerâtmdan da rivayetler vardir. Bütün bunlar vitir namazindan mâda hiç bir farz namazda kunût olmadigina delâlet ederler.

55- Geçmis Namazlarin Kazasi ve Alelacele Kazanin Müstehab Olusu Babi

309- (680) Bana Harmeletü'bnü Yahya Et - Tücîbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibna Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'-dan. o da Saîd b. El-Müseyyeb!den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haîîert verdi ki, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber gazasindan döri; dügü vakit bir gece yürümüs. Nihayet uyku basarak istirahat için mola. vermis ve Bilâl'e :
<%Sen bizim Için geceyi gözet» buyurmuslar. Bilâl, kendisine takdir edildigi kadar nafile namaz kilmis, Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabi uyumuslar. Sabah yaklasinca Bilâl fecr'in dogacagi tarafa dogru dönerek hayvanina dayanmis ve hayvanina dayali oldugu hâlde uyuya kalmis. Tâ günes yüzlerine vuruncaya kadar ne Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) ne Bilâl, ne de Sahâbe'den hiçbiri uyanmamislar. Neticede ilk uyanan Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) olmus.
Ve telâsa kapilarak :
«Yâ BiTâl!» diye seslenmis. Bilâl:
— Annem babam sana feda olsun Yâ Resûlâllah! Senin nefsini tutan
Allah; benim nefsimi de tuttu.» demis, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellen) :
«Develeri çekin!» emrini vermis. Ashâb, biraz develerini çekerek ilerlemisler. Sonra Resûiüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) afcdest almis ve Bilâl'a emrederek namaz için ikaamet getirtmis. Müteakiben ashabina sabah namazini kildirmis. Namazi kaza edince söyle buyurmuslar:
«Her kim namazini unutursa, onu hatirladigi zaman kil iversin! Çünkü Aliah, (beni anman için namaz kil)» [124] buyurdu. Yûnus: «Ibni Sihâb, bu âyeti syi seklinde okurdu.» demis.

310- (...) Bant* Muhammed b. Hatim ile Ya'kûb b. Ibrahim' Ed-Devrakî; ikisi birden Yahya'dan rivayet ettiler. Ibni Hatim dedi ki: Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize yezîd b. Keysân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâzim, Ebû Hüreyre'den rivayet etti. Ebû Hüreyre SÖyle demis: «NebiyyuUâh (Sâllallahü Aleyhi ve Selkm) ile beraber mola verdik. Fakat günes doguncaya kadar uyanamadik. Uyandigimizda Peygamber
«Herkes hayvaninin basini tutarak yürüsün! Çünkü burasi öyle bir yer kj yanimiza burada seytan geldi.» buyurdular.
Ebû Hüreyre diyor ki: BIz hemen dedigini yaptik, sonra su isteyerek abdest aldi. Sonra iki rek'ât namaz kildi.»
Râvî Ya'kûb: «Iki secde namaz kildi; sonra namaz için îkaamet getirildi. Ve sabah namazini kildirdi.» demis.
Hadîs-i serif uyku hâdisesinin Hayber gazasindan dönerken vukûbuldugunu beyân etmektedir. Bâzilari döndükleri gazanin Hayber degil Huneyn oldugunu iddia etmislerse de gerek Ebû Amr Ibni Abdil-Berr ile Bâcî 'nin, gerekse Kaadi Iyâz ve diger hadîs ulemâsinin beyânlarina' göre dogrusu Hayber'dir. Huneyn rivayeti garîp ve zayifdir. Kaadi Iyâz, Siyer ulemâsinin kavli de bu oldugunu kaydettikden sonra: «Dogrusu da budur.» demisdir.
Ulemâ, hadîsde zikri geçen uykunun bir veya iki defa vukûbuldugu hususunda ihtilâf etmislerdir. Hadîslerin zahirine bakilirsa ayri ayri iki defa vâki olmusdur.
Kerâ: Uyuklamak; demekdir. Bâzilarina göre uykudur.
Arrase : Mola verdi; demekdir. Yolcularin sabaha karsi uyku ve istirahat için bir yere inmelerine araplar «ta'ris> derler. Cumhûr'un kavli budur. Ebû Zeyd'e göre ise, gece olsun, gündüz olsun istirahat için bir yerde mola vermeye ta'rîs denilir.
Bu hadîsi Buhari »Mevâkîtu's - Salât> bahsinde tahrîc etmis-dir. Onun rivayetinde istirahati ashâb-i kirâm'in istedikleri, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in :

«Uyuyarak namaza kalkarmyacaginizdan korkarim!» buyurdugu; Hz. Bi1âl'in: «Ben, sizi uyandiririm.» dedigi zikredilmektedir. .Demek ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) evvelâ ihtiyatla hareket etmek istemis fakat ashabinin istirahata son derece muhtaç olduklarini görünce Hz. Bi1â1'in sözüne îtimâd ederek; orada istirahata razi olmusdur. Bu hadîsi Ebû Dâvûd «Namaz» bahsinde; Nesâî «Namaz» ve «Tefsir» bahislerinde tahrîc etmislerdir.

«Fezia»: Korktu demekdir. Burada ondan murâd Resûlüllafc (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in endisesini beyândir. .Bâzilarina göre düsmanin takibinden endîse etmisdir. Diger bâzilari: «namaz vaktinin geçmesi ile günâha girmis olmakdan endîse etmisdir. Çünkü musibet âninda ne sfcfkjlde hareket edeceklerine dâir henüz bir hüküm nazil olmamisdi.» demislerdir. Bir takimlari buradaki telâsin, namaza sitâb etmekden ibaret oldugunu söylemislerdir.

Hadisin buradaki rivayetinde Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seilem) 'in : «Yâ 'Bilâl!» dedigi bildiriliyor. Kaadi Iyâz'm rivayetine göre ulemâdan bâzilari kelimeyi yâni «Bilâl nerede?» seklinde rivayet etmislerdir. Buhârî 'nin rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleni) Hz.Bi1âl'a : «Söyledigin söz nerede kaldi. Yâ Bilâl?» demisdir. Bundan murâd: «Hani sizi uyandiririm diye söz vermisdin. Sözünü niye yerine getirmedin?» demekdir.

Yine Buhar î'nin rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in bu suâline Bilâl (Radiyallahû anh) «Bu derece uykum geldigini hiç görmüs degilim.» diye cevap vermisdir. Kitabimizin rivayetinde Hz. Bilâl 'in: «Annem babam sana feda olsun Yâ Resûlallah! Senin nefsini tutan Allah, benim nefsimi de tuttu.» dedigi bildiriliyor. Hz. Bilâl bu sözle Özür dilemek istemisdir. Buhârî'nin rivâyetnde ise Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) : .

«Süphesiz ki Allah diledigi vakit sizin ruhlarinizi kabzeder; diledigi vakit de ruhlarinizi, size iade eyIer.» buyurmusdur. Ulemâ, bu rivâyet-lerdeki rûh ve nefis'den ne murâd edildigini tâyin babinda ihtilâf etmislerdir.

Bâzilarina göre ikisi bir mânâya delâlet eder. Bunlardan murâd ha-yatdir. Bâzilari da: «Cisme tevdî edilen lâtif bir cisimdir. Bu cisim cesette bulundukça Allah Teâlâ, o cesette hayati halk edegelmisdir; insan, hayâtla dirilir. Ve cesetle rûh'dan mürekkepdir. Nefis ise bir sey'in kendisi ve vücûdu demekdir.» mutâleasinda bulunmuslardir. «Nefis'den murâd; kandir.» diyenler de vardir. Yalniz hadîsi bu mânâya hamletmeye imkân yokdur.

Bir takimlari: «Ruh, hakikati bilinmeyen bir meçhuldür.» derler. Bu husûsda ulemâdan üçyüz kavil nakledildigi söylenir.

Übbî'ye göre ruhu, hayât mânâsina almak da dogru degildir. Ona göre «Ruh hakikati bilinmiyen bir meçhuldür.» demek, en dogru bir ha-reketdir. Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: Rûh çikinca insan ölür; burada ise, rûh'un alinmasi tâbiri uyuyanlar hakkinda söylenilmisdir?

Cevap: Burada rûh'un kabzedilmesinden murâd: bedenin, disindan alâkasini kesmesidir. Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu sözü Teâlâ Hazretlerinin

«Ölüm âninda rûh'lari kabzeden; uyku hâlinde ölmemis olanlari da kabzeden hep Allah'dir.» âyet-i kerîmesi gibi-dir. Ölüm: Rûh'un hem zahiren; hem de bâtmen beden'le alâkasini kesmesidir.

Su da hatira gelebilir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem):

«Benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz.» buyurdugu hâlde acaba o sabah namazinda neden uyuyup kalmisdir? Nevevî bu suâle iki vecîhle cevap verildigini söylüyor. Meshur olan veçhe göre o hadîs ile, buradaki hâdise arasinda münâfât yokdur. Zîra kalp ancak elem gibi kendisine teallûk eden hissî sey'leri anlar. Göze teallûk eden fecr'in dogmasi gibi sey'leri anlamaz; onlar, ancak gözle anlasilir. Hâlbuki bu vak'ada kalp uyanik bile olsa, göz uyumusdur.

Ikinci veçhe göre cevap sudur: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüetn) in iki hâli vardir. Bu hâllerin birinde kalp uyur, digerinde uyumaz. O geceki uyku vak'asi, kalbin uyudugu zamana tesadüf etmisdir.

Fakat bu ikinci vecih zayif dir; *Mu'temed olan birinci vecihdir.

Hadisi Serifden Çikarilan Hükümler :

1- Islâm hükümdari bizzat harplere istirak eder.
2- Dînî hatta dünyevî bir maslahat karsisinda büyüklerden iltimas-da bulunmak caizdir.
3- Islâm hükümdarinin dînî maslahatlara riâyet etmesi gerekir.
4- Ibâdetin vaktini geçirmeye sebeb olabilecek seyden sakinmak caizdir.
5- Hizmetkârin, namaz vaktini gözetmeyi üzerine almasi sahindir.
6- Babimiz hadîsi, geçmis namazlar için ezani terk etmenin caiz olduguna isaret etmekledir. Buhârî'nin rivayetinde ise Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iin, Hz. Bi1â1'a; «Kalk; cemâatin içinde ezan oku!» buyurdugu tasrîh olunmusdur. Bu sebeple ulemâ bu mes'ele hakkinda ihtilâf etmislerdir.
Hanefîlere göre, geçmis namazlar için hem ezan okunur hem de ikaamet getirilir. Delilleri Ebû Dâvûd ile baskalarinin rivayet ettikleri Imrân b. Husayn hadîsidir. Mezkûr hadîsde: «Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir müezzine emir buyurarak ezan okuttu ve arkacigindan sabah namazini kilmadan iki rek'ât nafile kildi. Sonra ikaamet getirtti ve sabah namazinin farzini kildirdi.» deniliyor. Eski mezhebine göre Imam Safiî 'nin kavli de budur. Imam Abmed'le Ebû Sevr ve Ibni Münzir'in mezhepleri de budur. Bir kimsenin kazaya birçok namazlari kalsa, onlari kaza ederken ilk namaz için ezan ve ikaamet lâzimdir. Geri kalan namazlar için ezan okumakda muhayyerdir. Isterse her namaz için ayri ayri ezan okur; dilerse ezan okumaz. Yalniz her namaz için ikaamet getirir. Çünkü Tirmizî'nin, Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'dan rivayet ettigi ybir hadîsde: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hendek harbinin vukûbuldugu gün dört vakit namazini kazaya birakmis; gecenin Allah'in diledigi kadar mikdâri geçtikden sonra Bi1â1'a emir buyurarak ezan okutmus; sonra ikaamet getirterek ögle namazini kildirmis; sonra ikindiye ikaamet getirterek, onu da kilmis; daha sonra ikaamet getirterek aksami kilmis; sonra yine ikaamet getirterek yatsiyi kildirmisdir.'
Hâl böyle olunca muhayyerlik nerede kalir? denilirse; cevap sudur: Hadîsin bir rivayetinde bu namazlari Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in bir ezan ve ikaametle kildirdigi; baska bir rivayetinde ilk namaz için ezan okutarak ikaamet getirttigi, geri kalan namazlarin herbiri için sâdece ikaamet getirttigi beyân edilmisdir. Iste muhayyerlik bu muhtelif rivayetlerden dogmusdur.
Hanefîlerden imam Muhammed'den bir rivayete göre bir kimsenin kazaya birkaç namazi kalsa onlari kaza ederken birinci namazda hem ezan okur, hem ikamet getirir. Geri kalan namazlar için sâ-- dece ikaamet getirir. Imam Sâfîî 'nin eski kavli de bu ise de yeni mezhebine göre kazaya kalan namazlar için yalniz ikaamet getirilir; ezân'a hacet yokdur. Birkaç namaz birden kaza edilirken ilk namaz için hem ezan okumak hem de ikaamet getirmek imam Mâlik 'le, Ahmed b. Hanbe1'in ve Ebû Sevr'in de mezhepleridir.
Sevrî , Evzâî ve îshâk'a göre geçmis namazlar için ezan okunmaz.
7- Bir özürden dolayi, kazaya kalan namazlari hemen kaza etmek farz degildir. Sahih olan bu ise de acele kaza etmek yine de müstehabdir.
Begavî (214-310) nin rivayetine göre bir kavlinde Safiî hemen kaza etmek farzdir; demisdir. Özürsüz kazaya birakilan namazlara gelince: esah kavle göre onlari derhâl kaza etmek îcab' eder. Bâzilari onlarin da te'hîri caiz oldugunu söylemislerdir.
8- Kerahet vakitlerinde namaz kaza edilmez. Hanefiyye ulemâsi, günes dogdukdan ne kadar vakit sonra namaz kilmanin mubah olacaginda ihtilâf etmislerdir. Imam Muhammed'in «El-Asil» nâm eserinde günes bir veya iki mizrak boyu yükselmedikçe; Ebû Bekr Muhammed b. Fadl'a göre insan günese bakabildikçe namaz kilinmaz. Günesin ziyasi kuvvetlenip bakilamaz oldugu zaman namaz kilmak caizdir.
9- Kaza namazini cemaatla kilmak caizdir.
10- Haber-i vâhid makbuldür.
11- Imam Mâlik, sabah namazinin sünnetinin kaza edilmi-yecegine bu hadîsle istidlal etmisdir. Mâlik 'den baskalari sünnetin kaza edilmesini muvafik görmüslerdir. Küfe ulemâsi ile imam Safiî ve Sevrî 'nin kavilleri de budur. Imam Mâlik: «Sabah namazinin sünnetini kilamiyan, günes dogdukdan sonra iki rek'ât sünneti de kilsa bence iyi eder.» demisdir.

Hanefilerden imam Muhammed'e göre sabah namazinin iki rek'ât sünnetini kilmayan kimse zeval vaktine kadar, onlari kaza eder. Ebû Hanîfe ileEbû Yûsuf'a göre ise kaza etmez. Fakat bu tafsilât, farz kilinip da yalniz sünnet kilinmadigina göredir. Farzla beraber sünnet kilinmamissa, günes dogdukdan sonra bilitti-fâk sünnet de kaza edilir.

12- Hadîs-i serif : «günes dogarken namaz kilinmaz» diyen Hanefi1er'in en kuvvetli delîllerindendir. Çünkü Buhârî'nin rivayetinde Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in, günes yükselerek, rengi iyice beyazlastigi zaman kalkip, namaz kildigi bildirilmektedir.

13- «Zikrî» kelimesinin mânâsi hususunda ihtilâf edilmisdir. Bâzilarina göre: «Beni hatirlayasm diye.», diger bâzilarina göre: «Ben de, seni medihle zikredeyim diye.» mânâlarina gelir. Bir takimlari: «Namaz, sana. beni hatirlatsin diye namaz kil!» mânâsini vermislerdir ki Kaadi Iyâz, bu mânâyi hadisin siyakina daha uygun bulmusdur. Mezkûr kelimenin «Zikrâ> seklinde okunmasi da bu mânâyi te'yîd eder.

311- (681) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman (yâni Ibni'l-Mugîra) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit, Abdullah b. Rabâh'dan, o da Ebû Katâde'den naklen rivayet etti. Ebû Katâde söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) bize hutbe okuyarak söyle buyurdular:

«Süphesiz ki sizler bu gün ögleden sonra ve bu gece yürüyecek ve insallah yârin suya varacaksiniz.»

Bunun üzerine halk, kimse kimseye bakmadan yola revân oldular.

Ebû Katâde demis ki: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ben ya-nibasmda oldugum hâlde yoluna devam ederken gece yarisi oldu. Derken Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyukladi. Ve hayvaninin üzerinden yanladi. Ben derhâl yetiserek, kendisini uyandirmadan hayvaninin üzerinde dimdik oturuncaya kadar dogrulttum. Sonra yine yoluna devam etti. Gecenin çogu gidince hayvaninin üzerinden bir daha yanladi. Ben yine kendisini hiç uyandirmadan, hayvaninin üzerinde iyice i'tidâl kes-bedinceye kadar dogrulttum. Sonra tekrar yürüdü. Seher vaktinin sonu gelince öyle bir yanladi ki bu evvelkilerden daha siddetli oldu. Hattâ nerdeyse düsüyordu. Ben, hemen yanina vararak, kendisini dogrulttum. Bur nun üzerine basini kaldirarak:

«Kim o?» dedi. Ben :

— Ebû Katâde,.. dedim.

«Bu benimle beraber yürüyüsün ne zamandan beridir?» diye sordu.

— Bu geceden beri yürüyüsüm bu sekilde devam etmektedir... cevâbini verdim.

«Peygamberini korudugundan dolayi Allah da seni korusun!» buyurdular. Sonra sunu ilâve ettiler:

«Halkin gözünden kaybolduk mu dersin? Hiçbir kimse görebiliyor-musun?» Ben :

— Iste bir süvari!., dedim. Sonra: Iste bir daha!., dedim. Nihayet toplanarak yedi kisilik bir kaafile olduk. Bunun üzerine Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) yoldan saparak uyumak için basini (yastiga) koydu. Sonra :

«BIze namazimizi geciktirmeyin!» buyurdu. Ama ilk uyanan da Rc-sûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) oldu. Günes, sirtina vurmusdu. Biz, telâsla kalktik, sonra Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) :

«Binin!» emrini verdi. Derhâl hayvanlarimiza binerek yola revân olduk. Günes iyice yükselince Resûlüllah (Sailaliahü. Aleyhi ve Sellem) (Hayvanindan) indi ve yanimda bulunan, içinde de biraz su olan bir su kabim istedi. Ve ondan hafif bir abdest aldi. Kap'da bir parça su da kaldi. Sonra Ebû Katâde'ye:

«Su kabini bizim için muhafaza et! Az sonra onun için bir haber çikacak!» buyurdular. Sonra Bilâl namaz için ezan okudu. Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) iki rek'ât namaz kildi. Daha sonra sabah namazini kildirdi, (yâni) hergün yaptigi gibi yapti. Sonra Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) (hayvanina) bindi, onunla beraber biz de (hayvanlarimiza) bindik. Ve: Acaba namazimizda yaptigimiz bu kusurumuzun kef-•fâreti ne olacak? diye birbirimize fisildasmaya basladik. Sonra Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem):

«Dikkat edin! Sizin için, bende bir Örnek vardir.» buyurdu. Daha sonra :

«Dikkat edin! ki uyku (sebebi ile namaz kaçirmak) da bir taksir yoktur. Taksir ancak baska namazin vakti gelinceye kadar namazini kilmayan kimsede vardir. Binaenaleyh bu uyuyup kalma isini kim yaparsa uyandigi zaman, o namazi kiliversin! Ertesi gün ise, o namazi vaktinde kilsin!» buyurdu; sunu da ilâve etti:

«Cemâatin ne yaptiklarini zannedersiniz? Cemâat, Peygamberlerini kaybederek sabahladilar Ebû Bekir'le, Ömer: Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) sizden sonra gelmektedir, o sizi arkada birakamaz... demislerdir. Baskalari ise :
— Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) sizin önünüzdedir... demislerdir. Eger Ebû Bekir ile Ömer'e itaat ederlerse dogru yolu bulurlar.»
Bu suretle cemâatin yanina gündüz ilerledigi, ve her sey kizistigi zaman vardik. Cemâat:
— Yâ Resûlallah! Helak olduk; susadik! diyorlardi. Bunun üzerine Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem): «Size helak yokdur!» buyurdu. Sonra:
«Bana küçük bardagimi getirin!» . dedi. Su kabini da istedi. Artik Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) döküyor, Ebû Katâde de cemaata su veriyordu. Halk kabin içinde su oldugunu görür görmez kabin üzerine yigildilar. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Terbiyenizi takinin! Hepiniz suya kanacaksiniz!» dedi. Ashâb hemen onun dedigini yaptilar.
(Ebû Katâde diyor ki) Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) dökmeye, ben de cemaata su vermeye devam ettik. Nihayet Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) ile ikimizden baska kimse kalmayinca suyu dökerek bana
«Iç!» dedi. Ben :
— Sen içmedikçe, ben içemem Yâ Resûlallah!.. dedim.
«Süphesiz ki bir kavmin sakisi suyu en son içendir.» buyurdu. Bunun üzerine, ben içtim; Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seliem) de içti. Artik cemâat, kanmis ve müsterih olarak suya geldiler.
Abdullah b. Rabâh söyle demis: «Ben, bu hadîsi (Küfedeki) mescid-i cami'de rivayet ediyordum, birden Imrân b. Huseyn (ileriye atilarak) : «Ey delikanli! Nasil rivayet ettigine dikkat et! Çünkü o geceki kaafileden biri de ben'im.» dedi. Ben:
— O hâlde bu hadîsi, sen daha iyi bilirsin!., dedim. Imrân:
— Sen kimlerdensin? dedi.
— Ensâr'damm... cevâbini verdim. Imrân :
— Anlat! Çünkü siz hadîsinizi daha iyi bilirsiniz, dedi. Artik ben de cemaata hadîsi rivayet ettim. Bunun üzerine Imrân :
— Vallahi ben, o gece oradaydim. Amma bu hadîsi, senin gibi belleyen hiç bir kimse duymadim.» dedi.
«Nease» uyukladi demekdir. Uyuklamaya araplar «Nuâs» derler ki: «Beyin tarafindan inip; gözleri örten, kalbe vâsil olamiyan lâtîf bir yel'-dir.» diye tarif olunur. Yine ayni sekilde beyinden gelip; kalbe vâsil olursa, ona «Nevm» yâni uyku derler. Uyuklamak abdesti bozmaz. Abdesti bozan, uykudur.
Bu bâbda, ulemânin neler söylediklerini yerinde görmüsdük.
«Mîdae» : Abdest almaya mahsûs, küçük kap'dir. Hadîs-i serifde bu kelimeden az sonra denilmektedir. Mezkûr cümlenin; hakîki mânâsi: «Ondan abdest derecesine varmayan bir abdest aldi.» demekdir. Ancak cümleden mecaz mânâsi ile hafiflik kasdedilmis yâni abdest uzuvlarini tertemiz yikamakla beraber hafif bir abdest aldi; denilmek istenilmisdn\ Kaadi Iyâz bâzi üstadlarinin: «Bu, cümleden murâd: Abdest aldi amma suyla taharetlenmedi. Tahareti taslarla yapti; demekdir.» mutâleasinda bulunduklarini nakleder. Fakat Nevevî bu mutâleanin yalnis oldugunu söylemisdir. Dogrusu birinci kavildir.
«Gumer» Bir kisiyi kandiramiyacak kadar az su alan küçük kadehdir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serîf, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir kaç tane mucizesini beyân etmektedir. Söyle ki :
a) Resûl-ü Ekrem .(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o küçük su kabi hakkinda :
«Az sonra onun için bir haber çikacak.» buyurmusdu. Neticede dedigi gibi çikti.

b) Az suyu çogaltti.
c) «Hepiniz kana kana içeceksiniz!» buyurdular. Öyle de oldu.
d) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ebû Bekir ile Ömer söyle dediler; diger arkadaslar da söyle dediler.» buyurarak; onlarin konustuklarini birer birer haber verdi.
e) «Siz ögleden sonra ve bu gece yürüyerek suya varacaksiniz.» buyurdular; öyle de oldu.
2- Ordu kumandani bir hususun bütün orduya bildirilmesinde maslahat gördügü vakit, bütün orduyu toplayarak son neferine kadar, o sey'i bildirmesi müstehab olur. Zira yalniz ordunun ileri gelenlerine bildirse asker o husus için hazirlanamaz; bundan da çok defa zarar gelir.
3- Ileride yapilacak bir is için insallah demek rnüstehabdir. Kur'ân-i Kerîm'in emri de budur.
4- Kapiyi çalan bir kimseye «kim o?» denildigi zaman, ismini söylemesi gerekirse de meshur künyesi varsa künyesini söylemekde de beis yokdur. Netekim Ebû Katâde öyle yapmisdir.
5- Iyilik yapan kimseye hayir duâ'da bulunmak müstehabdir.
6- Kaza namazlari için ezan okumak müstehabdir.
7- Revâtip denilen bes vakit namazin sünnetlerini kaz etmek müstehabdir. Çünkü zahire bakilirsa, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kazaya kalan sabah namazinin farz'indan önce kildigi iki rek'ât, ayni namazin sünnetidir. Hadîsde «Her gün yaptigi gibi.» denilerek kaza namazinin nasil kilinacagina isaret edilmisdir.
8- Resûl-ü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in: «Uykuda taksir yoktur.» buyurmasi ulemânin ittifak ettikleri bir mes'eleye delîl ol-musdur, Mes'ele su'dur: Uyuyan kimse, mükellef degildir, ona farz olan, o ibâdetin kazasidir. Yalniz kazasi için yeni bir emir lâzimmidir? Yoksa kaza da aynen edâ delili ile mi farz olur? mes'elesi ihtilaflidir.
Uyku hâlinde olan bir kimsenin mükellef sayilmiyacagmda ittifak varadir. Uyuyan bir kimsenin baskasina âid bir mali eliyle veya diger bir uzvu ile telef etmesi ise bilittifâk Ödemeyi icâb eder. Ancak bu ödeme uyuyan kimsenin, mükellef sayilmasindan degil itlaf edilen sey'ler-de bilicmâ' teklif sart olmadigindandir. Hattâ küçük çocuk yahut deli ve bunlar hükmünde plan birisi bir sey telef etse, o sey'in bilittifâk ödenmesi icâb eder.
9- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in :
«Taksir, ancak ikinci namazin vakti gelinceye kadar, namazimi kilmayan kimseye âiddir.» buyurmasi, namaz vakitlerinin müteakip namaz vakitlerine kadar devam ettigine delildir. Bundan yalniz sabah namazi müstesnadir. Çünkü sabah namazi, ögle'nin vakti girinceye kadar devam etmez; onun vakti günesin dogmasi ile çikar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Ertesi gün, o namazi vaktinde kilsin!» sözünün mânâsi: Bir namaz kazaya kalmakla ileride onun vakti degismez. Eskiden hangi vakitte kiliniyor idi ise, yine o vakitde kilinir; demekdir. Bu cümleye baska türlü mânâ verenler de olmussa da dogrusu ve muhakkikin ulemânin tercih ettikleri kavil, arz ettigimiz sekildir.
10- Bu hadîsde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cemâatin ne yaptigini zannedersiniz?» Cemâat Peygamberlerini Kaybederek, sabahladilar. Ebû Bekir ile Ömer: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sizden sonra gelmektedir. O, sizi arkada birakamaz; demislerdir. Baskalari ise: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sizin önünüzdedir; demislerdir. Eger Ebû Bekir ile Ömer'e itaat ederlerse, dogru yolu bulurlar.» buyurmusdur. Bundan maksad, ordu efradinin ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) hakkinda, neler söylediklerini bildirmekdir. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) birkaç kisi ile geride kalir, gözden kaybolunca, ötekiler çesitli tahminlerde bulunmus: Ebû Bekir ile Ömer Hazerâti, arkadaslarina ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in mutlaka geride olacagini ashabini arkada birakip da ordudan ileriye gitmeye gönlü razi' olmiyacagini, söyliyerek bulunduklari yerde, onu beklemek gerektigini bildirmislerdir. Baskalari ise, onun ordudan ileriye gittigini binaenaleyh hizlica giderek, ona yetismek îcâb ettigini söylemislerdir. Iste Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem):
«Eger Ebû Bekir ile Ömer'e itaat ederlerse, dogruyu bulurlar.» diyerek, onlarin tahminlerinin dogru olduguna isaret buyurmusdur.

11- Fahr-i Kâinat (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz: «Cemaata, su dagitan kimse, suyu en sonra Içer.» buyurarak bir cemaata su, süt, et ve meyve gibi sey'leri tevzî etmenin âdabini ögretmisdir.
12- Bir kimsenin bir yerde basina belâ gelirse dîni nâmina o yerden baska tarafa gitmesi gerekir.

312- (682) Bize Ahmed b. Saîd b. Sahr Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Abdilmecîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selm b. Zerîr El-Urâridî [125] rivayet etti. Dedi ki: Ben Ebû Raca' Ei-Utâ-ridî'yi, Imrân b. Husayn'dan naklen rivayet ederken dinledim. Imrân, söyle demis:
«Bir yolculugunda Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Selîem) ile beraber idim. Bütün gece yürüdük^ Sabah yaklasinca biraz mola verdik. Derken tâ günes doguncaya kadar uyuya kalmisiz. Içimizden ilk uyanan, Ebû Bekir oldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyudugu vakit, kendiliginden uyanmadikça, biz kendisini uyandirmazdik. Sonra Ömer uyandi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaninda durarak yüksek ses-le tekbîr almaya basladi. Nihayet Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uyandi. Basini kaldirarak, günesin dogmus oldugunu görünce :
«Yola revân olun!» buyurdu. Ve bizi hareket ettirdi. Günes, beyazla-sinca, konakladi ve bize sabah namazini kildirdi. Bu sirada cemâatdan, bir adam ayrilarak bizimle beraber namaz kilmadi. Namazdan çikinca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Yâ Fülan! Bizimle beraber namaz kilmakdan seni ne m en etti?» diye sordu. O zât:
— Yâ Nebîyyallah! Cünub olmusum, dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona (teyemmümü) emretti, o da toprakla teyemmüm ederek namazini kildi. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beni yanindaki birkaç kisilik kaafileyle beraber acele su aramaya gönderdi. Adamakilli susamisdik. Yolda giderken birdenbire, (devesi üzerinde) ayaklarini iki su tulumu arasina salarak oturmus bir kadina rastladik. Ve ona: su nerede? diye sorduk. Kadin :
— Heyhat!.. Heykât!.. Size, su yok!., dedi.
— Senin ailen ile suyun arasinda ne kadar mesafe var? dedik.
— Bir gün bir gecelik yol!..» cevâbini verdi. Biz:
— Yürü takalim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) "in huzuruna!., dedik. Kadin :
— Resûlüllah, kim oluyor? dedi. Biz, kadini kendi hâline birakmiya-rak götürdük ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se/ZemJ'in huzuruna çikardik. Efendimiz, ona sordu. Kadin bize haber verdigi gibi ona da haber verdi. Kendisinin yetim sahibi oldugunu; birkaç yetim çocugu bulundugunu da söyledi. Derken Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) onun devesinin çöktürülmesini emir buyurdu. Hemen deveyi çökerttiler. Peygam-ber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tulumlarin üst kisimlarindaki agizlarina su püskürdü; sonra kadinin devesini kaldirdi. Biz kanincaya kadar su içtik. Topumuz, kirk susamis adamdik. Yanimizdaki bütün tulum ve su kaplarini doldurduk; (cünup olan) arkadasimizi da yikadik. Ancak hiç bir deveye su vermedik. Halbuki onlar (yâni kadinin su tulumlari) patlayacak derecede su ile doluydular. Sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ashabina :
«Yaninizda ne varsa getirin!» buyurdular. Artik kadina kimi (ekmek) parça (si) kimi kuru hurma (olmak üzere bir hayli yiyecek) topladik. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadina verlimek üzere bunlari, bir bohçaya sardi. Ve ona :
«Haydi git de bunlari çotuguna çocuguna yedir! Bilmis ol kî biz, senin suyundan hiçbir sey eksiltmedik.» dedi. Kadin ailesi nezdine varinca sunlari söylemis:
— Vallahi ben insanlarin en sihirbazina rastladim. Yahut da o zât hakîkaten dedigi gibi Peygamberedir. Söyle ve söyle isler yapti...»
Iste bu kadin sebebi ile Allah onun obasina hidâyet vermis. Hem kadin hem de kabilesi Müslüman olmuslardir.

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim El-Hanzali rivayet etti. (Dedi ki) : Biz. Nadr b. Sümeyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize

Bedevi Avf b. Ebî Cemile Ebû Raca' El-Utâridi'den, o da Imrân b. Husayn'dan naklen rivayet etti. Imrân sunlari söylemis:

«Biz, bir seferde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) ile beraber bulunduk. Bir gece yürüdük; gecenin sonu gelnice tan yerinden az önce ÖyIe bir uykuya daldik ki; yolcu için ondan daha tatli uyku olamaz. Bizi1 ancak günesin sicagi uyandirdi...» Râvî hadîsi Selni b. Zerîr hadîsi gibi rivayet etmis (tabiî biraz) ziyâde ve noksan yapmis. (Meselâ) bu hadîs-de râvî:

«Ömer b. Hattâb, uyandiginda cemâatin basina geleni görünce hemen tekbîr aldi. Tekbîr alirken sesini de yükseltti. Ömer, gür sesli ve celâ-detli bir zât idi. Nihayet onun tekhir sesinin siddetinden Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) uyandi, o uyaninca ashâb baslarina geleni kendisine sikâyet ettiler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):

«Zarari yok. Yola revân olun!» buyurdular.» diyerek hadîsi hikâye etmisdir.

Bu hadîsi Buhârî «Teyemmüm» ve «Kitâbü'l - Menâkib» de; Ebû Dâvûd dahî ayni bahisde muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.

Hadîsin muhtelif rivâyetlerindeki lâfizlari biribirinden farklidir. Meselâ kitabimizin rivayetinde Hz. Imrân: «Sonra Peygamher (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) beni yanindaki kaafile ile birlikde acele su aramaya gönderdi...» demektedir. Buhârî'nin rivayetinde ise: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) konakladi ve Fü1ân ile A1î'yi çagirarak: Gidin su arayin! buyurdu.» demisdir.

Bu seferin, hangi sefer oldugunu tâyin hususunda ulemâ ihtilâf etmislerdir. Müs1im'de Hayber gazasi oldugu bildirilmektedir. Fakat Ebû Dâvûd 'un rivayet ettigi Ibni Mes'ûd hadîsinde, seferin Hudeybiye vak'asina âid oldugu; Abdürrazzâk'in rivayet ettigi Atâ b. Yesâr hadîsinde Tebûk; Imam Mâlik'in «El-Muvat-ta'» da Zeyd b. Eslem'den mürsel olarak rivayet ettigi bir ha-disde, geceleyin Mekke yolunda; yine Ebû Davud'un bir rivayetinde «Ceysü'l-Ümerâ» gazasina âid oldugu bildirilmektedir. Bu sebeple kissanin birkaç defa vâki oldugunu söyliyenler bulunmusdur.

Burada uykudan ilk uyanan zâtin Hz. Ebû Bekir oldugu, sonra Ömer (Radiyallahû anh)\n uyandigi bildiriliyor. Baska rivayetlerde bunlarin dört kisi oldugu. Hz. Ebû Raca 'nin bunlari isimleri ile saydigi fakat râvî1 Avf b. Cemile 'nin adlarini unuttugu bildiriliyor. Ulemâdan bâzilari ikinci ve üçüncü olarak uyanani ihtimâl Ile tâyin etmisler ve; «ikinci olarak uyanan Imrân b. Husayn (Ritâiyallahû anh) üçüncü de onunla birlikde su aramaya gönderilen Zû Mahber olsa gerekdir.» demislerdir.

Ebû Bekir îbni'1-Arabî'ye göre Besûlüllak (SallaUahu Aleyhi ve Sellem) 'in seferde uyumasi üç defa vukûubulmusdur. Bunlarin birinde Ebû Bekir, ile Ömer (RadryalIahâ anhûma) bulunmamislardir. Ikincisinde her ikisi beraber bulunmus; üçüncüsünde yalniz Ebû Bekir bulunmusdur.

Mezâde: Âdî tulumdan daha büyük olan su tulumudur.

Ulemânin beyânina göre ashâb-i kirâm'in, Peygamber (SatlalIahü Aleyhi ve Sellem) 'i uyandirmakdan çekinmeleri, uyurken, kendisine Vahy gelmesi ihtimâline mebnîdir. Bu gün herhangi bir müslüman namazin vaktini geçirmek derecede uyuyup kalsa, uyandirilir.

Burada bir takim suâller hatira gelebilir. Söyle ki:

1- Küffâr'm memleketlerini istilâ etmekle kadinlarini câriye olarak almak mubahdir. Hâl böyle olunca burada sözü geçen sucu kadin müslümanlarin istilâsina ugramakla câriye olmaz mi? Niçin serbest birakilmis ve niçin kendisine yiyecek verilmisdir?

Cevap : Kadin, kalbi islâma yatissin diye serbest birakilmis ve gerçekden bir müddet sonra müslümanligi kabul ettigi gibi bütün kabilenin müslümanligi kabul etmesine de sebep olmusdur. Mamafih bu kadin evvelce kendisine yahut kabilesine emniyet hakki taninan bir kimse de olabilir.

2- Bu takdirde müslümanlar onun malinda nasil tasarruf yapabilmislerdir?

Cevap: Yâ küfrüne bakarak yahut da ihtiyçdan dolayi onun malinda tasarrufda bulunmuslardir. Çünkü zaruretler memnu olan seyleri mubah kilar.

Hadis-i Serifden Asagidaki Hükümler Çikarilmistir:

1- Hz. Ömer'in Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i uyandirma meselesinde yaptigi gibi büyüklere karsi dâima edep ve terbiyeye riâyet etmek müstehabdir.
2- Dînî bir firsatin elden kaçmasina teessüf etmek caizdir.
3- Kul tarafindan bir taksir olmaksizin vakti geçen namazdan dolayi kul'a bir günah yokdur.
4- Cünup olan kimse, su bulamazsa, teyemmüm eder.
5- Âlim bir zât, mücmel bir is gördügü zaman onu îzâh etmek maksadi ile failine suâl sorabilir. Ve kendisine hakikati anlatir.
6- Bir kimseye, beyenilmiyecek bir fiilinden dolayi rifk-u mülâye-metle söz anlatmak müstehabdir.
7- Hadîs-i serif, namazi cemaatla kilmaya tesvik eden delillerdendir.
8- Özürü olmiyan bir kimsenin cemaatla namaz kilinan yerde cemaatla istirak etmemesi dogru bir hareket degildir.
9- Kalan namazlari kaza etmek farzdir. Bunlar te'hîr etmekle zim-metden sakit olmazlar. Özürsüz kaza namazlarini sonraya birakmak, gü-nahdir.
10- Kaza namazlarini cemaatla kilmak mesrudur.
11- Içmek veya abdest almak için baskasindan su istenilebilir.
12- Susuzluk zaruretinden dolayi, bir kimsenin milki olan suyu bedel mukabilinde almak caizdir.
13- Susuzluk cünüblük üzerine tercih edilir. Yânîiiaîka su dagitirken evvelâ susuz olanlara sonra cünüblere verilir.
14- Mubah olan sey'lerle hibe kabilinden olan seyleri iki taraf dan söz etmeksizin fi'len teslim etmek kâfidir.
15- Insan ve hayvanin içmek için su ihtiyâci temizlik ve sâire gibi ihtiyâçlardan önce giderilir.
16- Ser'î bir zaruret hâlinde fitneden emin olmak sarti ile ecnebi bir kadinla bir yerde kalmak caizdir.
17- Pis olduklari yüzdeyüz bilinmedikçe müsriklerin kaplarini kullanmak caizdir.
18- Hadîs-i serif Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîîem) 'in huzurunda, ashabinin ictihâd edebilecegine delildir. Bu mes'ele usûl-i fikih ule-mâsj arasinda ihtilaflidir.
19- Kâfir- verilen ahd-ü peymân'a riâyet gerekir. Netekim Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) sucu kadina bu hakki tanimisdir.
20- Bas sikisinda halkin, hükümdara hâllerinden sikâyette bulunmalari caizdir.
21- Yolcunun, uyku bastigi zaman mola vermesi müstehabdir.
22- Muhtâc olan bir kimsenin, bir sey'i sahibinin ri.zâsi ile almasi caizdir. O sey'i almak zaruri ise sahibinin rizâsi olmaksizin da alinabilir.
23- Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'m bazen bizim gibi uyumasi caizdir.
24- Ay ve gün tâyin etmeksizin, sefere çikmak mubahdir.
25- Hadîs-i serif, büyük bir mucizedir. Zîra tulumun agizindan dökülen suyla kirk kisilik bir cemâat hem abdest almis hem içmis hem de kaplarini doldurmus; hattâ cünûb olan zât yikanmis; bununla beraber tulumlar patlayasiya dolu kalmis. Içlerinden bir damla su bile eksilme-misdir.
26- Hakîkatda kadinin tulumundan dökülür gibi görünen su Allah'in o anda halk etmesiyle vücûd bulmusdur. Kadinin tulumundan ona hiç bir sey karismamisdir. Bu son derece bedî' ve garîb bir mucizedir.
27- Hadîs-i serif, Hz. Ömer 'in müslümanlar içinde erar-i ilâhi ugurunda en salâbetli bir zât olduguna delildir.

313- (683) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Harb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme, Hu-meyd'den, o da Bekr b. Abdillâh'dan o da Abdullah [126] b. Rabâh'dan, o da Ebû Katâde'den naklen rivayet etti. Ebû Katâde söyle demis: «Resû-îüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) seferde olur da geceleyin istirahat molasi verirse sag yanma yatardi. Sabahdan az önce mola verirse kollarini diker, basini

avucunim üstüne koyardi.»

314- (684) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hem-mâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim, bîr namazi unutursa, onu hatirladigi zaman kiliversin. O namazin bundan baska keffâreti yoktur.» buyurmuslar.
Katâde : «Beni anmak Için namazi ikaamet et!» âyetini okumus.

(...) Bize bu hadîsi Yahyâ.b. Yahya ile Saîd b. Mansûr ve Kuteybe-tü'bnü Saîd dahi topdan Ebû Avâne'den, o da Katâde'den, o da En e s1 d en, o da Peygamber (ScUlallahü Aleyhi veSellem) 'den naklen rivayet ettiler. Amma râvî (burada) : «O namazin bundan baska keffâreti yokdur.» cümlesini zikretmemisdir.

315- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülâ'lâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes söyle demis: Nebiyyullah (Sattatlahü, Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim bir namazi unutur yahut (onu kilmadan) uyur kalirsa, o namazin keffâreri, hatirladigi zaman onu kilmakdir.» buyurdular.

316- (...) Bize Nasr b. Aliy El-Cehdamî dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bana, babam rivayet etti. (Dedi ki) ; Bana EI-Müsennâ, Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen rivayet etti. Enes söyle demis: Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Biriniz, namazini kilmadan uyur yahut gaflete dalar da unutursa, onu hatirladigi vakit kiliversin! Zîra Allah (namazi, beni hatirlamak için kil)» buyuruyor.
Enes hadîsini Buhârî -Mevâkîtu's-Salât» bahsinde Ebû Dâvûd ile Nesâî dahî (Kitâbu's-^Salât* da tahrîc etmislerdir. Rivayetler arasinda az çok lâfiz degisiklikleri vardir.
Bu hadîsde:
«Her kim bir namazi unutursa; onu hatirladigi vakit kiliversin!»
Duyurulduguna göre kazanin namaz hâtira geldigi an yapilmasi iktizâ eder. Hâlbuki kaza mes'elesi bilittifâk rtiüvessa' farzlardandir. Yâni kaza için vakit genisdir. Ne zaman istenirse, o zaman yapilir; denilirse; bu suâle söyle cevap verilir: Mezkûr cümlenin mânâsi: kazaya namazi oldugunu hatirlar da, bu hatirlama bir müddet devam eder; o esnada kaza namazini kilarsa, o kimse için «Hatirladigi anda, namazini kildi,» denilebilir. Hatirina geldigi an, hemen kilmasi lâzim degildir.
Ayni suâle söyle de cevâp verilmisiir: «Izâ» kelimesi, sart mânâsi ifâde eder. Sart'in cezasi derhâl lâzim gelmez. Yalniz ceza filcümle sart üzerine terettüp eder.
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Seîlem) :
«O namazin, bundan baska kefareti yokdur.» buyurmakla, namazin kazasina isaret etmisdir. Çünkü hatirlandigi zaman kilinacak namaz, kaza namazidir. Keffâret de günâhi örten sey'den ibâretdir.
Hattâbî diyor ki: «Bu sözün iki veçhe ihtimâli vardir. Birinci veçhe göre namazin kazadan baska keffâreti yokdur. Ikinci veçhe göre, namazi unutmakdan dolayi bir ceza veya sadaka yahut namazin iki kat kilinmasi gibi bir sey lâzim gelmez. Unutan yalniz terk ettigi namazi kilar.»

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler :

1- Gece yolculugu yapan bir kimsenin istirahat için konakladigi yerde sag tarafina uzanmasi; sabaha yakin konakladigi vakit kollarini dikerek, basini avucunun üzerine koymasi mesru'dur.
2- Unutarak kazaya namaz birakan bir kimse, o namazin kazasi ile mükellefdir. Yalniz unuttugundan dolayi

günahkâr olmaz. Uyuyarak az veya çok namazi kazaya kalan kimsenin hükmü de budur. Bu husûsda ulemâ müttefikdir. Yalniz bâzilari süzûz göstererek, bes vakitden fazla namazi kazaya kalan kimseye kaza lâzim degildir, demisse de bu söze itibâr eden bülunmamisdir.
Namazi kasden kazaya birakan kimseye dahî kaza farzdir. Cumhûru ulemânin mezhebi budur.
Dâvûd-u Zahirî ye ve Ibni Hazm'in beyânina göre sahabeden bes zât: «Namazi kasden kazaya birakan kimseye, namazin kazasi farz degildir.» demislerdir. Çünkü sartin bulunmamasi mesrutun da bulunmamasini îcâb eder. Bundan da unutmayan kimsenin hatirladigi zaman namaz kilmiyacagi mânâsi çikar. Ibni Hazm'in isaret ettigi bes sahâbî: Ömer b. Hattâb, oglu Abdullah, Sa'd. b. Ebî Vakkaas, Ibni Mes'ûd ve Selmân (Radfyallahû anhûm) hazerâtidir. Bu kavle daha baska zevat da kaail ol-musdur. Bunlara su cevap verilmisdir: Hadîs-i serîfde kazanin, unutmakla kaydedilmesi ekseri ahvâle göredir. Yahut unutmakla mâzûr olan bir kimseye kâza lâzim gelince, unutmadan birakanlara evleviyyetle lâzim gelecegini bildirmek için unutma kaydi zikredilmisdir. Mezkûr kaydin zikredilmesi ednâyi ziKir ile âlâya tembih kabîlindendir [127]
Bâzilari kasden namazi terk edene kaza lâzim , gelecegini hadîsdeki nisyân kaydindan çikarirlar. Çünkü bir sey'i terketmeye de nisyân denir. Fakat bu istidlal zayif görülmüsdür. Bu hususta en güzel deKI: «Allah borcu ödenmeye daha lâyiktir.» hadîsidir.
3- Bir kimsenin, baskasi nâmina kilmasi caiz degildir. Hadîs-I serîf bunu caiz gören Safiî aleyhine delildir.
4- Namaz, malla ödenmez. Yalniz üzerinde pek çok kaza namazi bulunan bir kimse ölür de kalan namazlari için fidye verilmesini vasiyet ederse bu vasiyeti.yerine getirilir. .
5- Bâzilari Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Hatirladigi vakit, o namazi laliversin!» buyurmus olmasina bakarak kaza namazlarinin kerahet vakitlerinde de kilinabilecegine kaail ol-muslarsa da bu- istidlal dogru degildir. Çünkü namazinin kazaya kaldigini hatirladigi an, hemen o namazi kilmak lâzim degildir. Yalniz o namazi hatirlamak kazanin farz olmasina sebepdir. Binaenaleyh bir kimse kerahet vakitlerinden birinde kazaya namazi oldugunu hatirlar da kerahet vakti çikincaya kadar, o namazi kilmayip; daha sonra kilarsa iki hadisle birden amel etmis olur. Bunlardan biri, bu hadîs; digeri de kerahet vaktinde namaz kilmayi yasak eden hadîsdir.

---

[1] Yezîd El-Fakîr b. Suhayb Ebû Osman: Hadîs itibâri ile Kûfelilerden sayilir. Sahîheyn râvîlerîndendir.
[2] Ebû Ahmcd EI-A'ver Hâcib b. Velîd: (? —228) Bagdadlidir. Müslim'in râvilerindendir
[3] Bakara Sûresi âyet 144
[4] Ebû Zeyd Abdülâzîz b. Müslim El-Mervezî: (—167) Basra'da yasamindir. Sahîheyn râvilerindeodir.
[5] Bakara sûresi âyet 144
[6] Ubeydullah b. Abdillâh b. Esam : Müslim'in râvilerindendir.
[7] Abdullah b. Haris En-Necrânî: Zübeydî deyenlerde vardir. Kûfe'lidir. Müslim'in râvîsidir.
[8] Ebû Amr Âsim b. Ömer b. Katâdete'I - Ensârî El-Evsî: (—129) Sahîheyn râvîlerindendir
[9] Ebû Hafs Abdülhamid b. Ca'fer b. Abdillâh El-Ensârî: (? —153) Medîne'Hdir. Müslim'in râvîlerindendir.
[10] Mahmûd b. Lebîd El-Ensârî (R.A.): (? —96) Ashâb-i Kirâm'dandir.
[11] Ebû Ya'fÛr Vakdân yahut Vâkid El-Abdî: KÛfe'lidir. Sahîheyn râvilerindendir.
[12] ishâk b. Mansûr Es-Selûlî: (—204) KÛfelidir. Sahîheyn râvîlerindendir
[13] Ebû Muhammed Hiireym b. Süfyân El-Becelî: KÛfelidir. Sahiheyn râvîlerindendir.
[14] Haris b. Subeyi b. Avf El-Becelî: Kûfelidir. Sahîheyn râvîlerindendir
[15] Ebû Saîd veya Ebû Üneyse Zeyd b. Erkam b. Zeyd (RA.): (------68) Ensâr-i KIrâmdandir. Kûfc'de yasamis ve orada vefat etmisdir.

[16] Bakara sûresi âyet 238

[17] Ebû Ya'lâ Müallâ b. Mansûr Er-Râzî (—211) Bagdad'da yasamistir. Sftbî-heyn râvîlerindendir

[18] Ebü Kürce Kesîr b. Sinzîr El-Ezdî: Basraltdir. Safalfaeyn râvüerindendir.

[19] MIiddessir sûresi âyet 31

[20] Tecrîd-Î Sarîh II. C. - 332-334.

[21] Ebû'l-Hâris Amir b. Abdülâh b. Zübeyr: (—124)" Medînelidir.

[22] Mu'cemül Buldan. C. 4. Shf. 182.

[23] Muaykîb b. Ebî Fâtime (R.A.): Sahabedendir. Hz. Ömer devrinde Beytü'l-Mâl'e nezâret etmisdir. Vefât'i 40 tarihindedir

[24] Müslim'in Râvflerindendir.

[25] Vâsil Mevlâ Ebî Uyeyne: Basra'lidir. Müslim'in râvîüdir.

[26] Yahya b. Ukayl Basra'lidir. Huzâ'a kabîlesIDdendir. Müslim'in râvfleriodendir

[27] Salt b. Mes'ûd El-Cahderî (—239) Basralidir. Kadilik yapmisdir. Müsümi râvîlerindendir,

[28] Basralidir. Müslimin râvîsidtr.

[29] Abdullah b. Ebî Atîk Et-Teymî: Hz. Ebû Bekirin torunlarindandir. Sahîheyn râviierindendir.

[30] Kendisinden döl almak için ayrilan damizlik câriye.

[31] Yâ'küb b. Möcfihid: MedînelidIr. Benî MahzÛm'un âzâdiisidir. 149 târihinde U-ienderiye'de vefat «tmisdir.

[32] Abdü Rabbib b. Saîd b. Kays El-Ensârî: (—139) Medînelidir. Sahîheyn rft-vîlerindendir

[33] Abdullah b. Mâlik: Ezd yahut Esd kabilesine mensûb bir z&tdir. Kureys sinin müttefik ve yardimcilanndandir. Câhüiyet devrinde babasi Mâlik (Stütallahü Aleyhi ve SeUem)'in dedesi Hâsim'in biraderi MuttaUp ile halîf yâni dost imisler. Mâlik, Buhayne lâkabi ile meshur Abde Binti HârIs ile evlenmedi, ^te Rlvt Abdullah bu îzdivâcdan dogmusdur. Annesine nisbetle kendisine Ibni Buhayne denir. Anne» ile ikisi de ilk müslümanlardandirlar. Bâzi râvîler Hz. Abdullah'a Malik b. Buhayne demislerdir. Fakat bu yanlisdir. Çünkü Mâlik, Buhayncnin oglu degil kocasidir. Buhayne. Abdullah'in annesidir. Binaenaleyh Ibni Buhayne terkibindeki ctbin» lâfzini hemzesîz yazmak ve Mâlik'i tenvinsiz okumak yanlisdir.

[34] Ebû Abdillâh Mûsâ b. Dâvûd Ed-Dabbî: Bagdadlidir. Tarsus'da kadilik etmisdir. Müslim'in râvîlerindendir

[35] Misirlidir. Abdullah b. Vehb'in kardesidir. Müslim'in râvîlerindendir.

[36] Ebû Zekeriyyâ Yahya b. Hassan b. Hayyân: (—208) Sahîheyn dir.

[37] Ebû Muhammed Ubeyd b. Saîd El-Emevî: KÛfelidir. Müslim'in ravHerindendir.

[38] Ebû Urvc Hasan b. übeydillâh b. Urvete'n-Nehaî (—139) Kûfelidir. Müslim'in râvîlerindendir

[39] Ebû Ca'fer Avn b. Sellâm Ei-Kurasî: KÛfelidir. Müslim'in râvîlerindendir

[40] Ebû Hafs Abdurrahmân b. Esved'b. Yezîd En-Nehaî: Kûfelidir. Sâhîheyn râ-vîlerindendir

[41] Basralidir. Sahîheyn râvîlerindendir.

[42] Ebü Abdülâti Ibni Kuseyt Yezîd b. Abdillâh (—122) Medînelidir. Sahîheyn rAvîleriodendir.

[43] Zeyd b. Sabit b. Dahhâk (Radiyallahû anh) Resûlüilah (Sallallahü AUyhi ve Sel1em)\n vahiy kâtibidir. Künyesi Ebû Hârice veya EbÛ Saîd yahut EbÛ Abdirrahman'dir. Hz. Mufiviye'nIn hilafeti zamaninda 51 târihinde vefat etmisdir

[44] Süleym: Basrahdir. Sahîheyn râvîlerindendIr.

[45] Künyesi Ebü Abdillâh'dir. Sahiheyn râvîlerindendir.

[46] Medîneli Azâdlilardandir. Sabtheyn rftvüerindendîr.

[47] MedîneHdir. Müslim'in râvîlerindendir.

[48] Ebû Bekir Hassan b. Atiyye, Samlidir. Sahîheyn râvîlerindendir

[49] Samli Benî Üroeyye'nin azadlisidir. Müslim'in râvîlerindendir.

[50] Seddâd b. AbdIUfih El-Kurasî El-Emevî: DImask'h âzâdjilardandir. Müalim'ID râvOerindendir.

[51] EbüI-Veftd Verrâd; Mugîratü"bnü Sube (R.A.I'm âzâdlindir. Hadîs itiMn Ue KûfelI uyilir. Sahîheyn râvîlerindcndir

[52] Ebü Ca'fer Afamed b. Sinan b. Esed (—259): Vâaiüt'dir. Sahîheyn r&vtterin-deniir.

[53] Ebû Bekir Ezher b. Sa'd El-Bâhilî: Basrali âzâdlilardandir. Sahîheyn râvîlerindendir

[54] Buralidir. Müslim'in râvîsfâliv

[55] Ebû Alî Hasen b. Îsâ (—239): Nisaburludur. Abdullah b. Mübârek'in âzâd-lisidir. Müslim'in râvîlerindendir

[56] Ebû Muhammed Esbât b. Muhammed b. Abdirrahmân (—200) Azâdlilar-dandir. Sahîheyn râvîlerindendir

[57] Ebû Abdillâh Avn b. Abdillâh b. Ittbe: Sahîheyn revderindcndir.

[58] Ebû Abdillâh Muhammed b. Mübarek Es-Sûrî: Samlidir. 211-215 târihleri arastada vefat etmisdir. Sahîheyn râvîlerindendir

[59] Abdullah b. Ebî Katâde Haris b. Rib"î El-Ensârî: Babasindan hadîs rivayet etmisdir. Velîd b. Abdîlmelik'in hilâfeti sonlarinda Medine'de vefat etmisdir.

[60] Ubeydullah b. Saîd b. Yahya (-241): Azâdlilar&m'dir. Sabîheyn râvîlçtindendir

[61] Ebû Abdillâh Bilâl b. Rabâh El-Habesî (R.A.): Ashâb-i kiramdan olup Hz. Ebû Bekir'in âzâdiisi ve Resûlullah (S.A.V.)'in müezzinidir. 20 târihinde Sam'da vefat etmisdir.

[62] Emevî halîfelerindendir. Takva' ve adaleti ile meshurdur. Hums'da (101) târihinde cum'a günü vefat etmisdir.

[63] Medînedir. 'Babasindan bir hadîs rivayet etmisdir. Resûlüllah (S.A.V.) zamaninda veya az sonra dogmusdur.

[64] Bu cümlenin meshur olan mânasi bu ise de, fiil «Ünrirtü» seklinde de rivayet olunmustur. Bu takdirde mâna: «Ben bununla yani teblig ile emrohmduiii.» demek olur.

[65] Ebû Eyyüb Yahya b. Mâlik El-ezdi El-Merâgî: Sahîheyn râvîlerindendir

[66] Müslim'in râvîlerindendir. Namaz hakkinda îbrâhim b. Tahman'dan hadîs rivayet etmisdir

[67] Ebû Saîd Ibrâhîm b. Tahmân EI-Heravî (-160): Evvelâ Nisabur'da, sonra Mekke'de yasamisdir

[68] Haccâc b. Haccâc El-Eslemî El-Bâhilî: Basra'lidir. Katâde'den hadîs rivayet etmisdir.

[69] Harami b. Umara: âzâdUlardandir. EbÛ Ravh künyesini tasir. Sahîheyn railerinden olup 201 târihinde vefat ctmisdir.

[70] Hz. Osman (R.A.)'nin âzâdhsidir. Müslim.in râvîlerindendir.

[71] Ebû Bekir b. Ebî Mûse'l-Es'arî Amr b. Abdillâh: Sahîheyn râvîlerindendir

[72] Ebû AbdUlâh Selmânu'l-Egarr El-Cühenî: Medîneli âzâdlilardandir. Sahîheyn râvîlcrindendir.

[73] Abdülâziz b. Ebî Hâzim Selemetü'bnü Dinar.

[74] Ebü'l-Hasen Muhâcîr Et-Teymî: Azâdhlardan olup Kûfeli sayilir. Berâ' b. A-zib'in ashâbmdandir.

[75] Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdirrahmân b. Sevbân El-Kurasî: Mcdîncli Beni Amir'in ftzâdlisidir.

[76] Ebû Yahya Habbâb b. Eratt (R.A.): Ashâbdan ve âzâdli kölelerdendir. Banlari arap oldugunu söylerler. Bedir gazasina istirak etmisdir.

[77] Ebû Seleme Gâlibü'l-Kattâp: Abdullah b. Âmir'in âzâdlisidir. Baafa'lidir.

[78] Ebû AbdiUâh Bekir b. Abdi Ilâh b. Amr. (-180): Basrali- fibjd zâhid bir

[79] Ebû Yahya b. Abdillâh b. Talhatel-Ensârî (-134): Hz. Enes'in kardesi ogludur, tmam Mâlik hadîsde kimseyi, ona tercîh etmezmis.

[80] Mûsâ b. Saîd b. Zeyd b. Sabit El-Ensârî: Müslim'in râvîlerindendir

[81] Hafs b. Ubeydillâh b. Enes b. Mâlik El-Ensârî: Sahîheyn râvîlerindendir.

[82] Sahtheyn râvîlerindendir.

[83] Ebü Müslim Abîdetü'bnü Amr Es-Sclmânî El-Murâdî (-72): KÛfelidir. Re-¦ANI Eknat (SA.V.) zamaninda müslüman olmussa, da, onu görememisdir

[84] Urane kabilesine mensûbdur. KûfelidIr.

[85] Kûfelidir. Babasi sahâbîdir

[86] Süre-i Bakara, âyet: 238.

[87] Ebû Abdirrahmâo Fudayl b. MeizÛk EI-Egarr (-158): KÛfelidir.

[88] Sakîk b. Ukbetel-Abdî Hz. Berâ b. Azib'den hadîs rivayet etmisdir.

[89] Sûre-i Tâhâ, âyet: 13.

[90] Müslim'in râvîlerindendir, namaz hakkinda hadîs rivayet etmisdir.

[91] Namaz hakkinda, babasindan rivayet etmisdir.

[92] Nasr b. îmrân b. Âsim'dir. Basrahdir. 128 târihinde vefat etmisdir.

[93] Selemetü'bnü Akvâ (R.A.)'m azadlisiJir. 146 veya 147 târihinde vefat etmisdir

[94]

Atâ' b. Suheyb: Râfi' b. Hadîc (R.A.)'in âzâdlisidir.

[95] Abdest ve namaz hakkinda Hz. Aise'den hadîs rivayet etmisdir.

[96] Basrahdir. 211 târihinde vefat etmisdir. Babasi Hz. Zürâratü'bnü Evfâ'nin kâtibi imis.

[97] Basralidir. 251 târihinde vefat etmisdir. Sahîheyn râvîlerindendir

[98] Basralidt.

[99] Ebü'l-Mugîra Abdullah b. Ebî Lebîd: Medîne'li âzâdlilardan âbid bir zâtdir.

[100] Medîne'lidir. Hz. Câbir'den, hadîs rivayet etmisdir.

[101] Kûfe'lidir. Namaz hakkinda Hammâd b. Seleme'den hadîs rivayet etmisdir.

[102] Ebû'I-ÂIiye Ziyâd b. FeyrÛz El-Kurasî: Berrâ'- lakabiyla anilir. Ismi ihtilaflidir. Kureys'in âzâdlilarindan olup Basralidir

[103] Ebû Neâme Abdürabbih Es-Sa'dî: Basralidir. Müslim'in râvîlerindendir

[104] Sûre-i Isrâ, âyet: 78

[105] Ömer b. Atâ' b. Ebî Huvâr: Namaz hakkinda hadis rivayet etmisdîr.

[106] Aliy b. Akmer El-Hemdânî: Kiifelidir. Sahîheyn râvîlerindendir.

[107] Süleym b. Esved El-Muhâribî: Es'as'in babasidir. Haccâc zamaninda vefat etmistir.

[108] Cündeb b. Abdillâh b. Süfyân Kl-Becelî (R.A.): Ashâbdandir. Evvelâ Kûfe'de, sonra Basra'da

[109] Ebû Hamza Enes b. Sîrîn (ycsini onun koydugu söylenir.- 110): Hz. Enes'in âzâdlisidir. Ismini ve kün-

[110] Basia'lidir. Namaz ve cihâd hakkinda hadîs rivayet etmisdir

[111] MÛsft b. Enes b. Mâlik El-Ensârî: Basra kadridir. Babasi, Enes b. Mâlik (Rj\.)'dan h*Ks rivayet etmisdir

[112] Ebû Osman Saîd b. Yahya b. Ezher El-Vâsitî: Namaz ve dua hakkinda badis rivayet etmisdir.

[113] Ebü Said Selim Nûh b. Ebü Atâ : Basra'lidir, Müslim'in râvilcnndendir.

[114] Ebû tshâk Ismail b. Recâ' b. Rabîa: KûfelidIr. Hadîsi unutmamak için tep çocuklarina okuroius.

[115] Evs b. Dam'ac EI-Hadramî: (-74) Kûfelilerden sayilir.

[116] Âli Imrân sûresi, âjet: 128.

[117] Ebü Ahmed Hüse>in b. Muhammed b. Behram Et-'f emimi: (-214) Hag-d.KI'Ja \ asamadir. SJhîhe>n r;i\Ilerindendir

[118] Ismi Lâhittir.

[119] 'Ebû Abdirrâhmân Esved b. Âmir: Sizân lâkabi ile ma'rûfdur. Aslen Sam'li olup, Bagdad'da yasamisdir. SahIhe\ n rû\ ilerindendir.

[120] Yemenlidir. Misirli diyenler de vardir. Müslim'in râvîlerindendir.

[121] MedinelÜerden sa\ilir.

[122] Asbâb-i kirimdandir.

[123] Namaz hakkinda Haris b. HutYifdan haJIs rni>« eimi'vdir

[124] Sûre-î Tâhâ, âyet 14.

[125] Ebû Yûnus Selm b. Zerîr El-Utâridî: Basratidir. Sahîheyn râvîlerinder.dir.

[126] Ebû Hâlid Abdullah ,-b. Rabâh El-Ensârî : Basrahdir. Tâbiîndendir.

[127] Fakat sunu unutmamalidir ki «Kasden namaz ierk edene kaza lâzim gelmez» diyenler, o kimsenin hâlini unutanin halinden daha hafif görmüs degillerdir. Bilâkis daha kötüdür. O derece ki artik kaza etse bile.yine günah sakit olmaz. Onun için bokuna kaza ile ugrasmasin demek istemislerdir.